[illegible]
[illegible]
1776.

DE IMPEDIMENTIS MAGNORUM AUXILIORUM, in Morborum curatione.

Libri Tres.

AD TYRONES.

QUIBUS OMNES DIFFICULTATES, QUÆ ſe in magnis periculis offerunt ex mente Antiquitatis, explicantur: opus ita neceſſarium, ut meritò curationis directorium poſsit appellari.

AUCTORE

D. ANTONIO PONCE DE SANCTA CRUZ, Proto-Medico, & à Cubiculo Regio, inſignis Eccleſiæ Cobarrubianæ Abbate, Primario, & Veſpertino Profeſſore Medicinæ in inclyta Univerſitate Valliſ-Oletana.

Año de 1750.

IN HAC ULTIMA IMPRESSIONE ANNOTATIONIBUS quibuſdam illuſtratum opus, & cum ſuo Indice in fine adauctum.

Con licencia: En Sevilla, en la Imprenta de la *UNIVERSIDAD*. A coſta de D. JOSEPH NAVARRO Y ARMIJO.

CENSVRA DE LA INSIGNE VNIVERSIDAD DE ALCALÀ.

MUY PODEROSO SEÑOR.

POR mandado de V. Alteza, y comiſsion del Clauſtro, y Univerſidad de Alcalà, hemos viſto las Obras, y Tratados diverſos, que el Doctor Antonio Ponce de Santa Cruz, Medico de Camara de ſu Mageſtad, y ſu Proto-Medico, y Abad de Covarrubias, trata de imprimir, que ſon, un Tratado *de Morbo, & Symptomate*, ſobre Galeno; otro *de Morbo Sacro, & de Divino in Morbis*, ſobre Hypocrates; otro *de Febribus*, ſobre Avicena; otro *de Cauſis, & ſignis morborum* ſobre la Fen ſegunda del primer libro de Avicena: otro *de Morbis Capitis. & eorum curatione*, ſobre el tercero libro de Avicena, y otros tratados diverſos *de Vrinis, de Modis debilitatis, de Sanguinis miſsione, & expurgatione, de Coctione, & cruditate*: Que todos juntos hazen un parto, que por la muchedumbre, con perfeccion, ſolo pudiera nacer de la fecundidad de ſu ingenio, y engendrarſe de ſu largo, y continuo trabajo; pues pa-

para la leccion de Libros de todas Facultades, que ſupone, parece impoſsible aver tenido tiempo, ſin aver hurtado mucho del que ſe le debe à naturaleza. De cuya parte ſe puede mejor pedir à V. Alteza la licencia, que ſe pretende, que de la del Autor, pues por aqui puede eſperar ella alguna, y no pequeña emienda de ſus quiebras; y à èl no ſolo en darſela V. Alteza, ſino premio por el bien, que haze à la Republica en ſacar à luz tales Obras para comun aprovechamiento de todos. En Alcalà en veinte y ocho de Enero de ſeiſcientos, y veinte, y ſiete años.

Doctor Gaſpar de Alfaro Zapata, Rector.

Doctor Miguel de la Barreda, Cathedratico de Prima.

Doctor Pedro Miguel de Heredia, Cathedratico de prima.

LIBER LECTORIBVS.

PRæcurro, nō ſpecto aliorum gemellorum partum, ruptis vinculis, propero ad lucem boni animi, ad tenebras invidi nō timens hoc malum, ut fruar illo bono. Audiebam in noſtro Muſęo circa uſum magnorum auxiliorum controverſias Medicorum, querelas infirmorum, prorrumpi tandem, fidelitatis antiquæ portans vexilla primorum hominum conſilia, quibus, & vita protrahebatur, & morbi fœliciter curabantur. Non promitto nova, ſed antiqua noviter exculta defenſa, illuſtrata; atque cum hominum vita tot malis cōcuſſa duo tantùm habeat magna præſidia, inter quæ, ſi fluctuet, & dubias experiatur procellas, miſerè fatiſcit: circa iſta duo omnis noſtra verſatur lucubratio, ut portus ſint, non tempeſtas. Sed quid proderit noſtra lucubratio, ſi nō accedat ſtudioſorum meditatio? Quid Hyppoc. veneranda oracula, ſi irrepat ignorantium jactantia? Non moror. Lex beneficii ſolùm reſpicit benefacere, nullis ingratitudinis nebulis obſcuratur, nullis obſtaculis impeditur, nullâ detinetur injuriâ. Eruditos ſemper benevolos culta inveniet antiquitas, tetrici, aut inflati, qui (ut ajebat Hyppoc. lib. de Morbo ſacro ſimulant, ſe amplius ſcire, non legant, neque videant, invidi maneant. Tyrones, relictis pravis alimentis, arripiant ubera Hyppocraticæ doctrinæ: ſemper ſcaturientia ſalubriter ſaturantia.

De

DE
IMPEDIMENTIS
MAGNORUM AUXILiorum, in morborum curatione.

AD TYRONES.

CAP I.

DE AUXILIIS magnis Artis Medicæ plures, & doctiſsimi viri ſcripſerunt. Tamen hanc ita neceſſariam conſiderationen deſertam video; forſam, quia exiſtimarunt, ſufficere univerſalem contemplationem ad ſingulares operationes. Tamen tam varia eſt cauſarum complicatio,ut non ſolùmTyrones, verùm alios ad indirectas vias decli-

nare conſpiciam: nam præſente neceſsitate ſanguinis miſsionis, aut purgationis, nō cōtemplantur, qualia ſint impedimenta, quæ executionem valent impedire. Ita, ut, dummodò communia ſint expoſcentia, aut aliqua ſigna, quę moveant ad vacuandum, audacter aggrediūtur, quibuſdam textibus innitentes; non tamen arte ipsâ. Textus ille, non in continentibus modò, ſed in omnibus febribus, quas putridus excitat humor, ſaluberrimum eſt ſanguinem detrahere, quia malè intellectus, & non ex arte explicatus, plurimos ægros ad tumulum deduxit. Equidem ſicut ſanum conſilium eſt in aliquibus putridis ſanguinē mittere, ita pernitioſum in omnibus. Atque adeò ſi morbū magnū, & vires inveniant; nil ampliùs quærunt: hæc pro exemplo. Sed ut videas gravitatem, utilitatem, & neceſsitatem hujus tractationis, & quanta tibi deficiant ad ſcientiam rectè evacuandi, iterùm, atque iterùm legas ſequentem diviſionem.

Tria ſunt quę poſſunt vacuationem impedire, res naturales, non naturales, & præter naturam. Res naturales, ut temperies totius, aut partis, ætas, corporis habitus, conſuetudo, virtus. Quæ aliquando repugnant, aliquando conſentiunt remedia. Res non naturales, ut motus animi, & corporis, aer

am-

ambiẽs,coitus,vigilia,ſomnus,&c. Res præter naturam,ut cauſa,morbus,& ſympthoma: hæc omnia,ſi uſque ad ſpecies, & differẽtias minimas deducas,& conſideres,quãtũ unaquęque prævaleat ad impediendam evacuationẽ,aut permittendã,apertè conſpicies difficultatem, quam ita facilè parvi pendis,& perìculum, quod intrepidè experiris.Scis,quales ſunt cauſę præter naturam, quæ renuunt prædicta remedia? Quam regionem corporis,quem locum occupant,ut magis,aut minùs impediãt?Scis,quod exiẽs mutatum, quæ actio læſa,quæ qualitas mutata,quę morbi ſpecies poſsit vacuationem prohibere? Scis,quæ debilitas ſit eſſentialis, qualis ſit, quas habeat differentias? Et quæ illarum reſpuit integram , quę mediam vacuationem conſentit,quę nullam?Scis,quid agendum, cùm debilitas per aggravationẽ, cùm qualibet per eſſentiã conjungitur?Ponderaſti nè conſuetudinis efficaciam in his periculis?Hæc,& alia multa , maturâ conſideratione penſanda,quæ,quia multoties vocaris ad repentinam evacuationem decernendam,oportet memoriâ tenaciter obſervare,ſi errorem fugere, ſi ſalutẽ infirmi cõſequi deſideras.Expedit ergò iſtam noſtram lucubrationẽ die,ac nocte repetere,& ſemper præ manibus habere,quam non ex opi-

nio-

nionibus, ſed ex arte,Deo favente,in gratiã boni publici elaboratam exhibemus.Atque in tractatu adeò gravi, in quo nullũ eſt verbum,quod non agat de vita,non eſt agendũ de nominibus, ſed de ipſarum rerum intelligentiâ: Valeant opiniones,valeant ſubtilitates diſputationum,ſuum locum habent in parte Phiſiologica.Accedãt cõcluſiones, & determinationes pro vitæ humanæ ſubſidiis.Sciant medici,quando ſit evacuandum, & quomodo; quamvis reliqua ignorẽt:hoc illis,& ægrotis ſufficit. Aut voces impedimenta,aut voces repugnantia, aut cõtraindicãtia,nõ moror,dummodo intelligas,quę illa ſint, quæ poſſunt impedire actum evacuandi, aut modum imponere ipſi evacuationi.

CAP. II.

ANtequã de ſingulis agamus, ſupponẽdũ eſt,quòd ſanguinis miſsio,& expurgatio per ſe reſpiciunt cauſam humoralem, ſecundariò morbum. In hoc enim falluntur multi, nàm ſi vident morbum magnum, & vires ſufficientes, ſtatim ſanguinẽ extrahunt,non conſiderãtes, quid ars doceat.Cũ enim magnus morbus nil ſit aliud, quã conſtitutio præter naturam cum magno receſ-

ſu

ſu à naturali ſtatu;apertũ eſt,quòd indicat magnũ auxilium, quo reducatur natura ad priſtinũ terminum ſanitatis; in quo abſtrahit à ſanguinis miſsione,nam fieri poteſt talis reductio per aliud: itaqùe magnus morbus ſolùm indicat magnũ remedium. Hectica primę ſpeciei multoties apparet cum ſufficientibus viribus, eſtque magnus morbus;erit autem vitæ hamanæ inimicus, qui in hoc morbo, ſanguinis miſsionẽ, aut purgationem exerceat. Indicat enim, & petit magnam attemperationem, ſubſtantiam deperditam ſimul reparãtem, quia eſt morbus inanitionis. Præterea ſolitaria cachochimia, ſanguine exiſtente ſolùm neceſſario ad vitam,magni morbi poteſt eſſe cauſa, & cum ſufficientibus viribus; nullus tamen ſanę mentis debet in tali diſpoſitione mittere ſanguinem, ſed correctionem, & purgationem tentare: non ergo magnus morbus circunſcribit miſsionem ſãguinis. Voco ſolitariam cacochimiam, impermixtam, & ſeparatam à ſanguine, & ut dixi, ſanguine pauco exiſtente ſine alio vitio: neque dubites de virium robore in prædicto caſu, poteſt eſſe ſiquidem magna cacochimia cum ſufficientibus viribus. Oſtenditur,nam multos vidimus optimates, & divites,imò, & pauperes, & religioſos pravo victu utentes,

aut omninò inordinatos in rebus non naturalibus, magna humorũ corruptione laborantes, & alia ex parte cum virtute validâ, ut mirum ſit, quomodo ſit poſsibile vires cordis conſtare: ſed accedit (prȩter experimentum) ſententia Gal. in illo aphoriſ. *quibus ſemel, aut bis, &c.* In commento facit hanc diſtinctionem: parùm, & ſæpe alere præcipit eos, qui cum humorum corruptione infirmas habent vires; at verò copiam alimenti exhibet illis, qui cum humorum corruptione validas obtinẽt. Rectè ergò poteſt ſtare cacochimia ſola cũ viribus ſufficiẽtibus: non tamẽ poſcit ſanguinis miſsionẽ, quod inferiùs evidenter ſuo loco probabo.

De aliis multis morbis idem eſto judiciũ: aſthmaticus à ſola pituita cũ pauperie ſanguinis magno morbo laborat, quòd ſi ſanguinẽ fundas, peribit ſine dubio, ſic de ſimilibus. Sed cõſideravi, quare in re ita neceſſaria, & communi, aberrant Tyrones; et inveni, magnã eſſe ignorantiã, in diſtinguendis ſcopis ab indicarionibus, quia utrũque confundunt, & putant, eſſe idem, cùm ſint toto cœlo diverſa. Indicatio eſt agendorum inſinuatio; at ſcopus eſt id, quod prȩ oculis habemus, ad talem indicationem exequendã. Itaque indicatio dicit, quid agendum ſit. Scopus, an ſit exequendũ, & quomodo. Ergò

gò indicatio ad evacuandum in genere, ſumitur à peccato humorũ; an verò iſta vacuatio debeat fieri venę ſectione, aut purgatione, aut frictione, aut balneo, aut alio modo, indicatur ab ſpecie, & modo humoris peccantis, & à regione, in qua eſt. Rurſus an debeat exequi vacuatio indicata, & quomodo, non ab indicatioibus ſupradictis, ſed ab ſcopis debet excipi, quales ſunt, vires, magnitudo morbi, ætas, anni tempus &c. A quibus nõ ſolam deſumimus executionem, ſed modum illius.

Secũda ſuppoſitio ex dicta ſequitur, ſemper eſſe inſpiciendam non ſolùm cauſam, ſed modum illius, ad ſpeciem eligendam vacuationis, nam ſi nõ adeſt ſpecies cauſę materialis, ſive humoralis, quæ limitet hoc, aut illud vacuationis genus, omninò errabis. Quæ autem ſit hæc ſpecies, in progreſſu conſtabit, nam declarando impedimenta, clareſcent ſatis.

Suppono tertiò ſummã totius tractationis de ſanguinis miſsione, quam ſi Horatius Augenius vidiſſet, aut recte calluiſſet, nunquam per tot labores, & diſputationes diſcurreret, nec inculcaret paſsim plenitudinẽ; colligit enim ſuas omnes vires ad probandum, ſanguinis miſsionem non indicari, niſi à plenitudine totali, aut partiali, aut à motu,

tu, ut in revulsione. Tamen licèt aliqua fœliciter confecit iste Auctor, nō omnia. Accipe ergo epilogum Galen. & Hypp. veritatis, ex Avice. *Et nō est phlebotomandus nisi unus duorū, aut ille, qui debet cadere in ægritudines sanguinis, & cadet in eas; aut ille qui jam cadit. Et unusquisque istorum non phlebotomatur, nisi ob multitudinem sanguinis, aut propter vitium sanguinis, aut propter utrumque.* Contemplare, obsecro, istam divisionem, & separatim unumquodque membrum dividens. Dilucida enim via ostendetur, inter scopulos, & ambages recentiorum. Peccat massa venarum, aut multitudine, vel quoad vasa, vel quoad vires, sanguis debet mitti, aut gratiâ præcavendi morbum magnū futurum, aut gratiâ abolendi causam jam præsentis morbi.

Secundum membrum. Aut nulla adest plenitudo ex dictis, nec totalis, nec partialis, sed solùm vitium sanguinis: in hoc etiam statu indicata est talis vacuatio. Facit certè Avicen. distinctionem manifestam dicens: Aut propter vitium sanguinis, id est, sine multitudine aliqua, nam membra dividentia ad invicem dicunt distinctionem. Quid antiquitas intelligat per vitium sanguinis, latissimè invenies, quando agamus de causis preter naturam. Modò id moneo, vitium

san-

ſanguinis, aut intelligi in ipſo quarto humore (qui ſanguis dicitur) per propriam alterationem, aut ab alio humore illatam: Rurſus hæc illata alteratio, vel contingit, ſuppoſitâ miſcellâ humoris vitioſi cum ipſo ſanguine, vel quamvis non ſit mixtus, ſed juxta poſitus, ſufficienter tamen vitiat, & alterat ſanguinem, ita ut poſcat extrahi, ne amplius putreſcat.

Sed dubitas, quid intelligo, quando dico, vitiari ſanguinem per propriam alterationem? Non intelligo, quòd ipſe ſanguis ſe ipſum alteret (ut prȩſens petit contemplatio) ſed quòd patiatur ab aliqua cauſa ipſe ſolus. Ut enim contingit, quòd bilis putreſcat ſola in morbo bilioſo, & pituita in morbo pituitoſo, &c. ita fieri poteſt, ut ſanguis, quartus humor ab aliqua cauſa alteretur ſolus. Nō quidē eſt major ratio, nā ſecundū diſpoſitionem paſsi contingit, ut luceant activa in uno, & non in alio. Quod autē audis de quarto humore ſanguine, intellige etiam & de tota maſſa, quȩ poteſt vitiari ſine ullo peccato in quanto. Ergo ad rē. Intētū Avicennæ eſt docère, debere mitti ſanguinem, quando ſine ulla plenitudine vitioſus eſt; hoc numquam potuit intelligere Augenius. Nam neque viribus gravatis, neque vaſis diſtentis, in toto, aut in parte, neque mo-

to

to ſanguine ad aliquam partem, debet venam ſecari, ſi vitioſus ſanguis eſt aliquo ex prędictis modis, & infrà dicendis, ſi alio modo corrigi nequit.

Rurſus ſub vitio comprehendi poteſt malus motus localis maſſę ſanguinariæ; nam quando movetur ad aliquā partem inflammandam, vel aliâ moleſtiâ afficiendam, aut quando ex caſu ab alto contingit humorū motio; ſanguinem mittimus ob vitium in motu, qui poteſt accidere, aut jam accidit.

Ultimum membrum diviſionis, eſt propter utrumque, id eſt, propter multitudinem ſimul cum vitio, ut in ſynocho putrido, &c. Quæ omnia uſque ad minimas differentias ſunt deducenda, in libro 3. hujus operis: ſed hæc paucula viſa ſunt neceſſaria. Nam alia communia ex tractatu de vacuandi ratione, ſunt petenda.

Quartò ſupponendum eſt, duplicem eſſe vacuationem, quædam enim eſt integra, ſic appellata, quia integrè poteſt, & debet fieri, ſecundùm integram exigentiam cauſę efficientis morbum. Poteſt fieri, quia nullum adeſt impedimentum; debet fieri, quia talis eſt cauſa, & morbus, ut completam evacuationem requirat; ut validis viribus, tempore veris, ætate florente, ſi adſit magna febris pendens ab ingenti plenitudine, inte-

tegram, & confertam vacuationem exercet Medicus: nullum enim eſt impediens, & urgent expoſcentia. Alia autem eſt vacuatio non integra, ſed media, & infra medietatē, parca, & paulatina. Quam ſic limitat, & coarctat vis impedimentorum. Quæ talis poteſt eſſe, ut nè guttam ſanguinis (ut ſic dicam) permittat extrahere ſine certo periculo mortis. Sed quia omnia hæc clariùs ſunt explicanda, ſolùm terminos, ſive nomina volui proponere.

CAP. III.

Temperies totius, quæ ætatem comprehendit, quomodo impediat ſanguinis detractionem, ubi de pulſibus ſenum.

INter res naturales enumeratur temperies totius corporis, ſub qua ætas cōprehenditur. Si enim temperies nimis humida eſt, & præſertim ſi calida etiam, ſine dubio impedimentum aliquod objicit, ne evacuatio fiat; quia tale corpus nimis reſolvitur ex propria naturâ. Cujus conditionis ſunt pueri, qui ratione propriæ temperaturæ non poſſunt per ſanguinis miſsionem evacuari. Quam concluſionem malè intelligentes ali-

qui,

qui, nequè percipientes ſenſum Gal. in lib. de ſanguinis miſsione, in tantum errorem devenerunt, ut ante decimumquartum annum non auderent mittere ſanguinem, & ita pueros febricitantes, aut dolore, aut angina laborantes interficiebant, credentes inediâ, frictionibus, unctionibus, balneis; poſſe ægrum curare. Qui error jam ita oblitus eſt, ut Medici hujus temporis, in omninò contrariam venerint ſententiam, & pueros evacuant, quaſi juvenes, tam largis, & multis ſanguinis extractionibus, nullâ ratione ætatis conſideratâ.

Ergo ars aliam viam docet; vacuandos, ſcilicèt, eſſe pueros, non integrâ vacuatione, quæ adæquet magnitudinem cauſæ, & morbi, ſed ab iſta tantum adimendum, quantũ nativa impedit reſolutio, & corporis teneritudo. Numquam enim legiſti Gal. ad animi deliquium miſiſſe ſanguinem in pueris, ſed in robuſtis juvenibus. Ut quid? Quia talis eſt cõtinua iſtius ætatis exhalatio, & evaporatio, ut labefactetur omninò natura ex ingenti, & ſubitâ vacuatione. Ergo requirit mediã, & partitis vicibus factã, & interim reficiẽdo vires. Hoc autẽ opus neutiquã ſuppleri poteſt per inediam, & alia ſupradicta (maxime in pueris) primò, quia talis evacuatio lenta, & tarda eſt, & dum fit, ſuffo-

catur

catur puer humoris abundantiâ. Secundò, quia vacuatio per inediam, eſt ſimul carnium coliquatio, & ſpirituum reſolutio; miſerrimum Eraſiſtrati remedium. Dum enim evacuatur, ſaniſsimum eſt, & quod omni culpâ caret, comèt tempore humores peccantes magis incenduntur, febris augetur, & in mortem deducitur ęger, aut tabidus, ut alio malo conſnmptus. Igitur pueri, expoſcente causâ morbificâ, vacuandi ſunt per ſanguinis miſsionem, non integram, ſed cautione prædictâ.

Illud autem commonefacere non deſinam, talem poſſe temperiem eſſe, & æſtatis conſtitutionem, ut omninò renuat, & impediat ſanguinis extractionem. Nunquam extraxi ſanguinem in recentèr natis: ſtatim enim ab ortu, quis talem vacuationem tentat? Idem etiam ſuaſit Gal. lib. de ſect. ad eos, qui introducuntur, cap. 3. expreſsis verbis: quo loco, neque decrepitos, ſive in ultimo ſenio conſtitutos audet vacuare. Certè vidi ſenem morte naturali jam ſpirantem, & quidam medicus conſiderans difficilem reſpirationem, & laborioſam, quæ tunc temporis evenit, ut ventilaret cor, venam pertundit, ſtatimque cum ſanguine animam dedit. Decrepiti ob paucitatem ſanguinis, & virium poſtre-

mam debilitatem, & ob præſentiam multorum crudorum ſuccorum, neutiquam taliter ſunt vacuandi. Alii verò ſenes, tàm virides, quàm magis provecti, ſolent rectè tolerare iſtam vacuationem; quia ſolent magnam partem pituitæ in ſanguinem convertere (hæpate benè valente) & replentur venæ. Vidique plures ſenes meliùs ferre ſanguinis moderatas extractiones, meliùs multò quàm iuvenes. Unde rectè Gal.lib.de ſanguinis miſ. *Stultum,* dicit, *eſſe ætates numero annorum metiri, nàm ſexagenſius calidus rectè ſectionem venæ admittit.* (Non dixit decrepitus, nè ſibi contradiceret, lib. de ſect. citat.) Et ita Celſus dicebat: *Firmus puer, validus ſenex, & gravida mulier valens, tutò curantur*, lib. 2. cap. 10.

Itaque decrepitus ob dictas cauſas renuit vacuationem: infantulus, qui adhuc calet â partu, qui non videt lucem, vis, ut videat carnificem? Qui non didicit lactare, qui primam coctionem nondùm eſt aggreſſus, nec habet undè reficiat quod amittit, quommodo tolerabit diſpendium ſpiritùs, & ſanguinis materni nondùm ſui?

Notandum tamen, in ſenibus ſæpè pulſus apparere validos, quia flatu plenę ſunt arteriæ, & phantaſiam fortium prę ſe ferunt,

runt, & tamen qualibet vacuatione unicâ, & moderatâ, statim concidunt. Adverte quid dico: non loquor de pulsu duro senûm, qui propter ictum solet ementiri vehementiam, sed de effectibus flatulentæ substantię arteriarum: cùm enim flatus cedat aliquantulum, putabis pulsum oppressum mole humoris, & quidem non est humor, sed flatus, in quo magnus potest error committi. Quamobrem obsecro (quia pulsûs cognitio ita difficilis est) ùt attentissimè animum applices aliis signis, ex animalibus actionibus, & victu optimo, ac bonâ ciborum multorum concoctione, & carnium soliditate, ac vacuationum consuetudine; his enim sic stantibus, tentare poteris sine periculo evacuationem.

Illud autem, quod de pulsibus senûm dixi, explicationem petit. Dico, quod pulsus durus ob siccitatem senilem, aut tabidam, sensum infert pulpę digiti nostri, maximè diversum à pulsu flatulento (sic volo nominare claritatis gratiâ) nam durities ex siccitate semper habet comitem pulsum angustum, quia arteria per talem siccitatem contracta paucas partes pulpæ laterales attingit; & sic videtur pulsus durus scindere pulpam in longitudine, magis quàm in latitudine, sicut pulsus angustus. At verò

rò quando flatûs adeſt copia, violentèr diſtendit arteriam, ita ut cùm arteria pulpam impellit, ſentiamus pulſum latum: tangit enim plures partes digiti. Hoc itaque modo, & hac attentione diſtinguere oportet iſtos pulſus ad cognitionem cauſarum in ſenibus. Non ſolet autem talis pulſus fieri ad præſentiam ſanguinis, aut alterius humoris: nam ſenes, de quibus loquimur, ſanguinem habent intra mediocritatem, & abundantiam pituitę; iſti autem humores non valent diſtendere, & inflare arteriam, ſicut flatus, qui tenuior eſt, & melius ſe applicat poris, ut diſtendat.

Ex dictis infertur, quòd ſenes non admittunt integram vacuationem, non ſolùm ob imminentem, & futuram debilitatem, ſed ob præſentem. Omninò verò illam reſpuunt, qui decrepiti ultimos agunt vitæ terminos, ut dictum jam eſt.

Aliqui tamen medici futili ratione innixi, putant, quòd, ſicut reformidamus pueros evacuare, ob inſitam continuam exolutionem, & corporis fluxibilitatem, ita contrario modò ſenes audacter poſſumus vacuare, quia minùs reſolvuntur, & duram, ſtrictamque habent cutem, & ob id minùs evaporantur. Sed falluntur: nam eſſentialitèr ſunt debiliores ob deperditionem

nem

nem temperamenti ſubſtantifici, atque cùm præ duritie cutis minùs exhalentur, ob eandem rationem difficultèr à morbis liberantur; quia deficit illis illa vacuatio univerſalis cutanea, per quam non ſolùm fuligines, ſed madores, & ſudores ſolent plures morbos terminare, atque adeò morbi, qui in pueris ſunt faciles, in ſenibus ſunt difficilis ſolutionis, longi, & recidivi.

Undè ad purgantia medicamenta meliùs ſe habent ſenes; tùm quia, cute denſata, recurrere ad interiora humores ſolent exitum quærentes, atque ob ſuam gravitatem, per ventrem facilè feruntur. Præterea, quia cùm frigidi ſint, minùs læduntur à caliditate medicamenti purgantis: tertiò, quia cùm debiles etiam exiſtant, meliùs ferunt purgationes, quàm ſanguinis miſsiones. Certum enim eſt, majus robur requiri ad ſanguinis evacuationem, quamvis vires neceſſariæ ad purgationem debent ſecuriùs conſtare (ut in queſtione propriâ determinatum eſt.)

Eſt autem tanta copia medicamentorum benedictorum noſtris temporibus, ut, neceſſitate præſente, & pueros, & ſenes facilè purgemus. Pueri tamen, quia calidores, minùs calida poſcunt.

CAP. IV.

Corporis habitus quomodo impediat vacuationes.

Corporis habitus poteſt vacuationem integram impedire, qualis eſt rarus admodùm, & mollis: teſte Gal. 9. meth. cap. 5. & libro de ſanguin. miſ.

Oris etiam ventriculi peculiaris quidam habitus, ſeu compoſitio adeò propter raritatem ſenſilis, aut propter defectum ſubſtantiæ: cujus causâ facile totius corporis ſuperfluitates, bilem præcipuè, ſuſcipit; & ob id in animi deliquium in vacuationibus incidit. Undè Gal. 9. meth. cap. 5. dicebat: ſuprà modùm ſenſile ventriculi os ſanguinem detrahendum dehortari: id quod ſæpè conſpeximus in nonnullis, qui, etſi robur habeant, carnoſique ſint, tamen nunquam illis ſanguis extrahitur, quin animi deliquium incurrant. In quo caſu magni medici conſuèverunt, non nihil cibi roborantis, ac ſenſum obtundentis ante venæ ſectionem ægrotis exhibere, ut malum punicum, aut paululum panis aquâ imbuti, aut ſimile aliquid, quod, temperando humorem, ſimul & partem, proficiat.

In his autem tutius eſt vacuationem partitam, & per intervalla exercere, & supplere quod deficit evacuationi clyſteribus, aut leviſsimâ purgatiunculâ, & cibis, qui blandum ventrem reddant, ut prunum paſſum ſacharo conditum, lactuca cocta; hoc inediæ genere, & multitudo minuitur, & ventriculus liberatur.

Corporis habitus pinguis, & albus, vacuationem ſanguinis impedit. Audiamus Gal. 11. meth. cap. 15. *Si enim cui ſanguis mittitur, triginta annos natus ſit, ſed laxus, & mollis, & pinguis, & albus, & gracilibus venis, huic aut ſanguinem planè non detrahes, aut parùm detrahes, &c.* Quibus verbis frigidam, & humidam temperiem inſinuat, quæ vacuationem impedit, verno quidem tempore, & hyeme, nè innatus calor refrigeretur, pereatque æger: æſtate nè exhalet, ſimul cum ſpiritibus. Hoc enim tempore paucus eſt ſpiritus in viſceribus: quamobrem attentiſsimè, & maximâ cautione inſpicienda eſt vacuatio, vel ut non fiat, vel, præſente neceſsitate, parcè fiat.

Habitus etiam gracilis non quamlibet purgationem admittit. Nam ut docet Hypp. 4. aphor. 6. quia humores indicat tenues, & bilioſos, per ſuperiora purgationem expoſcit; è contra verò mediocriter carnoſos

non per ſuperiora, ſed per inferiora purgare præcipit. Similitèr habitus quidam quorundam qui alati dicuntur(habent enim humeros elevatos, pectuſque ſtrictum) purgationes per ſuperiora omninò impediunt, ut docuit Hypp. 4. aphor. 8. explicante Galen. in commen.

C A P. V,

Temperies partis impedit vacuationem.

PArtium temperies, talis poteſt eſſe, ut vacuationem prorſùs impediat, aut ſaltim minuat: Nam quod immodica vacuatio facit iu partibus ſanis, & benè temperatis, id facit moderata in partibus intemperatis. Facit autem vacuatio immodica in partibus ſanis tales noxas, quas refert Galen. 9. meth. cap. 10.

Frigida ergò temperies præcipuè vacuationem impedit,ſuo ordine, ſecundùm partis naturam, & excellentiam. Primò, corde exiſtente frigido, cum magno mortis periculo, exercetur ſanguinis miſsio. Secundò, in cerebri frigiditate. Tertiò, in hæpate. Quartò, in ventriculo.frigido. Nam cordi infert ſyncopem, cerebro apoplexiam, paralyſim, epilepſiam, vertiginem. Hæpati hydropem,ventriculo coctionis tarditatem,

&

& cruditates infestissimas adducere solet.

E contra verò calida, & sicca partis intemperies purgationem impediet. Præcipuè si ventriculus intemperatus sit, siquidem primus omnium medicamentum integris viribus suscipit, & ex consequenti maximè ab illo patietur. Quamobrem quando complexio calida, & sicca est, & debilis compositionis, & debilis stomachi (ut verbis utar. Avicen, 4. 1. cap. 5.) *Et æger si purgandus est, melius ei erit, ut medicinam bibat, postquam priùs biberit aliquid, quod sit sicut aqua hordei, aut succus granati, aut, ut universaliter dicam, postquam stomachus receperit nutriens subtile, & leve.* Ex qua sententia Avicen. orta est in Hispania consuetudo, ut ante quamlibet vacuationem sanguinis, aliquid porrigant medici alimenti levis. Nam licèt Avicen. de purgatione loqui videatur, tamen propter debiles, aut qui facilè ex qualibet humorum agitatione, & motu fatiscunt, aut timore scissionis venæ, non abs re ventriculi, & spiritùs vitalis providentiam habemus. Quod non animadvertentes aliqui moderni, morem nostrum sine fundamento radarguunt.

Sed redeo ad partium intemperiem calidam. Post ventriculum, sequitur jecur, quod secundò loco maximè læditur à medica-

dicamento purgante calido. Equidem longo usu compertus sum in hydrope ab intemperie calidâ nullo modo rhabarbarum proficere, ut veram existimem sententiam Neotericorum, ex Avicena clamantium, rhabarbarum esse vitam jecoris frigidi, & mortem jecoris calidi. Usus igitur medicamentorum calidorum, & siccorum, tabefacit jecur calidum, inextinguibilem sitim inducit, & incurabiles reddit affectus.

Tertio loco constituitur cor. Quarto, cerebrum. Quis enim cerebro ad caliditatem, & siccitatem intemperato, non reformidet purgantium calidorum usum? Vidi enim phrenitides, aut dolores, & habituales alios affectus, & debilitates accidere.

Renes etiam calidi (quinto loco) medicamenta calida expurgantia respuunt. Quam indicationem non video ponderari, sed indistinctè: syrupum de cichorea cum duplicato rhabarbaro, & alia similia, aliqui exhibent, quibus renes exardescunt, & occasionem ardoris urinę, & lapidis facilè incurrunt. Quòd si aliquo ex his malo tentetur æger, pernitiossimus talis usus purgationis censendus est: manent enim illæ partes calidiores, & sicciores, & ad humores biliosos excipiendos maximè aptę: nec solùm ex medicamentis tali modo purgantibus

bus læduntur renes; ſed (quod longâ experientiâ didici) à medicamentis, quæ facilè inflammantur, ut mannà, facilè etiam incenduntur, & ad biliofam tendunt naturam.

At temperies frigida, & humida totius corporis, aut ventris, quamvis videatur aliquâ ratione medicamenta expurgantia conſentire, ſiquidem non incenditur à talibus medicamentis, tamen aliâ ratione illa non admittit: quando, ſcilicèt, tanta eſt, ut ventris lubricitatem generet: & ob id Avicen. 4. 1. cap. 5. dicebat: trauli non ſuſtinent medicamenta fortia: quam concluſionem deſumpſit ex Hypp.6.aphor.32.Balbi pro fluvio ventris maximè capiuntur.Gal. in comment. ad ſuperfluam humiditatem, cauſam reducit, quâ balbutientes, ſive trauli abundant. Quare in hac intemperie conſultiſsimum eſt (nè fluxus immodicus accidat) non fortibus, ſed benedictis uti medicinis, quales mirabolani, & rhabarbarum, quę ſimul purgant, & roborant.

Igitur ut ſummatim concluſionem colligam, in calida intemperie, vacuantia frigida, aut temperata adhibenda, ut caſsia, ſerum, balneum, &c. In frigidis verò, medicamenta calida, quę ſpiritus immodicè non evacuent, qualis eſt moderata expurgatio

(à

(à barbarls minorativa appellatur) quæ citrà febris incensionem valeat aliquo modo minuere humorem. Post purgationem ad alia deveniendum, frictionem, scilicèt, inunctionem, inediam, & abstergentia aliqua non admodùm calida.

CAP. VI.

De consuetudine evacuandi.

CONsuetudinis magnus observator Hypp. illam contemplatur quasi aliquid exposcentem, quando aliud ratio artis non petit. Consuetudinem enim omninò prætermittimus, majoris boni ratione, nam in omnibus morbis deserimus alimenra sanitatis, tempus, modum, ordinem, omnia tandem mutamus: quia natura suæ conservationis avidissima etiam parvi pendit consuetudinem sibi contrariam; sequimur ergò appetitum radicalem illius. Sed videamus, an homo, qui assuetus est evacuationibus, ob solam assuetudinem meritò petat evacuari.

Equidem disputare, an consuetudo in facultatibus naturalibus reperiantur, sicut in animalibus, alium locum petit, nam metaphysici in materia de habitibus, & medici scholastici punctum istum exagitant.

Nos

Nos verò in isto tractatu, ad utilitatem ęgrotantium tantummodò aspiramus, consona loquentes principiis Philosophię.

Præcipit ergò Gal. 1. ad Clauco. cap. 13. audacter esse vacuandum eum, qui assuetus est vacuationibus, quamvis fuerit usus paucis cibis: eum verò, qui nunquam est vacuatus, si humores abundent, non esse vacuandum. Quæ sententia etsi, ut jacet, intelligatur, non potest ullomodo sustineri, nisi in pernitiem ægroti. Est ergò explicanda juxtà artis leges, & fundamenta. Nam si omnia ad vacuationem exercendam conspirant expòscentia, & consentientia, aggredienda certè est vacuatio, cautè tamen, & cum metu. Hæc autem cautio in paulatinâ quadam vacuatione, & (ut sic dicam) tentativâ consistit. Nam sicut Hypp. tentativam curationem per calida fomenta primus invenit, ut rectiùs causę naturam disceret, & facilioribus mediis victoriam tentaret, ita similiter remedia magna, quandò necessaria sunt, tentanda quidem mediocriter, & paulatim, licèt consuetudo contraria sit; fert enim meliùs natura, quæ mediocria, quæ paulatina, ut tandem ex parvulis vacuationibus una compleatur, quæ scopum compleat. Quę doctrina, non solùm de sanguinis missione, sed etiam de pur-

purgatione venit intelligenda: de utroque enim auxilio diſerimus. Itaque eſſe hominem vacuationibus aſſuetum, maximè conducit, ad vacuationes audactèr exercendas. At non eſſe aſſuetum, modum imponit.

Prætereà, experimur maximè, aſſueſcere naturam vacuationibus, quia hoc, aut illo modo deonerata, diſcit quodammodo, poſteâ eodem modo evacuari. Undè Gal. cum Hyppoc. 2. de natura humana; ad longinqua revellendum eſſe ſanguinem docuit, ut natura aſſueſcat contrariis locis ſanguinem amandare. Utrùm autem hoc ſit ob cognitionem naturæ inſitam, aut communicatam à facultate animali, cum qua conſpirat: aut quia loca illa per quæ vacuatio ſæpè fit; diſpoſitionem quandam, aut habitum acquirant aptum vacuationi? ad phyſiologiam pertinet determinare, ut ſuprà diximus.

CAP. VII,

Vires quando impediant, & quotupliciter.

VIres primum locum obtinent inter res naturales, tantique momenti eſt hæc lucrubratio, ut illa omnem medici conſiderationem poſtulet, ad morbos curandos. Eſt autem maxima difficultas in cognoſcendo

cendo facultatis statu. Quamobrem decrevi in hac re parumpèr immorari, relictis omnibus scholasticis quęstionibus de essentia facultatum, & illarum differentiâ, & diversitate à temperamento. Promisi enim ea solùm tractare, quę ad utilitatem infirmorum ita sunt necessaria, ut nequeat sine illis perfici curatio. Igitur ad curationem nil refert, quòd Gal. cum temperamento confunderit facultatem, & nil à temperamento distinctum cognoverit. Dicimus ergò virtutem, seu vires, aut facultates fortes naturales, nil esse aliud, quàm vim quandam ad optimum sequutam temperamentum, quod tale est, ut non solùm servet animam in corpore, seu formam in materia dispositivè, sed pręstet etiam ad validas actiones exercendas, & tolerandos labores. Talem virtutem communis consensus dicit fortem, & robustam: debilem verò, quæ contrariam habet rationem. Et ita in morbis vires metimur ad mensuram temperamenti, ut debilitato temperamento, virtus debilitata intelligatur, & roborato, roboretur & ipsa; quod medici ex actionibus cognoscere solent: undè commune illud Gal. axioma, omnis immoderata discrasia dejicit actum propriæ virtutis. Est autem duplex debilitas, quædam essentialis dicta, alia

per

per aggravationem, ſed agendum priùs de eſſentiali.

CAP. VIII.

Quæ temperamenta ſint conſideranda in ordine ad robur virtutis, & actionis.

PRobatum eſt, in parte naturali quoddam eſſe temperamentum ſubſtantificum, aliud qualitativum. Ut autem differentiæ debilitatis innoteſcant, ſciendum priùs, quales ſunt differentiæ temperamēti, quibus anima utitur ad actiones obeundas. Et licèt ſit controverſia, an detur tale temperamentum ſubſtantificum, tamen quantum attinet ad pręſentem conſiderationem, omnes opinantes neceſſariò debent convenire. Nam licèt non dentur partes diverſę in mixto (ut quidam falſò opinantur) correſpondentes elementis: neceſſariò tamen debent concedere, ita poſſe alterari partem viventem, ut amittat in facto aliquid pertinens ad integritatem principii operativi: et ex conſequenti remanere debilem ad operandum debilitate eſſentiali. Sed ut clariùs appàreat, quæ ſint temperamenta neceſſaria ad actiones rectè exercendas, exemplum nobis ſit temperies hæpatis,

aut

aut alterius partis, claritatis gratiâ. Hepar (ut operetur) proprium, & innatum temperamentum continet tali gradu caloris naturalis; cui conjungitur reliquarum qualitatum complexus, pro sui nutritione, & generatione massæ sanguinariæ. Rursus præter istud qualitativum temperamentū, necessariò habet quemdam modum substantiæ in tenuitate, & crassitie, & in aliis secundis qualitatibus, & accidentibus; quibus omnibus simul sumptis, substantia illius integrè perficitur ad operandum. Et per istas primas, & secundas qualitates correspondet elementis, ex quibus factum fuit (& similiter dico de corde, & aliis.) Undè, pars hæpatis, quæ rarior, & tenuior est, & calidior, respondet igni: quæ minùs rara cum aliqua humiditate, respondet aëri: reliquæ verò suo ordine correspondent crassioribus elementis.

Ex his constat, duplex reperiri in membris temperamentum, alterum qualitativum, primarum qualitatum; alterum verò proportionis secundarum. Est autem magna differentia inter ista duo, licèt secundum videatur emanare, aut produci à primo: quia qualitativum facilimè alteratur, providitque natura, ut haberet quandam latitudinem intra limites sanitatis, ut non qua-

libet alteratione evertatur, laboraret enim ſemper animal, ſi quolibet motu animi, aut corporis, alterato iſto temperamento, in morbum ſenſibilem incideret: At altera proportio ſecunda, difficiliùs amittitur. Primò, quia debet prçire prima alteratio. Secundò, quia tales partes magis reſiſtunt. Hæc ita aperta ſi negant aliqui, non tamen poſſunt negare corruptionem alicujus partis ſubſtantiæ ex vi alterationis, quę corruptio partialis in hectico eſt evidens, quia carnes conſumuntur: hoc ergò, quod vides in hectico, ſuo modo conſidera in aliis morbis habitualibus, & factis, in quibus aliquid deficit in parte affecta, pertinens ad integritatem ſubſtantiæ individualis: hoc vocamus Nos intemperamentum ſubſtantificū, quia non ſolùm eſt amiſsio qualitatis primę ſolitariæ. Jam vides duo temperamenta ſatis manifeſta, niſi velis agere de nomine.

Rurſus præter dicta, quæ partibus ſunt propria, ſunt alia, quæ à corde influunt, ſpiritus, ſcilicèt, qui ſubſtantia quędam eſt mixta, & halituoſa, ſuo etiam debito temperamento qualitativo prædita. Hic enim ſpiritus hæpar, & alias partes calore vitali, ita fovet, & actuat, ut ſine illo non poſsint, neque concoquere proprium alimentum, neque nutriri & augeri.

Ergò

Ergò actio partis non erit valida, & robusta, nisi habeat suum debitum temperamentum qualitativum. Secundò, suum debitum substantificum. Tertiò, debitè temperatum calidum influens, sive spiritum vitalem. Quartò, debitam proportionem in secundis qualitatibus ipsius spiritûs vitalis cum debita quantitate.

CAP. IX,

Differentiæ debilitatis essentialis.

EX dictis patet, differentias debilitatis essentialis sumi à principiis internis necessariis ad actiones, à temperamento qualitativo, & à substantifico partis viventis, & à qualitativo, & substantifico calidi influentis: siquidem ista omnia sunt simplicitèr necessaria ad vegetales actiones: & paucis mutatis, idem intelligendum in animalibus, nam omnia ista fundamenta sunt ad sentiendum, & movendum, quibus supervenit spiritus animalis, & vis sensitiva, & motiva. Igitur, ut differentiæ morborum sumuntur ex rebus læsis constituentibus sanitatem, ita debilitas essentialis sumit suas differentias ex defectibus principiorum, ex parte corporis concurrentium ad actiones; & ob id meritò vocatur essentialis.

Quòd verò istæ sint differentiæ distinctæ, sive gradus diversi debilitatis, ita ut separatim possint contingere, & aliquando conjungi, facilè ostenditur. In larga sanguinis missione debilitantur vires ob deffectum calidi influentis, sanguinis, & spiritus, nam deficiente sanguine in venis, etiam deficit in arteriis, & corde, in quibus arterialis fit ex venali; & ita solet manere æger debilis usque dum reparet amissam substantiam in quantitate debita. Vide solam debilitatem essentialem, propter defectum unius principii, quo vires innituntur. Secundò, qualitas contraria vitalitati cordis (non vitalitati metaphysicè loquendo) id est, cordifico temperamento, qualis frigiditas, aut alia qualitas illi contraria, corrumpet temperiem qualitativam ipsius, intacto sanguine venali, & arteriali, & erit manifesta debilitas essentialis, quamvis statim communicetur calido influenti.

Quod in aliis partibus etiam videmus, mutari, scilicèt, partis temperiem, illæso calido influente. Tertiò, idem considerandum in spiritu vitali, potest siquidem variari ejus qualitas, illęso substantifico temperamento. Itaque vires impotentes redduntur, aut ob spiritûs corruptionem, quæ contingit ab immodica intęmperie, aut vacuatione super-

perfluâ, ut dicebat Gal.lib. de ufu refp.cap. 5. ubi per immodicam intemperiem, non folùm intelligimus calorem,aut aliam qualitatem primam excedentem, fed omnem qualitatem contrariam, fecundam,aut tertiam, qui modi corruptionis fimiliter reperiri poffunt in partibus folidis, quæ aut refolvuntur (quod genus eft diminutionis) aut malignâ qualitate difsipantur. Ex his verò quatuor modis,difficilimus ifte poftremus, quando, fcilicèt, viventis partes quoad fuam fubftantiam difsipantur: in quo debilitas major, & periculofior confiftit.

Prętereà, omnia, quę diximus de differentiis debilitatis, debemus confiderare in omnibus virtutibus, quibus gubernamur, animalibus,vitalibus, naturalibus, & in fpeciebus infimis illarum, & ita completa erit omnium differentiarum enumeratio.

C A P. X.

De caufis debilitatum effentialium.

SAtis conftat, omnes intemperies primarum qualitatum,omnes malignas qualitates, aut venenofas,aut quomodolibet ob pravum modum contrarias noftræ naturæ, effe caufas debilitatis effentialis cujufcumque fortis exiftat. Prætereà, omne id, quod

suâ mole, & quantitate, naturam ita gravat, ut destruat aliquod principium activum ad liberum motum, aut naturalem actionem facultatum necessarium, inter causas debilitatis essentialis est referendum. Nam licèt primò sit debilitas per aggravationem, transit tamen in debilitatem per essentiam, ab eadem causa gravante,& impediente conservationem instrumentorum vitalium, & ita debilitas per aggravationem est causa debilitatis essentialis, ut in gangræna à plenitudine. De hac autem causa gravante, posteâ agendum est, cùm loquamur de altero genere debilitatis. Nunc de sola essentiali agimus. Hanc dicimus nunc,fieri à quacumque nobis contrariâ intemperie,de qua in hoc capite agimus. Est vero difficultas, an â fiente,aut facta;ob varium modum loquendi Galen.

CAP. XI.

An intemperies fiens sit sufficiens ad debilitatem essentialem efficiendam?

COgor ad scholasticum morem recurrere (in præsenti discursu) quia clarissimus est, & desidero, ut omnes, aut Tyrones, aut provecti, rem istam ita necessariam in-

intelligant, à nemine, quem viderim, expli-catam.

Videtur, quòd intemperies fiens possit esse causa sufficiens debilitatis essentialis. Primò, quia multoties videmus in febribus putridis (quæ fientes sunt intemperies) facultatem essentialiter debilitari, aut ob calidi influentis paupertatem, aut corruptionem, aut cordis discrasias, aut propter utrumque.

Secundò, quia (ex multis Galen. locis) ex actione vitiata, colligimus facultatis debilitatem; sed intemperies fiens vitiat actum virtutis: signum ergò est, ipsam virtutem debilitari.

Pro solutione hujus difficultatis supponere oportet acceptiones facti, & fientis, quas lib. de morb. & sym. & lib. de febr. latè explicui; sed nunc breviter. Fiens in rigore physico, est quod totam essentiam habet in fieri, ut motus, & omnia succesiva. Hoc modo nullus morbus est fiens, quia satis ad longum probatum est, morbum esse affectum permanentem (non ut Olympicus putavit) quia licèt longus, aut brevis sit, dicit aliquas partes persistentes, quibus integratur; ita ut licèt unius horæ sit morbus, suam essentiam habet permanentem, sicut morbus unius anni, licèt diffe-

rant

tant per majorem, aut minorem duratio-nem. Ut puer unius anni, & ſenex centum annorum, homines ſunt.

Medici tamen vocant morbos fientes illos, qui licèt facti ſint, habent tamen adjunctam generationem novæ intenſionis à cauſa agente. Advertendum igitur, quod tales morbi ſunt propter illud, quod habent factum: ſed dicuntur fientes, quaſi per quandam differentiam, & circunſcriptionem, ab illo, quod continuò de novo fit. Intemperies ergò fientes, quæ re vera ſunt morbi, hoc modo ſe habent.

Rurſus illud factum morboſum permanens aliud eſt habituale, ut hectica, aliud in diſpoſitione, ut febris putrida, quæ differunt hoc modo quantum ad eſſe caloris in ſubjecto, licèt apud medicos aliis modis differant, qui ad hunc locum non pertinent. Hoc ſuppoſito, reſpondemus difficultati unicâ concluſione. Intemperies, quæ cauſare debet debilitatem eſſentialem, debet eſſe facta, & magna. Iſta propoſitio oſtenditur, ratione ſumpta, ex ipſa rerum naturâ, nam quod ipſa conceſsit elementis, & mixtis, non debebat negare viventibus; ſed mixta, & elementa non debilitantur quoad ſuas virtutes, niſi à ſuo contrario recipiant aliquid notatu dignum in facto

to esse (esset quidem existere qualibet ex causa extra propriam naturam:) Ergo partes nostri corporis non amittent proprium robur, usque dum in facto esse sint maximè intemperatæ, atque ob id providit Divina Sapientiâ, ut certa quædam esse latitudo ad patiendum, ut non statim amittetur propria virtus. Sic enim servatur mundus ex contrariis constitutus, & dilatatur rerum interitus.

Secundò, quia intemperies fiens, ut fiens est, non dicit, nisi tendentiam ad mutatum esse: ergo nec mutatam partis temperiem, neque ejus infert debilitatem. Hoc enim constat ex precissa diffinitione fientis, quam doctrinam docuit Gal. eleganti loco, agens de corde, & de sanguine, aut humoribus ipsum circundantibus, 1. de presag. ex pul. cap. 4. his verbis: *Ubi jam usus ad ultimam dissolutionem evenit, corporibus cordi vicinis refrigeratis, non poterit etiam corpus cordis non intemperatum existere, quod nihil est aliud, quam facultatem esse debilem, &c.* Vide quo pacto Gal. ut debilem facultatem essentialiter agnoscat, cordis intemperiem ita factam proponit, ut dicat, esse ultimam usus dissolutionem.

Quam sententiam confirmat 4. meth. c. 4. imbecillitas (inquit) partis nihil est aliud,

quàm intensa intemperies (subintellige, id est, secuta ad intensam intemperiem.) Idem asserit, lib. 3. de causis symp. cap.2. & lib.2.aphor.ad text.2.& 3. de præsag. cap.2. Et quamvis his locis non explicet, quæ intemperies sit, supponit tamen, debere esse factam, modo explicato, lib. de præsag. ex pul. citato. Quando autem dicit, intensam debere esse, apertè asserit, esse factam, nam quæ intensa est, radicata, id est, facta censetur, aliter non potest esse intensa.

Vndè satis constat, quid dicendum ad opposita. Ad primum dico, nullam in febribus putridis adesse debilitatem essentialem, nisi propter illud, quod jam impressum, & factum est in parte viventi: At verò, quòd fit, habet se ex parte causę efficientis, & totum est in motu, & ex consequenti nondum fundat, aut constituit firmam, & essentialem debilitatem. Atque adeò juxta mensuram illius, quod dissipatum est in febre putrida, erit mensuranda debilitas; si parva facta est dissipatio calidi nativi, parva erit debilitas, & è contra.

Ad secundum dico, non ex quacumque læsione, aut vitio actionis, possumus colligere essentialem debilitatem, sed ex magno recessu; ista enim arguit eundem statum in principio operativo.

CAP.

C A P. XII.

Quare Galen. dixerit, intemperiem fientem mutare usum, & non efficere debilitatem essentialem?

DIfficilis, & obscurus extat locus Galen. tamen confirmat nostram supradictam sententiam, lib. de præsag. ex pulf. c.4. ubi profitetur, non esse essentialiter læsam facultatem, usque dum in corde ita sit mutatum temperamentum nativum, ut præpolleat aliquod elementum (quam mutationem Nos dicebamus pertinere ad temperamentum substantificum.) Sed difficultas stat in verbis sequentibus, quæ in principio capitis continentur: *Ad eundem modum, cordis corpus cum immodicè refrigeratum sit, calefactum, aut humectatum, aut desiccatum, pulsus pro suæ intemperiei modo facit languidos, id quod illi est esse offensam facultatem. At vero consuetudinem cum sanguine habere in ipsius sinibus contento, & cum spiritu, qui calidior (longè ac naturalis status requirit) sit, aut cum eo, qui in involucro cor ambiente est, vel in pulmone, aut cum ipso etiam involucro cor ambiente, & pulmone: usum est tantum variasse citra offensionem facultatis.*

Ean-

Eandem habet rationem refrigeratum esse, & refrigerari; ubi in ipso cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum, cæditur facultas. Sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, & spiritu, quos ejus ventriculi continent, usus est remissio. Jam humiditates, & siccitates si in ipso corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam vicino, non immutant usum. Siquidem proba temperatura, & intemperies, ex quatuor fiunt elementis. Usus verò accessiones, aut remissiones ex calido, & frigido dumtaxat. Ubi jam ad ultimam usus dissolutionem deveniat, corporibus vicinis cordi vehementèr refrigeratis, non poterit etiam cordis corpus non intemperatum esse: id quod nihil est aliud, quàm debilitari facultatem. Hæc Gal. Equidem multa paucis docuit, & difficilia, nisi accedat ratio supra tradita, & divisio nostra; facta, & fientis: sed Galen. aliquando ita subtiliter loquitur, ut non capias, nisi firmiter hæreas aliis, quæ micrologicè nonnumquam contemplatur. Explico locum per quasdam propositiones, claritatis gratiâ. Et suppono, quòd, licèt positum est exemplum in corde, tenet tamen doctrina (paucis explicatis) in aliis partibus viventibus animalis sanguinei.

Prima propositio: Essentialem debilitatem

tem veram, & propriam agnoscit Gal. quando mutata est proportio elementorum componentium partem, ita ut alterum præpolleat: tunc enim verè, & propriè languet facultas. Et per excellentiam dicetur essentialis debilitas: quia deficit aliquid essentiale, nempè proportio debita elementorum, sive correspondens elementis. Vide quàm apertè senserit Gal. statuendum esse temperamentum, quod Nos vocamus substantificum.

Secunda propositio. Qualis fuerit intemperies in corde producens hanc improportionem elementorum, tales erunt languidi pulsus. Nam si caliditas magna, & intensa fuerit, erit languidus cum aliqua celeritate, aut frequentiâ; si magna frigiditas, erit languidus cum raritate, & tarditate, & aliquantulâ duritie; si humiditas intensa, erit pulsus languidus, cum mollitie. Si autem nimia siccitas, erunt pulsus languidi, duri, angusti, longi, graciles. Hanc conclusionem continet Galen. illis verbis: *Pulsus pro intemperiei modo facit languidos.*

Tertia propositio. Cum plura sint cordi vicinitate propinqua, ut sanguis, & spiritus, quæ in ventriculis, & sinibus continentur, & qui est in tunica ambiente, & in pulmone, aut in utroque simul, necessa-

rium

rium eſt, ut cor habeat mutuam conſuetudinem, id eſt, agat, & patiatur, ab his, quæ in talibus partibus continentur, prout hoc, aut illo modo fuerint affecta, & intemperata. Sunt enim aproximata, & habent efficaciam ad agendum, ſed dùm agunt in cor, uſum quidem adaugent, aut immutant, tamen facultatem cordis nonbùm eſſentialiter debilitant, quia nondùm mutant proportionem illam ſubſtantialem (quam vocat Galen.) elementorum.

Fundamentum iſtius propoſitionis, deſumitur ex his, quæ de mente Gal. ſuprà dixi de fienti, & facto. Cùm enim humores, & ſpiritus contenti in partibus circa cor, ipſum alterant, clarum eſt, quòd tota illa alteratio eſt, quid fiens, & in rigore non eſt aliquid factum. Apparebit ergò mutatio uſus (ſicut in febribus ab humore longiùs exiſtente contingit) quod enim primùm faciunt tales cauſę agentes, nil eſt aliud, quàm variare uſum, & ex conſequenti pulſum. Differt tamen hęc variatio ab alia, quæ fit in aliis febribus. Quia eſt cum majori periculo, & citiùs accedit ad eſſentialem debilitatem.

Et licèt augmentum uſus, aut illius variatio, non contingat (ut plurimum) niſi mutatâ temperie cordis (ad hujus enim

medelam apponuntur differentię pulsus) tamen Galen. nullâ factâ mentione intemperantię cordis, solius usus mentionem facit, quia illa parva, & remissa est, quæ nondùm facit mutationem in proportionibus elementaribus, & ob id dixit, solùm usum mutari; cujus mutatio conspicua apparet in pulsibus, sicut (exempli gratiâ) in exercitio, & aliis motibus corporis, & animi, & febribus incipientibus, tunc certè usus mutatur, & non mutatur status proportionum elementarium. Quamvis verum sit, mutationem usus diutiùs perseverantem, tandem inferre essentialem illam cordis mutationem.

Quarta propositio. Quando jam temperamentum substantificum variatum est, verbi gratiâ, versus frigiditatem, præpollente elemento frigido, in tali casu, eandem habet rationem, refrigeratum esse cor, & refrigerari; siquidem essentialiter læditur facultas: nam illud refrigerari, licèt sit fiens, cùm dicat unionem ad illud, quod jam in habitu factum est, eandem videtur habere rationem, ut simul debilitas essentialis, & lęsio facultatis ab utroque procedat. Non quidem à refrigeratione, ut fiens absolutè, sed sub dicta ratione, quatenùs importat terminum novum uniendum cum facto es-

se,

se, sive cum refrigerato habituali. Et hoc intellexit Gal. quando dixit: refrigeratum esse & refrigerari, eandem habet rationem, & læditur facultas. Aliter non potest intelligi.

Quinta propositio. Si pericardium, si pulmo, si sanguis, & spiritus, qui continentur in ventriculis, frigescant, remittitur usus. At verò si humiditas, aut siccitas cordis in facto esse afficiant, apertum est, quòd nocent facultati, & essentialiter debilitant. Tamen si sola humiditas, aut sola siccitas afficiat, & distemperet prędicta cordis vicinia, non poterunt usum, vel augere, aut minuere, quia talis mutatio usus, præcisè, & propriè loquendo, fit à calore exuperante, aut frigore: constitutio enim mixti, licèt fiat ex quatuor elementis, tamen usûs permutatio à solo calore immoderato, vel à frigore fit.

Sexta propositio nullam habet difficultatem. Quando usus ad ultimam dissolutionem deveniat, perfrigeratis sanguine, & spiritu, aut aliis circundantibus cor, necessarium est, ut ipsum cor essentialiter debilitetur, & fatiscat. Has sex propositiones continet locus adductus Galen.

Licèt circa quintam propositionẽ non levis insurgit difficultas, ut posśis suspicari con-

contradictionem esse in dictis Gal. Quare intemperies à siccitate, & humiditate, non possunt mutare usum? Si usus, & finis naturæ in conservatione cordis, & consequenter in conservatione totius animalis nullus est alius, nisi attemperatio, & spiritus animalis regeneratio, & nullum istorum confici potest sine debita quatuor qualitatū symmetria, ergo humiditas, & siccitas, ut moderatę, conducunt ad integritatem finis: ita immoderatæ destruent usum, aut immutabunt. Quis, obsecro, aut qualis erit spiritus, ubi immodica exorbitat humiditas? Quis concentus componentium elementorum, ubi nimia siccitas?

Secundò, intrà duas lineas potest ad hominem comprimi Gal. Nam si dicit, quòd humiditas, & siccitas, si exuperēt in corpore ipso cordis, debilitant essentialiter: ergo sanguis, spiritus, pericardium, pulmo (quæ vicina vocat cordi) si maximè intemperata sint, versùs humiditatem, aut siccitatem, poterunt etiam agere in cor ipsum, & debilitare: si autē debilitant, ergo mutant usum. Aut explicet nobis aliquis, quare dixit Gal. debilitari cor ab humiditate, & siccitate, & non admittit, mutari usum à sanguine humido, & alijs humidis, aut siccis circunstantibus? Nam Gal. statim in altera linea dicit,

quòd ultima usûs dissolutio inducit debilitatem essentialem. Infero nunc: Ergo mutatio usûs â causis præter naturam via est in debilitatem essentialem. Hoc non poterit negare Gal. nec alius pro illo. Tunc sic. Quare, quæ possunt debilitare, non mutabunt etiam usum? Quòd autem humiditas, aut siccitas debilitent, est evidens. Quare hęc duo non se habent ad convertentiam dissolutio usûs, & debilitas essentialis? Est, dissolutio usus: ergo debilitas essentialis (hanc jam ipse docuit Gal.) Est debilitas essentialis, ergo usûs dissolutio. Certè difficilè est explicari Gal.

Dico tamē, subtilitatem Gal. in hoc consistere: quia consideravit, quæ sunt illæ intemperantiæ, quæ per se mutant usum. Istæ enim tales dicuntur, quia per se, & immediatè, talem causant varietatem, cujusmodi sunt calor, & frigus, quarum proprium est, ut quomodocumq̄ increscant, mutetur usus. Per calorem enim augetur, per frigiditatem minuitur. Respiciunt siquidem intensionem, aut remisionem caloris cordis. At verò humiditas, & siccitas propriè respiciunt (quatenùs attinet ad præsentem difficultatem) instrumentum, arterias, scilicet, & cor ipsum, quia quomodocumque increscant, efficiunt blandum, aut durum
ins-

instrumentum,& consequenter pulsus duros,aut blandos:non tamen magnos, & celeres,ut intensior calor; aut parvos, & tardos,ut intensius frigus.Et ob id dixit Galen. quòd siccitas , aut humiditas non mutant usum,propriè loquẽdo,quia potiùs mutant instrumentum. Et ita humiditates,& siccitates in corde,debilitant facultatem, nullâ factâ mentione mutationis usûs. Igitur debilitas essentialis à facto esse, & mutatio usûs à fiente,predicto modo,secundùm Galen.possunt explicari Undè satis constat ad objectiones responsio. Nam licèt pasivæ qualitates debilitent,corrumpant , & interimant cordis temperiem, non inde sequitur,quòd mutent usum per se , licèt posteâ ad debilitatem essentialem sequatur parvus,& humilis pulsus.Est enim magna differentia inter illa, quę per se, & per accidens fiunt.

CAP. XIII.

De causis debilitatis virium, secundùm Hyppocratis sententiam.

HIppocrates alio modo , & forsan clariori,causas debilitatis nobis proposuit(quamvis Gal.illum sine ullo fundamento reprehendere aggrediatur) lib.2.de victu acutorum,text.47. Sic enim ait: *Neque sanè*

ita peritos video Medicos, qui, ut oportet, cognoscant eas, quæ in morbis fiunt virium debilitates, & quæ ob vasorum inanitionem, & quæ ob ponon, id est, laborem. Et quæ ob aliam quampiam irritationem, & quæ ob morbi acumen fiant. Quas item natura, habitusque singulis affectuum species omnigenas fabrefaciat, quamvis cognitæ salutem, & mortem ignoratæ ferant Hæc Hippoc. Existimo, omnes debilitatis causas attigisse: non solùm debilitatis essentialis, sed illius, quæ ab humoribus gravantibus originem sumit. Nam vasorum inanitio, aut per dietam, aut per sanguinis vacuationem, aut expurgationem, aut per sudorẽ, aut per insensibilem halitũ, si modum excesserit, debilitatis essentialis causa existit, non solùm quia instrumentum commune exhaurit, spiritum scilicet, sed quia partes solidas viventes, in habituales affectiones solet deducere. Secundò, debilitas essentialis potest contingere ob aliquam irritationem. Hanc causam noluit intelligere Gal. & reprehendit suum Magistrum, sed defectu considerationis. Nam Hippoc. nomine irritationis intellexit quidquid, irritando, & malignâ qualitate afficiendo, vires dissoluit, quod videmus in humoribus malignis, aut pestilentibus, aut sordidâ putrefactione corruptis: tales enim humores,

nullo

nullo modo gravando (quia possunt esse in pauca quantitate) sed solâ venenosâ, aut malignâ, aut pestilenti qualitate, etiam ipso primo die morbi vires essentialiter dissolvunr. Sed hæc jam pertinent ad res præter naturam; quare hìc pauca dicenda. Mirandum tamen, quàm audacter sanguinem detrahunt aliqui Medici, in morbis venenosis, & malignis, dissipato spiritu à malitia morbi.

Labor apud Hyppoc. plura significat: solet enim nomine laboris quidquid naturæ contrarium est intelligere, dolorem, vigiliam, anxietatem, inquietudinem.

Per morbi acumen, magnam, & intensam intemperiem intelligimus, sub qua etiam copia gravans comprehendi potest. Quin & sub irritatione, nam irritatio, non solùm reperitur in prædictis causis malignis, sed in copia gravante. Tamen, quia hæc (quando sine malitia est) non statim essentialiter debilitat, licèt videatur irritare, ideò de illa separato capite agemus. Hìc enim solùm debilitas essentialis proponitur. Tandem Hypp. ut simus certiores debilitatis essentialis, jungit prædictis causis alias, quæ sumuntur ex habitu raro, & resolubili. Nam si aliqua ex supradictis conjugatur cum temperatura calida resolubili,

certisſima eſt debilitas eſſentialis. Concludit Hypp. ſuam ſententiam gravisſimis, & tremendis verbis: Cognitæ à Medicis iſtæ cauſę debilitatis, ſalutem ferunt, ignoratę mortem.

Sed dubitas, an vaſorum inanitiones, de quibus Hypp. agit, debilitatem cauſent in corde, & partibus viventibus, an ſolùm iſta debilitas attendatur penes defectum inſtrumenti, ſcilicèt, ſpiritûs? Diximus enim ſuprâ, quòd defectus ſpiritus vitalis, & animalis conſtituit quendam gradum imbecillitatis.

Aliqui dicunt, talem debilitatem non eſſe eſſentialem partis viventis, quia nulla eſt facta intemperies, ſolùm enim intervenit abſentia ſpiritûs, quia ſtatim, ac reparatur alimẽto, potu, & rebus tenuis, & odoratę ſubſtantię, nulla debilitas apparet, ſed redditur homo integer ad actiones propias.

Tamen ego hinc elicio veritatem, quam ſuprà propoſui; differentias eſſentialis debilitatis attendendas penes defectum principij operativi, atque cùm tale principium compleatur, non ſolùm cordis tẽperie ſubſtantificâ, ſed qualitativâ, & ſpiritu debito, in quanto, & in quali, conſonum eſt, ut quatuor gradus conſtituendos exiſtimẽ, diverſos, penes difficilè, aut facilè reſtaurabiles;

Eſt

Eſt itaque prima, & leviſsima, quæ in deperditione ſpiritûs factâ per exercitia, aut ſimilem cauſam conſiſtit; hanc ſequitur, quæ per vacuationes, & inter has, quę per abſtinentiam fit. Tamen, quia per tales ſpiritûs conſumptiones, depauperatur calor cordis, hinc eſt, ut jam incipiat apparere alia debilitas orta ex cordis mutatione qualitativâ, ſed non difficulter ſanabilis; citò enim reddit homo ad integritatem, quam in animi deliquium incidit, ex ſanguinis largâ miſsione.

Ubi notandum, hanc debilitatem vocari ab aliquibus per conſenſum, quia, ſcilicet, cor non recipit ab ſpiritu ſibi debito, quod debet recipere; & ob id fatiſcit, ut brachiũ, quod non movetur, quando nullum recipit influxum à cerebro, acutè dictum. Tamen, cùm percipiamus ad ſpiritûs abſentiam cor poſitivè refrigerari, ut demonſtrant pulſûs tarditas, & raritas, poſſet aliquis defendere, debilitari cor eſſentialiter qualitativè, quia frigeſcit, remoto ſpiritu ab aere reſpirato, & partibus vicinis frigidioribus: & quamvis iſta ſpecies debilitatis ſit in facta diſpoſitione, eſt tamen facilè amobilis reſtauratione adhibitâ, ut dictum eſt. Quod quidem intelligendum venit de exolutione, quę eſt primus gradus defectûs virtutis, & de animi

deliquio, quod eſt ſecundus gradus; ſolent enim facilè reſtaurari. Sed audiant, obſecro, Medici. Nulla fides adhibenda eſt talibus naturæ diſpoſitionibus, quia multoties cõtingit, ut tales debilitates properent in mortẽ nullâ admiſſâ reſtauratione: quamobrem ſemper timere debemus exolutiones, & deliquia, quia tranſeunt in ſyncopem, qui eſt tertius gradus defectionis virtutis. Et ita quamvis illa debilitas (qualitativa appellata) ſit facilè amobilis, quia tamen gradus eſt ad aliam, conſideranda, & timenda quàcumque ex cauſa. Minùs certè quando ſequitur ad inſignem vacuationem rectè indicatam, à Medico docto cognitam, & executã, quod Hypp. docuit 1. prorretic. p. 2. text. 5, his verbis: *Quæ præter vacuationis vaſorum rationem contingunt impotentiæ, infirmitatesque, non exiſtente vaſorum vacuatione, mala.* In cujus explicatione Gal. ſic ait: *Invalidos, languentesque in operationibus (ſicuti plurimùm vacuatos) in periculo eſſe exiſtima, ſi nulla in ipſis facta fuerit inſignis evacuatio. Nam ſi virtus ſine ulla manifeſta vacuatione imbecilla fuerit, gravantem oſtendit copiam, vel alicujus partis principis intemperiem.* Ex quibus colligitur, non eſſe malas abſolutè dicendas debilitates, quæ ſequuntur ad evacuationes, quia poſſunt reparari; eſſe tamen abſo-

lutè

lutè malas, quę ſine ulla manifeſtà vacuatione contingunt. Sed quamvis illę malæ non dicantur, quia manifeſtam habent cauſam, quare parvi pendendæ? cum neglectæ in pravas facilè tranſeant.

CAP. XIV.

De dignoſcenda debilitate eſſentiali facultatis animalis.

CUm dictum ſit, debilitatem eſſentialem omnibus facultatibus contingere, quę utuntur organo corporeo, animalibus, vitalibus, & vegetabilibus, apertũ eſt dignotionem peti debere ex actionibus, & aliis effectibus ipſarum; ſed quia primum locum obtinet actio partis, & immediatum ipſi facultati, ideò Medici de actionibus ſemper loquuntur, nam ut potentiæ differunt per actus, ita læſiones illarum per actus læſos cognoſcimus, quibus adjungimus qualitatem mutatam, & excretum, & omnia alia accidentia, quę conſequi ſolent.

Debilitas virtutis animalis, licèt non ſoleat conſiderari communiter ad vacuationes magnas, de quibus agimus, tamen talis poteſt eſſe, & ad tales cauſas ſecuta, ut magnum remedium per vacuationes dictas, non poſsit exerceri. Animalis virtus, ſedem ha-

bet in cerebro, & ab illo in reliquas partes communicat, quod necessarium est ad motum,& sensum. Indiget autem debito temperamento, & debito spiritu, qui ab aëre inspirato materiam suscipit (ut docuit Hypp. lib. de morbo sacro, & sæpe alibi) & à spiritu vitali à corde transmisso. Ergo essentialis debilitas animalis virtutis proficiscitur à temperamento everso cerebri, & instrumentorum illius, ut videmus in senibus, qui ob ætativam intemperiem habent defectuosas actiones animales. Illud ergò, quod in ętate senili fieri conspicimus, etiam in aliis ætatibus ex vi morbificæ intemperiei potest contingere, aut quæ supervenit, aut quæ à principiis generationis innascitur, quę aut calida, sicca, humida, aut frigida potest esse. De sola caliditate dubitas, quomodò debilitet essentialiter ad motum, cùm potiùs videatur juvare, ut in phreneticis, qui validissimos solent edere motus. Sed certè cùm motus animalis ex robore virtutis procedit, non tàm gaudet nimio calore, qui exolvit spiritus, quàm cum illo, qui illos unit, & conservat in ordine ad motum. Motus autem phreneticorum potiùs sunt convulsivi, & qui cōvulsivi non fuerint, statim desinunt, & fatiscunt, quasi flamma levis. Itaque cerebrum, suum justitiale desi-

de-

derat temperamentum, quod si amittat, flaccescit essentialiter; neque ministrare potest commodum instrumentum ad nervos, & musculos.

Secundò, debilitas essentialis hujus virtutis attenditur penes instrumenta ipsa (ut supra dicebamus loquentes de corde) nam potest esse cerebrum optimè temperatum, sed defectus spiritûs animalis erit in causa, ut sit defectus in motu. Nam si non adest commoda materia spiritûs, nulla erit sapientia, nullus motus corporeus, undè obturatis arteriis jugularibus, per quas ascendit vitalis, seu tenuissimus sanguis, aut si non obturentur, si tamen cor sibi tantùm paret spiritum, & non sufficientem aliis, aut si mittat sufficientem quantitatem, non tamen debitâ præditum qualitate, sine dubio difficultas erit motûs animalis; quæ debilitas essentialis dicenda, quia defficit unum ex principiis conducentibus ad opus. An verò debeat vocari per essentiam, aut per consentum, jam supra tactum est, idem enim modus respondendi.

Tertiò, potest esse debilitas essentialis ex parte instrumenti, quia musculus, in quo executiva virtus residet, impotens est ad exequendum motum imperatum, propter aliquam insignem intemperiem, ita ut

quam-

quamvis in cerebro, & in ſpiritu nulla ſit intemperies, aut alius defectus, tamen quia potentia executiva eſt eſſentialiter debilis, nullo modo natura exequitur motum, ut decet. Ergo debet medicus conſiderare, & memoriâ tenere omnia ſigna intemperaturarum, & quærere diligenter, qualis iſta ſit, quæ inhabiles reddit muſculos, quando in cerebro, & aliis viis nullum eſt impedimentum. Præterea cùm non inveniat ſigna gravantis humoris, & reperiat ſigna factæ intemperiei, certò poterit affirmare, debilitatem eſſentialem eſſe in partibus elicientibus motum, id eſt, in muſculis, & partibus nervoſis, exequentibus.

Ex his differentiis nulla poteſt per pulſum dignoſci, niſi illa, quæ contingit ob inopiam ſpiritûs vitalis, aut ob pravam qualitatem ipſius, aut propter obſtructionem arteriarum, aut compreſsionem, nam reliqui fieri poſſunt ſine cordis mutatione ſenſibili: qui verò pulſus adſint, inferiùs dicam, quia pertinet ad debilitates cordis, cum quo cerebrum conſentit, aut cujus ratione laborat.

Debilitas ergò virtutis animalis, eò ſolùm poteſt vacuationes, aut impedire, aut temperare, quatenùs defectu ſpiritûs animalis laborat, & tam dejecta exiſtit, ut neque

que

que appetere, neque movere prævaleat; & sanguine egeat ad sui conservationem, & spiritus paucos, quos habet, non liceat in evacuationibus consumere. Ad expurgationem autem, etiam requiritur debita spiritûs animalis copia, & musculorum sufficiens virtus, quia illis utitur natura ad compressionem; & medicamentum purgans spiritui adversatur, & ad exolutionem disponit. Quamobrem considerandus est status hujus facultatis, qui constabit ex actionibus motûs, & sensûs. Utinam sic posset medicus judicare de pulsu, sicut de actionibus facultatis animalis. Sed quando de animali debilitate verba facimus, citandus est Avicen. qui ex mente Hypp. & Gal. dicebat, cap. 20. 4. p. *Cave, ne venam incidas ejus, qui habet acumen sensus in ore ventriculi, vel imbecillitatem, &c.* Pręcipit tamen priùs providentiam esse habendam (si forsan urget necessitas evacuandi sanguinis). concludit enim, asserens, mortuos esse aliquos, & alios in magnum discrimen devenisse, ob negligentiam in defendendo, & confortando, quæ roboratio ad animalem pertinet facultatem, quę ibi residet.

Sed dubitabis circa supradicta, cùm dictum sit, debilitates essentiales desumi ab affectibus, qui inveniuntur in principiis acti-

activis ad operandum ex parte corporis, quare nulla fit mentio debilitatis, ortæ ex soluta unitate, & mala compositione? Siquidem ad benè operandum, non solùm temperies, sed unitas, & debita compositio concurrunt. Secundò, non videntur essentiales debilitates, quæ sumuntur ex temperie calidi influentis. Nam temperies actuata (illa quę ex influenti, & radicali componitur) propriè attingit actiones vegetales viventis, quæ jam non calido fluenti, sed influxo simul, & radicali tribuuntur, quod actuatum nuncupatur, & est, & potest dici temperies partis. Tertiò, quia explicando locum Hyppoc. diximus cap. 13. posse sub irritatione etiam plenitudinem intelligi.

Ad primum dico, in hoc tractatu esse sermonem de statu virium in ordine ad magna auxilia. Vires (per excellentiam) dicuntnr, quę totum corpus respiciunt, quales sunt in principibus residentes, cerebro, corde, & hæpate, nam penes istas metimur illa auxilia, quæ universalia etiam sunt, sicut illę universaliter utilitati totius inserviunt. Et ob id licèt verum sit, quòd luxatio est causa debilitatis in parte luxata, & divisio continui in parte divisa (ut dicitur in proposito dubio) tamen non ex istis sum-

ſumitur univerſalis idæa, quæ dirigat univerſalia auxilia, & ob id nunquam antiquitas has debilitates particulares contemplatur, niſi forſan principales partes attingant, quæ rariſsimè accidere poſſunt.

Ad ſecundùm dico, quòd licèt ad temperamentum actuatum pertineat illa debilitas qualitativa (quæ rectè tangitur in dubio propoſito) tamen, quia tale temperamentum indiget continuâ conſervatione, dependente ab influente, quâ deficiente, breviter deficit, hinc eſt, ut cogamur ponere aliquem gradum debilitatis in defectu hujuſmodi influentis calidi.

Ad tertium, jam ſuprà inſinuata fuit ſolutio. Hyppoc. ut primus, non utitur his terminis, quos forſan defeſſa invenit poſteritas, ille ſapientiæ humanæ parens, multa paucis includit; & ita quando dixit, ab irritatione debilitatur natura, plura intellexit: debilitatur ab irritatione, quia talis affectio continuam vigiliam inducit, quia dolorem, quia anxietatem, & alia hujuſmodi: atque cùm plenitudo, quæ vires moleſtat, multa habeat ex dictis, quid mirum, quòd oraculum Hypp. extenderim?

CAP. XV.

Facultatis vitalis debilitas essentialis dignoscitur.

EX propria actione cordis certum judicium sumimus facultatis in illo residentis. Nam facultas pulsatrix, quę per suos motus reliquas facultates cordis conservat, etiam illos mutat secundùm necessitatem, manifestè declarans, quando robur, quando debilitas adest. Pulsus igitur erit languidus, parvus, & æqualis (obsecro, ut animadvertas sollicitè quæ dico, nam loquor de debilitate sola essentiali, & non còmplicata cum alia.) Talis ergo debilitas semper habet pulsum prædictum: fallit tamen imperitos æqualitas, nam laudant pulsum æqualem, & audent promittere salutem, aut securitatem, cùm tamen illa æqualitas sit magnum indicium habitualis debilitatis, æqualiter jam factæ. Nam si aliqua inęqualitas reperitur in tali pulsu, debes suspicari aliquid aliud complicari cum essentiali debilitate, cujus causa amittitur æqualitas, quamvis semper languidus maneat pulsus. Atque cùm reliquæ omnes virtutes naturales, & animales ope cordis indigeant, videbis statim ad illius debilitatem

tem essentialem in aliis omnibus manifestum defectum; quomodò autem debeas cognoscere pulsum languidum, parvum, & æqualem, disce ex Gal. aut breviùs in nostris opusc. de pulsib. Si enim ignoras principia, & fundamenta tractationum priorum, quomodò poteris percipere conclusiones posteriores?

Si igitur maximè languidus est pulsus, humilis, & parvus, cum ęqualitate, & ita perseverat, nullus est, qui vacuationem moliri intendat, nisi ille, qui mortē sollicitat. Quòd si consideras omnes causas, quæ præcesserunt, certior eris de ista debilitate; siquidē nimia vacuatio, ab arte, aut naturâ, acerrimus, & intensus calor, vigilia producta, ciborum parcimonia, aut omnimoda abstinentia, ingens dolor, timor, tristitia, magnus motus corporeus, profusus coitus, essentialem debilitatem inducunt, non solùm illam, quam dicebamus, ad paupertatem spiritûs pertinere, sed aliam, quam in cordis mutatiòne constituebamus.

Ubi illud notandum, quòd omnes prędictæ causæ in termino ad quem, prędictum pulsum constituunt: tamen dum fit, apparent debiles pulsus, sed cum aliquâ differentiâ particulari, quæ sequitur speciem causæ, aut dolorem, aut vigiliam, aut acrem calorem, &c.

Illud autem maximoperè advertendum duxi, contingere aliquando, pulſum prædictum immutari, apponente naturâ aliquem conatum. Tyrones verò putant, eſſe gravatam facultatem, & non eſſentialitèr defatigatam, nam exiſtimant, quòd conatus ſemper apponitur ad humorem gravantem depellendum. Et re verâ ſic ſe res habet, ut dicunt, ſed non ſemper. Nam in iſta debilitate neutiquam complicatâ cum onere humorum, poteſt accidere conatus excitatus etiam à moderatis, aut paucis fuliginibus, quas dejecta natura excutere nequit, quæ fuligines non ab humoribus pravis, aut multis elevantur, ſed à quotidianis coctionibus per morbum. Quis in tali conatu cogitare poterit de evacuatione? Nullus ſanæ mentis. Poſſunt enim plures tunc congregari fumi, quàm anteà, & natura novum detrimentum, aut timens, aut ſentiens, mutat pulſum. Conatus in debili virtute, ut ego exiſtimo, animę quædam vis eſt appetitiva propriæ conſervationis in ſuo corpore, & ideò motiva localiter. Spiritus ſiquidem, & ſanguinem movet, pertinetque ad potentias animales. Contingit ergò tempore magnæ neceſsitatis, ſpiritus fluentes applicare ad locum oportunum, ad muſculos pro motu locali, ad cor pro motu vitali, ut cri-

eripiat suum corpus ab ultimo,& proximo malo: & ita senex, aut claudus, viso leone, aut tauro,currunt, & fugam capiunt, qui antea nec se movere poterant. Itaque vis illa conjungit has vires, quæ in spiritu animali, & vitali resident, quia spiritus ipsos valet movere ob intensum animi affectum. Neutiquam alios,quia illis caret, non enim applicat temperiem substantificam, quam jam amisit per ętates, neque applicat vires radicales partium, quia immobiles sunt. Applicat ergò quas potest,quas habet,paucos,scilicèt,spiritus,& motu illo locali atterit,& incendit,undè usus augetur,& pulsus mutatur. Ut igitur adest conatus in facultate animali,quantumvis sit debilis, & sine ullo onere, ita potest esse in facultate vitali,sine ullo onere, & ita magna fallacia est, & in magnum damnum ægrotantis,si quando debilis est per essentiam, apparente aliquâ novâ mutatione,&inæqualitate pulsûs putat Medicus, aliquam esse celebrandam vacuationem.

Ultimò notandum diligentèr (quod à nullo video animadversum) inæqualitatem pulsûs reperiri cum debilitate per aggravationem, & aliquando cum aliis causis, ubi nulla est aggravatio: Medici verò non ita intenti rebus adeò seriis, & tam magni mo-

menti, exiſtimant oneratam eſſe naturam, & ad vacuationes feſtinant, ſimulque in mortem ægrum miſerum non ducunt, ſed trahunt. Et tantò frequentiùs caſus iſte plorandus contingit, quantò iſta inæqualitas pulſûs ſolet cum eſſentiali debilitate reperiri, quod in ſequenti capite clariſsimè demonſtrabo.

Hìc verò concluſum accipe, debilitatem eſſentialem cordis, nullo alio affectu complicatam, omninò impedire vacuationem, aut per ſanguinis miſsionem, aut per expurgans medicamentum. At quo pacto menſuret, & coarctet modum evacuandi, quandò cum gravante humore concurrit, ſeparatam conſiderationem, & ſeparata indicia expoſcit.

Rurſùs debilitas eſſentialis, cujuſcumque virtutis vegetalis, coquentis, trahentis, retinentis, expellentis, & nutrientis, non obſcuras habet cauſas, & ſigna. Siquidem ab omni intemperiei genere (ut ſæpiùs diximus) oriri poteſt: quam doctrinam ex lib. artis medicinalis diſces, & aliis locis.

CAP.

CAP. XVI.

De debilitate per aggravationem communiter dictâ.

VIres dicuntur debiles respectu objecti, circà quod versantur, aut respectu oneris, quod sustinent, quamvis ipsæ in se validæ sint. Et ita potest dici debilitas respectiva, sive secūdùm quid. Quamvis habeas optimum organum visûs, & perfectum temperamentum, & excellentem influxum à cerebro, quibus gaudet potentia visiva, debilis tamen dicitur respectu corporis solaris, aut splendidissimi objecti, quod nequit videre eo modo, quo videt alia objecta sibi proportionata. Similitèr motiva dicenda est valida, intra suam sphæram objectivam, sed extra illam non poterit movere, quia opprimitur. Ita de vegetabilibus, asserendum, coquere, retinere, expellere, trahere, assimilare poterunt suum objectum: at si extra istam sphæram deducantur, jam non agunt (ut sic dicam) sed patiuntur: & quę validæ sunt ad proprium finem consequendum, jam respectu improportionati objecti debiles dicuntur, ita ut, si tollas impedimētum, integræ maneant, aut citissimè reducantur, si ali-

quantulùm fuerint perpeſſę. Iſta diſpoſitio multoties per morbos reperitur, nec nil magis in ore omnium, quàm debilitas per aggravationem. Quæ aut ſola exiſtit, aut cōplicata cum debilitate eſſentiali. Cauſā autem aggravationis (propriè loquendo) multitudinem eſſe, omnes Medici conſtituunt, quam gubernare, aut portare natura nō valet, ob excedentem quantitatē, reſpectu virium: in quo abſtrahunt à vitio aliquo, aut malâ qualitate, licèt iſta poſsit complicari. Qua in parte, illorum error notandus, qui putant, plenitudinē quoad vaſa ſemper eſſe quoad vires, aut ſemper cōplicari: cùm nil magis, contra veritatem, quam veneranda illa, & fidelis nobis reliquit antiquitas: ut breviter explico. Plenitudo ad vires relata, non ſemper vitioſa eſt; ſiquidem incipit aliquando ſine vitio, quamvis poſteà putreſcat, in quo dicebat Gal. convenire cum illa, quę ad vaſa nominatur. Utraque certè in ſui naturâ non includit putredinem, aut aliud vitium, ſed ſolam exuperantem molem. Hęc reſpectu continentis loci, illa reſpectu gubernantis facultatis. Quam ſententiam ab Hypp ſuſcepimus. Quia plenitudo vaſorum, ſolùm reſpicit capacitatem vaſorum, intactis omninò viribus, imò cum excellentiſsimo habitu, quem vocat ſummè bo-

Deſtruitur opinio Mercati.

bonum; solvere tamen illum præcipit, ne incidat in deterius. Summa autem bonitas numquam est sine perfectis viribus. Hic est status plenitudinis vasorum præcisè sumptæ, quæ toto Cœlo differt ab alia, in qua solę vires patiuntur, quamvìs vasa non sint plena, imò (millies) neque mediocriter repleta, sed vires non possunt gubernare fluitantes humores per vacuitates vasorum. Undè illa perfecta exercitatorum dispositio nullum habet sensum gravitatis, nec pulsum inæqualem, sicut altera, viresque in summo sunt rubore; habet tamen maximum periculum, ne alimentis sumptis ita crescat sanguis, ut rumpantur vasa, aut suffocetur calor. Itaque non laborat facultas. At in alia, quæ ad vires dicitur (ipsa dictio demonstrat) sine dubio à primo instanti laborant, & impotentes sunt. Audi Galen. in aphor. 3. 1. quem obitèr declaramus, ubi ait: *Cujus rei documento esse potest bonus habitus Athletarum, qui inculpabilis existens (ut qui, & bonis abundet humoribus, & vires habeat robustas) hoc solùm malum per maximum gerit, quòd ad extremam pervenit repletionem.*

Quòd verò à primo instanti laborent vires in altera plenitudine, quæ ad illas refertur, dicebat Gal. lib. proprio de plenitudine. Signum enim propriũ illius est sensus pon-

deris,animali facultate non potente tolerare. At verò in ea, quæ ad vasa,nullus talis sensus adest,nec ulla querela,sed pre bonitate suspecta est ista dispositio, ne accessu alimenti,defectuque exercitii incidat in deterius.Quod si aliquis fuerit sensus tensionis,non pertinet ad debilitatem:quod Gal. ex professo docuit lib.de plenitud. ubi probat manifestam distinctionem inter istas plenitudines. Hæc dicta sunt obitèr,ut intelligamus sermonem nostrum in isto cap. de plenitud. esse, quæ ad vires refertur, in qua manifesta reperitur pulsûs inæqualitas.

CAP. XVII.

De indiciis debilitatis,quæ fit à gravante onere.

NOn potest esse unum genus signorum in hac re,nam cùm multitudo posit animalem facultatem,vitalem, aut vegetalem gravare, ex cujuscũque affectione aliqua emergẽt signa.Quod si duæ,aut omnes facultates consentiant, erunt mixta etiam ipsa signa, sed non possumus in isto capite verbum proferre, nisi supponamus Galen. doctrinam maximè necessariam de inæqualitate pulsûs,lib.2.de præsagat.cap.4.causas

qua-

quatuor propoſuit inęqualitatis, obſtructionem, aut compreſsionem inſtrumentorum, aut plenitudinem ad vires; aut cordis inęqualem intemperiem. Ex quibus verbis colligimus, non quamlibet inęqualitatem pulſûs eſſe ſignum aggravationis, ſeu plenitudinis, ſiquidem poteſt fieri ab aliis cauſis? Facilè igitur falli poſſumus in cognoſcendâ iſtâ debilitate ex pulſu. Cōmuniter dicunt Medici (& ex mente Galen.) apparere quaſdam pulſationes vehementes, alias non ita, eſſe ſignum aggravationis, & adducunt exēplum ſuprà adductum de homine portante onus. Sed interrogo. Cùm multoties natura ad illas pulſationes majores efficiendas, aut vehementiores, vires non habeat, quomodò ex pulſu cognoſcas aggravationem? Prętereà, quare Medici non docent alias ſpecies inæqualitatis, quæ neceſſariò in plenitudine, aut cacochimia ſolent evenire? Nam inæqualitas in una pulſatione ſub pluribus digitis aderit, ſi gravata arteria in diverſis partibus tangit plures digitos. Et ita non erit ſpectandus numerus pulſationum, ſed in unica pulſatione, imò, & in unica dilatione poterit dignoſci humorum pondus inæquale. Idem dici debet de compreſsione.

Quod magis conſtat in morbis, in quibus

cum quãtitate humoris adeſt qualitas irritãs; eſt enim neceſſum, ut iſtas inęqualitates experiatur natura. Prætereà, quod ſupra dicebam de æqualitate pulſûs in eſſentiali debilitate, poteſt aliquando maximam habere fallaciam ob adjunctas cauſas, ut ibidem inſinuavi, nam febris hectica peſtilens habet pulſus æquales ſimiles naturali, ut docet Galen. 3. de præſagat. ex pul. cap. 4. Ergo profundè rimari convenit alias cauſas, quę ſolent complicari, & alia ſigna perpendere, ut ex pulſu, & illis ſimul ſumptis, perfecta ſumatur cognitio.

Quamobrem ſi debilitas contingat propter humores venenoſos, aderunt ſigna veneni, fœtor reſpirationis, lingua nigra, delirium, animi deliquia, urina nigra, aut livida, aut perturbata, inquietudo magna, &c. Pulſus verò erunt inæquales; ſed paucíſsimas, aut nullas habebit vehementes pulſationes, ſed languidus ſemper, & parvus, & forſan dat aliquam pulſationem majorem, & fortiorem, nam irritatio venenoſa cogit naturam ad exiliendum, & aggrediendum majores motus, aut vehementiores; ſicut enim in plenitudine ſola, adeſt illa inæqualitas ſupradicta, & cognita in pluribus pulſationibus, aut in una, ita in humoribus ſuâ malâ qualitate irritantibus contingit; quãvis

vis multi non ſint. Eſt tamen hæc differentia & non parva, quòd humores maligni. & venenoſi ſtatim à principio naturam, & ſpiritum diſſolvũt, plenitudo verò non ita. Et ob id, dico, quòd in malignis, & venenoſis vix invenies aliquas pulſationes vehementes; ſed in plenitudine ſine tali vitio, plures.

Tamen hic pulſus, quem in morbis malignis, & venenoſis animadverto, inæqualis in pluribus, & in una pulſatione, adeſt quidem in febribus pravis, & magnæ malitiæ, & veneni, dum incipiunt, dum augentur. At quando in corde facta fuerit æqualis intemperies (quæ eſt deterior terminus ad quem) pulſus jam erit æqualis, ut dicebat Galen. de peſtilenti hecticâ, qui jam propè mortem ſolet apparere. Sed accedamus ad alia ſigna. Nam ſegnitiem, & impotentiam ad motus liberos (jam ſuprà diximus) eſſe indicium oneratæ virtutis, quod latè proſequitur Galen. lib. de plenitud. & lib. de ſang. miſ. c 4. ſed pondus facultatis naturalis (de qua obſcurior eſt ſermo) etiam ſentitur, ab animali facultate, ſaltim ab illis hominibus, qui, ut ait Gal. lib. cit. de plenitud. cap. 11. vegetiori pollent ſenſu. Sentitur enim profunda quædam, & obſcura gravitas in corpore.

CAP. XVIII.

De facultatis naturalis debilitate, propter aggravationem.

VIdeo omnes afferẽtes, quòd licèt detur plenitudo respectu virium naturalium, sive merè vegetabilium, tamen nulla (ut dicunt) habet signa, quibus cognoscatur, propria, & peculiaria, sed cognoscitur mediatè per alia, quæ pertinent ad facultates, cum quibus vegetalis consensum habet. Et ob id dicebat Galen. loco citat. de plenitudine, quòd à solis illis sentitur istud genus plenitudinis, qui acuto excellunt sensu. Et secũdò, arteriȩ inȩqualiter pulsant, quia talis sympathia naturalis virtutis cũ vitali existit, ut humores intra venas existentes confluant ad arterias, nisi ita crassi, & lenti sint, ut nequeat arterias pervadere. Quòd si hoc ita reverà contingit, ergo non semper, quãdo naturalis est onerata, erit pulsûs inæqualitas. Hæc certè consequentia ex prædicta doctrinâ elicitur, nam solùm adest, quando humores tales sunt, ut fluãt in arterias, quales sunt tenues: ergo quando fuerint crassi, aut adhærentes venis, non erit ille motus inæqualis arteriȩ. Prȩtereà, quando confluunt

fluunt ob tenuitatem, potiùs dicenda erit oppreſsio vitalis, quàm naturalis.

Sed cogitanti mihi, quomodò ſit poſsibile, quòd onerata naturalis non habeat aliqua ſigna propria, quibus dignoſcatur, venit in mentem, eſſe quidem, ſed non fuiſſe ab Authoribus adnotata, quia majori ex parte utuntur aliis. Video tamen, Hyppocratem illa non prętermittere, nam lib. 3. de dięta, plures plenitudines ad vires naturales recenſet, & illarum ſigna proponit. Nam nullo conſenſu conſideɹato, plenitudo iſta præcisè attenditur in ordine ad facultates partium, coctricem, retentricem, tractricem, & expultricem. Quandò ergò coctrix habet plus quàm valeat concoquere, conſequenter relinquit illud, & gravatur retentrix retinendo, quod nec poteſt, nec debet retinere. Et expultrix incipit gravari à quanto(quāvis nondùm irritetur à quali. In ſtatu iſto, quando nullus eſt manifeſtus conſenſus cum aliis facultatibus, poteſt cognoſci plenitudo, quia maſſa ſanguinaria, quæ eſt univerſale objectum coctricis, incipit caleſcere totum corpus, quāvis non adſit febris; cùm enim illa abundantia non poſsit gubernari à prædictis facultatibus, ex neceſsitate naturæ (etiamſi nulla ſit obſtructio) incaleſcit, & diſponitur ad putredinem. Eſt

ergò

ergò qualitas mutata ad tactũ Medici. Prætereà, secundò erit aliqua mutatio in colore naturali,quia est certum indicium pravę coctionis, & nutritionis. Tertiò, corporis marcor etiam incipiet, sine ullâ causâ procatharticâ, ut eleganter Hypp. lib. de diçta animadvertit, ponens exemplum in lignis viridibus in igne. Ut enim ignis multis viridibus lignis obrutus marcescit suffucatione,quæ propriè non est marcor,ita similiter viror naturalium virium flaccescit alimento improportionato. Quæ doctrina Hyppoc. potest intelligi,sine consensu aliarum facultatum, si illud objectum, quod molestat naturalem tantummodo, excedit limites virtutis naturalis. Prætereà, prout pars naturalis fuerit gravata,talia erunt signa. Si genus venosum,urina, si ventriculus, si caput, &c. à signis partium sic affectarum, orietur cognitio : ergo non solùm ad facultatem animalem, & ad pulsum recurrendum est,sed omnia meditari.

Diximus,aggravationem naturalis virtutis existere aliquando posse, vitali manente liberâ. Nunc ad vitalem dirigatur sermo.

***

CA-

CAP. XIX.

De cognoſcenda debilitate vitalis facultatis, propter gravantem, aut moleſtatem humorem.

FAcultate vitali oppreſſâ, ſemper opprimitur naturalis, non è contra: Ratio eſt, quia vitalis cùm fortior ſit, & excellentior, & quæ naturali communicat vitalem illum influxum calorificum, quo partes actuātur, & vivificantur, neceſſarium eſt, ut oppreſſâ principali virtute, opprimatur inferior. Cognoſcitur autem debilitas vitalis ex pulſu, illius propriâ actione, ut cœpi dicere ſuperiùs, quando pulſus eſt inæqualis, non ſolùm in vehementia, ſed in magnitudine, & celeritate, & frequentiâ, teſte Galen. 4. de preſag. ex pul. c. ultimo. Undè, quando interrogo, quomodo cognoſcatur per pulſum debilitas ex aggravatione? Reſpondēt, quia percipiūt quaſdam pulſationes fortes, alias debiles. Nondùm ſatisfaciunt dubio. Inquit ergò Gal. quod nunquam invenerit inęqualitatem in vehementia, quin etiam ſimul perciperet inæqualitatem in magnitudine, celeritate, & frequentiâ. Ratio, ut arbitror, hæc eſt: nā ſi vehementia eſt inæqualis,

lis, quia facultas exurgit, modò plus, modò minùs, quia nō potest æqualiter portare, & tolerare onus; undè non solùm una pulsatio erit vehemens, & altera lāguida, sed in una pulsatione, arteria poterit incipere cum vehementia, & lāguescet in medio motu: ergo eâdem ratione erit necessarium, ut aliquas pulsationes faciat magnas, alias parvas; & propter defectum magnitudinis, erit necessarium, ut augeatur celeritas, & sit inæqualis juxta magnitudinis inęqualitatem, & similiter si frequentia debet supplere defectus celeritatis, ad pensum inæqualitatis in celeritate debet apparere inęqualitas in frequentia. Sed inexperti, & parum attenti, non percipiunt istas differentias, sed solùm ictum, atque ex solo ictu, neque vehementia rectè potest dignosci. Itaque prædicto modo dignoscitur debilitas vitalis cordis, & arteriarum. Quod, ut supra tetigi, nō solùm existimo, esse verum in pluribus pulsationibus, sed in unica pulsatione; siquidem magnitudo, & celeritas in eodem motu possunt habere inæqualitatem, propter diversum statum facultatis (respectu oneris) in una parte motûs, & in alia.

Undè magna debilitas existimanda, quā- do magni, & vehementes pulsus à contrariis differentiis vincuntur, ut adnotavit Ga-

len.loc.cit.de preſag.ex pul.Et ob hanc cauſam pulſus exigui in febribus acutis per ſudorem judicandis magnam oppreſsionem oſtendunt,& præ nimia copia,& irritatione humoris judicationes ante tempus,& conſequenter recidivam oſtendunt, quod annis elapſis ſæpè ſæpiùs vidimus.

Sed antequam ab hoc puncto diſcedam, dubium non contemnendum diſſolvere decrevi. Contingit in febrientibus reperiri pulſus exiguos,& poſt vacuationes majores apparere; ratio aperta eſt Tyronibus; quia ablatâ plenitudine, & naturâ deoneratâ, majus ſpatium pertranſit,quàm liberũ eſt, & ipſa etiam potẽtiot.Rectè dicis.Sed quare ante vacuationes numquam percipere potuiſti inęquales pulſus,& poſt illas maniſeſtè apparuit inæqualitas, imò aliquando vidimus pulſum intermittentem, an aliquod inſigne,& occultum malum illatum eſt ab evacuationibus?

Reſpondeo,quod ante vacuationes erat intenſior calor, & uſus maximè adauctus, & ob id in tanta urgentia, non poterat natura quieſcere, nec pulſum rarum facere, qui ſimilatur intermittenti (quamvis talis non t) ſed tota erat intẽta, ut ſatisfaceret uſui quàm celerrimè, & frequentiſsimè, quamvis onerata admodùm eſſet. At poſt-

quàm per evacuationes libera exiſtit à tanto pondere, & remittitur calor,ablatâ magnâ portione cauſæ, incipit natura à quocumq onere derelicto gravari,& defeſſa(cum iam non urgeat intenſus ille calor)quieſcit paululùm,& videtur intermittere à motu. Quã rationem cõſideravi in aliquibus, qui in ſtatu naturali habeant pulſus intermittentes, & ſuperveniente febre, non apparent tales pulſus,quod in ſenibus multotiès reperies, quia,ſcilicet,à quocumque onere laſſata facultas intermittit:at ubi uſus adaugetur,ad caloris præter naturam exceſſum, urgentiæ ſuccurrens,amittit otium, & ad ſuas differentias convertitur,quod etiam in declinationibus particularibus acceſsionum obſervavi.Qui punctus ponderandus eſt, nè aliquis Medicus videns tales inæqualitates non putet increſcere de novo aggravationem,& cogitet ſemper de evacuatione, forſan ex ignoratione hujus tam neceſſariæ doctrinæ. Falli certè poteſt quiſque, ſi reperit in vera declinatione talem inæqualitatem. Illud tamen iterùm, atque iterùm monere non deſinam,ut librum de plenitud. Galen. intelligas, & fixâ memoriâ teneas, ut ſcias omnia ſigna plenitudinis, & omnium ſpecierum illius, quæ ibidem contra Empyricos, contra Eraſiſtratum, & alios dilucidè

de-

demonſtrat. Non enim ſcies cauſas debilitatis factę à gravitate, aut moleſtiâ humorum, niſi ſigna omnium plenitudinum callueris. Hic autem non ſunt omnia dicenda, ſed plura ſupponenda.

CAP. XX.

Omnium ſupradictorum concluſiones.

ERgò cùm debiles ægrotantes vario affici poſsint languore, ut latè explicuimus, jam obſecro, advertas concluſiones, quas in quacumque vacuandi occaſione perſpicere teneris.

1. In omni verâ debilitate eſſentiali, integra vacuatio eſt prohibenda.

2. Moderata vacuatio, ſeu mediocris, poteſt exerceri in mediocri debilitate, cæteris omnibus indicationibus concurrentibus.

3. In ſumma debilitate, nullatenùs eſt vacuandum, neque mediocritèr, neque per intervalla.

4. In magna debilitate, ſed non ſummâ, ſi magna urget vacuandi neceſsitas, prædicendo priùs, in quanto verſetur infirmus periculo, & quantum periculum immineat, utendum eſt epicraſi, paulatim evacuando, & paulatim renutriendo, alimento humori peccanti apto. Teſte Galen. 9. meth. cap. 10.

5. Quæ evacuatio, aut ſectione venę, aut purgatione facienda eſt, pro ratione, ſcilicèt, corruptelæ humorum, & prout humor corruptus ſanguini commixtus, aut ſupernatans eſt, nam iſte expurgatione, ille verò ſectione venę expellendus, ex Galen. 9. meth. citat.

6. Debilitas, cujus cauſa fuit nimia vacuatio, magis impedit vacuationem, vel vacuatio fuerit ab arte, vel à natura, aut manifeſta, aut inſenſibilis. Tales enim ægroti potius cibandi, quàm evacuandi.

7. Quando debilitas ſequitur ad dolorem, aut ad morbum malignum, aut internam inflammationem, licèt prohibeat fieri integrã evacuationem, tamen magis evacuandum eſt, quàm in ante dictâ debilitate. Et ratio eſt, quia hujus debilitatis cauſa eſt humoris præſentia, qui ſi in corpore manet, adhuc vires ampliùs proſternet, atque cùm ex cibi exhibitione cauſa mali ſoleat augeri, maximas noxas poterit efficere. Quod his verbis dicebat Galen. com. 48. ſecundi de ratione victus: *Qui ob dolorem, aut morbi acumen parùm valentem habent facultatem, vacuatione interdùm magis, quàm repletione indigent, imò, qui cibum his exhibet, maximum adfert detrimentum.*

8. Hæc à cibo abſtinentia intelligenda eſt, quan-

quando mediocritèr debilitatę apparent vites; tamen si multùm concidant, illis certè reparandis intendendum, priusquàm vacuemus. Hanc conclusionem proposuit Galen. 12. meth. cap. 1. dicens: *Ergo si concidant vires, non tamen vehementèr sint jam exolutæ, sed adhuc resistunt, ad symptoma tantùm sumus attenti, atque id quàm primùm tollere maturamus. Sin jam resolutæ vires sunt vehementèr, non modò symptoma sedare, sed illas firmare properamus.*

9. Debilitas per aggravationem quando diù perduravit, velità vehemens est, ut magnam spiritûs partem suffocaverit, vacuatione certè indigęt, sed partitâ. Quia hoc modo oppresſâ naturâ, iam quodammodò vero, & proprio afficitur languore.

10. In debilitate per aggravationem, quæ fit recens, & ob id, neque insignitèr refrigeravit, neque notantèr suffocaverit spiritum, & calorem nativum, magnâ opus est evacuatione, sæpe sępiùs per sanguinis extractionem, nonnumquam per expurgationem. Istæ enim naturæ oppresſiones sæpiùs ob multitudinem sanguinis, raro autem sanguinis crasſi, pituitosique evenire consueverunt, & solent ad extremum suffocationis deducere; quas Hyppocrat. 4. acutor. 23. dicebat, venarum interceptiones, his

verbis: *Quod autem quis repentè obmutescat, id venarum interceptiones faciunt: si sano absque occasione, aut forti aliâ causâ id contingat, venam igitur brachii dextri internam secare oportet.*

11. In debilitate per aggravationem, tres gradus contemplandi sunt, ut sciamus quādò, & quomodò sit vacuandum. Primus gradus est, quando adest pulsûs inæqualitas; & tunc audacitèr extrahimus sanguinem, ex Galen. 2. de causis pulſ. cap. 2. Secundus gradus est, quando adest pulsûs carentia, quam Gręci asphicsiam vocant. In qua si multitudo sit copiosior, quia tamen timemus, extinctos esse multos spiritus propter suffocationem, & adesse multitudinem crudorum succorum in venis, vacuationes partimur, & non ita copiosas facimus, sicut in causa decimæ conclusionis. Tertius gradus est, quando tanta est multitudo, ut in syncopes incidat homo. Tunc enim in ipsamet accessione syncopali, si spes adest evadendi ab illa, non mittimus sanguinem, sed frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & aliis revulsionibus utimur (in ipso inquam syncopis tempore) ad ignobiles partes retrahendo, ut transactâ illâ imagine mortis, ad vacuationem deveniamus, de qua inferiùs agendum, cùm sermo sit de rebus

præter naturam. Atque hæc de viribus dicta sufficiant.

CAP. XXI.

De fœtura.

INter res naturales, vacuationem impedientes, enumeranda est fœtura, sive uteri gestatio, (si ita licet loqui) siquidem vacuatio in tali statu maximum damnum potest adducere matri, & fœtui, partim defectu alimenti, facultate utriusque debilitatâ, partim motione ipsâ, fœtu ab utero erradicato, ut solet in purgationibus accidere. Quare venæ sectionem videtur impedire virtutis gratia, & hac ratione ad res naturales reducitur ista consideratio. Nam cùm fœtura species quædam sit evacuationis, cùm corpus matris sanguine inaniatur ob fœtûs nutritionem, dicente Galen. lib. de venæ sectione adversùs Erasistratum, cap. 5. necessariò ex duabus vacuationibus succumbet facultas. Nam cùm hæc, & matrem, & fœtum debeat alere, periculum est, nè deficiat. Et ob id Hypocrat. dicebat 5. aphor. 31. Mulier utero gerens, sanguine misso ex vena, abortit, & præcipuè si fœtus grandior sit. Quâ in parte duo expendam utilissima

in praxi. Primò, quomodò se habeat sanguinis missio in ordine ad aborsum, an impediat illum, an acceleret. Secùndò, an liberiùs sit vacuandum primis mensibus, an postremis, vel è contrà.

Omnia, quæ dicta sunt de debilitate essentiali, verum habent etiam in gravidis, & majori indigent attentione. Nam si debilitas in aliis corporibus impedit vacuationem, quantò magis in utero gerentibus? Quæ proprias, & fœtûs vires respicit. Solùm dubitari posset de debilitate per aggravationem dictâ: nam cùm sanguis debeat sufficere pro matre, & fœtu, videtur, esse necessariam magnam, & suffocantem plenitudinem, ut sanguis emittatur, aliàs non liceret; nam de plenitudine quoad vasa nullus dubitare ausus est. Petit enim statim vacuationem ad bonum matris, & fœtûs. Igitur de altera gravatione loquendum est.

Certum est, mulierem foetum perdere posse, aut propter motum corporis, aut animi, vel ob immodicam alterationem, aut ob inediam, aut suffocationem, aut ob peculiarem uteri affectionem, de qua alibi agendum. Ergò quemadmodùm inanitio, aut sensibilitèr, aut insensibilitèr facta abortire facit, ita ob immodicam repletio-

nem

nem foetus, non secùs ac mater, potest facilè mori. Vidimus aliquandò puerum exire tumidum, & livoribus plenum. Quis dubitat, plethoram foetui communicari à plethora matris: Ergo, ut puer evacuetur, debet evacuari mater. Quo fit (& non sine magno medicorum consilio) ut nonnullæ foeminæ sanguine plenæ, cùm videant secundo, aut tertio mense aborsum imminere, vacuationem non timeant, ante consuetum aborsûs tempus, atque cum maxima utilitate, siquidem foetus retinetur. Et hoc est, quod Hyppocrat. insinuavit, ad initium 4. epidem. dicens: *Acheloi uxor sextâ morbi die abortivit, sanguinea existens.* Quasi diceret, sanguine multo repleta. Et hujus rationem exhibet ipse Hyppoc. mirificè certè, lib. de natura foetûs (longè à principio) inquiens. *Si enim acerbatim, & multus semèl veniret, genitura spirationem habere non posset, sed sanguine multo accedente, suffocaretur.* Quare affirmandum existimo, nostrum Hyppoc. non rarò prægnantes per sanguinis missionem evacuasse. Sed dixit quinto aphorism. 31. abortire, venâ sectâ, quando, scilicèt, plenitudine non molestante, audet aliquis talitèr evacuare.

Et ideò cùm sine multitudine sanguinis, gravida evacuatur, ut sæpè contingit in

morbis acutis, aut doloribus vehementibus, non pendentibus à plenitudine, sed ab aliquo alio humore putrefacto, aut calido, & acri, periculum est aborsûs, ob defectum, scilicèt, alimenti. Hoc respexit Hyppoc. 5. aphoris. 30. dicens. *Mulierem utero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale.* Quia febris interficit fœtum, & sanguis mittendus, & tenuis victûs ratio injungenda est; quæ ambo alimentum fœtui detrahunt.

Ergò uteri gestatio, sive fœtura sui tutelam indicat, tanquàm res naturalis, & inter narurales, ad bonum universale speciei, & individui directa. Imploravitque manus auxiliares Medici, nè ab onere humoris tantum opus impediatur, & nè virtus illa formatrix, ut divina à Galen. conclamata, suffocetur. Accepi verba à Galen. lib. de venæ section adversûs Erasistratum, cap. 4. Quæ ille ad virtutem oneratam dixit: Ego ad formatricem.

Idem profitetur Aberr. 7. collig. capit. 4. his verbis: *Ego autem dico, quòd phlebotomia, quando adest repletio, quâ embrio non indiget, non est mala.* Et Avicen. 1. 4. cap. 20. Prægnans (inquit) & menstruata non phlebotometur, nisi propter magnam necessitatem.

At verò in aliis morbis acutis, quibus

con-

conjungitur plenitudo, videmus gravidas evacuari, sectâ venâ, quatèr, quinquiès, & septiès, cum fœtûs incolumitate. Celsus (in hoc casu) tutò curari gravidam mulierem venæ sectione, ajebat. Quomodo verò sit intelligendum, præsente plenitudine, esse vacuandum, inferiùs disces, cùm de causis præter naturam agamus. Sed interrogabis, ex qua parte sanguis extrahendus est? Respondeo, nullomodò ex talo, quia esset maximum peccatum ob manifestum periculum aborsûs, quia vacuatio ex hac parte menstrua movet, & uterum descendere facit. Ergò nisi adsint signa manifesta fœtûs mortui, non licebit talem venæ operationem tentare.

Erit ergò sanguis mittendus ex brachio, & si fieri potest, ex vena cephalicâ (& non ex basilica) furtim enim sanguinem vacuat, ut in dysenteria Aëtius consulebat. Quòd si artifex non inveniat cephalicam, scindat communem, seu venam nigram, quam Hispani vocant, *vena de todo el cuerpo*; hæc enim minorem habet consensum cum fœtu. Semper tamen vellem commendatos fœtus: quia licèt multoties fœlicitèr eveniant vacuationes, tamen sæpiùs nascuntur languidi, & enervati, & toto vitæ tempore macilenti. Undè non probo audaciam illorum,

In gravidis in quo casu licet sanguinẽ ex talo fundere.

rum, qui venam tali aperiunt, licèt adsit levis etiam suspicio gravidationis. Vide quid agas; aliquando credendum est mulieribus, ut dixit Hyppoc. si ergo mulier dixerit, aliquam esse suspicionem conceptûs, non negligas, sed considera, utrùm possis ex brachio sanguinem detrahere, nè fœtum perdas.

Sed interrogas, an liceat sanguinem mittere ex talo, ut aborsus fiat, ad liberamdam matrem in periculo constitutam? Dico, non esse facienda mala, ut inde eveniant bona, & ita non licet fœtum interficere, quidquid Hali Abbas dixerit. Censet enim, qûod quando de morte matris timetur, nullo modo curandum est de fœtu. Sed certè non omninò vera loquitur, nisi intelligas, quòd quandò periculosa est affectio, non adeò curandum est de fœtu, ut matrem negligas: sed auxiliis certandum adversùs morbum, quę auxilia non sint prorsùs certissima mortis causa fœtus, aut matris. Igitur illud est affirmandum, nullum auxilium directè faciendum esse ad fœtum interficiendum, ut mater incolumis servetur. Benè tamen conceditur tentare aliquid, licèt cum periculo fœtûs. Nam vacuatio periculum affert alterius, aut matris, scilicèt, aut fœtûs. At verò omissio vacuationis utriusque mortem adducit,

Notanda ratio.

ducit. Quandò ergò in iſtis anguſtiis extiterit Medicus, ut ex omiſsione vacuationis certiſsimum ſit periculum mortis matris ſimul, & fœtus, eligendum minus malum, ſalus, ſcilicèt, alterius. Nam mortem fœtûs neutiquàm eligimus, ſed non poſſumus illi ſubvenire.

CAP. XXII.

An audaciùs extrahendus ſanguis primis menſibus, quàm poſtremis, ut docuit Hyppocrates?

ALiqui putant primis menſibus fœtum adeò eſſe tenellum, ut ex quacumque vacuationis motione diſſolvatur, & cum præ imbecillitate nequeat revellenti auxilio reſiſtere, facilè alimento deſtituitur.

Secundò, cùm ex quolibet menſe ſuperſit ſemper melancholicus ſanguis nutritioni fœtûs inutilis, & in partu tanta ſanguinis copia appareat ad magnam matris utilitatem, veriſsimile eſt, poſtremis menſibus copiam ſanguinis redundari, qui rectè per venæ ſectionem tolli poſsit citrà fœtûs jacturam.

Tertiò, calculationes quaſdam machinantur, quibus nituntur colligere, ex quolibet

libet mense certam quantitatem asservari, cui addita illa, quæ ex postremis resultat; in magnam molem assurgit plenitudo, quam indicant ubera magis plena ultimis mensibus, & multorum alimentorum assumptio, nam primis mensibus, ob magnum fastidium, parco utuntur gravidę alimento.

Sed nos, qui Hyppoc. medicinæ parentem semper colimus, illius dictis subscribere putamus, & tanquam legibus obedire. Ait ergò lib. de natura fœtus: *Primis diebus exiguum sanguinem sibi assumere fœtum.* Cùm enim quotidie increscat, multò copiosiori indiget alimento; si primo mense, v. g. binis eget unciis, secundo certè quatuor egebit, & proportionalitèr in reliquis. Igitur in postremis multum absumit alimentum, & ob hanc causam fame afficiuntur gravidæ, quantò grandior fœtus est (ut simul objectiones dissolvamus) & fastidio cibi molestentur primis mensibus; quia multa quantitas superest sanguinis. Si autem multus adesset ultimis, non ita esurirent.

Prætereà, quomodo esse verum, quod Hyppocrat. docuit, nono mense fœtum exitum sollicitare ob alimenti defectum? Dicent fortaßis, sanguinem detentum esse

ſe pravum, & cacochimum. Rectè dicunt: indigebit ergò purgatione magis, quàm venę ſectione. Eſt enim omninò inutilis nutritioni ſanguis ille, & in alienam, & pravam naturam migrabit. Itaque ſanguis bonus, quo debet nutriri fœtus, paucus jam præſtatur à matre, ultimis menſibus, reſpectu magnitudinis fœtûs, & ob id quęrit alimentum. Quod verò redundat jam non eſt ſanguis, ſed pravus humor niger, aut alii ex corruptione ſanguinis generati. Quo fit, ut menſtrua vacuatio, purgatio dicatur, ab Hyppoc. & aliis antiquis. Ad iſtum verò punctum illuſtrandum, adſunt plura loca, Galen. 5. epidem. com. 3. ægro. 2. text. 73. & 1. epidem. part. 3. text. 21. ægrot. 4. & 1. prorretic. part. 2. text. 48.

Mammas tumidas reddi primis menſibus, etiam conſpeximus, & permanere tumidas, & cum aliqua lactis effigie. Non tamen valde tument, donec pepererit mulier. Undè non certum ſignum abundantiæ exiſtit, in ultimis menſibus.

CAP.

CAP. XXIII.

Quare Hyppoc. dixerit purgamenta puerperii esse velut sanguis à victima.

OBiter dicendum, quarè Hyppoc. laudaverit sanguinem, quem nos pravum, & deterrimum esse pronuntiamus, lib. de morb. mulierum post medium, inquiens: *Prodeunt autem puerperii purgamenta sanæ mulieri sufficienter, primùm sesquieminæ mensurâ, aut paulò plura, posteà adhuc pauciora juxtà hanc rationem; donec cessent. Prodeunt autem, velut sanguis à victima, si sana, velut dixi, mulier fuerit, & sana futura est, & citò coagulantur, ac purgantur, &c.* Quæ certè verba penitùs iis, quæ diximus, adversari videntur. Sanguis enim victimæ, & citò gelascens optimus est, & inculpatus apparet. Equidem posset aliquis dicere, lib. de morb. mulier. non esse Hyppocratis, sed Dioclis, qui lib. de morb. muli. conscripsit, asserente Galen. 6. epidem, part. 2. text. 45. Quamvis multa utilia contineat, ita ut Galen. tanquam genuinum hunc lib. adducat 4. aphor. 2.

Hunc locum sic, amice, explico. Agit summus dictator de mulieribus exactè sanis, in quibus sanguis generatus ita optimus à lie-

ne,

ne,& vesicâ fellis depuratus in uterum descendit, ut si quæ portio pravi succi remaneat, ea insensilis sit, cùm multo, ac bono sanguini sit mixta, quod significare voluit Galen. 1.epid. p.3. text. 21. cùm dixit: *Mediocriter bonum nonnumquam exire, sed inculpatum haud quaquam.* Quæ sententia eo innititur fundamento, quod sit rarum invenire corpus, ita sanum perfectè, & exactè, prȩsertim mulierum, quæ intemperantes sunt, multoque magis gravidȩ, quȩ licentiam devorandi sibi arrogarunt.

Vel dicendum (ut aliqui) sanguinem exire in puerperiis, velut sanguis victimæ, ille, scilicèt, qui statim à partu excernitur, qui ex ruptione venularum propter primum impetum promanat. Procedente verò tempore, sanguis, qui excernitur in puerperio, est ille, qui toto tempore gestationis uteri reservatur simul cum secundinis. Sed magis placet prima cogitatio.

Quod autem menstrua vacuatio, purgatio simul vocetur ab Hyppocrat. ideò quidem verum habet, quia ut plurimùm simul cum multitudine sanguinis, si aliqui sunt pravi humores, etiam pelluntur, quasi electi fuissent à medicamento, quod conspicimus etiam, finitâ vacuatione sanguinis optimi, & solâ multitudine peccantis: appa-

rent purgamenta, quodammodo biliosa, pituitosa, aut melancholica, prout fuerit mulieris cacochimia; quin & ipsa menstruatio solet esse talibus implicita purgamentis. Igitur sanguis victimæ in perfectè sanâ reperitur, ut dicit Hyppocrates.

Sed redeo ad institutum. Existimandum est (loquendo de fœminis, quæ mediocritèr bonum habent sanguinem) minorem esse quantitatem sanguinis in ultimis mensibus, ob insinuatas causas, & majorem copiam esse in tribus primis mensibus. Quare notandum maximè arbitror (ad actum curativum) quòd purgatio, sive vacuatio à partu naturali, non debet, nec solet esse tam copiosa, sicut ea, quæ debet fieri in aborsu, qui contingit primis mensibus. Sit ergò diligens Medicus, supplendo vacuationes post aborsum, magis quàm post naturalem partum, nisi aliud urgeat. Video enim, aliquos statim à partu magnam quantitatem sanguinis extrahere, timentes, nè cesset natura à sua vacuatione. Est ergò magni momenti ista consideratio, nam solet remanere mulier multo tempore impedita ad novam fœturam, vel ob debilitatem contractam, aut ob defectum sanguinis necessarij.

CAP

CAP. XXIII.

De usu medicamenti purgantis in gravidis quid sentiendum?

DIximus, quomodò se habeat fœtura, in ordine ad sanguinis detractionem, nunc quomodo se hâbeat in ordine ad medicamentum expurgans. Primò, certum est, quòd sicut sanguinis missione nullo modo uti possumus in gravidis sine magna, & urgenti necessitate, presente, aut imminente; ita neque purgatione, imò forsan multò minùs: nam aliæ rationes sunt in usu medicamenti, quæ non cōcurrunt in usu sanguinis missionis, quia medicamentum expurgans inducit magnam commotionem in corpore. Secundò, surgendi frequentia maximè obest fœtui. Præterea tertiò, quia medicamentum non caret aliquâ malâ, & venenosâ qualitate, quæ fœtum attingens, poterit illum perdere. Quartò, quia ferè omnia medicamenta purgantia sunt amara: Et Hyppocr. alimenta amara gravidis obesse dicebat lib. 1. de morb. Nam alimenta ingrata, insuavia, aut amara, aborsum excitare, asserit. Si ergò talia alimēta aborsûs causa existunt: ergo medicamenta purgantia,

quæ talem habent cõditionem, infeſtiſsima erunt. Hę itaque (inter alias) rationes Medicum reddere debent ſollicitum, ut magnâ prędmeditatione purgatione utatur. Quare, ut Aberroë 7. colligit, dimittamus, & alios Authores variis quęſtionibus implicatos, placuit, in re ita gravi, & neceſſariâ propoſitiones quaſdam excipere, quæ tanquam vexilla, & ſigna ducant Medicum, nèviam veritatis amittat. Quę propoſitiones (ut exiſtimo) reſolutiones ſunt, & concluſiones omnium diſputationum, quæ in hoc puncto verſantur.

1. Ptima propoſitio. Licèt fœtura impediat uſum medicamenti purgantis, tamen talis poteſt eſſe neceſsitas, ut cogat ad expurgationem moliendam. Hæc eſt evidens, ſiquidem nil magis ex arte, quàm, ut magnum periculum vitemus, aliquod auxilium experiri. Priùs tamen altâ conſideratione penſandum, àn ita junctæ ſint indicationes purgandi, & ſcopi, ut nullo alio medio poſſit cauſa tanti morbi deturbari: qui punctus ad unguem explicatus eſt in quęſtione de minorativa purgatione, crudâ exiſtente materiâ, quàm infrà attingemus.

2. Secunda propoſitio. Hyppocr. turgentiam humoris propoſuit, tanquam idæam ad expurgandam mulierem gravidam a-

pho-

phorif. 1. utero gerentes sunt purgandæ,si materia turget.

3. Tertia propositio. Nomine turgentiæ intelligenda est motio localis humoris velox,& irrequieta de parte in partem: in quo statu apertum est periculum, ne irruat in partem nobilem,& simul mater,fœtusque, pereant.

4. Quarta propositio.Intelligi etiam debet tutgentia ipsius naturæ vitalis, quamvis humor non turgeat in actu secundo, ut explicabimus in lib. 3. hujus operis ex professo. Apparebunt enim signa naturæ desiderãtis, & appetentis pellere,& non potentis. Hanc dispositionem voco veram turgentiam,non translatitiam,quæ quãdo elucet, cũ periculo vitæ, multò efficaciùs indicat purgationem, cujus indicationis pulcherrimæ sunt rationes inferiùs attingendæ.

5. Quinta propositio.Hęc prędicta turgẽtia naturæ viventis desiderantis pellere, appellatur à nobis proprijssima urgentia,licèt alii sint urgentiæ gradus. Ostendo breviter istam quartam, & quintam propositionem. Nam docemur ab Hyppocrat. eâdem die urgentes humores purgare, quia moventur de parte in partem cum periculo vitæ, quo casu natura potens est ad illos movendos, non enim moventur à se ipsis,sed à faculta-

tibus corporis viventis. Ergò quando ita rebelles, indomiti, & inobediẽtes sunt, ut nullo modo à natura viventi posśint, neque alterari, neque moveri localitèr ad loca debita, quid, obsecro, faciet ars? an relinquet naturam extingui? an desideriis, vel (ut propriùs loquar) an appetitui naturæ, & turgẽtiæ radicali, non respondebit Medicus minister illius? Et manum porriget? Equidem tentandum est auxilium, & in hoc casu non eâdem die, ut dicebat Hyppocrat. de turgentia humorum, sed illicò, nullo spectato tempore, nam illa urgentia celeriùs petit auxiliares manus, quia celerius periculum. Turgentia humorum subtilium, calidißimorum, acrium, mordacium, calorem nostrum exolventium, largo potu frigidæ detinetur, fręnatur, temperatur; cucurbitulis, & frictionibus ad partes ignobiles avocatur. Vias, per quas debet purgari humor, decocto origani, & pulegii, aperiebat Galenus (vias, inquam, disponebat, non humorem) aliquas ergò dat inducias turgentia humorum, tamen turgentia propriæ naturæ, quæ vera urgentia est, nullam prorsùs dilationem admittit, nullum tempus spectat, nullam prępararionem, nullum aliud temperans, aut deliniens, sed solam purgationem. Talis est periculosus naturę status, talis

lis humoris contrarietas, & prçternaturalitas.

Est ista autem purgatio tam ex arte, ut non sit permittenda cuilibet Medico, sed cordato, peritissimo, & in artis operibus exercitatissimo.

Si ergò tam necessaria est ista indicatio, & tam obscura principia, à quibus debet sumi, quantò magis in prægnantibus, quæ propter fœtum purgationi maximè obstant, ut magis constabit infrà.

6. Sexta propositio. Licèt ista gravis necessitas Medicum possit opprimere ad exequendam purgationem, quocumque mense gravidationis, tamen minùs grave, & minùs periculosum est purgare mediis mensibus, nam postremis, & primis timendus magis est aborsus. Ratio est Galenica, quia primis mensibus tenera sunt ligamenta, & cotylidones, quibus continetur inceptus fœtus, & à quolibet motu facilè rumpuntur, ut fructus, seu flores arborum, si à vento concutiantur, decidunt. Et ultimis mensibus, prç siccitate franguntur ligamenta, & fœtus dicidit, sicut maturi fructus. Sed dubitas, quos vocamus ultimos menses, & primos? Variè enim loquuntur Authores. Sed ad concordiam reducemus.

7. Septima propositio. Primos menses vo-

camus cum Hyppocr. primum, secundum, & tertium; postremos, septimum, octavum, nonum; ita ut minùs timenda sit coacta purgatio in quarto, quinto, & sexto, quia his mensibus mediis fortiùs alligatus est fœtus: quia neque sicca, & dura sunt ligamenta, ut in postremis; neque facilè præ humiditate cedunt, ut in primis. Intentio aphorismi hæc fuit.

Undè non probo opinionem illorum, qui dicunt, septimum mensem comprehendi inter medios, & putant, dixisse Hypocrat. à quarto, usque ad septimum inclusivè. Inquit textus: *Quadrimestres, & usque ad septimum, id est, quinto, & sexto.* Quis tibi dixit, includi septimum? Et ratio, quam adducunt, tam parvi est momenti, ut potiùs nostram firmet sententiam. Inquit Mercurialis, quòd, cùm in septimo soleat natura ad bonos partus irritari, non est timenda purgatio, quia si fœtus protruditur, vitalis erit. Hęc est imaginatio hujus Viri, & aliorum; mihi verò non probat: nam ob eandem rationem tale opus non debet tentare Medicus, quia ante naturalem, & decretorium diem legitimi partûs, non licet naturam juvare, aut immutare. Si autem uterus, & fœtus tentant partum, symptomaticè id fit, & non ex præscripto naturæ.

Ne-

Neque turberis, si legas Gal. & Hyppocr. 1. epid. ęgrot. 13. de illa gravidâ trimestri, cui motus fuit venter, & ejecit biliosa; videtur enim Galen. trimestres aptas dicere ad purgationẽ, sicut quadrimestres: sed advertendum, ibi per trimestres intelligere, quę jam acceperunt aliquid de quarto mense, sicut puerum, qui agit principium quarti anni, dicimus, esse trium annorum.

Illud tamen silentio non est prætermittedum, quòd licèt Hyppocrat. menses signavit, pro purgatione gravidarum, doctrinalitèr locutus est pro rudioribus; nam ipse naturam, & speciem rei inspiciens, motum fœtûs considerans, purgationem securiorẽ facit, quando fœtus jam formatus ad motum est idoneus, non ad motum extrà uterum, sed ad motum in utero: tunc enim signum est, esse sufficientis roboris, ut possit resistere medicamenti iniuriis, & fortitèr secundinas esse alligatas. Istud verò tempus motionis, est varium, nam sequitur ad formationem peractam: formatio autem aliquandò citiùs, aliquando tardiùs perficitur, ut ipse docuit Hyppocr. Ergò sentiet gravida motum fœtûs aliquandò quarto mense, aliquandò quinto; non est tamen indivisibilis numerus dierum.

Excepto autem tempore motûs in utero, re-

reliqua tempora suspecta sunt,& timendus abortus, ut dictum est.

CAP. XXIV.

Qualia sint medicamenta, quibus Medicus uti potest in utero gerentibus?

AD errores evitandos, de hoc puncto, breviter accipe necessaria. Non audias Authores,qui laudant usum cassiæ, lenit enim,& emollit vias,& simul cotylidones,quo nil deterius. Hoc damnũ cassiæ aliqui timentes, miscent aliquid simul purgans, & adstringẽs,ut mirabolanos, aut rhabarbarum. Alii solent miscere pulverem aromatici rosati,aut sandalorum. (Ego quantum possum cassiam fugio ob ejus lubricitatem.) Sunt enim aliqua medicamẽnta suspecta; tamen mixta prædictis roborantibus possent exhiberi. De rhabarbaro ita ab omnibus laudato,dubitant aliqui,nam(ut dicunt) movet urinas, & ex consequenti menstrua. Secundò, quia ob suam amaritudinem maximè nocet gravidis, ut supra dicebam ex Hyppocr. Sed certè non existimo, hanc rationem esse sufficientem,ut necessarium sit, rhabarbarum non exhibeamus. Non enim est recensendum hoc medicamentum inter pro-

propria diuretica, neque inter urinam moventia, ut quis potest perspicere à sufficiēti partium enumeratione. Nam propriè diuretica excedunt rhabarbarū in calore, & siccitate: & ita attenuant, & extrahunt partes tenues, & aqueas sanguinis, ut remaneat sine sero crassus, spissus, melancholicus, densatus, ita ut exuperet multa quantitas seri (sicut in coagulatione lactis) quæ trahatur à renibus: hęc sunt proprijssimè diuretica. Quis tamen audeat tam contra sensum opinari, ut dicat, rhabarbarum hoc modo movere urinam, cùm ejus siccitas, & caliditas nunquam talem producat effectum? Non quidem sunt talis intensionis, undè nunquam enumeratum est à Galen. inter talia medicamenta.

Prætereà, non movet urinas, præstando copiam ex se ipso, ut faciunt melones, pepones, & semina illorum, quia non talem habet humiditatem: ergo non movet urinas, neque secundo, aut primo modo. Tingit tamen urinam suo colore, aut quia aliqua tenuis, & vaporosa substantia ipsius per illas vias distributa fuit, aut aliqua portio bilis per illam regionem à natura fuit expulsa. Medicamenta purgantia, quæ aliquâ vi tractrice pollent, non ita sunt limitata, ut unam tantùm circūscribant regionem: tra-

hunt

hunt enim humores ad vias ductuum,& natura majorem partem crassioris humoris per ventrem transmittit, aliquam per urinas, sequens multoties pondus ipsius humoris, aut levitatem. Undè experientiâ didici, omnia medicamenta purgantia urinam aliquomodo immutare: ergò rhabarbarum,cùm habeat partes roborantes, & adstringentes, firmabit cotylidones, & humores peccantes, si biliosi sunt,optimè deducet, quamvis aliquid natura moveat ad urinas, vel portio tenuis medicamenti renes atringat.

Sed quamvis libentèr concederemus, rhabarbarum urinam concitare, non indè sequitur, uterum ad aborsum irritare, aut menses movere: nam prӕterquamquod adstrictio illius est manifesta, tamen in rigore loquendo,& medicamentorum naturas contemplando,non valet consequentia, movet urinas, ergo & menstrua. Hanc doctrinam,disce à Galen. 5. de simpl. med fac. cap. 22. Itaque rhabarbarum ob suam adstrictoriam, & corroborantem vim, potest tempore necessitatis gravidis exhiberi. Quod verò nobis obiicit Heurnius, amaritudinem timens,nil obstat,quia Hyppocrat. prohibet generaliter usum alimentorum habentium insignes qualitates; nam distribu-

buta talia alimenta,necessum est,ut uterum irritent, aut fœtum alterent. At non est æqualis ratio de medicamento amaro, & corroborante, nam quod posset turbare amaritudine, firmat adstrictione. Prætereà, solo uno die contingit tali uti medicamento: at alimenta insignis qualitatis acris, aut amaræ, continuitate nocerent; aut saltim quatenùs alimenta mixta aliis,usque ad fœtum devenirent ad maximum damnum illius: rhabarbàrum neutiquam, sed simul cum humore pellitur extra corpus, virtute confortatâ derelictâ, in quo eventu majus videmus commodum,quàm damnum.

Alii utuntur mannà, aut sero, aut tamarindis, aut syrup. rosaceo 9. infus. rosarum rubrarum,quæ medicamenta non cognovit Hyppocrat.saltìm omnia:quamvis si attentiùs ejus libros evolvimus, levissima purgantia aliquando illi fuerunt in usu,lac asininum,mercurialis herba. Possetque aliquis existimare, non semper præcepisse Hyppocrat. uti efficacibus illis medicamentis in gravidis, quantumvis turgeat humor. Nam licèt species turgentis humoris petat ex se speciem trahentis medicamenti, tamen ratio,& experiētia ostendunt, quòd dato levi medicamento purganti, ad ventris turbationem sequitur humoris (peccantis in venis)

nis)decursus: tam certè mobilis est, ut ubicumque vacui adsit capacitas, illuc fluat, & ita sic talia purgantur, qualia oportet, partim leviter tracta, prę mobilitate excurrentia, sive succedentia, naturà inter has difficultates ad regionem, per quam vocatur, aspirante, & ita suspicor, Hyppocrat. non semper usum fuisse calidissimis medicamentis in utero gerentibus, sed aliquando mitissimis suo tempore cognitis.

Ultimò, advertendum est, non esse tantam quantitatem medicamenti adhibendam prægnantibus, sicut in aliis. Primò, quia debemus vitare, quātum possumus, inflationem ventriculi, ne uterus comprimatur. Secundò, ut faciliùs actuetur. Tertiò, quia si natura desiderat expellere (ut dictum est) in verâ turgentiâ, & in magnâ urgentiâ, manu ducente solùm indiget: sic enim completa erit purgatio. Quartò, quia in gravidis periculosus admodùm est fluxus ventris: dicente Hyppocrat. 5. aphor. 34. *Mulieri in utero gerenti si alvus plurimùm profluat, periculum est, nè abortiat.* Equidem magis timere debes hoc periculum, quàm quod potest sequi ad sanguinis detractionem, quia ut dicebat Galen. 2. acutor. post ebibitum pharmacū, non est in nostra potestate purgationem sistere. Ob id ergò hoc consilium maximè pro-

probavi, ut nunquam gravidas eradicativè, & una vice purgarem, sed partitis vicibus, & miti medicamento, & interim renutriendo. Hæc certè est lex conservationis fœtus, & matris. Semper tamen uteri corroborandi diligentia habenda: Umbilico igitur applicandum aliquid, aut frustrum carnis assæ cum pulv. corallor. & rosar. aut panis recens imbutus succo cidoneorum, & menthę cum eisdem pulveribus, &c. An verò major facultas requiratur ad purgationem, quàm ad sanguinis missionem, non mediocris est difficultas; agitatur tamen ob omnibus Authoribus. Resolutio nostra ex variis Galeni locis apparet in tractatu proprio de purgatione, & sanguinis missione, ubi probatum est, majorem virtutem requiri ad sanguinis missionem: tamen magis debere nobis constare de virtute necessariâ ad purgationem: igitur hæc conclusio loco citato declaratur. Posset autem aliquis dubitare, an purgatio per vomitum sit magis proficua, & secura in gravidis, quàm per infernam alvum? Cui respondit Avicen. 4. 1. c. 11. in postremis verbis: *Faciendum non est, ut prægnans vomat; quia superfluitates corporis ipsius in eâ non egredientur, & vomitus, & labor eam ad æstuationem perducit: faciendum est igitur, ut quiescant.*

CA-

CAP. XXV.

Lactis generatio inter res naturales numeranda, aut moderatur, aut impedit vacuationes.

ANtequam ad res nõnaturales deveniamus, oportet non inutilem considerationem inserere. Video Medicos vulgares præcipere vacuationes, nutricibus, & his, quæ lactis generationi incumbunt, tam intrepidè, quasi nullum esset impedimentum. Galen. certè de venæ sectione adversùs Erasistratum, cap. 5. lactis generationem genus quoddam evacuationis nominavit. Si ergò vacuatio est, tantùm oportet de vacationinibus artificialibus auferre, quantum per lactationem inanitur, ut ex utraque vacuatione compleatur perfecta indicatio, ut monuit Galen. 9. meth. cap. 5. Igitur nutrices, aut nullatenùs, aut parcè evacuandæ, quod prudentèr intelligendum est, nisi talis sit vacuãdi necessitas, ut lactatio sit postponenda, ad idque, quod urget, concurrendum. Tamen si nutrix, aut ob nimium amorem pueri, aut quia ille alias nequit mammillas arripere, sibi puerulum conjunctum habet, ut etiam contingit in pauperibus: in hoc casu, si necessaria sit vacuatio ex arte, prædictâ consideratione est exerçenda, quando morbus aliis nõ cedit auxiliis, qua-

lia sunt victûs ratio, balneum, frictio, potiones temperantes, leviuscula subpurgatio. Hæc de lacte breviter dicta sint. Nam lõgum poteram contexere discursum contra Martianum, qui ex mente Hyppocrat. vult, lac generari ex alimentis, quæ in primâ stabulantur regione, antequàm ad jecoris transeant officinam: tamen quomodò debeant explicari Hyppocratis verba, non est hujus loci; existimamus tamen, esse falsam sententiam hujus Authoris.

LIBER SECUNDUS.

De rebus non naturalibus impedientibus magna auxilia.

CAP. I.

De Aere.

SEd iam ad sex res non naturales accedamus, quia possunt impedire evacuationes integras, quas affectûs species postulat. Quędam impediunt in quantũ virtuti officiunt, aut vacuationi cõtrariantur, ut aer calidus, motus, & vigilia, vehemẽs gaudium, aut inanitio, quædam effatu digna, ut menstrua. Quædam verò, velut causa, sine qua non appellata; quoniam si priùs non auferatur, nequit vacuatio prodesse, aut rectè fieri, ut repletio, aut ventris, aût intestinorum, aer frigidus, metus.

De ambiente priùs, pauca, & necessaria. Hyppocrat.& ad sanguinis missionem,& ad purgationem, aerem ambientem, ut impedimentum, consideravit: Nam lib. 6. epid. part. 3. text. ult. dicebat: *Tempus impedire sanguinis extractionem.* De purgatione satis tritus est textus: *sub cane,& ante canem,&c.* Notissimæ sunt rationes hujus Hyppocrat. præcepti,& plura Galen. loca,quæ consultò pretermitto. Cùm enim virtutis custodia sit semper præ oculis habenda,nullus dubitat quantum lædatur natura à sanguinis extractione in vehementi aeris caliditate,exolvitur siquidem spiritus,& in diaphoreticos, & lethales sudores devenit ęger.Quod non solùm intelligendum est de statu præsenti (ut rectè docuit Galen.) sed de futuro. Si enim hodiernâ die tēperatus est aer,& spectas fervorem ęstivum, timere debes vacuationem: non quidem fidem debes adhibere diei temperato, qui solet inter æstivos incidere,cùm spectes tempus calidissimum,ubi defessa virtus ex vacuatione fatiscit,& exolvitur: quod adnotavit Galen.9.meth. cap.5. lib. de sanguin. miss.cap.14.

Sed certè mirandus Galen. nil intactum reliquit,lib.2.de composit. secundùm locos, cap.1. considerandam docuit domum ęgrotantis pro auxilio exequendo in curatione.

Un-

Undè monemur talem esse situm cubiculi ægrotantis, & ita artificiosè dispositum, ut ambiens non impediat evacuationes necessarias. Nam si hyberno tempore domus, aut camera meridionalis sit, & à ventis Aquilonaribus libera, & debito igne calefacta, ut apud divites videmus; æstate vero, humilia domicilia crassis parietibus obducta, Septentrionem respirantia, sine dubio, nullâ ratione habitâ temporis, aer pro vacuatione corrigitur.

Aliam considerationem induxit Avicen. cap. 20. 401. parùm esse aperiendam venam tempore calido, ne spiritus multus effluat: quæ sententia Avicen. temperanda est, nam si humores peccantes essent crassi, quomodò per angustum foramen exire possent? Intelligenda est ergò, si humores tenues sint, exibunt, & minùs de spiritu exhalabitur. At ne Medici audacitèr evacuationes imperent faciendas nullâ habitâ temporis ratione, audiant, obsecro, duo Galen. loca, & tenacitèr memoriâ teneant, lib. 1. de art. curativ. ad Glauc. cap. 14. *Ipsa prætereà aeris temperatura loco accidentis cujusdam habenda est, quando exquisitè calida, ac sicca fuerit, qualis est tempore medio inter canis ortum, & arcturi. Atque ideò omnes, quibus Medici nihil omninò de temporum statu cogitantes sanguinem abs-*

tulerunt, interierunt. Si etiam valde frigida fuerit, tunc quidem sanguinem mittere est formidandum, cùm non ignoremus, non parva ex similibus sequi pericula. Alter locus est 4. de ratione victûs, text. 19. in fine com. ubi complens Hyppocr. textum, addit scopū sumptum ab aere ambiente, his verbis: *Verum ut nihil desit, adijciam & eum, qui ab ambiente nos aere desumitur, scopum. Cùm fuerit abundè calidus, & siccus, ita ut citò ab eo corpus evaporetur. Nempè tunc à sanguinis missione abstinemus, etiamsi morbus magnus fuerit, vigensque ætate homo.*

Certè qui hæc legit, quomodò tempore æstivo, & in ista tàm calidâ Matriti regione, præcipuè hoc anno, tàm audacter mittit sanguinem? Quid mirum, quod multi interierint, ut dicit Galen. sed quid mirum, si tantùm aberrant multi, ut mittant sanguinem solius refrigerationis gratiâ? Sed de his alibi.

C A P. II.

An venæ sectio periculosior sit purgatione in calidissima aeris constitutione.

POsset quis in controversiā vertere quod propositum est, nam apud Hyppocrat. æquo pede utrumque auxilium currere videtur, ut supra tetigi, ex aphor. *sub carne, &c.*

&

& 6.epid. part.3. text.ult. Sed quod ego sentio uno verbo exprimam.

Quod quæritur, est, an in morbo exposcente sanguinis missionem in æstate, timenda adeò sit venæ sectio, ac in morbo exposcente purgationem, eodem tempore timetur expurgatio?

Respondeo, quòd si de validis, ac calidis medicamentis est sermo, periculosior est purgatio, quàm venæ sectio. Nam purgatio triplici nomine nocet, & quia vacuatione debilitat, & quia commotione fatigat, & ultimò, quia calore immodico inflammat. At venæ sectio unicâ ratione timetur, scilicèt, quia vacuatione debilitat.

Tamen si de levi vacuatione loquamur, quæ blandis perficitur medicamentis, tantum abest, ut noceat, ut potiùs loco venæ sectionis, eam in ęstate exerceamus, quia, ut docuit Galen. lib. de venę sect. contra Erasistrat. cap. ult. quodammodo minuit plenitudinem levis purgatio. Quin etiam, & medicamenta levia multa sunt, quæ quietè evacuant, & simul temperant ardorem, ut serum, cassia, &c. Sed interrogas de cœlestibus aspectibus, an impediant evacuationes? Ad aeris enim constitutionem pertinet ista consideratio. Sunt aliqui ita addicti Astrologiæ, ut nil sine observatione Astrorum

exequantur. Respondeo, Franciscum Valesium omni laude dignum (ut alia multa tetigit fœliciter) ità circà hanc rem decrevisse, quid sentiendum sit, 7.lib.cōtroverſ.c.18. Amice, obsecro, nè, quando curationibus morborum incumbis, aliquid cogites de astris, sed si necessitas postulat, exequere auxilium. Quando verò non curationi, sed præcautioni invigilas, elige tempus, quod tibi videtur magis aptum; fugiens plenilunia, & novilunia, & solstitia, & quidquid aliud tibi offerunt Astrologi. Ab astris sumitur indicatio, libentèr admitto; sed intelligendum, quandò non est alia major necessitas. Nam, ut sapiens dominabitur Astris per actus liberos voluntatis, & rationis, ita natura afflicta, & morbo oppressa per auxiliares manus docti Medici dominabitur, & morbo, & stellis. Incenditur domus, & tu patulus elevas figuram, ut decernas, an conveniat mittere aquam ad extinguendum ignem? Spectas, ut transeat plenilunium, aut solstitium? O vanitas perniciosa!

INTER VER ET AUTUMNUM CONtroversia ad evacuandum.

AVicen. 4. 1. cap. 5. ita ait: *Et scito, quòd tempus, quo major canis ascendit, & frigoris fortis, non est tempus sumendi medicinæ*

me-

medicina enim in vere, aut autumno est bibenda. Et ver quidem est, cùm nives de montibus cadunt; & post ver quidem venit æstas, in qua non est sumenda nisi res subtilis; Autumnus verò est veri contrarius. Textus est apertus: Vetat medicamenta fortia in diebus maximè calidis, & frigidis: medicamenta verò subtilia, id est, blanda, cōcedit. Elegit autem ver, & autumnum, ut meliores anni partes, ad vacuandum; sed non distinguit inter illas, imò dicit, autumnum esse contrarium veri, quibus verbis videtur excludere.

Dico, quòd si vires spectemus, quę necessariæ sunt ad vacuandum, aptius tempus existimandum vernale, in quo vires maximè florent. In autumno enim vires non ita valent, tùm ob illius inæqualitatem, tùm quià sequitur ad æstatem, quæ calidum maximè exolvit. Igitur firmiores facultates habemus tempore veris, & propter propriam aeris temperiem, & quia collectum calidum invenit ex hyeme præteritâ. Igitur ad purgationem, & venæ sectionem eligibilius est tempus veris ob rationem dictam. At si idæas humorum contempleris, ad purgationē autumnus aptior censendus, quàm ad venæ sectionem, quia sunt cumulati varii humores pravę qualitatis ex victu inordinato, & potu in æstate, & ob inæqualitatem

autumni, quæ vario modo, & præternaturali disponit humores. Dixit autem Avicen. autumnum esse veri contrarium (existimo) ob dictas à me rationes, & quia sicut ver vitalia principia suâ temperie roborat, ità autumnus frigidus, siccus, & inæqualis illa debilitat.

CAP. XXIII.

An ratio ambientis cogat æstate per superiora, hyeme per inferiora purgare?

ETiam ad discursum de rebus non naturalibus pertinet ista non inutilis cogitatio. An, scilicèt, tempus hyemale impediat purgationem per superiora, & tempus æstivale impediat motum per inferiora? Oritur ratio dubitandi ex variis locis Hyppocrat. quibus videtur contradictionem involvere, 4. enim aphor. 4. dicebat: *Medicari æstate superiores magis, hyeme verò inferiores*; & aphor. 6. *Graciles, & facilè vomentes per superiora caventes hyemem, vomentes verò difficulter, & mediocriter benè carnosos per inferiora caventes æstatem.* At verò, lib. de salubri diæta, text. 5. *Sex menses brumales vomere præcipit, & reliquo tempore per inferiora evaquare.* Hanc dissensionem Galen. dirimit in com. hoc modo: Humores in morbo præ-

ſenti eſſe purgandos per eam regionem, per quam repũt; quare cùm multa pituita adeſt in ventriculo tempore hyemis, & multa copia bilis à veſica fellis tempore æſtatis, tendit ad inteſtina; ideò per vomitum eſſe vacuandos hyeme, & æſtate per clyſteres, eos, ſcilicèt, tantùm ſuccos, qui per tales ferũtur regiones. At verò ubi præcautionis gratiâ à toto corpore expurgamus, per contraria loca evacuamus, ut facit in aphor. Quod autem Hypp. non de eodem modo vacuationis loquatur in utroque textu, conſtat, nam lib. de ſalub. diæt. vomitum, & dejectionem provocat ſine medicamento purganti; in aphor. verò utitur medicamento expurganti, quia, ſcilicèt, in aphor. vacuationem à toto corpore intendit, at in lib. de diæta, ea ſolùm educere, quę in ventre continentur. Sed quamvis Galen. perſtet (& alii Authores) in defenſione, aut explicatione Hypp. ſecurius exiſtimo, quando totum expurgandum eſt, ut mitiora medicamenta trahentia, & verè purgantia, hyeme poſſe dari; deiectoria, ſeu per infernam alvum purgantia, æſtatis tempore. Ratio eſt, quia ſi humor contentus in venis bilioſus eſt, facilè trahetur vi medicamenti ad ventrem inferiorem; per quam certè regionem minùs inflammatur æger: cùm enim motus, qui fit in vomitu, calefaciat,

ciat, & medicamentum trahens expurgans per vomitum sit calidius, quàm deiectorium crudele præsidium arbitror æstate humores per supernam ducere regionem. Ergo tàm hyeme, quàm æstate per inferiora trahendus humor, nisi suâ sponte bilis ad ventriculum confluat: præsertim cùm bilis suâ naturâ superiores regiones invadere consueverit, ac proinde ad inferiores partes revellenda est. At si pituita, aut melancholia redundet in corpore, ac venis, contrariâ ratione sępè per vomitum vacuare melius est, præcipuè hyeme. Primò, quia cùm ex suâ naturâ soleant tales humores crassi ad inferiora descendere, gravissimis morbis materiam præbent. Fient enim lapides, uteri obstructiones, colicę, podagræ, abscessus, & alia plura mala. Igitur jure optimo revellendi tales humores per vomitum. Si autem curationem febrium chronicarum contempleris, ferè omnes Authores invenies consulentes vomitum. Et Avicen. 4.1.cap.11. & 13. quòd non solùm intelligas, id fieri ad vacuationem eorum, quæ circà ventriculum existunt, sed etiam ad totum corpus à colluvie humorum liberandum. At quando in superioribus partibus morbus timetur, aut jam adest, per inferiora vacuandum humorem volumus, cujuscumque sit naturę. Nam in-

indicatio à tempore desumpta imbecilla est, ubi prędicta repugnent: repugnant autem vehementèr revulsionis indicatio, & calefactionis motus jam dictus.

Posset tamen alitèr Hyppoc. interpretari, ut vocem illam Græcam pharmacenin, id est, purgare per superiora, non accipiat pro usu medicamenti trahentis, & purgantis per superiora, sed pro quacumque vomitûs provocatione (est enim magnum discrimen) ita ut velit Hyppoc. in morbis æstatis biliosis, vomitum provocemus, ubi præsertim bilis eò inclinaverit, & cognosces, ex nausea, amaritudine oris, & anxietatibus. Sic vera dixit, & hoc consilio solemus uti. Quāvis (ut verum fatear) verbum pharmacenin nunquam tali modo Gal. fuit interpretatus. Quod si ita Hyppoc. intelligere velis, omnia patent. Siquidem semper quò vergunt humores, per convenientem regionem evacuandi. Hyeme ergò pituita solet ventrem in sanis opplere, ęstate verò venter inferior bile repletur in sanis, in ægris etiam & superior: quòcumque igitur vergat, eò vacuandus medicamento, & tempori, & morbo apto: non tamen necessariò medicamento attrahente vomitorio.

CAP.

CAP. IV.

De inanitione, & repletione.

INter res non naturales inanitionem, & repletionem enumeravimus in superioribus: sunt quidem aliquę, quę impediunt, aut retardant executionem istorum auxiliorum, de quibus agimus. Cibus nõdùm coctus, aut fæces in intestinis si abundent, detinent venæ sectionem. Nam si fieri potest, priùs deturbandę fęces, & cibus proximè ingestus coquendus, & posteà ad magnum auxilium accedere opportet, nisi urgeat talis necessitas, ut ordinẽ invertat, ut magnus casus ab alto, spuitio, aut vomitus sanguinis, anginosa suffocatio, & alia similia. Si enim facilè, & brevitèr, balano, aut clystere possint intestina mũdari ante vacuationem, sin minùs, satius est ad id, quod magis urget, obviandum accedere, & posteà ad ventris providentiam deveniendum. Repletio autem cruditatûm 1. regionis inter res præter naturam enumeranda, de qua inferiùs agemus. Sed ad inanitionem menstrua purgatio meritò reducitur, tanquam evacuatio, quæ inter res non naturales recensetur, siquidem modò naturalis, modò præter naturam existit: quomodò ergò impediat vacuationes ab arte, declaremus.

CAP.

CAP. V.

Menstrua vacuatio (inter res non naturales) potest impedire evacuationes.

GAl,lib.de venæ sect.adverſ. Eraſiſtr.cap. 5.menſtruam purgationem ſub inanitione,videtur,collocare;unde videndum eſt, quandò, & quomodò impedire valeat evacuationes ab arte, aut illas metiatur. Hærent,& dubitant Medici etiam periti,in hac re: Primò,quia duabus vacuationibus debilitatur.Secundò,quia fortaſſè una vacuatio alteram impediret.Undè aliqui,dùm menſtrua fluunt,aliam vacuationem tentare reformidant, etiam in morbis acutis: cùm multotiès in perniciem ægrotantis eveniat menſtruatio,neque morbum finiens,neque aliis remediis locum prębens: punctus ergò iste strictè comprimendus,ſed claritate, quā potuero.

Video multos,qui indiſtinctè in ſuppreſſione menſtruorum ſanguinem mittunt ex brachio, propter quandam ſententiam Aetii. Ergo ad rem (ut ſine periculo ægrotantis ab aliis evacuationibus abſtineamus, præſente muliebri evacuatione.) Primò, inſpicere oportet, an purgatio hęc præſens ſit,aut jam jā eruptura.Secundò,an ubi

præ-

pręſens eſt, eâ mole ſanguinem à corpore demat, eoque impetu, ac celeritate, qualem morbi ipſius acuties, magnitudoque deſiderat. Tertiò; quem locum poſsideat affectio, quamque celèritatem ſecùm adducat. Si enim non adſunt menſtrua, ſed imminẽt, & morbus inducias præbet ſpectandi, certè differri poteſt evacuatio, ſi morbus ità parvus eſt, ut in evacuatione menſtruorum ſperemus auxilium.

At ſi major morbus eſt, nec inducias pollicetur, audacitèr vacuare opportet. Minuendaque eſt vacuatio pro ratione futuræ menſtruationis, quam metiri debemus ex aliis præteritis menſtruis. Nam ſi ſperamus, naturam largè evacuaturam, moderatè incipimus, niſi aliud urgeat.

Si autem unica ſola vacuatio eſt neceſſaria, ea ex talo fieri debet, nè vacuatio, quę ſperatur, cohibeatur. At verò, ſi talis morbus eſt, ut intelligas, plures vacuationes eſſe neceſſarias, ſi copioſiſsima adſit ſanguinis abundantia, primùm quidem ex brachio, & illicò ex talo poteris vacuare, ut placuit Aetio, cujus ſententia explicanda brevitèr, ne error committatur. Abſolutè enim falſa eſt, niſi quibuſdam adnotatis.

CAP. VI.

Aetij ſententia explicata de vena ſecanda in cubito, ut profluant menſtrua.

SI proponam ipſa verba Aetij, non ita intrepidè venam brachiis ſecandam decernent Medici, ſed juxtà methodi univerſalis leges, & ſecundùm doctrinam traditam, de vacuatione, & revulſione. Ergo Aetius lib. 16. cap. 59. ita pronuntiat: *Quæ plenitudinis causâ non purgantur, congruo menſtruorum tempore magis gravantur, doloresque circà lumbos percipiunt, flatuque replentur; Quem ſaltus, diſtenſionesque, & errores totius corporis neceſſariò conſequuntur, ſed præcipuè inſigni venarum tumore dignoſcuntur: atque iſtæ quidem copiosâ ſanguinis miſsione ſanantur; cubiti igitur, ac malleoli venas ſecare oportet. Deinceps evacuato ſanguine, quæ ſuperiùs memoravimus, potiones, & fomenta locis adhibendo, &c.* Ita Aetius; obſecro, ut contempleris verbo ad verbum hujus viri ſententiam, & clariſsimè invenies depictam plenitudinem ingentem quoad vaſa. Ut igitur venam cubiti ſcindere præcipias in hoc caſu, non quælibet plenitudo ſufficit, ſed ad vaſa, & hæc magna. Habet autem iſta plenitudo quandam proprietatem peculiarem, nam propter tumorem venarum,

&

& tenſionem partium, non poteſt fieri compreſsio (compreſsione enim fit expulſio) ſunt autem omnia vaſa impedita; atque cùm vacuatio menſtrualis incipiat à partibus ſupremis ad infimas, ab eis, ſcilicèt, quæ ſunt ſuprà ſeptum tranſverſum ad eas, quæ ſunt infrà ſeptum; conſequens eſt, ut partes mandantes priùs pellant; non poſſunt autem pellere, niſi comprimantur, nec poſſunt comprimi, niſi vacuentur. Ergò in tam magna plenitudine rectè Aetius incipit à ſectione venæ cubiti, quia ad originem cauſæ concurrit; tamen hoc non in alia plenitudine audet, ſed in prædicta. Pro cujus majori claritate, primò, ponderandum eſt unumquodque ſignum propoſitum ab Aetio: horrores totius adſunt, gravitas, ſaltus, diſtenſiones, dolores per totum corpus, & præcipuè tumor venarum non quilibet, ſed inſignis.

Secundò ponderandum eſt, quanta ſit Aetii ſollicitudo ad venam tali ſecandam: non enim interponit tempus inter unam, & aliam ſanguinis miſsionem, ſed dicit: *Secandam eſſe venam cubiti, & malleoli*, ut ſaltim cogites, ſtatim, quam breviſsimè ad talum devenire; tam eſt efficax indicatio, quæ ſumitur à parte, per quam ſolet fluere humor vacuandus; ſed priùs propoſuit ve-

venam cubiti, inspiciens rationem à me suprà allatam, ut quis posset suspicari, non esse tempus intermedium, sed simul illas evacuationes esse faciendas, secundùm Aetii sententiam, ut jacet, interpretatam.

Tertiò, oportet hæc omnia in promptu habere, ut facias firmum & utile judicium, nam posset contingere, ut suffocaretur mulier, sanguine misso ex brachio, concurrente ad præcordia sanguine ex partibus inferioribus convocato. Quapropter notavi attentiùs alterum locum Aetii, eodem, lib. 16. cap. 79. in fine: *Pro molestiæ verò magnitudine, si ægram adolescentem, & sanguineam nacti erimus, deliberabimus, an cubiti vena secanda sit, postremò, quæ menses provocant, propinabimus, & pessis mitioribus utemur.* Attende verba gravissima. Priùs cogitat, ut decernat, an cubiti vena secanda sit. Nonnè sufficit, quod sit adolescens, & sanguinea? Neutiam, sed recogitat, an magnitudo causæ talis, & tanta sit: qualis hæc erit? sine dubio illa erit dispositio, quam suprà, cap. 59. referebat; insignis venarum tumor, dolores, gravitates. totius corporis, &c. Itaque de hoc dubitat, an sint talia signa, vel non, & ideò dixit: *Deliberabimus, an cubiti vena secanda sit.* Hæc pro sententia Aetii. Vide. nunc quàm facilè exequeris,

 quod

quod Aetius inter manifesta illa signa dubius cogitat.

Hæc dicta sint de vacuandis mulieribus nullo affectu particulari oppressis, sed universali illâ plenitudine gravatis, quam depinximus, aut febre affectis, quæ universalis morbus est, aut quando partes infrà septum transversum laborant, quæ aliquid suscipiunt à supremis, ut dictum est.

At verò, quando aliquis morbus particularis adest, ut phrenitis, angina, pleuritis, pulmonia, hoc opus, hic labor, hæc occasio errandi, sed Deo dante, omnia clarescent.

CAP. VII.

Si affectus gravis supra septum transversum partes occupat, imminentibus, aut fluentibus mensibus, quid faciendum?

Antequam sententiam nostram proponam, locum Galen. recitandum duxi, nunquam oblivioni tradendum, lib. de venæ sect. adversùs Erasis. cap. 5. in hunc modum fundamentum jecit nostræ conclusionis: *Velim, itaque, audias jam veritatem ipsam, me præcone tibi denunciante: quod mulier, si rectè expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumoniis capiatur: sed neque epilepsiæ, neque apoplexiæ abnoxia sit,*

aut spirationis, vel vocis ablatione, ritè purgata, ullo tempore infestetur. Num verò menstruis fluentibus, aut phrenitide, aut lethargis, aut convulsionibus, vel tremoribus, rigoribusvè, mulier aliquando correpta est? Num etiam, vel melancholia laborantem, aut maniâ vexatam, aut quæ ex thorace spuerit, vel vomeret ex ventre sanguinem, aut cephalæâ laborantem, aut synanche præfocatam, aut aliquibus, id genus, magnis, & vehementibus affectibus impetitam, cui menses rectè excernerentur, quandoque conspexisti? Verùm his retentis, eam cuilibet malo implicari, facilè est, huicque rursum evacuationes medentur. Hæc Galen. aurea verba, sicut, & totum illud caput 5. contra Erasistratum aureum est. Adverte, omnia mala, quæ refert, affectiones, esse particulares partium supernarum, quæ in quantum particulares, & magnæ, petunt vacuationem ex vena propinquiori. Tamen cùm in eodem capite ex Hyppocrat. refert, non solùm ad causam deveniendum, sed ad principium causæ, ad occasionem, & ad causam occasionis, totum scopum convertit ad excitandas, & promovendas menstruationes, quia existimat (fluentibus vel non fluentibus mensibus) sanguinem illum, qui debebat expurgari, esse tantorum malorum causam. Ità attentos nos reddit

ad sollicitandas ex talo sectiones venarum. Quamobrem non te fallat urgentia mali: lethalem errorem facies, si in prædictis affectibus (jam imminentibus, aut erumpentibus menstruis) sanguinem mittis ex brachio: impetus enim humorum ad uterum in illo principio morbi, sequendus est, ut ex talo raptus sanguis non petat superiora; ex brachio verò revocatus ad superiora contra naturæ impetum causam mali augebis proculdubio, & mortem accelerabis. Ergo prima vacuatio semper facienda ex talo, in illo principio principiante, ut loquuntur in scholis.

Atque ne contradictionem invenias in nostris scriptis, memini me lib. 3. Avicen. cùm agerem de curatione affectuum capitis, ponderasse, quod Avicenna venam illicò secare docet: quare non venas totius, communem, sive nigram, aut basilicam? Sed certè ibi loquitur de affectibus, quando nulla præsens, aut imminens complicatur vacuatio desiderata â natura consueta naturæ, ad cujus defectum, aut imminutionem, sequuntur capitales morbi. Undè ut omnibus indicationibus satisfiat, illa prima evacuatio fit à parte, scilicèt, à cephalica, ne pereat æger, & statim, aut quàm brevissimè fit à vena totius, aut à basilica, ut misceantur, vacuatio, derivatio, & revulsio,

ſio, tàm eſt celerrimum mortis periculum, ut non poſsit ſpectare natura revulſionem,& derivationem,& poſtea vacuationem à parte. Sic igitur ſublevatur pars,depoſitâ aliquâ quantitate humoris contenti in venis circa partem , & ita non perit homo,& ſtatim impedis per revulſionem,quod fluit de novo;& poteris hoc modo optimum finem conſequi. Et hæc eſt ratio, quare Avicen.incipit à ſectione venæ particularis. At verò in præſenti caſu; de quo agimus, licèt affectus ſit particularis, exiſtimamus, eſſe incipiendum à ſectione tali,quia humores ſunt,aut deberent eſſe actualiter in motu, ut tendant ad uterum ex intentione , & appetitu proprio naturæ: Ergo ad partem affectam illos retrahere eſſet omninò periculoſum. Continget autem tibi multoties, ut unicâ, aut alterâ vacuatione factâ à talo, liberetur mulier ab urgentia mali particularis, capitis, gutturis, aut pleuræ.At ſi poſt iſtas vacuationes morbus urgeat, accede ad vacuationes particulares cum magna ſollicitudine menſtruorum , per frictiones continuas, cucurbitulas , ligaturas, balnea , & hæc (vide obſecro) in actu ſanguinis miſsionis à brachio, antea, & poſtea. Quidam peritus, & doctiſsimus, præcipiebat,dum ſanguis è brachio extrahebatur, pedes , & cru-

ra in aqua calida decoctionis camomillæ, & artemissæ immitti; & cum eisdem herbis, & aquâ simul trahi usque ad ruborem. Alii, valente virtute, non dubitant uno die duas exercere vacuationes, quamdam ex talo, aliam verò à vena propinquâ. Sed quando imminentibus, aut fluentibus mensibus, tanta hujus vacuationis solicitudo est, quid dicendum, si à partu morbus aliquis acutus enixam corripit? Equidem in præcedentibus dicebamus, primam saltim vacuationem esse ex talo. Tamen post partum, non solùm primam, sed alteram, atque alteram. Hoc explicandum.

CAP. VIII.

Fernelius (ne occasio sit errandi) explicatur.

FErnelius in hac re Tyronibus occasionem dedit errandi, nam lib. 2. meth. agens de venæ sectione, cap. 7. curationem incipiendam dicit à sectione venæ brachii, & posteà ad venas accedere inferiores. Hæc autem sententia absolutè, ut jacet, displicet profectò, quia si exequatur talis vacuatio, evenient uteri elevationes, & suffocationes super naturam partium, recurrentibus humoribus ad partem affectam, qui incipiebant fluere per loca consueta menstruationis; & hæc indicatio est prima, & universa;

versalis, quæ debet precedere, ex natura indicationis à causa, & à motu istius (ut respõdeam rationi Fernelii.) Cùm igitur causa, quę fluit ad partem affectam, sit quæ debet fluere, aut quæ etiam fluit ad locum menstruationis, oportet certè illam dirigere, & vocare totam per uterum: quia natura faciliùs pellet per consuetam regionem, & deseret aliam incæptam symptomaticam viam, quo nil melius desiderari potest. Pellere ad pleuram, aut fauces, vel ad cerebrum, tempore menstruationis, sympthomaticum omninò est; pellere ad venas uteri omninò naturale: ergò credendum est, vacuationem ex talo expeti, & amplecti à natura, & affectam partem citiùs liberari. Undè Fernelius non facit primam evacuationem ex brachio, nisi ad præsentiam copiosæ plenitudinis, ut declaratum est ex mente Aetii, quę vehemens copia, si contingat cum urgentia, potest primò vacuari per venam brachii, ut dicit Fernel. & secundò per venam tali, ut suprà dicebam. Ubi servanda est doctrina Avic. cap. 20. 4. 1. ex mente Galen. interponit enim unam horam inter duas evacuationes, itaque in isto conflictu magnę, & ingentis plenitudinis, mensibus imminentibus, poteris venam secare in brachio, & transactâ unâ horâ, secare in talo: vel secundùm gradum

urgentiæ, & fluxûs menstrui, primam facere ex talo, & transacto simili spatio, alteram ex brachio; semper tamen incumbendum magis evacuationi per inferiora. Sed præcipuè in enixis magna differentia est in hac re. Afficitur morbo acuto mulier, imminentibus, aut fluentibus mensibus; alia post partum afficitur etiam morbo acuto; interrogo, quam differentiam conspicis ad evacuandum? Eris nè æquè sollicitus ad secandas inferiores venas, aut ductus urgentiâ acutiei morbi, utramque mulierem evacuabis primò ex brachio; posteà ex talo? Equidem licèt in re hac difficili multum debeam tribuere prudentiæ medici, qui ponderare debet causarum exuperantiam, & gradus urgentiæ, tamen asserendum constanter existimo, enixas non unicâ vice, sed secundò, tertiò, & quartò, & ulteriùs, si opus est, esse vacuandas ex talo, quantumvis videatur acutus morbus. Certè non est credibile, quàm perniciosus sit retrocessus sanguinis puerperii ad partes superiores; multò magis lethalis, quàm menstrualis ejus mulieris, quæ non peperit. Consultò relinquo varias rationes, & authoritates in re ita apertâ.

Ergò enixa pluriès vacuanda ex talo, antè quàm ad superiores venas recurras. Quod si

si coactus sis ad venas altas secandas, multò major diligentia præstanda est in frictionibus, balneis calidis, curcubitulis, ligaturis, & aliis, quę crura continuè exerceant. Etenim numquam securè evacuatur ex brachio enixa, usque dum per quadraginta dies sufficienter fuerit expurgata: brachiorum via coacta est. Neque fidendum, quòd cessaverit purgatio uteri; nam quæ relinquuntur à partu, non ex venis brachii, sed ex talo per venas uteri petunt evacuari. Quòd si medici hanc indicationem facilè deferunt, putantes, sufficientèr esse purgatam mulierem, ad noxas inemendabiles devenient.

Illud autem silentio non est prætereundum, si in evacuationibus sympthomaticis (quamvìs omninò sympthomaticæ sint) debemus spectare parumpèr, ut videamus quid utile, aut inutile ferant, quomodo se habeat natura, an forsan debilitetur, an commodum aliquod percipiat? Quare non spectabimus, cùm naturalissima apparet vacuatio menstrualis, enixæ, aut non enixę, in qua non solùm sanguis superfluus, sed tres alii humores pravi expurgantur per desideratam, & convenientem regionem, quo tempore, simul fit sanguinis missio, & expurgatio, quę duo opera nunquam unico

au-

auxilio poteſt ars perficere, niſi forſan naturam imitando, per venas tali ſectas, quando ſegniter, aut diminutè procedit. Quod licèt multis locis Hypp. & Gal. ſit præceptum tamen eleganter lib. de ſangui. miſ. contra Eraſiſt. c. 4. hæc ait: *Cùm didicero quæ probè ab illa perficiuntur, ſemper addito eo, in quo illa deficit, facilè ei adjumento eſſe potero; rursùs ſi ipſa nil penitùs movet (id quod quandoque morboſarum cauſarum vehementiâ ſuperata patitur) tum ego illud omne ſuggerere enitar, &c.* Eſt igitur inferior vacuatio in enixis ſummoperè ſollicitanda, ſi natura, aut tardè, aut diminutè expellit, hinc enim mala ſuperiorum partium nutriuntur, ut ex Gal. dixi: Qua in parte opportet contra obſtetrices, & vulgares medicos advertere, non eſſe accidentia puerperii calidis mitiganda medicamentis, aut alimentis: putant moveri meliùs menſtruam purgationem, ſed falluntur proculdubio, nam vel adſit morbus acutus, vel non adſit, ſolent promoveri ſimiles vacuationes, non ita calidis rebus, ſed potiùs temperatis, & non nil frigidis; nam uterus ex labore partûs ferè dilaceratus facilè à calidis inflammari poteſt. Atque cùm dolores, quos enixa patitur, excitentur à ſanguine calido exeunte, potiùs quàm à frigore; apertum eſt, non calidis, ſed

maximè temperatis, & potiùs ad aliquam frigiditatem inclinantibus, debeat medicus uti. Undè Avicen. aquam hordei aliquando concedit. Nos verò victum tenuem, & aliquando, si opus est, mediocrem sed facilem concoctu exhibemus, & juscula ex aviculis cum petroselino, & capil. veneris, vinum, & aromata, & alia calida prorsùs interdicentes.

Sit ergò ultima conclusio; menstrua purgatio (si rectè fit) regulariter loquendo, aliam impedit; si imperfectè, semper per eandem regionem aliam petit, multò magis in enixis. Si urgeat multùm peculiaris morbus in partibus suprà septum, prima à talo incipienda, & statim ad venam superiorem, & iterùm ad talum. At in enixis, non una solùm detractio, sed altera, atque altera securior ex talo, quamvis interveniat aliqua ex vena superiori propinquâ parti affectæ. Sed præ oculis habendum illud consilium, quod tot locis nobis relinqui Galenus, tantum esse auferendum sanguinem, quantus deficit ex menstrua purgatione, ut ex artificiali, & naturali fiat illa, quæ necessaria est, neutiquam liberàlior, flaccescent enim vires, & morietur mulier; itaque conjectandum semper in hoc morbo pendente ab humore, quot unciæ evacuandæ, v.g. eva-

cuare necessarium est (inspectâ plenitudine, & sævitiâ morbi) quinquaginta uncias; ergò si natura evacuat 25. debes evacuare alias 25. ut ex utraque vacuatione finis optimus consequatur; hunc terminum non debes excedere: habet autem latitudinem, nam quędam mulier minùs, quàm alia, menstruatur, una magis sanguinea, quàm alia.

Notandum. Est autem dignissimum consideratione quod supra tetigi, quàm facilè medici relinquunt inferiores venas, certè cum manifesto periculo: putant qui segniter ista contemplantur, quòd, transactis quadraginta diebus purgationis, facilè possunt evacuari per brachia. Magnum deliramentum, cùm non omnes mulieres habeant eundem terminum purgationis, neque easdem vires expulsivas: aliæque debiles sunt, & retinent aliquid superflui: & putat medicus, conclusam fuisse purgationem uteri, & quærit venas brachii, & miserè moritur infirma accidentibus morbi acuti, & accidentibus uterinis; ab utero siquidem morbi causa incepit, & nutriebatur, sed latebat pars mandans, quia putabat Tyro, morbum nullam cum utero habere connexionem. Si potest febris ardens ex uteri affectione proficisci, nonnè aliæ species febris? & alię inopinatæ

terminationes ad mortem enixæ, & medici dedecus?

CAP. IX.

Quomodo motus localis corporis se habeat in ordine ad vacuandum?

MOtus inter non naturales causas enumeratur: videndum ergò quomodò impediat vacuationes, aut si forsan ad illas disponat. Primò, illud certum est in febribus acutis, calidorumque succorum redundantiâ, motum localem corporis summoperè vacuationem impedire, & pręcipuè qui immodicus est; resolvuntur enim vires, & humores aridi, & biliosiores redduntur, & furentes; ad vacuationem autem omnis perturbatio, sive corporis, sive animi fugienda est.

Secundò, vulgaris error notandus est, quorundam (è plebe) qui aut febrientes, aut non febrientes, adeunt domos scindentium venas, ut per venæ sectionem evacuentur, qui, quàm primum vacuatio facta est, in propria se conferunt domicilia, anteqùàm sanguinis motus sedetur; undè non pauci in animi deliquium incidunt in ipso itinere, ita ut semimortui à prætereuntibus in lectum adducantur. Quamobrem meo judicio non solùm motus præcedens, sed etiam subsequens

quens maximè considerandus. Et ob id Avicen. agens de removendis nocumentis, quæ accidunt ex regimine sanitatis, tract. 1.cap. 3.dicebat: *Venæ sectionem non debere fieri post motum*; & paulò post subdit: *Et posteà succedat ei quies.* Quod etiam docuerat, 4. 1.cap. 20. Quod verò cuique medico poterit accidere, libenter referam (nam mihi sæpè accidit.) Accedunt aliqui interrogantes, quid faciant in hoc casu: nam est illis necessarium statim iter agere, quod neutiquam possunt excusare, & aliâ ex parte indigent venæ sectione, aut quia plenitudine magnâ, & febre laborant, aut incipiente alio morbo. Quid respondebis, obsecro? Quid ergo responderim, dicam? Venam quidem secandam esse, ob morbi speciem, tamen propter iter futurum, à tali auxilio abstinendum, ne in ipso itinere, aut syncope, aut phrenitide, aut alio periculoso superveniente affectu periclitetur æger: nisi post vacuationem tanto tempore quiesceret, quo possim exactè percipere, an talis sit dipositio, ut ratione itineris majus non incurrat periculum?

Pro cujus majori claritate notandum est, aliud esse agere de recrementis, quę quotidiè generantur in nostris coctionibus, & de illis, quæ citrà magnam febrem in valetudi-

nariis, aut in febribus longis necessariò succrescunt. Aliud verò est loqui de excrementis putridis, quæ ex vi intensę, & acutæ febris resultant. Nulli dubium potest esse, quòd excrementa primi generis meliùs pelluntur, intercedenti motu locali corporis, quàm alio auxilio: quod breviter docuerat Galen. 3. Aphorism. tex. 15. his verbis: *Nam in siccitatibus superfluæ humiditates dissolvuntur, per imbres autem intra corpus collectæ putrefiunt, nisi quis singulis diebus collectas exercitiis, expurget. Quæ enim fit per balnea, evacuatio parva est, & solùm ferè cutem evacuat. Quæ autem sunt per carnem, & solidiores partes dispersæ superfluitates, haud sufficienter balneis evacuantur, &c.* Præfert igitur Galen. motum localem, aliis auxiliis, ad excrementa deturbanda: quod non solùm in sanis intelligimus, esse verum; sed in ægris, qui possunt citrà damnum exerceri, & sine metu intēsionis febrilis; & in valetudinariis, Non quidem expedit ad medicamenta purgantia confugere, quando motus localis expulsionem excitare valet. Itaque neque balnea, nec aliud artis auxilium putrida recrementa evacuat, sicut motus; igitur solum inspectâ putredine, & recrementis ex illa resultantibus, nullum damnum, sed commodum potest consurgere ex motu. At

si ingens calor adsit, si judicium aliquod spectatur, aut sympthoma aliquod timetur grave, proculdubio motus prohibendus est. Quod verò de sanguinis missione dixi, idem de purgatione intelligendum.

CAP. X.

Quòd motus localis vacuationem humorum crassorum, & frigidorum, non solùm non impedit, verum juvat, ex mente Hypp. & Galen.

DIximus de motu in calida dispositione, nunc de illo aliqua adnotanda, quando humores adsunt ita crassi, glutinosi, & quasi frigore gelati, ut fluere nequeant, nec ad vias naturales expurgationis, nec ad artificiales ab arte inventas. Apertum quidem est, neque per venæ sectionem, neque per medicamentum trahens tales humores evacuari posse, cùm sint ad fluxum inepti; igitur motus localis maximè juvat, & disponit, attenuando, calefaciendo: quàm doctrinam adnotavit Avicen. 4.1. cap. 20. ex mente Galen. lib. de venæ sec. cap. 21. Si autem æger jacet in lecto, & motum aggredi non audet, aut ob aliam rationem non expedit; certè in hoc casu frictiones leves linteis calidis exequendæ ante vacuationem. Et quibus balnea sunt consueta, etiam maximè

pro-

profunt; fundunt enim ſanguinem, & ad exitum habilem reddunt, undè in morbis melancholicis, maximè probo uſum balnei, & poſt balnea, ſi opus eſt, ſanguinem detrahere decerno, quia attenuatus humor, & aliis mixtus, meliùs concurrit ad locum ſciſſuræ, & meliùs exit; quod intelligendum eſt, niſi adſit plenitudo magna, quę priùs poſcat deponi. De purgationibus dixit Hipp. lib. 4. aphor. 13. *Cùm biberi quis helleborum ad motionem corporis ducere magis, ad ſomnos verò, & quietem minus, indicat autem navigatio turbari motione corpus.* Et Gal. in com. inquit: *Quies ſiquidem in eodem ſtatu conſervat, motus verò tranſmutat, atque alterat corpus.*

Eâdem ratione video aliquos medicos, ſpectantes motum humoris, in quartana, & morbis melancholicis, ad medicamentum purgans propinandum, aſſerentes. ita factum fuiſſe ab Hip. lib. de Affectionibus, & 5. Epid. de qua re alibi. *Nota.*

Similiter ante expurgationem, ſolet Hippocrat. balneis uti. 6. Epid. p. 5. text. 29. & Galen. in com. lavandos eſſe ægros docuit ſæpè ante veratri ſumptionem, nonnũquam poſt aſſumptionem.

Imò non ſolùm ad veratrum ſumendum, ſed etiam ad ſanguinis miſsionem exercendam, quando ſanguinis craſſus eſt,

utilem putavit Galen. usum balnei, in eōdem com.ut etiam de motu nuper dicebam ex mente ipsius.

Quòd autem motus moderatus sit utilis ante vacuationes humoris crasi, quando non adest febris talis, quæ motum istum non impediat, colligi potest ex Hippocrat. & Galen.6.Epid.p.3.context. 31. *Prodicus febrientes interficiebat cursibus, luctationibus, fotibus calidis: malum febriculosum inimicum fami, circuitibus multis, cursibus, frictionib.* &c. Si hæc verba Hyppocrat. contra Prodicum rectè introspicias, videbis nostram mentem esse Hippocraticam. Diximus, nimium motum localem esse omninò perniciosum, aliquem tamen esse proficuum. Ita dicit Hippocrates febrem inimicam esse circuitibus multis, quasi dicat, paucos circuitus prodesse: exiguus motus etiam à Galen. conceditur, lib. de sangui. misio. cap. 21. Avic. 4. 1. cap. 20. Galen. 6. Epid. p. 1. comment.6.

Illud autem, quod suprà insinuavi, semper memorari debes; non dicimus, motum esse proficuum ratione febris, sed ratione vacuationis, quando tales humores ad futuram vacuationem per motum securè attenuantur, aut concitantur. Nam alitèr securus non esset motus, potiùs desiderant medici

dici quietem humorum crassorum, ut coquantur, nisi adeò rebelles, aut hærentes sint, ut motum desiderent: quod luculentèr docebat Galen. ex mente Hippocrat. 6. Epid. p. 1. com. 6. his verbis: *Exercitationes conducere arbitratur Hyppocrates tanquam multitudinem vacuantes, & pituitosum, crudum, crassumque omne ad maturitatem ducentes, & attenuantes, & corporis omnes particulas roborantes.*

Quod in febribus longis pendentibus à magnis obstructionibus lienis, aut hæpatis, quotidiè experimur, quantum valeat motus ad febrem tollendam, ablatâ causâ obstructionis, & colore ad nativum reddito, ut in curatione febris albæ, aut morbi virginei comprobatum est.

Undè hæc forsan est ratio, quarè inter antiquos medicos consuetudo invaluit, ut ad missionem sanguinis in mulieribus ex pede, meliorem horam putent vespertinam, seu circà crepusculum, ut promoveantur menses, nimirùm, calore, & motu totius diei humores crassi minùs inhærentes, & quasi vinculis soluti meliùs descendunt ad inferiora: quod Jacobus de Partibus observatum reliquit. Sed hæc de motu corporis sufficiant. *Nota.*

***

CAP. XI.

Quod motus animi, maximè vacuationes impediat.

DIximus de motu corporis, sed magnum pondus habet consideratio hæc, quia divinior.

Gaudium expandit spiritum ad externa, cor frigidius relinquit, si mortem hoc pacto vidimus, aut legimus accidere, quanto magis timenda est vacuatio, quæ etiam depauperat spiritum: Ergo si necessitas urget, priùs sedanda talis affectio, ut cor ad statum pristinum reducatur, recuperatis spiritibus, ut valeat vacuationem tolerare.

Ira, licèt non soleat, ut gaudium, interimere, sed multos non valdè animosos debilitare potest: & certè si vacuatio artis accederet, accederet etiam animi deliquium. Non igitur tibi contingat, iratos vacuare.

In timore, quis audet aut sanguinem detrahere, aut expurgare? Nam metus propter debilitatem, quam potest inducere, etiam ob subitum ad interiora humorum recessum, valet vacuationes impedire, si medicamentum eo tempore assumeret, mortis manifestum periculum ex suffocatione accidere posset. Prętereà, videmus in his, qui timent, venam sectam nihil sanguinis con-

cc-

cedere, aut si quis fluit, non qui fluere debet, sed tenuissimus: quo fit, ut statim iubeamus venam claudere, donec metus omninò recedat. Et forsan hęc est causa, ob quam Galen. ob timiditatem quandoquè venam non secat, 9. Meth. cap. 5. Tamen advertendus locus: nam dicit: *Quod si propter medici ignorantiam, vel ægri, aut propinquorum timiditatem vena non secatur, &c.* Ubi non loquitur (ut suspicor) de affectu timoroso, de quo hìc loquimur, sed de renitentia ęgri, & propinquorum, ob suspicionem, nè malè habeat ex sanguinis missione, propter diffidentiam, quibus ignorans medicus, & rudis, nescit philosophicè ostendere rationes, & causas evacuandi; his enim rectè declaratis (& periculo explicato, si non vacuetur) statim æger amittit metum, & spe firmatur: tamen alitèr se res habet; nam medicus rudis (ut voce Galenicâ utar, in eo cap.) vincitur facilè rationibus ægri, & propinquorum; & ob id dixit loco citato, propter timiditatem ægri. Si medicus sciret illum animi affectum depellere, ortum ex falsa quâpiam opinione, certè non præteriret occasionem vacuandi.

Tamen maximè notandum est, talem posse esse ęgrotantis, & propinquorum timorem, ut, prędicto eventu, liceat ad alia

auxilia transire, ut ibidem facit Galenus. Sequaces enim Erasistrati vociferabant, & dicebant, aliquos fuisse mortuos prę timore, ante venæ sectionem, alios periisse in ipsamet sectione (ut refert Gal. de venæ sectione adversùs Erasistrat. cap. 2.) ad explodendam omninò sanguinis detractionem.

Igitur omnia priùs sedanda sunt, etsi quę virium jactura ex metu orta fuit, priùs reparanda.

De tristitia idem philosophandum, interna urit, exsiccat etiam ossa ipsa; si diuturna est, si recens, suffocat, & utroque modo debilitat vires: ex pulsibus quidem tristitię, & timoris colliges quantum tales affectus vacuationes impediant, aut retardent.

Inter animi affectus amor locum obtinet, qui, in quantum amor, nil habet in hoc capite ad medici contemplationem. At quatenùs nunquam sine aliquo motu appetitus hominem tenet (loquimur de amore sensitivo, quo mortales agitantur(apertum est, secundùm illum motum, quo inflammat, posse impedire vacuationes, nam aut mœrore, aut nimio gaudio, aut frigido timore, aut desperatione, aut aliis animi perturbationibus, miserè concutitur animus, in quo casu idem asserendum, ac de singulis diximus affectibus.

De raptu, & extasi attentiùs philosophandum, ut dicemus in tractatu de divino in morbis ad libr. Hippoc. de morbo sacro. Nunc sufficit dicere omne auxilium impedire. Vidimus in quodam raptu putasse assistentes, esse apoplexiam, & sanguine misso (mirum) poterat anima evolare. Tamen ex tali vacuatione in magnam devenit æger debilitatem,& plures morbos. Sunt quidem maximi momenti istæ considerationes, quamvis parvę aliquibus videantur.

CAP. XII.
De somno.

Somnus exiguo tempore mihi videtur impedire venæ sectionem; nempè non statim à somno mittendus sanguis est (nisi aliud urgeat) sed aliquo interposito spatio, ut humores ad interiora per somnum moti expandantur, possitque rectiùs venæ sectione vacuari. Quod Galen. optimè advertit, lib. de sanguin. mis.cap.20.dicens: *Cùm autem nil hujusmodi, aut urgeat, aut prohibeat, præstat manè venam incidere, non protinùs ex somno excitis, verùm circitèr horam unam jam anteà vigilantibus.*

Sed meritò dubitas circà locum Galen. lib. de optim.sect.ad Thras.c.48.ubi contrariam sententiam videtur proferre, ait enim:

Nonnullis conferre ante venæ sectionem dormire. Sed adverte, non esse contradictionem in dictis Gal. sed consonantiam: nam potest somnus conferre antè venę sectionem (quādo aliud non urget) nonnè potuit superflua vigilia præcedere, aut quid aliud, quod virium restaurationem per somnum petat? Ergò. Gal. lib. de sanguinis missione loquitur, dùm aliud non urget: Sic, melius est vigilantem ęgrum tenere, per illud tempus à Gal. signatum. Sed quando sermo incidit de somno, utile erit explicare, an liceat post venę sectionem dormire, etsi extrà institutum videatur.

CAP. XIII.

De somno post vacuationem.

EX natura somni elicies primum decretum in hac re; nam cùm in somno recursus fiat sanguinis, & spiritûs ad viscera, apertum est, quòd si in partibus internis multitudo humorum adfuerit, aut putredo, aut fluxio quæpiam, aut paulò post timetur, somnus post vacuationem maximè nocebit: equidem si adest multitudo sanguinis, aut putrescentium humorum (quod maximè debes notare) ex retractione suffocabitur calor, quo fiet, ut augeatur putredo, & pullulet alia de novo.

Quare in internis inflammationibus, aut

in

in fluxionibus ad viſcera, peſsimus eſt ſom-
nus, quin etiam, & in peſtilentibus affecti-
bus, & venenoſis, in quibus afflicta natura
ſaltim principatum cordis deſiderat à tali
malo liberare (concurrit enim ſemper ve-
nenum ad cor) in his quidem maximè ti-
mendus ſomnus póſt vacuationem.

Quo fit, ut in quibus ſperatur aliqua ac-
ceſsio, ſuſpectus etiam ſit poſt venæ ſectio-
nem.

Sed quando poſt ſanguinis miſsionem
timetur debilitas, aut magna reſolutio, ut
in calidis, & ſiccis, tum temperaturis, tum
temporibus, & regionibus accidere ſolet,
permittendus ſomnus eſt.

Secundò poteſt permitti, quando vena
ſecatur propter dolorem exiſtentem in
parte externâ, ſedat quidem talem dolo-
rem ſomnus, ut dicebat Avic.4.1.cap.30.

Tertiò, ſi humor, qui relinquitur poſt ve-
næ ſectionem, paucus eſt, & per ſomnum
evinci poteſt.

Quartò, ſi puer eſt, & crudis abundat;
ſomnus in pueris multos finit morbos.

Quintò, ſi fluxio aliqua ventris, aut ſan-
guinis adeſt.

Sextò, in morbis melancholicis, & mania-
cis, in quibus prædominat ſiccitas. In his caſi-
bus ex arte ſomnum permittimus. Quamvis
duo

duo sint, quæ persuadeant, non esse dormiendum, primò, metus, nè ligatura solvatur, & multus effluat sanguis, ut adnotat Fernelius; secundò, propter membrorum confractionem, ut ait Avicen. 4. 1. capit. de phlebot. tamen major est utilitas, quæ ex somno sequitur. Possumus prætereà venam securè ligare. At confractio membrorum accidit, in primis relatis casibus in multitudine internarum partium, in putredine, &c. Sed in sex ultimis neutiquam accidit, aut ita est perexigua, ut nullius sit momenti. Causa confractionis membrorum post venæ sectionem est (ut arbitror) insinuata, Avicen. enim ait. *Quia inter phlebotomiam quoque, & secundationem, non est dormiendum, ne cum sanguine expellantur superfluitates, quæ attrahuntur, propterea quod humores per somnum ad corporis profundum trahuntur,* &c. Hęc Avicennæ.

Loco citato.

Quarè cùm ex venæ sectione humores sint commoti, somno accedente, velociùs concurrent ad interna, & viscera gravantur. Igitur quando aliquis ex se prædictis casibus non urget, non convenit dormire post venę sectionem, sed spectare per unam integram, aut duas horas, ut sanguinis motus sedetur.

Quando autem multitudo tota vacuata est,

est, ut in synochis, in quibus Galen. tam profusas faciendas præcipit vacuationes, somnus laudabilis est. Dormiebat ille juvenis (9. Meth. 4 c.) neque fricatus, & abstersus linteis sentiebat, neque vocatus. Galenus relinquebat, neque sinebat excitari, & pluries illum visitabat; ille autem dormiebat, cum magno virium proventu. Continetur enim iste somnus relatus à Galeno in nostris sex casibus in primo, & tertio.

Diximus in sexto casu, concedi somnum in delirantibus, maniacis, aut phreneticis, non solùm quia remedium affectûs est, cùm somnus humectet, & ob id delirium ex siccitate, & calore ortum sedat, sed etiam quia tales infirmi solent, delirando, ligaturam tollere. Quare rectè Avic. animadvertit, quod in his affectibus, & in illis: *Quos per noctem, aut horâ dormiendi oportet evacuare, scissura venæ sit angusta.* 4. 1. cap. 20. & ob id 1. 3. tract. 3. cap. 3. dicebat: *Et oportet ut sit cautela in ligatione vittæ super ipsam, ita ut sit firmata, quam motus ipsius, & agitatio irrationabilis non solvant*, &c. Quando ergò Avic. dixit: *Et post phlebotomiam succedat quies, & non dormiat, quantum ei fuerit possibile*: intelligendum est, nisi aliud indicans sit, quod petat somnum. *Lib. de removend. nocu.*

De purgatione ferè eadem est ratio, nam

post

post purgationem inchoatam non oportet dormire: stabit enim, aut cessabit purgatio, & aliâ ex parte humores ad interiora concurrent, quo nil infœlicius. Consuevimus verò post exactam, & perfectam purgationem somnum concedere, sicut Galen. post longam sanguinis detractionem, ad humectandum corpus, vel à medicamento exsiccatum, ad reparandos spiritus deperditos, somnum concedit.

CAP. XIV.

De vigilia.

DE Vigilia loquimur, quæ merè res non naturalis est: non de illa, quæ morborum, & causarum præter naturam est soboles. Nam hæc potiùs petit vacuationem, non ut vigilia, sed ut oritur à causa humorali caput distemperante, de quâ infrà agendum est. Tamen vigilia, quæ alias causas sequi potest, sine dubio vacuationem impedit, aut retardat, aut maximè moderatur. Nam si aliquis, aut propter nocturna studia, aut aliam quampiam sollicitudinem insomnis est, aut ob aliud impedimentum, ista vigilia à causâ procatharcticâ non tolerabit vacuationem, ut meritò dixerit Gal. lib. 1. ad Glauc. cap. 14. vigiliam posse impedire vacuationem, sicut aër: quod Galen. signifi-
ca-

care voluit, quando eodem, lib. cap. de febribus cum accidentibus, dixit: *Ita etiam si vehementissimæ vigiliæ, aut dolor intensus ægrum vexaverint, cavendæ sunt subitæ, & multæ vacuationes*, &c. Quòd de purgatione hoc etiam sit intelligendum, apertum existimo.

Sed intelligenda sententia Gal. quando eò vigilia devenerit, ut vires fregerit, quo casu priùs opportet auxiliis, quę somnum inducant, & vires reficiant, ægrum levare, & posteà evacuare.

Tamen si malum ita urgens est, ut celerrimum exposcat auxilium, prudentia medici maximè necessaria est, ut vacuationem mensuret, secundùm statum virium; inspiciens non solùm præteritam vigiliam, sed futuram, quæ timetur. Parcè ergò vacuandum, semper vires reficiendo ante vacuationem.

CAP. XV.

De usu venereorum, quem inter res non naturales medici referunt.

USum venereorum inter res non naturales medici recēsent, quia si (ut ipsi putant) aliquando juvat, tamen ita solet vires dejicere, ut magna auxilia impediat. Et ob id Avicen. lib. 3. fen. 20. cap. 11. dicebat: *Coitus evacuat de substantia cibi postremi, quare*

re debilitatem affert, cujus ſimile aliæ non afferunt evacuationes, & evacuat de ſubſtantiâ ſpiritûs rem plurimam, &c. Quarè non mirum, quòd lib.de removend. imped. cap. 3. prohibeat venam ſecare poſt coitum.

Sed pro Avicenæ explicatione animadvertendum eſt, pernitioſam eſſe multorum audaciam, in extrahendo ſanguine his, qui poſt coitum infirmantur. Apparent autem aliquando pulſus validi,enitente natura debilitatem profectam ex penuriâ ſpiritûs reparare magnis tractionibus aeris, & ſanguinis, ut ſpiritus generetur. Putat verò inexpertus,eſſe fortes dilatationes, & oriri à robore virtutis, atque, cùm neceſſum ſit, aliquas eſſe debiles,& impares,confundit inæqualitates pulsûs ex coitu , & inæqualitates ex vi morbi; qua in re magnus latitat error, ita ut viderim plures infirmos poſt coitum morbo correptos, ad lethalem ſtatum , & ad mortem devenire , ex ſolâ ſanguinis detractione. Eſt ergò maximè ponderandum, qualis,& quanta ſit debilitas,& qualis ægri temperies, & quem gradum urgentiæ morbus obtineat. Sunt equidem aliqui,qui facilè veneris evacuationem tolerant, ſed præcipuè tempore hyemis,quando corpora minùs effluunt per cutem qualia ſunt calida,& humida, hæc ſiquidem minùs à coitu debilis

bilitantur;tamen magna debet esse imbecillitas,ut impediat magna auxilia,dicente Galen.lib.6.de sanitate tuenda: *Nonnulli sunt qui usque ad senium citra noxam venere utuntur.*Hos dicit calidæ,& humidæ naturę;quòd si huic temperaturæ accedat cutis densitas, minus coitus noxam sentiũt.Quod aliis verbis dixerat 6.de morb.vulg.par.2.com.26.inquiẽs:*Solos eos juvare,qui fuliginosas,& fumosas obnaturalem intemperiem transpirationes habent.*Tamen notandum ex prædictis locis, & 8. meth. Quod sicut coitus minùs debilitat relata corpora,ita maximè calida, & sicca,quare dolendum est (& maximoperè fugiendum) quàm sine discrimine tempore æstatis in morbis acutis,complexione calidâ, & siccâ,post diffusam,& lascivam vitam, sãguinem mittunt Tyrones medici, dicentes: morbus acutus est urgentia magna. Ergo opportet hæc omnia,& alia multa altâ consideratione recogitare. Renuit calida , & sicca complexio vacuationem veneream, ab eaque impensè debilitatur. Rursus ab ambiente,rursus à copia humoris biliosi,non à sanguine (ut multi putant.) Igitur extractio sanguinis lethalis solet esse in prædictis causarum combinationibus. Quis dubitat? Imò non dubitat audax, & qui non audit. Vide quãtâ cautione,quàm paulatim,quàm

raro talem vacuationem debes exercere.

Sit ergo conclusio: qui coitum exercuerunt biliosi, aut debiles, tempore æstivo, aut inediam passi, prout plures, paucioresvè resolutionis causæ veneri accesserunt, plus, aut minus vacuandi: quinimò talis esse potest status causę morbosæ, & morbi acuti, & vitium, ut alterantibus, & clysteribus, magnam curationis partem perficiamus, naturâ interim se paululùm reficiente, & levante ad alias vacuationes perferendas.

Sed dices, Avicenam post coitum sanguinis missionem præcipisse, lib.3.fen.1.cap.de dolore capitis ex coitu; sed lege attentè textum, nam dicit: *Si adsit multa vaporatio, & effumatio totius corporis ad cerebrum, contingit, ut motu coitûs agitetur plenitudo, & caput recipiat, quod molestet.* Igitur in isto casu magis est quod agitatum remansit, quàm quod debilitatum apparet. Sed certè rem infinitæ varietatis non possumus ad normam determinatam redigere; plura sunt judicio periti artificis relinquenda, qui vires contempletur, naturam causæ, & illius motum, futurum exitum, & alia innumera, quę inferius sunt explicanda, cum de causis præter naturam agamus. Sed antiquitas audaces in evacuando coercet. Regulæ igitur servandę in hoc casu, declaratæ sunt.

CAP.

CAP. XVI.

De cibo, & potu.

CIbus,& potus ad repletionem reducuntur: de cibo autem sub ratione cibi aliquid suprà insinuavimus in ordine ad vacuandum: Si autem corruptus cruditatis species constituat,infrà habebit locum,cùm de rebus agam præter naturam.De potu, illud solum adnotare decrevi, impedire vacuationes, si frigidus sit, humores enim refrigerans ad motum reddit ineptos. Quamobrem ubi multus potus aquæ frigidæ, aut vini præcessit, Avic.*Sanguinem non evacuat, quia aqua frigida sanguinem densat, vinum ægitat humores omnes.* Equidem inter causas infœlicis exitûs multorum morborum enumerādus est,tam largus aquæ frigidæ potus, & usus nivis. Nam cùm urgeat necessitas vacuandi, nec tempus spectandi pręstet inducias, ut humores ad sanguinis missionem, aut purgationem præparentur, necessarium est, ut condensatis manentibus humoribus in cavitatibus internis, educantur tenuiores, & fluxiles cum incredibili ægrotantis damno.

Lib. cit. de removen. imped. c. 3.

Tamen licèt Avic. dixerit frigidæ aquę potum, & vini copiosi impedire vacuationes,non æquali modo intelligenda sententia: nam aqua frigida nil habet boni ad va-

cuationem ob rationem dictam, vinum aliquo modo potiùs indicat, quam impedit. Hæc generaliter dicta sunt, & agendo de vita ante actâ.

At in particulari sunt aliqui, qui aquam tribuunt frigidam ante vacuationem, meliûs tamen facient, si in biliosis, & calido tempore (si necessaria est sanguinis detractio) utantur paucâ aquâ, cùm aliquid de succo granatorum admisceatur, sic fœliciter tolerat natura, & roboratur. At in contraria temperie,& tempore, biscoctum vino imbutum,aut aliquid aliud roborans, & attenuans, utiliter exhibendum.Quod ad sanguinis missionẽm habere locum potest, ad purgationem neutiquam,cum melius sit ad medicamenti purgantis sumptionem ventriculum esse jejunum.

Nisi aliud urgeat.

Conveniens autem erit,ut si aliquis fuerit evacuandus per sanguinis detractionem, & aquâ frigidâ fuerit usus, roboretur priùs medicamentis ventriculo applicatis, quæ simul calefaciant, & roborent. Quod autem de potu aquæ frigidæ in hoc loco dixi, intelligendum paulò ante vacuationem: tamen alia major consideratio exurgit, quando prima regio usu nivis frigescit, de quo puncto infrà, quando de prima regione disseram.

De

De rebus naturalibus, & non naturalibus, quæ valent impedire venæ sectionem, aut purgationem, dictum abundè existimo. Nunc ad rem difficillimam, arduam, & omnibus viribus contemplandam (favente Deo) accedimus. De rebus, scilicèt, præter naturam, quæ easdem vacuationes impedire possunt.

LIBER TERTIUS.

DE REBUS PRÆTER NATURAM impedientibus magna auxilia.

CAP. I.

De causis humoralibus, impedientibus vacuationem sanguinis.

Dicebamus, tria esse genera rerum præter naturam, vel differentias; nam quidquid humanæ naturæ contrariatur, aut est causa morbi, aut morbus, aut accidens, quod consequitur. Atque cùm de vacuatione institutus sit sermo, apertum est, nomine causę non intelligi causam aliquam externam, quæ vacuationi non subjicitur, neque incorpoream, qualis est affectio animi. Agendum ergò est de humo-

moribus, ex quorum perfectâ moderatione in activis, & passivis sanitas dependet, & morbus multiplex ab illorum ametriâ.

Cùm omnis vacuatio (de qua agimus) culpabilem humorem respiciat, clarum est, quòd qualis fuerit humor, & qualis locus, in quo oberrat, talis erit vacuatio. Priùs ergò de caussis humoralibus in ordine ad sanguinis detractionem, deindè de impedimentis ad purgationem, & ultimò de flatibus, aliquid dicam, quatenùs impedire valeant.

Proponamus leges, & statuta à Gal. à quibus Avic. & omnis antiquitas numquam discessit. Ergo 4. de sanitate tuendâ capit. 4. sic statuit: *Humores alii priusquam ad exactum sanguinem perveniant, veluti semicocti sunt: alii prorsùs incocti, crudique, alii paulò absunt à sanguinis formâ: Rursus alii sanguificationis velut ultima pars; qui utique caloris excessu proveniunt (quorum alii paululùm, alii plus, alii plurimùm à sanguine recesserunt) ubi paululùm, vel citra sanguinem restitum, vel ultra, processum est, audactèr mittendus sanguis est; ubi plus, consideratiùs agendum; ubi plurimùm, in his multus omninò mittendus est.* Hęc ille. Hoc statutum angustioribus verbis confirmat. 6. Epid. part. 3. cap. 43. dicens: *Expedit aliquibus eorum, qui sanguinem*

nem expuunt, sanguinem detrahi, quibus sciliçet copiosus est, & nondum insigniter ad alterius humoris naturam conversus; non detrahẽdus est autem in quibus jam mutatus est, &c. Istam Galeni legem confirmat Avic. c. de phlebotom.20.4. 1. illis verbis, à nobis propositis in principio hujus operis. Istam tam antiquam, tam solidam, & salutarem doctrinam video hoc tempore oblitam, & desertam. Ego pro viribus conabor illam dilucidè explicare, & pro tam necessariâ, & publicâ causâ elegi scholasticum morem. Sic omnium animi, & ingenia quiescunt, si rationes contrarias audiamus, & dissolvamus.

CAP. II.

Est difficultas, an aliqui humores intra venas impedire, aut omninò prohibere possint sanguinis detractionem?

PRimò probatur, quòd venæ sectio conveniat quibuscumque humoribus intra venas existentibus, nam aperto foramine, exire debent necessariò: ergò quocumque modo humores peccent, deturbari possunt per sanguinis missionem.

Secundò, quia si ob aliquam rationem humores intra venas impediunt sanguinis

misſionem, ea eſt, quia diſtant à natura ſanguinis, & ex conſequenti cùm iſta vacuatio ſit univerſalis, omnes evacuabit tàm malos, quàm bonos, meliuſque erit medicamentum expurgans. Hæc videtur communior ratio pro iſtâ ſententiâ; tamen non convincit, imò potiùs, quamvis diſtent humores, & alienati ſint, exibunt per venæ ſectionem, ut apparet ad ſenſum in vaſis extrinſecis. Medicamentum autem licèt trahat pravos, hoc fit cum maximâ commotione, quæ commotio maximè fugienda eſt, præcipuè in febribus; ergò ſanguinis miſsio in quâcumque cacochymiâ erit ex uſu, atque adeò nullus humor, aut crudus, aut putridus, dummodò ſit intra venas, valet impedire venæ ſectionem.

Tertiò efficaciter arguitur: morbus magnus, & virtutis robur, ſunt ſcopi ſanguinis detractionis: ergò his ſcopis apparentibus, non eſt, cur poſsit impediri ſanguinis evacuatio; ſed humores prçter naturam, maximè diſtantes à natura ſanguinis (v.g bilioſi, aut crudi, aut maligni, aut aduſti, aut putrefacti) poſſunt cauſare morbum magnum intra venas exiſtentes, præſente virium robore: Ergò exercenda eſt ſanguinis miſsio, atque ideò humores, propter diſtantiam à ſanguine, non valent impedire talem vacuationem.

Con-

Confirmatur: nam in febribus ardentibus ex præcepto Gal. ſanguis mittitur etiam ad animi deliquium; ſed exquiſita febris ardens à ſolâ bile incenſa, aut putreſcente, (diſtante à ſanguine) progignitur; ergo ſine peccato ſanguinis, debet vena ſecari, neque humores, aut ſuprà, aut infra ſanguinem valent impedire talem vacuationem. Et ex conſequenti ſententiæ illæ Galeni ſupra adductę, & Avicennę non habent locum in acuto morbo pendente ab humore ſeparato, & ſegregato à ſanguine.

Solet reſponderi ad iſtas rationes, quòd quando ſinceri humores ſeorsùm à ſanguine putreſcunt, aut præter naturam inflammantur, aut malignâ qualitate afficiuntur, non poſſunt conſtare vires, quia natura in tam alienâ humorum conditione, non potuit rectè nutriri, & ex conſequenti debilis erit, neque tolerare poterit ſanguinis evacuationem.

Sed efficacitèr contrà iſtam reſponſionem inſurgit ratio; concedunt omnes, morbum magnum poſſe oriri ab humoribus diſtantibus à ſanguine, ſive à ſolitariâ cacochymiâ, nullo modo peccante ſanguine: tunc ſic; ſed in tali ſtatu poſſunt vires constare: ergò mittendus ſanguis eſt: quod eſt expreſsè contra textus ſupra poſitos. Oſten-

 ditur:

ditur: quia Gal. 1. aphor. text. 17. docet, posse conjungi virium robur cum humorum corruptione, ut in principio diximus hujus tractatùs. Loquitur apertè Galenus, meo judicio, de humoribus intrâ venas (ut tacitè objectioni respondeam) non de cibis corruptis in ventriculo, nam deliramentum videretur, onerato ventriculo pravis succis, hominem saginare multis, & frequentibus alimentis; sed ista dubitatiuncula, non est ad rem. Probatum enim existimo authoritate Gal. conjungi virium robur cum magnâ cacochymiâ: ergo si adsit magnus morbus, conveniet sanguinis detractio, adsunt siquidem scopi.

In hoc opere l.1.c.2.

Quia in omnibus febribus putridis jubet Galen. mitti sanguinem, ut levatâ naturâ, reliquum superet; per putredinem autem fiunt humores distantes à sanguine: ergo isti non impediunt, sed poscunt talem vacuationem.

Quia nullo modo meliùs tollitur obstructio in putridis, quàm sanguinis misione: est autem obstructio comes putridarum.

Quia detractio sanguinis in eadem proportione relinquit humores, quia æqualitèr vacuat; ergò non est periculum, ut extrahatur sanguis bonus, & remaneat malus humor: quæ videtur ratio Fernelii.

Quia ventilatio impedit putredinem; sed per sanguinis missionem fit magna humorum ventilatio: Ergo.

Quia revulsio à foco putredinis magnum auxilium semper fuit in febribus putridis: hæc autem revulsio rectè fit sanguinis missione.

Aliæ plures Galeni sententiæ in methodo,& alibi possent adduci pro istâ parte;sed utilitati, & brevitati incumbo. In tam gravi negotio non decrevi conclusiones statuere, nisi priùs notabilia quædam,& fundamenta proponam ex antiquâ Philosophiâ Hipp. & Galen.

CAP. III.

Notabilia pro conclusione stabiliendâ.

PRimò notandum, massam sanguinariam esse quoddam quasi mixtum ex quatuor humoribus, compositum, & contemperatum, à sanguine, præcipuâ ejus parte,denominatum: in cujus contemperatione,& partium unione, posuit Hipp.lib.de naturâ humanâ, sanitatis causam,in illius intemperamento, & segregatione causam morbi, & doloris.

Non tamen ex istâ sententiâ potest probari, humores esse tantum virtualitèr in massâ sanguinariâ, ut opinatur Fernelius; nos eam exquisitam mixtionem, quæ ducit

ad

ad formarum corruptionem, negamus. Sed volumus miſceri, & contemperari, & in ordine ad ſanitatem convenire humores, quamquàm formas proprias ſubſtantiales contineant: Sic enim docuimus in tractatu de humoribus. Tamen quam ſententiam ſequi ſtudueris, non eſt ad rem, de quâ agimus, nam quomodocumque certum eſt, quòd calore præter naturam agente, aut aliâ qualitate contrariâ, poteſt amittere maſſa ſanguinaria illam conditionem debitam, & mixtionem (quævis illa ſit) quâ inter ſe unitur, & quâ ſubdita eſt membris ſolidis, & virtutibus noſtrum corpus gubernantibus.

Inſervit tamen multum (ad declarandam doctrinam iſtius notabilis) ſtatus elementorum in mixto; nam ſicut per putredinem mixtum diſſolvitur in ea, ex quibus componitur, ita ſimilitèr maſſa ſanguinaria cum alteratur, & corrumpitur, diſsipatur, & apparent humores effrænati, & cum ſinceris formis, ut fex vini, & ſpuma, & id quod viride in vino nominatur. Bilis contemperata, ſanguine, & pituitâ, non ita pallida amara, nec calida exiſtit, ſeparata tamen à prædicto conſortio, calidior evadit, amarior, pallidior, irritat, mordet, pungit, & ut dicebat Hyppoc. loco citato, dolorem inferr membro, ubi ſegregatur, & membro ad quod tendit.

Se-

Secundò notandum, quòd ista separatio *De supernatantia.* humorum, quæ fit à causa prçter naturam, talis potest esse, ut impediat sanguinis missionem. Sed si dubitas, quando, aut quem gradum separationis debent habere hùmores, ut impediant talem vacuationem, respōdeo, quòd ista separatio debet esse usque ad supernatantiam. Aliqui objiciunt nobis, vocabnlum hoc (supernatantia) esse barbarum, neque Latinum, neque Græcum, neque talem dispositionem reperiri posse in humoribus; sed ego libentèr fero, dummodo meis studiis aliquid conferam bono publico. Supernatantes humores vertit Hermanus Campensis, eodem modo vertit Trincabellus. Gal.in com. lib. Hypp. explicat, *supernatans*, id est, *impermixtus:* Humor igitur ille, qui debet esse mixtus, & contemperatus aliis, & contrà proprias leges naturæ superfluit, incapaxque redditur, ut permisceatur, iste talis dicitur supernatare, verbis Gal.lib.de nat.human.Hypp.text.23. *Pro abundante intellige nunc dictum supernatans, aut si mavis id, quod non est cum cæteris omnibus commixtum, supernatans puta appellatum,* Non barbarum est vocabulum, quo etiam Plinius utitur, lib. 24. Aqua supernatans spongiis tollitur (pudet de nomine agere:) humores debent mergi ad invicem in massa

san-

ſanguinariâ; ille, qui non mergitur, eleganter dicitur ſupernatans.

Igitur terminus ad quem iſtius ſeparationis talis eſſe debet, ut impediat prorsùs vacuationem ſanguinis, nam humores peccantes, & morbum facientes, ita ſeparantur ab optimo ſanguine, ut jam non ſint capaces mixtionis, ſed ſegregati à natura, aut tendunt ad cavitates vitales (ut in morbis lethalibus) aut ad ventriculum, aut ad caput, &c. Quod communiter video in tenuibus humoribus, & bilioſis. Alii verò ita craſſi ſunt, aut denſi, aut glutinoſi, ut tanquam fæces, & recrementa gravia adhæreant parietibus vaſorum, ibique infinita mala efficiant, & communicent cordi; contingitque in talibus, ut ſanguis extractus nil mali habeat, ſed quaſi victimæ, ut ajunt. Aperitur vena (proh dolor!) humores peccantes non poſſunt exire, quia alii adhærent, aut gravitant, aut præ denſitate torpeſcunt; ſanguis verò pulcher, & vividus, qui diligenter cuſtoditur à natura pro cordis ſubſtentaculo, exit neceſſariò, & neceſſariò labefactatur æger. Qui funeſtus caſus quotidie accidit (ut ſuprà tetigi) in his, qui liberalitèr, & ventri, & veneri indulgent. Ventri quidem, quia longis potionibus, & frigidis, & conviviis inſerviunt; veneris nullum modum obſer-

vantes,

vantes, sed pro ratione voluntatem, aut voluptatem sequentes, & prętereà in illis contingit, qui licèt temperati sint, & à libidine abstracti, pravo victu usi sunt, aut intempestivis corporis, vel animi motibus agitati.

Est tamen pulchra animadversio, quòd ista segregatio humorum à duobus causis potest oriri, quarum unaquæque varios sortiri potest modos, aut differentias (utcumque volueris nominare, dummodo res intelligatur.) Primò possunt separari ex vi putredinis, ut dixi, & ex omnibus illius caussis, quæ plures sunt, & ex omnibus caussis malignæ qualitatis, aut corruptelę. Nam massa sanguinaria omnibus modis corruptionis subjecta est, putredini, ustioni, congelationi, retractioni, veneno, malignitati; & cuilibet alii contrario, quod primis, aut secundis adversatur qualitatibus, & earùm modis. Secundò, tales humores possunt separari, & supernatare ex ipso principio suæ generationis, quia jecur author quatuor humorum talibus intemperamentis affici potest, ut generet humores separabiles, & alienos à consortio sanguinis, difficultèr miscibiles, imò nunquam miscibiles, ut in hydropico, aut aliis affectibus hæpatis. Tales humores non supernatant, neque adhærent, aut gravitant, quia per novam putre- *Nota.*

di-

dinem ſeparati fuere. Sed quia in exordio ſuæ generationis ab hæpate mutuarunt talem diſconvenientiam; atque cùm humores præter naturam poſsint etiam extra jecur generari (ut alibi docuimus) ſupernatantia ab illis certè partibus exordium ſumet, quia multæ ſpecies pituitę non naturalis à ventriculo diſtemperato proficiſcuntur, quin & aliquę ſpecies bilis. Vide jam quàm plura ſint, & varia principia ſupernatantiæ.

Rursùs hæc ſeparatio differentias poteſt habere, ſecundùm differentias, & ſpecies humorum peccantium, & penès majorem, aut minorem irritationem naturæ. Pro cujus majori claritate perpendere opportet, ſupernatantiam non eſſe turgentiam, aut turgentiæ ſpeciem, ut aliqui docti inſinuant. Diſtant certè. Explico. Exiſtimo, quòd tota maſſa ſanguinaria (ob multitudinem ad vires, antequam ſint ſigna ſupernatantiæ) poteſt turgere, aut eſſe cauſam turgentiæ naturæ, ut ſuo loco dicendum eſt. Ergò aliquandò poteſt dari aliqua turgentia, ſine ſupernatantia. Si vires totam maſſam commovent hùc, illùcque, antequàm ſuſcitetur putredo, quæ humores ſeparet, nonnè talis dicetur turgentia ſanguinis? Quis dubitat? Rursùs ſupernatantia datur multoties, ſine turgentia, ut in

febribus merè putridis, & longis, & aliis morbis pendentibus ad humoribus sinceris non turgentibus: ergo supernatantia, & turgentia res sunt distinctæ, siquidem una sine aliâ esse potest.

Sed advertendum, quòd omnis turgentia bilis, aut pituitæ, aut melancholiæ separatim, aut simul, incipit à supernatantia (non loquimur nunc de sanguine, ut nuper dicebam) itaque in hoc casu omnis turgentia fundatur in humoribus separatis jam, & solutis à consortio sanguinis, & talis turgentia habet conjunctam supernatantiam (qua nunc vocamus) sed non è converso: ratio est aperta, nam nunquam turgent prædicti humores, nisi quia supernatantes, & suparati à sanguinis debito consortio, & vim inferunt virtuti expultrici membrorum, quæ virtus in varias illos movet, & agitat partes, ut ab illis liberetur; ergò supernatantia semper præcedit talem turgentiam, & illam concomitatur. Undè, asserendum est, istam separationem esse viam, & tendentiam in turgentiam. Vide quantâ sollicitudine ista principia debeas ponderare.

Multoties contingit in morbo febrili, aut sine febre, mortem repentè evenire, neque medicus præsensit, neque asistentes, quid hoc sit. Quia humores isti separati iterùm,

atque iterùm misso sanguine, non exibant, sed manebant magis, indomiti, & supernatantia mutata fuit in turgentiam, aut, ut meliùs loquar, supernatantiæ supervenit turgentia unico, aut altero motu ad cor, aut aliam partem principem directo (quia vires debiles erant.) O miserandum accidens! quia fuerunt occulta primordia turgentiæ, quæ latitabant tanquam in seminario, in illa quieta, & fallaci supernatantia; ideò nunc experiris funeralia lethalis turgentiæ, quæ aut metastasi, vel, ut dixi, unico solo, & funesto motu elucescit.

Multotiès vidi (neglecta purgatione talium humorum in febribus continuis) miserandos eventus: omnes indicationes volunt aliqui adimplere per sanguinis detractionem.

Itaque incipiunt humores turgere à supernantia, tamquam à termino à quo, nam per illam redduntur acriores, mordaciores, molestisſimi, ita ut nulla pars vivens, aut sentiens, illos tollerare posſit, & hinc incipit actus secundus turgentiæ.

His suppositis, elicimus conclusionem. Supernatantia præcipuè, ut talis est, impedit sanguinis misſionem. Hęc ostenditur

Conclusio. authoritatibus Galen. & Avicen. supracitatis, quas ut leges habemus, fundatas in doctrina

trina Hippocrat. & ratione probatur; nam ista separatio humorum solitariè, & præcisè sumpta, nil aliud dicit, quàm præsentiam humorum separatorum à sanguine, propter pravam aliquā qualitatem putredinalem, aut alterius naturæ, repugnantem consortio sanguinis, aut ita exorbitante quantitate, ut nullam habeat proportionem, ut posit misceri, subági, & coqui; sed tales humores per se indicant attemperationem, & correctionem, aut purgationem electivam; ergo sicut petunt vacuari hac specie vacuationis, ita renuunt, & impediunt sanguinis detractionem.

Si possunt corrigi, aut temperari.

Sed dices, non esse efficacem rationem: petunt purgationem; ergò impediunt sanguinis missionem. Adverte, obsecro, vim rationis; nam dico, quòd isti humores ità indicant talem auxilii sortem, ut nequeant auferri per sanguinis missionem. Patet, quia illa separatio fit prædictis (supra) modis, ex vî causæ præter naturam putrefacientis, aut alio modo corrumpentis, & separantis istos humores à consortio, & miscella sanguinis. Addo nunc, & ex vi facultatis segregantis bonum à malo, quæ duplex est, expultrix mali, & attractrix boni. Itaque ut incipiunt humores separari, etiam incipit natura, quod nocuum est, avertere, & quod optimum,

mum, in mixtione debita retinere: ſimulque regiones reſpiciens,ad quas humor meliùs inclinat: & ſic videbis tenues ad caput aliquandò tendere, aliquandò ad ventriculum per vomitum. Craſsi, aut adhęrent vaſis, aut inferiora petunt: undè ſoleo dicere, quòd ſupernatantia eſt principium, ſive terminus à quo turgentiæ, & urgentię, ut per ſe patet, nam omnia iſta ſequuntur ad tales, vel tales qualitates humoris, hoc,aut illo modo infeſtantis: ergò cùm vergentia, turgentia, & urgentia ab humoribus acribus, & pravis purgationem expoſtulent, repugnant neceſſariò ſanguinis miſsionem, quia natura talium humorum, & natura vivens, ſimul ſequuntur regiones, ad quas inclinant, certè ſatis diverſas à ſciſſura venæ:& in hoc ſenſu tales humores impediunt ſanguinis detractionem, quia neque poſſunt,neque debent exire per venam ſciſſam; ergo extracto humore non peccante, nulla erit conferentia,neque tolerantia, nullaque vitæ ſpes. Nam extrahitur ſanguis, qui non peccat, & remanet cauſa morboſa integra, & cum debiliori virtute: Ergò rectè dictum eſt, quòd ſupernatantia propriè dicta impedit apertionem venæ.

Hanc exiſtimo fundamentalem rationem illius ſententię Galeni ſupra recitatę 4. de

ſanitate tuenda, cap. 4. & 6. epid. part. 3. comment. 43.

Undè ſi contrariorum contraria eſt ratio, cùm humores ſeparati minentur magnos, & pernitioſos motus, ita quando cum ſanguine mixti quieſcunt, & miteſcunt: ut colligi poteſt ex ipſa ratione contrariorum, & Galen. inſinuat. 4. de ſanitate tuenda, c 2.

Tamen, quia ea, quæ dicta ſunt, videntur aliquantulùm univerſalia, & Medicus particularia petit, audias pauca verba circà ſingularia.

CAP. IV.

De unaquaque cacochymia per ſe.

CUm tanta diverſitas ſit inter ſeparatos bilioſos, pituitoſos, melancholicos, & ſeroſos, &c. dubitas meritò, quem modum in his ſervare debeas? Rectè interrogas, pręcipuè cùm ſint aliqui textus Galeni & aliorum, qui non mediocrem habent difficultatem.

DE BILIOSA SUPERNATANTIA. Trallianus explicatur:

PRiùs de iſta dicendum, quia humores bilioſi multò citiùs, & frequentiùs ſeparati ſunt ob ſuam caliditatem, & acrimoniam ſimul cum levitate: quod etiam ſeroſis contingit, poſteà pituitoſis, tardiùs melancholicis. Dubitas ergò, quia in bilioſa

supernatantia æquè extrahitur sanguis, sicut in plenitudine sanguinea. Nam Trallianus, author gravis, dicebat lib. 12.cap.2. itaque febres ex putredine,& sanguinis redundantia ortę venę sectione curari debent: non tamen minus etiam his, qui à bile infestantur, sanguinem detrahes, siquidem turgens ad purgationem idoneus; crassior, & copia tibi peccare videatur. Locus difficilis Tralliani. Nam videtur æquales facere indicationes ad mittendum sanguinem in biliosa, ac in merè sanguinea redundantia; quod non solum est contra ea, quæ diximus, sed adversùs fundamenta Galeni, quæ in principio jacta sunt.

Verba Tralliani.

Respondeo; Trallianum non velle, indicationes esse ęquales omninò, quoad quantitatem sanguinis extrahendam, sed quoad genus auxilii. Explico: Detrahendus est sanguis in abundantia sanguinea, detrahendus etiam, quamvis simul redundet bilis cum sanguine, sed in hac non ita copiosè, ac si non redundaverit; quia illud pręceptum est semper perpetuum, non tantam esse quantitatem sanguinis extrahendam, quando alii humores à massa deflectunt, aut ipsa massa infecta apparet aliis humoribus: exempli gratia, in tertiana exquisita, quamvis adsit redundantia sanguinis, mittendus cer:

Praceptum notandū circa sāguinis missionem.

certè, non tamen ita largiter, ac si non fuisset morbus biliosus. Quando ergò dicit Trallianus, in biliosis non minùs mittendus est, loquitur de genere auxilii (more Hispanico) non de quantitate. Equidem sequentia verba Tralliani nostram explicationem insinuant, subdit enim: *Nam perspiratu discutere materiam ita latitantem, & putrescentem, concludit, quippè minor efficitur, &c.* Hæc certè causalis planè demonstrat mentem authoris, scilicet, mittendum sanguinem, non tamen multum, sicut quando sola sanguinea viget plenitudo: & licèt priora verba illius videantur obscura, tamen nil aliud indicant, quàm docere, quòd quando complicatur abundantia sanguinis cum aliqua specie cacochymiæ intra venas, quæ purgationem postulet; potiùs incipiendum à sanguinis detractione. Trallianus enim, quando sola bilis sine abundantia sanguinis infestat, purgationem faciendam docet, lib. 12. cap. 3. Maneat ergò verum, supernatantiam biliosam, quantum est ex se, impedire sanguinis missionem; si verò conjuncta sit cum sanguinea, licèt non impediat, moderatur tamen, temperat, & minuit quantitatem: doctrina certè Hippocrat 6. epid. in illo celebri textu: *Impedimentum in his, qui sanguinolenta expuunt, anni tempus, pleuritis, bilis.* 6. Ep. part. 3. Text. 40 Verba Hippoc.

 Qua-

Quasi dicat: quòd, & si adsit morbus venæ sectionem exposcens, bilis multa, & præcipuè supernatans, impedit, integram fieri, temperat, & minuit quantitatem: ob quod dicebat Avicenna, cave nè ægrum ducas ad unum extremorum, vel ad crudorum frigiditatem, aut biliosorum effervescentiam. Quæ duæ sententiæ Hyppocratis, & Avicennæ conveniunt verbisGaleni suprà citatis Convenit his, qui sanguinem expuunt,&c. Quantùm verò delirent, qui ob solam refri-
6.Epid. gerationem sanguinem extrahunt in biliosis,
par. 2. explicabo inferiùs in responsionibus ad ar-
com. 3. gumenta.

CAP. V.

De serosa supernatantiâ, & pituitosâ, ubi de Hydrope.

HÆc species cachochymiæ notissima est in Ascite,in quo morbo magna copia serosæ, & aqueæ humiditatis exundat, & pauca quantitas sanguinis. Quis autem non videbit, morbum esse magnum, & omnibus modis esse perniciosum, & lethale sanguinem extrahere, etiam in paucissimâ quantitate. Habituali intemperie hæpar afficitur, vires debiles sunt, quod etiam in Leucophlegmàtia animadvertendum, in qua magnus etiam recessus à naturali statu, & pau-

cissi-

cissima sanguinis quantitas conspicitur: & ob id dixit Galen. lib. adversùs Julianum; Hydropicum jugulat, qui sanguinem mittit.

Licèt obitèr notandum, aliquandò posse mitti sanguinem in Leucophlegmatia, sive Anasarcâ; non tamen in Ascite, aut Tympanite. Aliqui medici non dubitant de ista vacuatione, in dicto casu Anasarcæ, si ad aliquam suppressionem sanguinis superveniat, aut menstrualis, aut hęmorrhoidalis, aut è naribus, &c. Sed obsecro, mirabilem Galenum audiant, numquam deserentem, quas proposuimus supra, indicationes. Quartò igitur de ratione victûs Hyppocratis, textu centesimo, & undecimo, jam propè finem libri, loquens de Anasarcâ, sic ait; *Nempè hic solus cùm incipit, eget interdùm sanguinis detractione, cum, scilicèt, ex retentione, vel hæmorrhoidis, vel muliebris, vel ex quâpiam, quæ ita plethorica sit causâ, inceperit; Tympaniam verò, & Ascitem nullus per sanguinis missionem sanare est ausus, &c.* Certè tantillum immorabor his Gal. verbis explicandis pro optimâ praxi.

In primis jam vides, quàm consonè loquatur suis principiis: semper proposuerat, indicationem ad sanguinem mittendum desumi, non à morbo, sed ab specie causæ,

quæ cùm sanguis est, audactèr mittendus; si verò à natura sanguinis deflectit, & in alienam separatam, & supernatantem naturam fuerit permutata, ad pensum, & gradum permutationis, & alienationis, permutatur indicatio: & incipit apparere necessitas expurgationis, & obscurari indicatio sanguinis missionis: tantumque increscere potest prædicta separatio, & alienatio à natura sanguinis, ut unam guttam extrahere (si possumus sic ponderare rem hanc) sit ægrum jugulare. Textus præsens id testatur. In Typanite, & Ascite, quia materia peccans, & causans morbum magnum, ita exorbitat, & aliena est à natura sanguinis, neutiquam iste mittendus est, nisi consultò volueris hominem jugulare. At in Anasarcâ, vel Leucophlegmatiâ diversa res est ob duplicem rationem. Primo, quia humor peccans distat à sanguinè, sed non ita sicut flatus, & aqua. Secundò, quia si mitti debet, id fit quando talis morbus accidit ob supressionem alicujus evacuationis sanguinis, & non aliter: Tunc recta curatio ducit ad causam, & causæ principium, & quærit regionem illam, per quam talis sanguis solebat evacuari, qui detentus, obstruens, & calorem suffocans, morbum frigidum tandem efficit.

Sed quando, dices, talis vacuatio exercenda

da eſt? audi, obſecro, Galenus clarè prædicat; tentandam vacuationem, cùm incipit morbus, non poſtquàm jam inveteratus eſt, neque in ſtatu, neque in augmento, ſed quando incipit. Quid eſt, quando incipit? Quod tempus eſt, quando incipit? Reſpondeo. Aut in ipſo primo inſultu, recenti ſuppreſſione illâ evacuationis, aut quatuor, vel octo primis diebus, vel tempore ſtatuto cruditatis. Quid hoc? An in hoc morbo, hoc eſt peculiare, ut ſi omittatur in principio ſanguinis detractio, poſtea non poſsit effici? Vide, obſecro, quàm religiosè Galenus ſuam doctrinam, & leges artis inſequatur: in principio hujus morbi moderatè poteſt mitti ſanguis, & non largiter, quia probabile eſt tunc temporis, non eſſe omninò permutatam maſſam ſanguinis ad alienam naturam, poſteà verò jam alius rerum ſtatus, jam alia humoris diſpoſitio, alius modus virium, propria, & ſimpliciter cacochymia cenſenda, purgationem petens, calefactionem, fomenta, jam habitus refrigeratus; meliùs ſperare poteris menſtrationem ſuppreſſam, aut aliam vacuationem, adhibitâ unâ, & alterâ purgatiunculâ, & renutritione optimâ, evacuatâ frigidâ, & craſſâ, & obſtruente materiâ, quàm depoſitâ portione ſanguinis, qui maximis de cauſis

eſt

est in corpore necessarius. Hæc igitur est ratio, ob quam Galen. in principio audet moderatè sanguinem detrahere in Anasarca,& non in alio tempore, scilicèt, antequam insigniter sanguis fuerit mutatus, nam posteà nullum locum habet talis vacuatio, nisi in ægri perniciem.

Ergò humores tales purgationem postulant. Iam legisti, quòd nullâ spectatâ morâ serosos in principio, sine ullâ dispositione prehabitâ purgare docuit Galen.lib. *quos, & quando*, quia supernatantes cùm sint, & nullius coctionis capaces, medicamentum requirunt; Leucophlegmatia verò prædictâ cautione tractanda est, quando ad suppressionem sequitur: & humores, quia initia habent aliqua sanguinis, suo modo disponendi.Tamen, an præparandi sint humores serosi, & aquei, inferiùs attingam.

CAP. VI.

Melancholica cacochymia an impediat sanguinis emissionem?

Restat, ut de cacochymia melancholica dicamus, quatenùs impedire prorsus, aut modum imponere potest vacuationibus prædictis.

Est autem distinguendum, sicut in aliis diximus, nam licèt melancholia superflua, sit

ſit mixta ſanguini (& ſolet melancholicus ſanguis appellari) & hac ratione in aliquo affectu indicet vacuationem ſanguinis: tamen prudentèr agendum, quia, ut diximus, jam incipit apparere purgationis indicatio; & ideò cautè, & moderatè ſanguis extrahendus. Vidimus plura, & maxima mala ex frequenti vacuatione in melancholicis, undè Avicen. 4. 1. cap. 20. ſanguis (inquit) melancholicus facit, ut frequens minutio ſit neceſſaria, quæ in præſenti quidem alleviat, ſed in ſenio pervenitur inde ad malas ægritudines, ex quibus eſt Apoplexia. Quem textum ferè eiſdem verbis repetit, part. 3. tractat. 5. cap. 12. Etſi enim ratione craſsitudinis oporteat ſanguinem mittere, quia nequit natura humorem ita craſſum evincere, ut docuit Galen. lib. de ſanguin. miſ. cap. 10. tamen neceſſarium eſt, calidum innatum refrigerari in abſentia ſpiritûs exhauſti. In præſentia melancholici ſucci non poteſt eſſe copia ſpiritûs ob contrarias, quibus pollet, qualitates; ergò remanere debet frigidior totus corporis habitus, & ad ulteriorem melancholiam paratus.

Undè quando Galen. in redundantia ſanguinis melancholici ſuadet ſanguinis miſſionem, ut in curatione lapidis renum, 6. epid. & in curatione melancholiæ morbi lib.

de

de locis affectis, interpretandus est de moderatissima vacuatione. Elegans locus id insinuat lib. de sanguin. miss. cap. 10. dicens: *Cæterùm in redundantia humoris melancholici sanguinem mittere præstat, aut certè omninò medicamento uti etiam bilem expurgante.* Quid clariùs potuit dici? Existimavit juxtà artis leges, non posse melancholicum succum, sine maximo damno per sanguinis vacuationem extirpari, & ideò proposuit expurgationem, tanquam adæquatum melancholicæ supernatantiæ auxilium. Hęc loca magistralia Gal. oportet memoria tenere, ubi Gal. agit ex professo de vacuandi ratione, & alios textus circa res particulares, qui si contraria docent, per prædictas leges, & statuta, corrigendi, & temperandi, quod in præsenti nobis contingit.

CAP. VII.

Locus Galen. ex 3. de locis affect. de curatione melancholiæ explicatur.

ADversus dicta extat Galen. 3. de locis, agens de melancholia morbo, ubi curationem, misso sanguine copiosè, exercet, & ait, quòd si tenuis exierit, supprime statim; si verò crassus, relinque, ut largiter exeat.

Quæ

Quæ sententia audaces facit Medicos in hac re, & videtur Gal. sui oblitus.

Respondendum, Gal. loqui juxtà præsentes occasiones, & causas morborum, nam qui totum illud caput legerit, inveniet tentativam vacuationem facere, ut sciret, an totum corpus refertum esset sanguine melancholico, & consequenter ad cerebrum mandare similem succum. Est alia curationis norma, ubi enim cerebrum patitur per consensum, semper transmittentes partes evacuamus; ergò sanguinis missio, quę non convenit cerebro per essentiam affectum, convenit certè laboranti per consensum à toto. Species autem causæ talis est, ut queat partim tàli vacuatione deturbari, quia plethora est melancholica, aut ad vires ex mixtione multæ melancholiæ cum multo sanguine: itaque in hoc casu non propriè supernatat melancholia, quia licèt abundet, mixta tamen est à prima generatione, quod maximè notandum in hoc loco. Refert Galen. victum præcedentem fuisse omninò melancholicum, & continuò talem sanguinem fuisse generatum, quem sinit fluere (intellige pro virium, & multitudinis ratione) sicque cerebrum à tanto malo liberat. Tamen si sola melancholia supernataret separatè, sanguine existente in illâ debitâ

quantitate, & bonitate, quam exoptat natura, proculdubio non mitteret sanguinem, sed balneo, & alimentis boni succi negotium peragerct. Ipse quidem se gloriatur, melancholiam morbum hoc modo curasse, & suos amicos testes facit. Ubi notandum, nullam vacuationem exercuisse per medicamenta purgantia, neque per sanguinis missionem, sed certè loquebatur de melancholia incipiente à parvâ causâ, quam mitioribus tentabat auxiliis destruere. Quantum verò præstet balnei usus, in hoc morbo, & ad ipsum, & ad causam, explicare, esset ab instituto recedere. At si de evacuandi ratione in affectibus melancholicis desideras exactam, & antiquam doctrinam habere, lege librum eruditissimi Alphonsi de Sancta Cruce, venerandi parentis nostri, de melancholicis morbis, & illorum curatione. Videbis fluenta clarissima ab antiquissimis fontibus corrivantia, & ab Universitate illâ Parisiensi toto Orbe celebratissimâ, emanantia, quam pater meus, matrem, & magistram agnoscit, ut suis testatur scriptis.

Ergò hic finem impono, eâdem conclusione propositâ, ac in superiobus. Separatam melancholiam esse purgatiunculis expellendam, mixtam verò cum sanguine, sanguinis detractione evacuandam non lar-

gè, sed cautè, ut dicebat Avicen. & statim ad purgationem accedere. Ergò locus Gal.. nil contra ipsum Galen. innovat.

CAP. VIII.

Quòd licèt vitium in ipso sanguine cognoscatur, antequam omnino separentur humores, non ob id sanguis copiosè vacuandus.

PLURA diximus de supernatantiâ completâ humorum; pauca de statu sanguinis, quando ex illius affectionibus incipiunt seminaria, sive exordia cacochymię. Ergò in isto capite de sanguinis mutatione dissero, antequàm terminus ad quem sensibilis demonstretur, novæ supernatantiæ.

Nil magis receptum, quàm largiter vacuare, quando suspicio est putrefactionis, aut malitiæ sanguinis; & licèt ut multoties contingit, infoelices sint exitus, medicus tamen gloriatur, omnia posibilia auxilia fuisse proposita, quia nulla dies, neque hora sine linea, multis vacuationibus celebratis, quibus extrahebatur sanguis pessimus, malignus, venenosus. Putantque laici illas vacuationes fuisse ex arte, & defecisse ægrum ex vi morvi, non ex alia causâ. Videamus, an vitia particularia sangui-

nis

nis etiam incipientia, impediant omninò, aut mensuram imponant venarum vacuationi.

Sit prima propositio. Putrefactio sanguinis (commune vitium) non impedit sanguinis detractionem, sed poscit, non tamen ita largiter, ac cùm sine putrefactione calescit. Hæc est evidens ex doctrina traditâ. Nam materia peccans est sanguis facilè per venas vacuandus, nullo modo subditus medicamento expurganti, neque alterantibus cohibendus. Nota, quòd dixerim *putrefactio sanguinis: non putredo.* Nam per putrefactionem, intelligimus ipsum fieri putredinis, per putredinem ipsum terminum. Quandò ergò putrescit sanguis, audactèr vacuamus, antequam ex toto putrescat. Est tamen hæc notabilis differentia, quòd in febre putrida ex sanguine putrescente, non mittimus sanguinem, usque ad animi deliquium: tali enim vacuatione utimur in synocho magnæ plenitudinis, antequam tam nobilis humor putrescat, tunc adsunt indicantia exposcentia, & nulla impedientia: At verò quando putrescit, non est possibile, vires ita constare in præsenti, & in posterum. Secundò, cacochymia est parata in exordio: itaque largiter evacuamus, sed non ad animi defectum. Quod etiam Gal. fecit, siquidem il-

illos duos ægrotos, synochâ laborantes, alterum evacuavit usque ad animi deliquium, quia sine putrefactione sanguis multum incalescebat. Alium verò putridâ affectum vacuavit quidem, sed non ad extremum. Hanc ergò mensuram imponit putrefactio *in fieri*.

At putredo *in termino*, magis limitat quantitatem; & gaudet muluplicatione numeri, & repositione melioris succi. Alitur natura sanguine, sed non putrido: ergò non est posibile, vires esse robustas ad largas vacuationes, quando alimenti adest penuria. Quę doctrina intelligitur de putredine sanguinis conjuncta cum putrescentia alterius. Hoc modo cohærentia docemus nostris conclusionibus, & Galen. & arti. Ostendo. Quia putredo, ut putredo est in termino, nullum aliud habet auxilium, pro vita patientis, quàm ut expurgetur. Quia putredo ista omninò corruptum, & dissolutum relinquit sanguinem, & ex consequenti supernatant partes separatę sub alia forma, & ampliùs, ampliùsque separantur à virtute viventis ad expulsionem per commodas regiones: ergo ut hic tamquam impedimentum existit sanguinis misionis, atque adeò, illud, quod propriè est in fieri, postulat venæ sectionem, quando sanguis

non amisit suam formam. Undè notabilis error illorum animadvertitur, qui quantò deteriorem, & infectum sanguinem vident in vasculis, tantò copiosiorem præcipiunt evacuationem. Maneat ergò stabilitum, quòd putredo sanguinis in termino ad quem, habet se ut nova complicata cacochymia, quę hac ratione aliquo modo impediebat, sed quia juncta est cum sanguine putrescente in fieri, ideò antecedit venæ sectio; sicut dicebamus de biliosa supernatantia juncta cum plethora, aut cum plenitudine ad vires. Et ob id eleganter Galenus exhibet rationem, ob quam sanguinem mittit in istis febribus, dicens, ut lavata natura concoquat concoquenda, & expellat pellenda: Quid expellet? Certè putridum in termino; quia hoc genus humoris nullius beneficii est capax, quia accessit ad ultimam privationem, à qua non est regressus, reliquum est ut foras mittatur. Quid concoquet? Sine dubio poterit suo vivifico calore ab anima gubernato, unire quod separi incipiebat, sanguinemque suum rectificare, nè ulteriùs putrescat; quod opus vitale (ut existimo) in naturalibus edocuit mirus ille Galenus ponens exemplum in vino accescenti. Quod jam acetum factum est, ad antiquum statum recurrere non valet:

Aphor.

at

at quod acescit, medellam suscipit, & ad integritatem revocatur pristinę bonitatis. Sed dices, si quod putrescit, potest coqui, ut quid vacuatur? Dico, quòd non attendis dicta Galeni, & cogis nos ad extendendum sermonem, quando aspiramus ad brevitatem. Evacuamus, quia tantam quantitatem putrescentis sanguinis non potest natura unire, & coquere, levata potest. Et ita vacuatio hæc respicit id, quod putrescit, tamquam si fuisset jam putridum, quia si non exequitur, totum putrescet, & respectu hujus est præcautoria, & respectu multitudinis est vacuatoria.

CAP. IX.

De vitio sanguinis pestilenti, maligno, aut venenoso, an impediat sanguinis missionem, & quo modo?

Antiqui sub vitio sanguinis plura intellexerunt, quæ forsan non ita distinctè tradita invenies, sed obscura, & confusa: nostri laboris erit (Deo favente) in tam gravi negotio, obscura illustrare, confusa distinguere.

Multa sunt communia, pestilenti, malignę, & venenosæ qualitati, quæ sub unica contemplatione comprehendi possunt ad præsens institutum, quatenùs impedire valent vacuationes, aut temperare.

Separemus certa ab incertis. Tres qualitates nobis proponuntur, pestilens, maligna, venenosa, quibus solet esse communis altera, quæ dicitur contagiosa. Pestilens aliquando statim elucet, lethalisque est; aliquando verò latitat in principio, maligna etiam in principio occultatur, & posteà serpit, & insurgit; venenosa prout natura ejus fuerit, aliquando statim, aliquando sicut maligna manifestatur in augmento, aliquando in statu, & multoties in declinatione falsa, & fraudulenta (non loquimur nunc de ephimera pestilenti.) In omnibus his dispositionibus, febre acuta comitante, si adsit aliqua plenitudinis species, etiam mediocris, viribus sufficientibus, numquam dubium mihi fuerit ad extrahendam moderatam sanguinis quantitatem, partitis vicibus, ut Galenus faciebat in vitio, & corruptela sanguinis, renutriendo, & reparando, & contemperando, medio alimento corruptionem ipsam. Suppono, qualitatem humori inhærere, ut in causa. Neque ob hoc dico, corrumpi primariò humores, ut statim dicam.

Numquam cogitavi de purgatione in principio minorativâ, aut aliâ, ut absurdè faciebant quidam medici, quos latè destruxi in meo opusculo de peste Vallisoletana, nisi

nisi forsan priùs ventris partes abstergere, esset necessarium. Cùm enim natura desideret ad emunctoria in ipso principio inimicum depellere, ab internis ad externa, quod nititur in omnibus humoribus venenosis, taliter infectis, & sic carbunculos, parotides, puncticulas, & alia exanthemata sollicitare, magnus error est, in hoc casu, medicamentum tribuere, quod à circumferentriâ ad centrum moveat: quando ad ambitum inclinatur, inclinatur statim à principio morbi. Ergò dubium est de venæ sectione, in præsentia istarum qualitatum; dubium, inquam, apud aliquos, sed illorum dubium utinam temperaret audaciam aliorum, qui in istis febribus ità sanguinem effundunt, sicut in putridis, & synochis.

Dico ergo quando Iacobus Pons Lugdunensis, qui nuper de sãguinis missione scripsit, probare conatur, non esse mittendum sanguinem in istis tribus febribus, usque dum compescatur qualitas illa venenosa, maligna, aut pestilens, quia per istam vacuationem accidit, ut qualitas repat ad cor. Nam sanguinis missio movet venenum ad interiora, quod videmus in rabie: si enim hominem morsum à cane rabido evacvaremus, venâ sectâ, statim illud venenum tenderet ad interna: idem in carbunculis, & lue

venerea, in aliis malignis, & pestilentibus dispositionibus, quia inanitis partibus confluit ad interna replenda, nè detur vacuum, sanguis ille infectus, & cor apprehendit; ergò non est mittendus.

Præterea, quia non valent vires. Ultimò adducit experimenta pestis in illa Provincia observatæ, in qua moriebantur omnes, qui per venam sectam evacuabantur.

Conclusio. Parui momenti sunt objectiones istæ: conclusio est firmiter tenenda. Quod si istæ qualitates resident in massa sanguinariâ, ut frequenter contingit, non impediunt sanguinis effusionem, sed mensurant, quatenùs latenter frangunt vires cordis. Nam licèt à principio morbi uti debet medicus antidotis, alexipharmacis, & selectis alimentis medicamentosis, tamen si relinquit ipsum humorem, in quo subjectatur maligna illa, aut venenosa, aut pestilens qualitas, nulli dubium, quin citiùs cordi communicetur, & intensiùs. Ostendo istam conclusionem ex vi principiorum artis, contra istum opinantem: quia urgens indicatio locum habet primum in arte, reliquo non neglecto; sed revulsio, & retractio humoris venenosi, aut maligni, urget primò, ne decumbat in cordis substantiam, cum quâ habet naturalem antipathiam: ergò statim à revulsione est in-

cipien-

cipiendum; sed hæc non per purgans medicamentum; ergò per venæ sectionem.

Secundò, si venâ sectâ, confluunt humores ad interna per ramulos venarum internarum, ut dicit ista opinio, certè non erit mittendus sanguinis in pleuritide, aut alia internâ inflammatione.

Præterea, supposito quod ista qualitas hæreat massæ (nam potest alibi) debes vacuare massam sanguinariam, quia hæc est brevior curatio, & securior, sicut putrescentem vacuas, quare non venenatam, malignam, aut pestilentem? Non potest stare differentia nisi in modo, & occasione, & in mensura quantitatis.

Debeo igitur dissolvere positas rationes. Dico ad primam, quòd, sectâ venâ, omnes humores venarum moventur ad orificium, succesione necessariâ corporum fluentium, aliter non fieret, tollendaque esset omnis revulsio. Si ergò sensus demonstat, humores revelli ab internis ad venas externas, ergò fluunt humores ad locum venæ sectæ, & ita quantum ad hoc, non est periculum concursus qualitatis venenosæ ad interna, quia istę qualitates non habent motum proprium, sed moventur ad motum subjecti, in quo sunt, scilicèt, sanguinis. Cùm ergò humor non fluat ad internas partes, se-

ctâ vena brachii, neque ipsa qualitas. Ubi notare velim (ne in nostris dictis contradictio reperiatur) quod supra dixi, sanguinem fundi in biliosa supernatantia, quia (inter alias rationes) bilis subterfugit exitum, & exit sanguis laudabilis, ipsa verò furit, & movetur ad alias partes. Sed hoc ratione solius misſionis sanguinis non potest contingere in his qualitatibus, de quibus agimus, quia istæ, per se loquendo, non sunt loco-motivę, sed suo modo corrumpentes, & destruentes mixtionem vitalem cordis, quasi fuiſſent primæ qualitates intenſæ. Ex quo sequitur, quod non poſſunt levitare, âut gravitare, id est, non poſſunt movere localiter humores versùs interna: sicut levitas facit in humore bilioso, qui denudatus à craſsis, subterfugiens locum scalpelli, solet petere caput, aut adire præcordia, sicut pituita, quæ hæret, & melancholia, quæ gravitat, ut suprà declaravi. Restat ergò, ut malignæ qualitates moveantur localiter ad motum humoris, in quo sunt, versùs venam ruptam, quando sanguis extrahitur.

Sed notandum, quòd istæ qualitates talis sunt conditionis, ut etiam poſsint operari per partium continuitatem usque ad interna, & ita, quamvis non moverentûr huc, il-

illicque humores, contingit communicari cordis humoribus in ejus ventriculis existẽtibus, & tandem substantiæ ipsius.

Quo magis convincitur, ut quàm citissimè si in humoribus est talis qualitas, extrahantur humores, nè communicetur solidis partibus cordis.

In lue venerea, aut bubone Gallico, si adsit species causæ indicans, mittendus sanguis ex vena, quæ ducat humorem ad inguina, ubi est tumor, ut crescat, & suas terminationes quærat. Inscius verò, apparente tumore, nil de illo curat, sed talum relinquens, aperit brachiales, & cogit naturam mutare regiones.

In bubone Gallico ex qua vena mittendus est sanguis.

In morsu canis non confluit virus ad interna, quia humores illùc tendunt ipsa enim venenosa qualitas per continui alterationem serpit modo prędicto: vel tollas sanguinem, vel non tollas, tangit citius intima, sanguine misso, quia pauciora corpora invenit, quibus resistat, & ita pervenit ad interna: undè error est in morsu canis sanguinem detrahere ex vena. Sed tota indicatio vertitur ad virulentam substantiam per partem sugendam, & trahendam, quia qualitas rabida à solidis incepit, & continuitate partium ad principes devenit. Nos verò loquimur de qualitate malignâ, quæ pri-

Error est sanguinẽ detrahere ex vena in morsu canis rabidi.

mam antipathiam in humoribus demonſtrat, reſpiciens cor.

Debilitas virium talis poteſt eſſe, ut prorſùs impediat miſsionem ſanguinis, & talis, ut parùmpèr conſentiat, de quo puncto plura diximus in ſuperioribus, agentes de debilitate.

Reſtat dicendum, quare multi moriebantur, ſi per venas evacuabantur. Audi, quęſo. Quę hucùſque dixi de iſtis qualitatibus, intellige reſidentibus in maſſa ſanguinis, & præcipuè in quarto humore ſanguine, hic facillimè iſta mala ſuſcipit, & priùs quàm alii humores, nam & ob alias communes putredinis cauſas, veneni induit naturam, ut ſemen, & lac. Didiciſti hoc ex Galen.lib. de locis. Atque cùm hoc ita ſit, non aberraret, qui talem ſanguinem ita infectum prudētèr evacuaret, ſemper vires inſpiciens, & reparans, uſus Galeni conſilio multis in locis: hoc tamen non ita irrictè intelligas, ut ſemper ſanguinem fundere debeas per venas. Contingit enim in his febribus aliquando vires ſtatim flacceſcere, & meliùs erit per cucurbitulas ſcarificatas ſanguinem infectum ad cutem revocare, quam regionem ſolet tentare natura in omnibus venenis, corde ſe per arterias totius corporis exonerante.

In omnibus venenis ſolet natura cutem tentore.

Ap:

Apparent puncticulę lividæ, & maculę; quæ etiam solent esse assumpti veneni signa. Vidi Vallesium illum magnum, ante venarum vacuationes statim totum hominem scarificasse, ne virus ad intima serperet.

At quia qualitas malefica, non solùm quartum, & selectum humorem, sed aliquãdo solam bilem flavam, aut atram, aliquando pituitam, & serosam molem solet aggredi, intacto sanguine (mirum dictu) aliâ quidem viâ incedendum, quam propalare, esset, de febrium scribere curatione: solùm hæc dixerim, ut intelligamus mori plures, ut Lugdunensis refert in illa peste, quia forsan alii humores peccabant, adeò alieni à sanguine. Iste autem in paucâ quantitate existens, evacuatus per venas, mortem accelerabat, quia hoc est commune damnum omnibus vacuationibus naturæ, & artis, ut si non evacuentur talia, qualia oportet, nulla tolerantia, nulla conferentia.

Sed erit alia ponderanda causa? Erit quidem; nam qualitates venenosæ, & pestilentes, seu quocumque modo malignæ, non humores, sed spiritus, non venas, sed arterias, solent invadere, imò, & carnes: in quo eventu, neque evacuationes per venas, neque purgationes prodesse possunt, quia neque peccat sanguis venarum, neque alii humo-

Quando cum Phil. II. adivit Vallisoletum. Observatio Valesii de cucurbitulis scarificatis per totũ corpus adhibitis, ante venas vac.

Quare in Lugdunẽsi peste plures moriebatur misso sãguin.

mores. Quid miraris, quòd plures moriantur? agitas causam, quæ non peccat. Debemus ergò inquirere, ubinàm sit perniciosa qualitas; nam si est in solo spiritu vitali, si in animali, aut si forsan statim in parte solidâ cordis firmatur, quid prodest sanguinis missio? prodest ad mortem citissimam. Sed relinquamus hæc omnia, tàm necessaria, quàm difficilia, quia non pertinent ad istum locum, sed ad lib. de febribus.

CAP. X.

Objectiones primo loco propositæ dissolvuntur.

NUnc quiescet animus, si argumenta priora, & dubitationes aliquas dissolvamus.

Ad 1. Putabas indistinctè, omnes humores, & æqualiter, exire per venam sectam. Fernelius hujus erroris occasio fuit, quia dixit, in æquali proportione remanere humores post venæ sectionem; aliud autem agebat Fernelius, & non legisti attentè; occasionem dedit, concedi, sed debebat se ampliùs explicare, ut non errares. Igitur quando massa æqualiter putrescit, æqualiter exeunt humores, & æqualis remanet proportio. Tamen si putridus unus humor est, & reliqui intacti, sensus demonstrat, quòd si talis humor

mor est verè separatus per putredinem à consortio sanguinis, pauca quantitas illius exit per venam sectam, & sanguis in majori portione: ergò post evacuationem, etiam remanebit inæqualis proportio, quia manet minus de sanguine, & multum de humore putrido. In tertianis exquisitis, & morbis purè biliosis quotidiè hoc cernimus, si sanguinem extrahis, videbis in vasculis majorem portionem sanguinis, quàm bilis. Quarè hoc? quia refugit bilis ob suam supernatantiam consortium sanguinis, & mutans locum, confluit ad ventriculum, vel ad aliam partem, exitque vividus ille fluor sanguineus, & quæ erat tertiana, transit in cõtinuam, & continua in acutam. Quarè? quia post missionem sanguinis non ex arte factam, bilis relicta est in corpore major in quantitate, mordacior in qualitate: sanguis verò, qui erat ejus contemperamentum, effusus est inculpatus.

Et hoc est quod Avicena dicebat: *Cave, ne ad unum duorum ægrum perducas, vel biliosorum efferuescentiam, &c.* Sed part. 4. tractat. 2. cap. 7. agens de febre putridâ, studensque crassum, & viscosum succum redundantem evacuare, verba quędam profert mutuata, ex Gal. doctrinâ, sed memoriâ retinenda. *Et consilium meum in phlemoto-*

mia est, ut dimittatur quantum possibile est. Si autem non est, tunc multiplicatio numeri est melior multiplicatione quantitatis. Oportet enim, ut non evacuetur multus sanguis, quoniam vacuat multum de eo, cujus non est necessaria vacuatio. Doctrina expressa Gal. ex 4. de sanit. tuend. sępius citato, ubi ait: *Inspicere autem quantitatem conveniet*, ut v.g. Si bonus sanguis exiguus sit, reliquus verò succus plurimus, in his abstinendum à detractione est, &c.

Ergò argumentum nil conficit, nam nunquam probari poterit, quòd humor peccans separatus, & supernatans, & maximè distans à sanguine, exit per sectionem venæ, relinquens eandem proportionem. Nam, ut ostendimus, fluit major quantitas boni, & minor, aut nulla mali humoris; quia talis supernatantia non solùm distat quantitatibus à sanguine, sed loco.

Ad 2. Ad secundùm patet ex dictis. Sed rursus dico, quod cacochymia mixta sanguini non impedit venæ sectionem. At si omninò est separata, & sanguis inculpatus manet, sine dubio renuit talem vacuationem, imò prorsùs impedit.

Neque objicias, fundamentalem illam sententiam Gal. ex 4. de sanit, non esse ad rem, quia ibi agit de sanitate tuendâ, hic agi-

agimus de morbis. Atque adeò si morbus fuerit magnus à sola cacochymia, exposcet venæ sectionem.

Respondeo, Galen. sibi consona loqui, nam similes sententias adduxit ex methodo, & alibi, quando agit de morbis curandis, nam principia artis, & sanis, & ægris sunt communia, sanis ad præcavẽdum morbos, & conservandum optimum statum, ægris ad recuperandum sanitatem. Universale principium artis tale est, materia peccans est educenda; quæ non peccat, & necessaria omnino est ad vitam, relinquenda est; aliàs mors spectanda. Hoc principium omnibus corporibus est commune. Si ergò cacochymia est verè supernatans, non mixta cum sanguine indicabit purgationem, quamvis morbus sit magnus; non venæ sectionem, quia peccans materia debet evacuari, non alia. *Nota.*

Commotio verò à medicamento, minoris momenti est, respectu utilitatis, quæ consequitur.

Tertia objectio etiam dissolvitur ex dictis. Negamus, quòd morbus magnus, & virium robur indicent venæ sectionem, pertinent ad scopos, sed non sunt indicantes: in hoc enim video magnam fallaciam inter medicos: confundunt scopos cum indicationibus, *Ad 3.*

bus, differunt tamen quàm maximè: indicationes vacuandi hoc, aut illo auxilio, ſumuntur ab ſpecie cauſæ humoralis, & à modo illius: hæc circunſcribit auxilium: alia, quæ contemplaris (præter ſpeciem cauſę) non indicant ſpeciem remedii, ſed imponunt modum, remedio ipſo jam invento per indicationem. Virium robur, morbi magnitudo, ætas, tempus, aer, regio, ſcopi ſunt quidam magis neceſſarii, & propinqui, alii remotiores, & minus moderantes auxilia.

Ergò ſi adſit morbus magnus, & virium robur, quid ad rem? Adſunt ſcopi generales, ſed non adeſt ſpecies cauſæ humoralis, quæ indicet hoc, aut illud auxilium magnum: & ex conſequenti ſi adſit ſpecies ſupernatantis humoris alieni omninò à natura ſanguinis, adeſt indicans purgationem, ut multis locis edocuit Galen. cum Hyppoc. ſatis apertè, ut ſtatim dicam.

Quartum argumentum de febre ardenti nullam habet efficaciam, aſſerimus conſtanter, non eſſe mittendum ſanguinem in febre ardenti, purâ, & rigorosâ, in quâ ſola bilis omninò ſeparata peccat, ſanguine non peccante, neque quantitate, aut qualitate, ſolâ ergò attemperatione, & purgatione curatur. Idem affirmandum de febre ardente à pituita ſalſa, aut à ſola melancholiâ torrefactâ,

factâ, aut putrefactâ circa cordis vasa, quam admittit Avic. Tamen si tales humores mixti sanguine peccant, sanguinem detrahes, quia jam adest species causæ exposcentis, scilicèt, sanguis, aut multus, aut infectus alio humore. Dicas, obsecro, an inveneris aliquem locum in Galeno, in quo doceat, fundendum sanguinem in tertianâ exquisitâ? Nullum certè invenies, quamvis ex professo illam curat, lib. 1. ad Glauc. Quia inspectâ naturâ causæ, purgationem tantum petit, & temperationem, sicut ardens ex bile. Et ita tam frequenter contingit medicis, ut duplicentur tertianæ simplices, & fiant gravissimæ ob sanguinis defectum, & exuperantiam bilis. Nos nisi videamus signa miscellæ, aut abundantiæ sanguinis, aut imminentis majoris mali, abstinemus à tali vacuatione. Undè Gal. 1. Aphor. 22. agens de ardentibus febribus, & magnis doloribus, mittendum esse sanguinem, numquam dixit: *Sed vacuandum usque ad animi deliquium, factâ priùs consideratione, an effundere sanguinem, vel purgare conveniat.* Equidem ista præcepta philosophiæ principiis fundata nunquam deserenda. Si Galen. incipiente magnâ inflammatione, aut dolore vehementi, cogitat priùs quid agendum, an mittat sanguinem, vel expurget: ergò sumit speciem vacuationis non ex

Galen. nullib. docuit sanguinem esse mittendū in tertianâ exquisita.

Consilium Auctoris.

morbo; sed ex specie causæ, semper puram cacochimiam expurgando, semper sanguinem multum, aut vitiosum effundendo.

Quando verò dixit in ardentibus febribus mittendum sanguinem usque ad defectionem, attende, quòd loquitur secundùm traditam doctrinam, quia in illis invenit speciem causæ exposcentis: diximus enim suprà, quòd duo illi juvenes curati à Gal. ille qui evacuatus fuit ad animi diliquium, laborabat febre ardenti synòcho, sed non putrida. At verò alter synocho putrido, in quo non est ausus ad deliquium animi pervenire, quia jam incipiebat cacochymia apparere, tamen abundè vacuavit.

Quintum argumentum nil contra nos: concedimus, posse vires constare cum magnâ cacochymiâ: an ob id effundere debes sanguinem, nisi adsit species talis causæ? Sola ergò cacochymia indicabit purgationem, mixta verò cum sanguine non impedit sanguinis missionem, sed impedit copiosam. Quæ doctrina habet latitudinem, si major est plenitudo, quàm cacochymia; aut è contra; erit ergo mensuranda quantitas, hoc, aut illo modo.

Sextum confirmat dicta, nam quando dixit Galen. *Levatâ enim naturâ, &c.* clarè insinuat, loqui de oppressione, & onere natu-

ræ, non ita de ſola qualitate cacochymiæ.

Ad ſeptimum, obſtructio tollitur, prout fuerit cauſa, ſi multus, aut vitioſus ſanguis, illius detractione, ſi craſsi, & pituitoſi, aut ſimiles humores, nequaquam miſsione ſanguinis, ſed inciſsione, apertione, attenuatione, tandem abſterſione, & purgatione.

De ventilatione quærit octavum argumentum, credens, omnes febres admittere ſanguinis detractionem, quia iſta vacuatio ventilat, & frigefacit. Magnus error. Dicimus, nunquam eſſe fundendum ſanguinem, ventilationis gratiâ, niſi alia cauſa per ſe expoſcens adſit. Priùs magnus artifex reſpicit quod eſt per ſe, deinde in quod ſecundariò ſequitur, non è contra. Vis refrigerate? Placet: refrigera. Sed non cum majore damno, miſſo vitæ theſauro. Refrigera per ſe, dà aquam frigidam. Non id poteſt? Refrigera ex accidenti, ſi adeſt ſpecies cauſæ ſubdita venæ ſectioni, quia quod eſt per ſe, præcedit neceſſariò id, quod ex accidenti; ſi non adeſt cauſa per ſe, cum tuâ refrigeratione, agis ad mortem. Sed dicas, obſecro, calidiſsima eſt bilis præter naturam, quare non purgas illam, ut refrigeres totum habitum corporis? Semper nè refrigerare promiſiſti per venæ ſectionem? Non vides illas refrigerationes totius corporis, ad quas

Hyppoc. deducit 23. Aphorism. 1. sectionis, refrigerat quidem per dejectiones, non per venę sectionem. Quare non cogitas de refrigerando corpore, expulsa bile? Semper amicus noster sanguis culpandus, cùm non sit calidus sicut bilis præter naturam? Valeat ista evacuatio sanguinis ob solam refrigerationem, recedat ab usu. Quòd si attentè legas loca Gal. quibus ventilationem inducit, invenies aliam antecedere indicationem, ventilationem esse comitem, & non primariò indicantem.

Nonum argumentum petit longam tractationem de foco putredinis, propriam, lib. de febrib. uno verbo respondeo. Revulsio à foco putredinis facienda, libenter concedo: sed quis te docuit revulsionē semper per venæ sectionem, cùm multoties debeat fieri per medicamentum expurgans, juxta idæam humoris peccantis. Puerilia sunt hæc, tamen de his iterùm agendum inferiùs.

Actum est jam de humoribus intra venas existentibus, qui valent impedire, aut mensuram imponere magnis auxiliis.

Sed antequam ulteriùs procedamus, de flatibus aliquid dicendum, ut promisi superiùs.

CAP.

CAP. XI

Quando flatus impediant, aut poscant venæ sectionem.

CUm flatus in qualibet nostri corporis regione generari possint (quamvis circà ventrem magis, ut dicebat Hypp.) necessarium est aliquid dicere de illo, antequam ad alia transeamus.

Flatus propter varias causas suæ generationis, vario modo impedit, aut admittit vacuationes: nulli dubium, quin si in toto corpore ex abundantia multorum humorum frigidorum, calore diminutè agente, elevatur copia flatûs, impedire debet sanguinis detractionem, & purgationem. Rursus, si flatus accidit propter incoctionem ventriculi à superante frigore, impediet etiam, nisi aliquid urgentius molestaret.

Tamen, cùm flatus sæpiùs accidat, quia pituita alicui membro calido accedit; aut à melancholico succo detento, & calefacto, ut in lienosis, aut obstructis fœminis, certè in tribus casibus non impedire venę sectionem, sed potiùs admittere, existimo. Primò in retentione menstruorum melancholicorum videbis ingentes rugitus flatulentos,

qui ſanguine miſſo ex talo removentur. Secundò, in quibuſdam lienoſis, quibus melancholicus ſuccus fex ſanguinis cum ipſo ſanguine abundat, & circa lien caleſcit, & flatus calidi generantur, ut vidi in aliquibus hypocondriacis. Tertiò in aliis hæpaticis, qui ob nimiam jecoris caliditatem, non ſolùm calefaciunt proprium ſanguinem, qui eſt nutrimentum hæpatis, ſed ante tempus trahitur chylus, & rapitur cum quantitate pituitæ, & in illis venulis meſaraicis, & juxtà jecur, ex crudo chylo, & pituitâ elevantur flatus. In iſtis tribus caſibus ſine dubio non impeditur vacuatio, ſed petitur, ut demonſtrat eventus, tales lienoſos, hæpaticos, & obſtructas, ſanguine miſſo, liberari, peccante ſemper cacochymo ſanguine, qui detinetur in partibus prędictis. Undè Hyppoc. 2. de morb. prop. p.5. text. 11. dicebat: *Ventoſitatem venæ ſectio ſoluit.* Hęc interpretatio facilis eſt, & vera, non eſt recurrendum ad ambages Jacobi Eſteve Valentini, qui verbum Græcum Amient, transfert ſubventaneum, & ſtatim diſcurrit ad obſcurum, & infœcundum ſeminis fluxum, quem dixit ſanguine miſſo ſanari. Meliùs noſter eruditiſsimus Valleſius *Flatum ex Hyppoc. lib. de flatibus, multarum ſanguinis perturbationum eſſe cauſam, & conſequenter levari, ſanguine extracto.* Rectè

Nota.

qui-

quidem, sed cùm videam plures flatus à causa calidâ, ut dictum est, in qua, & sanguis melancholicus fervet, rectè dixit Hypocrates: *Flatum solvit sanguinis detractio.*

CAP. XIII.

De humoribus, qui in prima regione possunt impedire venæ sectionem.

Relictis aliis divisionibus corporis humani, divisionem sequimur, quæ pertinet ad vacuationes moliendas.

Prima ergò regio continet ventriculum, intestina, mesenterium, cavam jecoris, & lienis, pancreas, hypocondrium dextrum, & sinistrum; tandem omnes partes usque ad gibbam hæpatis exclusivè, & versus sinistram, usque ad lien: in qua tunicæ molliores, & aliæ duriores, & glandulosæ particulæ. Habet rursus ventriculus proprias tunicas, & tres regiones, imam, quę fundus dicitur, mediam, & supremam. Intestina multiplicia, tenuia, & crassa, superiora, media, & infima. Sunt autem in istis locis, tot latibula, & cavitates, ut nemini posit esse dubium, multos humores, & varias excrementorum species in illis posse cumulari, aut quia ibi generantur, aut aliundè transmittuntur.

Clarum est, quòd quælibet res præter naturam ibidem potest generari: quamvis quatuor humores naturales solius hæpatis germina dicamus.

O, quot genera febrium sortiuntur causam existentem in latibulis hujus primæ regionis! & medicus dummodo clystere eluerit intestina, aut alter diligenter leviter purgaverit, statim iterùm, atque iterùm sanguinem mittit, & nunquam cessat à sanguinis detractione, putans causam, & focum putredinis (ut communiter loquitur) esse in venis totius corporis, aut majoribus. Nonnè poterit esse origo in partibus hujus primæ regionis? quas non potuit mundare leniens medicamentum; quia fortiter hærentes humores, aut antiquas cruditates non potuit eradicare, aut (quòd à nemine video ponderatum) quia humores præternaturales ibidem geniti, non cedunt nisi eligenti medicamento: sunt enim biliosi, pituitosi, melancholici, & tandem incoctiles. Quis dubitat, quin purgatio fuerit irrita, si solum lenitiva fuerit. Sine dubio sic contingit, & morietur æger, quia prima regio non fuit mundata, ut opportebat, & sanguine extracto, contingit unum duorum, aut venæ sugunt incoctiles humores, aut quia non potuerunt sugere præ imbecillitate, aut quia resistentia

crudorum talis fuit, ut in eodem loco manentes, pernitiosâ qualitate acquisitâ, os vĕtriculi miserabiliter torquerent, & cor simul affligerent usque ad mortem, acutâ febre excitatâ, nullaque prosint remedia, quia non attingunt ipsam absconditam, & hærentem causam.

Sed dices, adest inæqualitas pulsûs, cum febre continuâ; ergò est putrida, cujus causa in venis commoratur. Adsunt anxietas, inquietudines, lingua nigricans, sicca, aspera. Quid ergò debeo attendere ad primam regionem, cum omnia hęc signa sint fębris profectæ ab humoribus venarum? Ergò posthabita prima regione, detraham, atque detraham sanguinem. ¶ Audi; collige vires ad percipienda, quæ dicturus sum. Non sis cervicosus, nec contumaciter hæreas propriæ opinioni, pręcipuè quando laboras pro salute, & vitâ. Detestor medicum durum, & indocilem. Multoties mihi contingit audire meos discipulos (ipsi sciunt), & cogito, quòd Deus potest illis dare aliquid lucis ad operandum, quod mihi denegat ob meam superbiam; dummodò infirmus liberetur, utar cujuscumque consilio.

Solvam igitur istam difficultatem, qua potuero, claritate, quibusdam conclusionibus propositis.

Pri-

Primò, certum est, omnia signa febris humoralis putridę venarum posse reperiri in febre à cruditatibus primæ regionis putrefactis, aut ustis, aut alio modo depravatis, aut in alienos humores conversis. Pulsum enim adesse inæqualem tamquam certo certius affirmo. Gal. id docuerat, 3. de pręs. ex puls. c. 16. nam si dicit ex multis cibis ingestis, inordinatum, & inæqualem pulsum apparere, consequenter ex aliis speciebus cruditatum, aut humorum pręternaturalium in prima regione generatorum, pulsus erit inæqualis. Est ostendo, quia omnes causę inæqualis, & inordinati pulsûs, quæ reperiri possunt, affectis venis totius corporis, possunt etiam reperiri in febre à prima regione, in ea enim possunt esse causę inæqualiter gravantes, inæqualiter distemperantes, inæqualiter obstruentes, inæqualem dispositionem producentes in corde, & arteriis. Velocitatem verò, & magnitudinem pulsûs apertè proposuit Avicen. erit ergo pulsus magnus celer, & inæqualis, & multoties non magnus.

2. *Concl.* Prætereà secundò certum est, in causa adustâ, & nidorosâ apparere urinam rubram similem ei, quę in synocho. Nam sufficientes causę sunt ad illam tingendam, aut mixtione alicujus portionis biliosę, aut inten-

ſione caloris; id enim clarè docuit Avicenna agens de ephimera ex cruditate.

Tertiò certum eſt, multoties eſſe linguam aridam, & nigram, quia tunica ventriculi tantoperè diſtemperata, & fuliginibus nigris ex ipſomet ventriculo, & aliis partibus primæ regionis elevatis, linguam aridam, aſperam, & nigram reddere valet. Similiter aderit rubor faciei, dolor & capitis, difficultas reſpirationis, ſepto tranſverſo compreſſo.

Hęc cum ita ſint, magnum periculum imminet, imò certa vitæ deſperatio, ſi tam magno impedimento exiſtente, ſanguinem detrahas, non cognitâ exactè ſpecie cruditatis, â qua febris oritur, tam ſimilis humorali venarum. Signa febris putridæ calor intenſior, inæqualitas pulsûs, cum frequentia, & celeritate, urina rubea, dolor, & gravitas capitis, inquietudo, anxietas, faſtidium cibi: omnia hæc reperiuntur in febre, ex cruditate, de qua loquimur: quam cum non diſtinguis à putrida venarum, detracto ſanguine, auges mala, & jugulas ægrotantem. Igitur cognito iſto impedimento, neutiquam convenit ad ſcindendas venas properare. Nam ſi talem materiam venæ ſectione vacuare tentares, manifeſtum eſſet deliramentum, & priùs mortem ægri videres, quàm exitum

talium cruditatum per venas: si consideres viam arctissimam, & circulos ab ista regione usque ad 2. Referam quod mihi contigit 28. die morbi gravissimi, vocatus inveni, peritum medicum strenuè se gessisse in ejus curatione, & multas, & copiosas sanguinis vacuationes exercuisse, & interdùm cucurbitulas scarificatas: erat autem æger studiis deditus magnis, Regis, & Regni consiliis distractus, & impeditus; videbatur autem agere animam, difficilè respirans, dolore intenso dorsi, & pectoris, cum nigrâ, & asperâ linguâ, pulsu veloci, inæquali, magno. Cùm autem esset paratus barbitonsor, seu venarum artifex, ex præcepto periti medici, ad celebrandam sanguinis detractionem, tetigi ventrem, & omnem primam regionem profundè tãgens, & per omnes partes discurrens, mihi persuasi, ex vita anteactâ, & continuis vigiliis, & studiis, aut ex erroribus victûs, aut aliis, acerbari magnam copiam flatuum crassorum, & variorum succorum crudorum, causam evidentem tantorum accidentium, atque per dies omnes anteactos, numquam ad venas potuisse transire, nec per tam angustas venas hepatis ad gibbam ejus percolari. Animo igitur alacri, jussi chirurgum abire, & subpurgationem parari, ex catholico, Benedictâ, & coctione

Historia notabilis.

cmo-

emollienti cum ſacharo rubro; clyſtere injecto, quater dejecit, non excrementa communia ſolùm ex alimentis, ſed quaſdam melancholiæ aduſtæ partes, & aliorum humorum craſſorum; incepitque exclammare, tam facili auxilio, ſe jam, jam liberari. Peritus tamen medicus ſemper ſuſpectus mihi dicebat, quòd illa lingua malignum aliquod internum inflammatorium affectum oſtendebat, ſemperque adeſſe neceſsitatem per venas evacuandi. Aut ràtio danda, quarè illa lingua cum febre, hoc non indicaret. Nos verò ſecuri de eventu, dicebamus, eſſe fuligines ex primâ regione, & febris adhuc ex eâdem causâ, licèt poſſet conjungi altera ex venis. Igitur ementiuntur multoties ſigna, quæ poſſunt ex variis partibus oriri; quia ſimilitudines ſunt fallaces. Natura ergò noſtri infirmi ab illa ſubpurgatione non ceſſavit aliquas evacuationes molliri per ventrem, & urinas, convaluitque breviter, ſine ulla ſanguinis detractione. Per tot itaque dies poteſt durare hæc indicatio, neglecta in principio? ſine dubio poteſt, & miſericordiâ Dei ſit profectò ejus cognitio, non viribus noſtris.

Sed dices, quomodo diſtinguam inter hæc ſigna? quando affirmare potuero, ſigna eſſe febris humoralis venarum, aut con-

tentorum in prima regione? Rectè dubitas, hoc opus, hic labor. Respondeo, longam requiri experientiam, & meditationem, sed quid consideraverim, dicetur: hinc manuduceris, ad certiores contemplationes. Egò cùm viderem, non convenire signa istius infirmi cum affectu venarum, decrevi tangere primam regionem, & manu comprimente, sentiebam rugitum, simulcum tensione variâ, jam cedente, jam aliis partibus non cedente. Videbam, post factas plures vacuationes sanguinis, non esse temerè mittendum. Tertiò, hoc impedimentum per tactum cognitum, posse deturbari, quamvis aliquid in venis esset. Quia hoc mihi semper apertum habeo, primam regionem derelictam, aut oblitam, esse conservantem causam, aut generatricem multorum malorum venarum in progressu morbi: si conservans est, necessariò tollenda, ut causa, sine qua non; si generatrix, præcipuè indicat.

Quartò, urina erat ferè similis naturali, & aliâ ex parte, non aderant signa veneni, aut malitiæ, quamquam febris se ostendebat cùm tantis accidentibus. Ergò genus venosum parum, aut nil indicat (in hoc casu) & ponderat magis læsio primæ regionis.

Quintò, consideravi, quòd in febribus acu-

acutis utimur multoties, poculis, & Alexipharmacis, frigidioribus, & in tertianis duplicibus continuis etiam, & in aliis, præcipuè tempore æstatis: & quamvis reserata fuerit in principio prima regio, iterum in eodem morbo solet obstrui, & premi, tam potionibus, quam alimentis inquinatis à febre. Et consequenter, quasi ex reliquiis, & residuo morbi prima laborat regio, & medicus solet existimare, esse reversionem, aut recrudescentiam ipsius morbi in venis, cum tamen sit complicatio, aut quasi terminatio caussarum pręcedentium. Itaque quamvis prima hæc regio non laboraret à primo morbi insultu: tamen posteà potuit, aut ex dictis caussis victûs, & potionum, aut ex transpositione humorum, & metastasi; atque adeò, istis consideratis, audacter relinquendæ sunt venę, & quærenda vacuatio prædicta, quæ subpurgatio vocatur ab Hypp. sub qua intelligitur alia etiam, quę licèt eligat prædictos humores, quia tamen parcè exercetur, subpurgatio dici potest, quæ locum habet, quando per clysteres pręedictos non completur indicatio. Ergò satis, ut arbitror, constat quantum impediat ista dispositio vacuationem sanguinis, & quam similia habeat accidentia cum febre putridâ, ad seducendos medicos.

Sub nomine subpurgationis alia intel. etiam quæ parce exercetur licò electiva sit

Illud autem monere non desinam hoc tempore, quando per totam Hispaniam usus nivis invaluit,& non quomodocumque; sed quò frigidior, & in gelu conversa,eò laudabilior potio, ut unius oris, & gutturis transvolans voluntas totius corporis tristitiam pariat.Non vitupero nivem, sed tempero.

Potus maximè frigidus, primã destruit regionẽ.

Asiduus verò usus frigidissimæ aquæ primam regionem debilitat coctiones retardat, crassos, lentos, glutinososque succos reddit, & pituitam vitream generat, qui humor ita partibus hæret. ut nullis soleat subjici medicamentis,& dolores incredibiles,& morbos difficiles pariat,&in febribus humoralibus solus iste humor segregatus ab aliis, in ista primâ regione persistens, molestias facit tales, ut multoties credamus, esse malitiosam febrem, ob symptomata,quia calor parvus,accidentia verò magna elucẽt. Et sine dubio fallimur, quia accidentia oriri solent ex istis humoribus, ita hærentibus, ut maximè vexent tenacitate, & penetratione simul,& cum sint difficilis incensionis,febriculam excitant quasi tepidam, & putamus malignam puncticularem. Existimo, esse hunc punctum maximè ponderandum, quia cùm adsint etiam pulsûs inæqualitates, & anxietates, & calor præter naturam quasi par-

paruus, putat medicus, esse sanguinem mittendum, quia serpit putredo, & malignitas in venis. Et hinc infoelices eventus. Vide quanta, & fraudulenta mala ex potu frigido, & inordinato victu proficiscantur, ita tenacia, & resistentia, ut à principio morbi invicta perseverent: cùmque sanguis extrahatur, pejoris fiunt conditionis, & majoris periculi. Quod etiam in superioribus animadverti, agens de humoribus crassis, & lentis venarum totius corporis, quia non solùm in prima regione, de qua nunc loquimur, sed in secunda difficiles, & mali eventûs pariunt dispositiones, si per venam sectam tentes vacuationem. Si enim, diximus, ex venis non posse tales humores venâ sectâ exire, sine magno detrimento, quomodo possunt ex prima regione?

Solet autem in medicorum collegio, quando consulunt de morbi curatione, dubitari; an primâ regione existente crudâ, cum acuta venarum febre, quæ sanguinis vacuationem postulet, debeat primus dies purgationi dicari, & secundus dies venæ sectioni? *Dub. De purgat. in princ. febris accuta*

Respondeo per aliquas propositiones, 1. Si cruditas levis est, quæ clysteri cedat, & parco victui, poteris ventrem eluere, & sanguinem mittere eodem die. *prima regione existente*

Si ex ingestis, & pravo, atque antiquo usu rerum non naturalium, & nausea, & alia (primæ regiones gravatæ) signa adsint, quamvis febris urgeat, debes leve medicamentum exhibere, aut sacharum rosatum Alexandrinum, aut syrupum vocatum Principis, qui ex succo Alexandrino, & sacharo conficitur, aut syr. purgativum 9. infusionum ex descriptione Regia, addito decocto cordiali sennato. Equidem non video casiam in usu, forsam, quia admodùm lenta, & non eradicat adhęrentia, & crassa, soletque movere multa, & evacuare pauca, quamvis Vallisoletani medici periti antiqui illam probabant. Altero verò die poteris sanguinem detrahere.

Sanè-barum rosarii Alexã-drinũ, synupii Princi-pis.

Cassia non est ex usu.

Ratio est, quia licèt febris urgeat, etiam purgatione temperatur, quia aufertur quędam concausa ipsius febris, & tollitur impedimentum magnum ad exercendas reliquas vacuationes. Secundò, quia pręcautionis gratiâ (nè febris acuta fiat malignioris conditionis, & difficilioris curationis) oportet tantam, & herentem cruditatem deponere: erit enim causa pravorum accidentium, si intus relinquatur. Tertiò, quia opus tam necessarium non debet committi cuilibet clysteri, quantumvis acri, sed purganti medicamento, quod finem artis, & na-

naturę perficiat, & compleat. Ex quibus constat, non detrahi aliquid de indicatione, quam præstat acuta, & urgens febris, sed potiùs securiùs compleri: video tamen clystere purgante multos uti, cum magno periculo futuri eventûs. Id ego non probo: Tyrones autem ut sunt audaces, & multa temerè aggrediuntur, uno die purgant electivè, simulque mittunt sanguinem: sed quę non faciet juvenilis fervor? quamvis possibile est tam novam urgentiam invenire.

Igitur, ut ad alia pergamus, sequi debemus consilium, Galen. 4. de sanitate tuenda, cap. 5. dicentis. *Quippè vena incisa bonum sanguinem emitti: malum verò, qui in primis maximè venis circa hepar, & mesenterium colligitur, in totum attrahit corpus.* Quæ sententia non tam rigidè servanda est, ut, si aliqua se obtulerit urgentissima causa vacuandi sanguinem, non possis vacuare, ut in celeri anginâ, aut aliâ similis periculi inflammatione.

QUÆ HUMORUM DISPOSITIO impediat purgationem?

DIximus de superabundantiâ, vel supernatantiâ humorum; nunc opus est explicare, an talium humorum cruditas, vel alia dispositio valeat impedire purgatio-

nem? An necessariò pręparationem aliquam exposcant?

Magna hæc quęstio de minorativa purgatione, quam ex professo eleganter agitant omnes neoterici, & antiqui in tractatu de purgatione: ego aliqua adnotabo necessaria, forsam ab aliis relicta, & claritatis gratia, per quædam dubia procedam.

Sed jam opus est, ut conclusiones proponamus dubiis præpositis suo ordine.

Dubitare quis posset, quare cruditas humorum constituitur, tanquam impedimentum purgationis? Præcipit enim Hypp. nec ullo modo tangenda, aut movenda, ea, quæ cruda sunt. Quid habet cruditas in se, ut obstaculum sit expurgationi? Et auget dubitationem, quia experimur multoties, cruda expelli à natura, tam per morbos, quàm per sanitatem, quin, & à medicamento trahi cum patientis utilitate: ergò crudum in quantum crudum, præcisè loqendo, nullam dicit repunantiam ad expulsionem.

Dico, quòd crudum, aut potest susceptare aliquod beneficium ab arte, aut natura, aut nullo modo aliquid proficuum aptum est recipere, quod sit notatu dignum. Si aliquid potest boni recipere, retinetur à natura; retineri verò, impedimentum est ad expurgationem, quia retentio, & pulsio,
mo-

motus, & quies, ſe adinvlcem obſtant; ergò illa cruda, non ſunt movenda, quæ retinentur à natura, ut aliquod ab illis commodum excipiat, ſicut ſunt alimenta, aut alii humores,in quibus quærit vivens, ſi poſſet, ſuam ſimilitudinem imprimere, aut ſaltim reducere ad meliorem ſtatum, quem vocant ad benignum. Itaque in iſtis duobus caſibus cruditas retenta à natura contrariatur purgationi, quia ad aliquem bonum finem retinetur, & cum utlitate naturæ retinentis. Ergò crudum, ut ſic, non repugnat purgationi, niſi in quantum retinetur à vitalibus facultatibus; retinetur autem propter aliquam ſimilitudinem: ſed quam ſimilitudinem, cum ſit omninò diſsimile in termino â quo? Dico, habere crudum aliquam ſimilitudinem ſaltim genericam, aut mediam. Retinet certè natura panem in ventriculo, quamvis non ſit ita ſimilis, ut in termino medio, aut ultimo. Sic etiam humores crudi retinentur in venis, quamvis cùm veſtigiis putredinis (quia habent aliquas partes reducibiles ad benignum) tamen ſi fuiſſent alimentitii, quia quantum attinet (advertas obſecro) ad finem naturæ, eumdem habet in alimentis, & in humoribus iſtis, quamvis non convertat ex toto humores malos, ſicut convertit

ali-

alimentitios. At verò aliud est crudum, ita alienum, ita dissimile, ut neutiquam natura possit retentionem illius appetere, ut humor putridus in termino, venenosus, malignus, & si aliqui alii sint ob aliquam conditionem incoctiles. Isti certè, ut taliter crudi, non impediunt purgationem fieri, quia neque à natura, neque ab arte sunt susceptivi alicujus beneficii, propter remotam dissimilitudinem, & ob id non retinentur à natura: si non retinentur, non obstat purgationi, & motui locali, imò (ut dicemus) conducunt aliquid ad motum purgationis.

Sed dubitabis, quia in principiis morborum nil excernitur naturæ ratione, sed violenter ex vi causæ symptomaticæ, ut docuit Gal. 4. aphor. 22. quæ doctrina nullo alio innititur fundamento, nisi in amplexu illo generali, quo natura retinet omnia in principio morbi, tam bonum, quàm malum humorem, similem, & dissimilem, ut si posset aggredi coctionem, nam post hanc excitatur expultrix ad pellendum.

Rectè dubitas; sed adverte, hanc esse excellentiam artis ratione utentis, ut cognoscat, quando natura amplectitur inimicum invincibilem, à quo debet superari; quando verò è contra. Ipsa certè, ut determina-

nata solet esse ad unum, ignorat alterum, quo casu indiget arte. Lex communis illa est, ut retineat coquenda, sed quando inter ista sunt ália incoctilia, à quibus mortale damnum accipere debet, quid faciendum? Ipsa quidem naturali motu, licèt tibi videatur detinere omnia indifferenter, si tamen habet eruditum ministrum cognoscentem humoris fraudem, cogit ad purgationem: cogit, dico, humorem, non cogit naturam, quia hęc non detinet humorem incoctilem, sed potiùs detestatur; detinet solùm coctilem per se, in quo invenit aliquid assimilabile, alium verò ex accidenti. Atque, quòd iste sit ordò naturę, vel (ut presſiùs loquar) quòd ista sit appetitio naturalissima ad expellendum incoctile, à priori quidem, quia appetitus, ut fertur in objectum sibi naturale, ita dicit fugam ab objecto omninò corruptivo. Rursus, ut dicit tendentiam in bonum, ita dicit unionem cum illo, amplexum, quietem, & retentionem illius; & ut dicit fugam, & aversionem, ita non caret mediis, quibus propellat suum contrarium. Hoc principium evidens est in appetitu intellectivo, & sensitivo: evidens quoque in appetitu naturali, tam viventium, quàm aliorum corporum; videmus siquidem, similibus jungi, & alia pellere.

In historia de plantis, & virtutibus lapidum plura invenies. Nunc ad rem: ergò natura nostra, cum illis, nunquam vincendis humoribus, nunquam dicet quietem, unionem, & amplexum; dicet tamen aversionem, & ad pellendum propensionem radicalem.

A posteriori, quia ab ævo Hyppocrat. usque ad nostra tempora, visæ sunt plures vacuationes in principio factæ, adhuc crudâ existente materiâ, quæ symptomaticæ vocantur cum maxima vitæ utilitate, ut eruditissimè probat noster Vallesius, 5.controversiarum, capitulo 5.Discurre per libros de morbis vulgar. & videbis, lib. 3. de morbis prop. 2. part.text.& 3. de morbis, prop. 1.part. de illo, qui habitabat in horto Dealcis, & libro 2. epidemia. 1. part. text. 9. Ergò signum est, naturam radicaliter, & in suis internis principiis appetere expulsionem illius, quod non decet, neque potest retinere. Itaque cum istis humoribus tam contrariæ conditionis, numquam dicit quietem, neque verum amplexum. Atque ad hoc opus expulsionis, si ipsa non valet, aut ob imbecillitatem, aut ob nimiam contrarii resistentiam, indiget magno ministro. Et hanc existimo esse Philosophicam rationem, qua potest inniti minorativa purgatio. Atque

que adeò istud genus cruditatis non impedit, sed vociferat purgationem, habetque adminiculantem naturam vitalem, ut dictum est, siquidem appetit: ex quibus sequitur, in hac purgatione minorativâ medicum esse imitatorem naturę.

Dubitas, quomodo potest appetere expulsionem humoris, quem non invenit incoctilem, & dissimilem; nam cùm mixtus sit aliis, non apparet talis dissimilitudo, ita contraria, ut fundet aversionem, & dissonantiam objęctivam ad appetitum; ergò non appetit natura talem humorem pellere, & nunquam erit adminiculans ad actum purgationis.

Dico: diversorum humorum mixtio, aut rudis miscella, aut aggregatio, aut juxtapositio (quodcumque volueris) non tollit actionem qualitatum inter se, & unius humoris in alium, quia si adhuc in mixtione perfectissimâ, quę excludit formas miscibilium, remanet actio, & passio inter diversas partes mixti: quid dices de diversis humoribus mixtis, servantibus suas formas? Sine dubio agent, & patientur inter se. Quare ergò non agent in partes viventes nostri corporis? Agênt quidem, sed multum dissimiliter unusquisque humor per qualitates, quas habet; coctilis per qualitates mites, & domabiles;

biles; incoctilis, & alienus per qualitates rebelles; itaque natura in humores coctiles magis agit, quam patiatur ab illis, ab humore incoctili magis patitur, quam agat. Ergò falsum est, dicere humorem incoctilem non esse objectum facultatis expellentis in principiis morborum. Et ostendo prætereà, quia aut separatus, aut non separatus ab aliis, semper servat eandem conditionem, & rationem excrementi; solùm potest esse differentia penès minorem, aut majorem irritationem, quam imprimit naturę viventi, quia mixtus non ità irritat, sincerus maximè molestat.

Et hoc quidem fallacissimum signum est, apud eruditos, & eos, qui jam senescunt in artis operibus, quod maximè ponderari desidero, nisi præ claritate dicendi vilescat. Explico.

Humores peccantes in principiis morborum, sunt in multiplici differentia, sed ad pręsentem dubitationem duplex modus explicandus sufficit; quidam irritant qualitatibus manifestis primis, aut secundis, quorum notitia manifesta est etiam cuilibet medico, saltim ex sensu infirmi, si ipse medicus attentionem præstet ad percipiendas acrimonias, caliditatis intensionem, & tenacitatem humoris remittentis, & hæc

om-

omnia, ut fieri possunt in principio.

Alii sunt humores, qui nullum habent manifestum peccatum, pertinens ad prædictas qualitates: habent tamen aliquam qualitatem deleteriam, qua mixtioni spiritûs, & cordis contrariantur, non per qualitates excedentes primas (ut dixi) sed per secundam qualitatem, quo casu quieti sunt humores, æger non affligitur, non jactatur, urina non turbatur, omnia videntur esse in pace: cùm tamen dejectio virum vitalium se ostendat attentè inspicientibus. Si igitur illi humores in principio molestabant naturam manifestè, ad quorum expulsionem aspirabat expultrix ante coctionis aggressum, multò magis intendet in principio expellere istos, qui quantò magis in agendo occulti, tantò sunt lethaliores. Obsecro, ut non metiaris statum facultatis expellentis, & humorum solùm penès majorem, aut minorem irritationem, aut penès inquietudinem ęgri, & alia accidentia. Ita ut quando non irritant, tu etiam segnis, & otiosus sis; sed debes ponderare dissolutionem vitalem, ex sola pręsentia, & attractu talium humorum, quo nil terribilius dici potest. Noscit autem statutum hujus indicationis, qui in pulsibus cognoscendis diuturnos, & studiosos fecit labores. Hæc dixerim, ut appeti-

tum

tum naturæ viventis consideremus ad expellendum quemcumque invincibilem, ad cujus expulsionem solet indigere manu ducente, & hunc statum soleo appellare naturæ turgentiam in actu primo, non enim potest exire in secundum, movendo tales humores, quia tales sunt, ut anticipent debilitatem illius, & non audeat pellere, quia non potest; imò potiùs fugit,& comprimit se,neque dilatat arterias, ne trahat versus cor venenosos halitus: in tanto periculo quid facies,si sanguis paucus est in venis? neque cucurbitulis ad cutem, neque clysteribus ad ventrem malignos succos vales allicere? Nonnè (si reliqua omnia assentiant) tentabis partem deponere, miscendo cordialia cum ipso medicamento? non debes spectare veram coctionem, quia priùs accedet mors. Dixi veram coctionem, quia falsam multoties vidi, & cum urina bona perire ægrum. Sed quia hæc jam pertinet ad curationem febrium malignarum, non pestilentium, ad alia transeamus.

Hæc saltim dicta sint,ut discedant jam ab ore omnium frigidæ illæ rationes. Natura retinet; ergò non vacuandum. Non habemus illam adminiculantem, non trahit medicamentum, &c. Omnia ista argumenta procedunt ex ignorantia principiorum.

Eſt igitur purgandum moderatè, quando humores ſeparati, licèt quieti tales ſunt, ut natura illos vincere non poſsit; & ab illis ſuperari, multa ſigna habeamus: neque ullum impedimentum eſt cruditas, ſed potiùs motivum, & indicatio. Quod Galen. ſatis clarè docuit. 4. aphoriſ. 1. his verbis: *Non tamen omnes quæ (*loquitur de gravidis*) hoc tempore indigent purgatione, permittit purgari: ſed ſi materia turgeat* (inquit) *vel cogat accelerare, aut urgeat, & premat.* Sic teſtatur codex Græcus, ut rectè advertit Anton. Muſa.

Sed dubitas quare in tam gravi negotio, non ſe explicuit Hippoc. in aphoriſm. 22. *concocta medicari*, & c. Dico, quòd Hippoc. exemplum poſuit in turgenti, & non in urgenti, quia perpetuum magis eſt purgare turgentes, non ita perpetuum purgare urgentes, quia multoties mixti ſunt cum ſanguine, & cedunt fœliciter ſanguinis miſsioni. Tamen ob id non negavit, deberi purgationem urgentibus benè ſeparatis à conſortio ſanguinis. Non certè novum eſt in Hipp. ſub uno exemplo aliud intelligere, quòd habeat ſimilem rationem ad urgens, quam ſimilis cenſendus turgenti.

Prætereà probatur noſtra ſententia: in turgentibus, expurgamus tribus de cauſis

attestante Gal. 4. aphor.10. Primò, nè robur dissolvatur. Secundò, ne febris augeatur. Tertiò, ne humor irruat in partem principem, quæ certè causæ omnes concurrunt in urgenti supernatantiâ, ut per se patet. Nam insuperabiles humores ob suam malitiam, aut aliam pravam qualitatem, nisi in principio minorentur, increscit maximè febris, dissolvetur virtus, & pars princeps ab illabente humore fatiscet. Ita, ut periculum futurum, quod est in turgentia actuali, jam sit præsens in urgentia ista, de qua nobis est sermo. Loquimur enim de purgatione, ut evacuatorium auxilium est, quia de hoc est dubitatio, nam de expurgatione, ut revulsorium, aliqui non dubitant, ut est videre in tractat. de purg. Itaque asserimus, humores istos, licèt non fluant actu, sed quieti sint, esse vacuandos, propter tres illas causas, quę in turgentia inveniuntur.

DE PURGATIONE REVULSORIA.

SEd contra illos, qui etiam negant revulsionis gratiâ non esse purgandos humores crudos, extant plures, & evidentes rationes apud Aviceniſtas, capitulo de curatione phrenitidis, etiam ex mente Gal. ubi probatum est in ipso primo insultu, incipientis phrenitidis à syncera bile à sanguine segregatâ-

gatâ,neque ſanguine peccante,eſſe exhibendum medicamentum expurgans. Aliqui verò ad pauca reſpicientès, in omnibus febribus, & in omni incipiente morbo, revellere à foco putredinis per ſanguinis detractionem ſemper contendunt.

Neque illis ſufficit authoritas Gal. lib. 1. de compoſ. medic. per loca, ubi ſtatim in alopeçia pituitam, & utramque bilem, & idem facit in manantibus capitis ulceribus expurgat,& l. 1. in dolore capitis, & 13. method. plures oculorum inflammationes uno die ſanaſſe dicit, expurgatione.

Idem Hippocrat. 4. acut. 64. Hos ſi ab initio purgare volueris ante diem quintum facito: quod in fracturis,& vulneribus fecit & Galen. 4. method. Ergò humorum cruditas nullo modo impedit, aut vacuare, aut revellere, dum adeſt urgentia.

Sed dubitas ex trito ſatis loco, cruda paſſio non cedit, &c. Hippocrat. 4. acut. 23. ejus verba ſunt: Quicumque verò ea, quæ inflammata ſunt, medicamentis ſolvere conantur ſtatim per morborum initia, ii non ſolùm ab intenta, inflammataque parte nil adimunt, cùm non cedat, obſervaturque quæ cruda adhuc eſt affectio, verum quoque, & quæ morbo reſiſtentia, & ſana ſunt, abſumunt, contabefaciuntque, ductoque

ad

ad imbecillitatem corpore, morbus superior evadit, qui, ubi corpus vicerit, remedium non habet.

Tyrones hanc sententiam maximè contrariam putant his,quæ diximus de purgatione revulsoriâ, in phrenitide, & aliis similibus affectibus, & aliquid probat contra vacuatoriam, quando licèt non sit inflammatio particularis, sunt saltim crudi succi.

Sed non obstat,nec contrariatur Hipp.nostræ sententiæ, quàm ipsius esse putamus. Dico, in isto textu prohiberi purgationem in affectibus inflammatoriis hypocondriorum, non in aliis, urgente necessitate. Explico: quia in tex. 21. antecedenti, & hoc 22. expressè loquitur de inflammatione jecoris, vel aliorum partium sub septo transverso, in quibus pernitiosam dicit purgationem in principio, & præferendam esse sanguinis missionem,& ex arte quidem; ipse enim præceperat, vias debere esse patulas, ut purgentur humores, sed quomodo erunt patulæ, si compressæ, & dolorosæ à partibus inflammatis? Quo pacto non increscet inflammatio, si à toto corpore fiat tractio humoris ad partes inflammatas? Est itaque insigne impedimentum inflammatio hypocondriorum, atque ita ad sanguinis emissionem est recurrendum statim.

Quia,

Quia, si aliàs esset causa sincera, & supernatans, & omninò separata à sanguine, quæ peteret purgationem, tamen ad evitandum majus periculum, debet revulsio fieri per venas, quia neutiquam per ventrem fieri potest; revellitur etiam simul aliquid humoris peccantis. Ista fuit meus Hipp. text. 21. & 22. citatis.

At in principiis aliarum inflammationum cerebri, & thoracis temperari debet ista doctrinâ, secundùm Galen. 2. aphorism. 23. *Cerebro inflammato, aut pulmone in ipso primo insultu, &c.* Aliquando opus erit incipere à purgatione (nota *aliquando*) si concurrant omnes indicationes, & scopi purgationis; tamen ut plurimùm incipiendum est à sanguinis detractione. Ita Galenus, inchoantibus morbis, si quid tibi videtur movendum, move, præcipuè per sanguinis missionem, nonnunquam purgatione: & idem confirmat in pleuritide descendente, 2. acut. Igitur Hippocrates consuluit, quòd sæpiùs faciendum est, sed non negat, quòd aliquandò fit exequendum aliud.

Sed notandum (relictis hyppocondriorum inflammationibus) quod quando Hipp. negat medicamenta purgantia, crudo existente tumore, id fecit respectu humoris

contenti in parte: ille siquidem neutiquam cedit, usque dum, aut manus chirurgi accedat, aut medicamentis resolventibus exhalet, aut aliam terminationem suscipiat; tamen respectu humorum, qui sunt, in fluxu, & tendentiâ ad partem affectam obsidendam, quis dubitat, posse aliquandò exhiberi pharmacum? præsertim si venæ sectio aliqua præcesserit, quæ venas meliùs disponat ad compressiones: Quod docuit Galen. lib. de ren. affe. & id fortasse insinuavit Hipp. quando dixit loco citat. 4. de ratione victus, tex. 21. *Nam venæ sectio in his præferenda venit.* At post venę sectionem imminet manifestum vitæ periculum, nisi copia pravi, & supervacanei humoris expurgetur, qui neque clysteribus potuit deponi: in tali eventu, meliùs est periclitari cum ægroto, & pharmacum exhibere.

Celebris locus Hip. Et quòd hæc fuerit Hipp. mens, colligi potest ex lib. de medicamentis expurgantibus, ubi non minùs nos reddit formidolosos ad expurgandum ante declinationem, & sæpiùs nocere, inquir. Tamen ibidem subdit: *Si die purgationis superstes permanserit, & una cum purgatione remittat febris, sanus fit.* Quibus verbis duo apertè insinuat, & purgationem posse fieri, & posse prodesse: qui locus mihi videtur singularis, ad existimandum

dum, in urgentia (de qua eſt preſens ſermo) Hipp. pharmacum exhibuiſſe minorativum, nam primò agit de febribus acutis. Secundò poſtquam timuit, aut abſtinuit à purgatione. Ait tertiò (ſi die purgationis ſuperſtes ſit æger) explicans in magno periculo conſtitutum ęgrum bibiſſe pharmacum,& profuiſſe. Ergò iniquum eſt non tentare iſtud auxilium, quod in ſimili periculo unicum reſtat.

Quod etiam docuit ipſe Hipp. lib. de locis in homine, ſic ſcribens: *Cùm enim morbus periculoſiſſimus ſit, in his periclitari oportet, ſi enim ſucceſſerit, ſanum facies, ſin minus, quòd etiam aliàs futurum erat, id ipſum perpetitur.* Quam ſententiam Celſus ferè tranſtulit.

CAP. XIII.

Locus Hipp. expenditur lib. de humoribus. Animadverſio in Galen. Ubi multa de purgatione minorativa.

OFfert ſe locus difficilis Hipp. lib. de humor. com. 2. text. 21. talia ejus verba: *Multa autem purganda ſunt, eaque non propè iudicationem, ſed longiùs; raro autem in acutis multa ducenda ſunt, in delaſſatis verò totum.* Iſtum textum adduxi in ſcholis, cùm juvenilis diſputandi fervor urgebat ad probā-

dum

dum minorationem humoris crudi, ex mente Hippoc. Nunc maturiùs, & breviter ponderabo mentem Senis, & Galeni in communi.

Tres invenio propositiones in isto textu. Prima est, multa purganda sunt, non propè judicationem, sed longius. Secunda, rarò in acutis multa ducenda. Tertia, in delassatis autem totum. In quarum explicatione Gal. obscuriorem reddit sensum; ego non retorquebam, sed juxta principia, Hippoc. & Gal. explicabo. Prima propositio docet, esse purgandum multam humorum materiam, si opus fuerit, sed non circa crisim, nam esset naturam à debito fine retrahere, & sicut malum censetur, anticipari crisim, v. g. quę debebat fieri in septimo, fieri in sexto, quia videtur opus potiùs naturæ errantis; ita medicus erraret, si circa diem crisis pharmacum exhiberet. Quæ doctrina Hippoc. illos notat, qui quasi lege conducti purgant die sexto, ignorantes, an die septimo sit aliquid à natura movendum. Ergò præcipit Hippocrat. esse purgandum (si necessaria est purgatio) longe à judicatione. Galen. hanc particulam (*longiùs à judicatione*) explicat à parte post, quasi dicat post criticum diem, spectare debemus, quid faciat natura, si non expellit, ars debet supplere. Certè duo haber

bet difficilia sententia hæc Galen. ¶ Nam in commentario totus est in explicando ordinem facultatum respectu crisis: concoctrix perficit suum munus,& peracta coctione,insurgit expultrix, quā vocat authorem, & causam crisis; ergò si jam perfectè concocta est materia, & debet incipere expultrix,& non incipit, ut quid debet spectare medicus? Nonnè timor est, ne aut humor jam concoctus in aliquem periculosum abscessum tendat,aut nova putredine malignetur, cum ultra nequeat concoqui,neque nutrire? Ergò conocta purgare opportet,si natura non expellit.

Quorsùm ergò Galen. illam particulam (*longiùs à judicatione*) intelligit à parte post, id est, transeant multi dies post tempus judicationi dicatum.

Sunt quidem diversæ facultates coctrix, & expultrix, diversis utentes instrumentis, & potest esse una fortis, & alia debilis, & consequenter erit necessarium, non longiùs dilatare purgationem desideratam, & convenientissimam naturæ, ut ipsa non movente, moveas tu horâ motûs ejus, aut paulò post.

Natura non movēte, move tu hora motus ejus, aut paulò post.

Tamen cum illa particula (longiùs) habeat latitudinem, declarandus Galenus juxtà prudentialem medici dispositionem,

Purdẽtiali dispositione cognoscit medicus quando potest expectare, & quantum tẽporis.

ut cognoscat, quando potest spectare, & quantum temporis, si enim timet, aut recursum, aut malum abscessum, aut alia accidentia, statim naturam pigram excitet, & secundùm tenorem virium concoctos humores purget.

Sed quare locum ita difficilem sic relinquit? Quid est, multa expurganda? Quid est multa ducenda in acutis rarò? Quid est in delassatis totum? Ego si me non fallit assidua Hip. & Gal. lectio, existimo quòd in hoc textu habet etiam sufficiens fundamentum purgatio minorativa, quæ tam abstrusam, & excellentem sequitur indicationem, ut ad solos eruditos pertineat executio; nec vellem medicos juvenes, sine majorum consultatione, Hippocraticum hoc adire remedium. Sed ad nostrum textum.

Explicatur propositio in delassatis totum.

Certum est, in istis tribus propositionibus loqui Præceptorem nostrum de morbis judicabilibus absolutè, sed cum hac distinctione. In prima dicit, non esse purgandum circa judicationem; judicantur verò morbi acuti, aut ex decidentia tales. In secunda apertè loquitur de propriè acutis, siquidem dicit, in acutis rarò. In tertia, constituit delassatos, id est morbo acuto correptos, & delassatos, & vexatos à lassitudinibus morbosis. Sed accedo ad primam propositionem. Mul-

-Multa sunt purgāda longè à crisi, non quidem si natura,coctis humoribus, cum damno suo quiescit(ut dictum est) tūc enim medicus vacuare statim debet.Sed(sensus Hippoc.est) si natura.tardè,& lentè,aut diminutè expellit, debemus purgare, hoc tamen non possumus perficere statim,.sed spectare per aliquod tempus, & contemplari, quomodo se habeat in sua paulatina vacuatione, quem fructum recipiat, an consummare valeat fœliciter, hæc autem consideratio locum habet in crisibus, quæ paulatinè fiunt, & imperfectè: de his asserit Galenus, longè à indicatione esse ab arte supplendas, quia priùs debemus experiri naturæ motum.

Sed quarè illa prima propositio non possit intelligi de purgatione minorativa, quæ in principio morborum adhibetur, quando materia est cruda, aut ob nimiam quantitatem, aut ob pravam qualitatem invincibilem? Ostendo, posse sic explicari, nam hæc est, quam re verâ nobis proposuit Hippoc. quando dixit, *inchoantibus morbis, si quid tibi videtur movendum,move*, ut etiam Galenus in com. Hæc est etiam, quæ longiùs solet distare à tempore judicationis, imò, & quæ si futura est judicatio, ad illam disponit, sicut de sanguinis misione

dicere solemus: ergò sicut Gal.insinuat longiùs à judicatione à parte post; multò meliùs venit explicandus textus, longiùs à crisi, id est, in principio morbi; hoc siquidem tempus longiùs distat à judicatione, & tantum abest, ut turbet naturam, aut distrahat, quin potiùs purgatâ materiâ peccante, fœliciùs aggrediatur expultrix incoctiles, & concoctrix coctiles.

Secundò, quia hæc purgatio, tacta in prima propositione, non versatur circa turgentes, ut per se patet, nam vel ex mente, & explicatione Galen. solùm in secunda propositione agit Hippoc. de turgentibus, quando dicit: *In acutis raro*, quæ verba sunt ex aphor. ubi clarè agit de turgentibus cum præmeditatione purgandis, quia rarò turgent. Neque dicendum est, versari circa concoctos: patet, nam longè ante judicationem non sunt humores perfectè evicti, & cocti, coctiones judicii celeritatem, & securitatam ostendunt: præcedunt ergò. Igitur quando Hippoc. dicit, longè à judicatione est expurgandum, manifestè loquitur de cruda materia, quæ non potest coqui, si tota relinquatur viribus naturæ; si jam incipit concoquere, & fœliciter pergit, quis turbare ausus fuerit? Ergò loquitur de tempore cruditatis, longè à judicatione.

Se-

Secunda propositio facilè explicatur à Gal. (*acutis rarò*) pręcipit, scilicèt, purgandum *in acutis*, si materia turget, rarò verò turget.

Tertia propositio mutat ordinem quantum ad speciem auxilii,& quantum ad mensuram vacuandi. Loquebatur in duabus primis de purgatione, & loquitur in tertia de delassatis, id est, maximè à lassitudinibus vexatis, morbò magno correptis: indicant verò tales magnę lassitudines magnam quãtitatem humorum, vel rumpentium vasa, vel vires opprimentium (quæ sunt duæ species plenitudinis)in his,dicit,esse vacuandum totum humorem, quia plenitudo ad vasa tam magnam poscit vacuationem, imò illam exercuit Gal. ad animi deliquium. In alia verò quoad vires etiam totum vacuandum humorem, qui premit, usque dùm vires victrices maneant, & superiores, antequàm adveniat corruptela. Scis, quod utraque plenitudo, ut sic, & absolutè caret vitio, sed ea quæ ad vires parvo tempore durat, quin tendat in corruptionem. Ergo in utraque totum humorem superantem præcipit evacuari, in ea quæ ad vasa, ne illa mala,quæ timentur, adveniant; in ea quę ad vires, ne corruptela incipiat.

CAP.

PAP. XIV.

Claritatis gratiâ, communes objectiones dissolvuntur propter scholasticos, licet ex dictis clarescant.

Dices : natura non evacuat in principio; ergò nec medicus ejus imitator, Dico, quòd medicus optimus est imitator naturæ, & ob id purgat aliquando in principio, quia natura ipsa id solet facere, cùm afflicta, & oppressa est, & hoc quidem cum magnâ utilitate. Ille aphor. famosus *in perturbationibus ventris*, *& vomitibus sponte factis*, *&c.* de omnibus loquitur vacuationibus factis à natura, aut in principio morbi, aut augmento, aut statu, & omnibus communis est una, & inviolabilis regula, ut si talia, qualia debent purgari, purgentur, censenda sit optima, & laudabilis vacuatio, quantum attinet præcisè ad talem vacuationem; ergò medicus optimus imitatur naturam in simili periculo.

Ad secundùm dico, si humores sunt quieti, debent vacuari, quando fallaci quiete quiescunt; majus enim damnum succrescit naturæ ex illa falsa quiete, siquidem patitur cum vitæ periculo, & nil agit.

Ad tertium, quando purgamus humores

res ita crudos, illos educimus, non bonos. Duæ concurrunt causæ, ut sic fiat, quia medicamentum malos trahit, non bonos, & expultrix malos sequitur, retentrix bonos retinet, hic est ordo naturæ.

Ad quartum dicimus, naturam esse adminiculantem, quia appetentem, & turgentem in actu primo, solùm deficit conditio ex parte pafsi, ut minoratione fiat, quod restat, magis obediens.

Ad quintum dico, humores esse trahibiles à medicamento, quamvis sint aliis mixti. Rideo, quando tales audio illationes, quasi fuissent amissæ, & corruptæ similitudines inter trahens, & tractum. Intellige, quod licèt malus humor cum bono sit mixtus, trahitur à medicamento, quia attingitur à qualitate illa motiva, quæ fluit à medicamento, & hoc sufficit; attingitur malus, & alienus: bonus, quia non peccat, retinetur à viventi. Præterea, attende, quòd per illam, quam vocas, mixtionem, non deperditur forma humoris, aut similitudo cum medicamento: ergò quis prohibet trahi?

Ad sextum dico, quòd ut natura solet per malos abscessus in mortem tendere, ita per evacuationes, symptomaticas dictas, solet salutem recuperare, ut multi ægroti apud Hippocrat. supra relati. Nos æmulamur

mur naturam rectè operantem, non sinistrè.

Ad septimum, nomine turgentium, subintellexit urgentes, eandem siquidem habent, aut majorem efficaciam in indicando, ac turgentes: nam turgentes, aut cucurbitulis, aut potionibus frigidis frænamus, aut coercemus, & fieri potest, ut clystere ad inferna ducamus; urgentes verò, & fallaciter quiescentes, sola vacuatio deturbat.

Ad octavum dico, etiam medicus raro per initia debet purganti minorativo uti. Quando, scilicèt viderit, indicationes sufficientes ex signis multorum, aut malorum humorum distantium à natura sanguinis, aut tam malâ qualitate affectorum, ut natura non coquens succumbat.

Ad 9. omnes contrarii textus intelligunt extra urgentiam, cum illis urinis tenuibus, & nebulosis: si non adsint signa urgentię prædictæ, non est purgandum, sed clystere utendum.

Ad decimum, idem dico, profluvia verò sanguinis in principio, si morbus non fit ex sanguine, rectè damnat Galenus 1. de Crit. cap. 8. At verò si morbus oritur à causa sanguineâ, confert, evacuatâ eâdem specie humoris peccantis: à similibus profluviis didicit Galenus mittere sanguinem in

in principio, ad animi usque deliquium; si verò profluvium sanguinis accidit in morbo purè bilioso, aut pituitoso, aut melancholico, erit malum, ut signum, & ut causa. Hanc regulam accipe ad omnes similes objectiones textuales explicandas, ut tantùm deflectat evacuatio à bonitate, quantum discedit ab specie humoris peccantis. Ad pensum vacuationis mutantur vires, si vacuatur quale opportet, roborantur, si è contra, fatiscunt. Ergò si aliqua vacuatio est symptomatica, quo ad tempus, quia fit in principio, si tamen evacuat talia, qualia opportet, non est detestanda, quia causa salutis existere potest, & ideo aliquando in aliqua necessitate urgentiæ meritò imitanda.

Ad undecimum, ille locus Gal. multoties explicatus est. Omnes vacuationes in principio non sunt ex lege naturæ regulariter operantis; concedimus libenter: sed quæ nunquam deficit in necessariis, providit sapienter, ut si aliquando opprimeretur, apponeret conatum ante coctionem, ut expelleret inimicum, quem tolerare posteà non poterit; & ita omnes Gal. authoritates semper intelliguntur, solum attendendo vim causę morbificæ, ut signa dant suæ violentiæ: tamen neutiquam sunt à natura merè errante, sed proficiscente in melius.

Quis

Quis dixit, quod tales evacuationes sunt opera causarum morbosarum? asserendum est (ut explicemus Gal.) esse opera naturę vitalis lęsæ, & irritatæ, sed talia qualia opportet excernentis, & properantis, etsi per labores, ad salutem. Debebat contemplari Gal. quòd ipse docuerat in lib. de morb. & sympt. cum Philosophum agebat. Coctio in nocitivo (id est, coctio, qua per febres humor putridus reducitur ad benignum) actio symptomatica est) quia læsa à principio læsso; an ob id non habet leges naturæ? habet quidem, & ad finem bonum consequendum, & illam adjuvamus. Ità vacuatio symptomatica, quæ per morbos fit à natura, actio est ipsius naturæ, sed lęsæ, per quam si trudit quod stimulat, imitanda, laudanda.

Ad duodecimum, de atra bile nil novum invenit Galen. in com. 22.4. nam existimat, quòd sicut malum est, alios humores excerni in principio morbi, ita dicendum de atra bile. Sed nos jam explicuimus, quo pacto istę vacuationes malæ sint, & quando bonę: forsan atra bilis hoc habet peculiare, illa scilicèt, quæ propter igneam vim assata, & terram fermentat, & muscas fugat, inter alios humores, maximè naturam irritat, stimulat, & labefactat; quare quamvis evacuata causet bonum aliqnod, sed ita dilacerata re-

relinquit naturam ob effrænem conditionem, ut significet magnas internas intemperies: sed hoc non tollit purgationem artificiosam, nam artifex si tam effrænem succum debet movere, miscebit potioni, quæ roborent, deliniant, & demulceant tam acres qualitates, nè motus pejora faciat. At speramus semper majorem utilitatem, quàm damnum.

Ad 13. dic, rectè Celsum dixisse, nam sanguinem mittimus, non solùm in abundantia sanguinis, sed in vitio sanguinis, neque solùm in vitio ejus proprio, sed etiam in illo, quod resultat ex miscella aliorum pravorum humorum cum sanguine. At purgatio semper respicit humores diversos, separatos, & supernatantes, alienos à natura sanguinis, suâ qualitate molestantes.

Dubitas rursùs de foco putredinis, quia focus adest in omnibus febribus putridis, atque cum in illo sint humores putrescentes, & magna caloris intensio, cujus ratione trahit, confluuntque de novo humores, sanguinis missio semper exercenda erit, nam valet vacuare aliquid, quod in foco continetur, & revellere quod fluit.

Dico, focum esse multiplicem, & varium, quia nil est aliud, quam id, quod fovet, aut conservat febrem putridam: hæc potest conservari

servari ab aliqua intemperie calidâ jecoris generantis copiam bilis præternaturalis. Erit ergò focus jecur ipsum, ut contingere potest in aliquâ tertianâ exquisitâ, quæ licèt septem periodis terminetur, si tamen calida jecoris intemperies duret, suppeditans materiam, ultra prędictos terminos progreditur. Obstructio est etiam focus, qui comitem habet prohibitam ventilationem, putredinem, & tandem febrem conservat. Quæ relinquuntur in morbis recidivas facere consueverunt (partes, scilicèt humoris crudi non victi,-qui aliquando,nec obstructionem, nec sensibilem facit intemperiem) talis humor focus putredinis est, quia in eo resident seminaria putredinis, in diem recidivę custodita, quasi ignis consopitus, & cineribus involutus. Istæ verò,& si quę aliæ sunt focorum differentiæ, solent inveniri seorsum,& simul, & in diversis corporis partibus, nam in prima, & secundâ,& tertiâ regione, quorum omniûm explicatio ad libros pertinet de febribus.

His suppositis, constat,idem esse dicendum ad istam dubitationem, quod in superioribus ostendimus, semper inspiciendam speciem athomam causæ hûmoralis,ut species eligaturr vacuationis.Focus solam bilem retinet? revellendam, aut vacuandam bilem, in

indicat. Solam melancholiam conservat? (ut lien in quartanis) hanc deturbandam dicit. Sola intemperies continuâ generatione morbum fovet? Duplici manu utendum esse suadet, nam attemperari pars desiderat, & productum expelli.

Crudi succi seminaria relicta, si optimo victu non possunt corrigi, purgationem exclamant. Vide jam omnes focos humorum sincerorum, citra sanguinis missionem aboleri. Sed qualis sit focus in febribus sanguineis, aut cōtinentibus, non pertinet ad hunc locum, quia agimus nunc de febribus pendentibus à sinceris humoribus citra sanguinis miscelam, quæ ex necessitate debent habere similes focos, aversantes sanguinis detrâctionem. Sed mâximè notandum, quòd licèt cœperit febris (ut sæpè contingit) cum sanguinis præsentiâ, tamen post ablatam omnem quantitatem sanguinis peccantis, perseverante putredine, remanent jam humores ita alieni, ut focus mutatus sit: nam antea erat focus humorum simul cum sanguine, sed post plures venæ sectiones, & intensiorem putredinem, est focus sincerorum, & separatorum humorum putrescentium; ergo distingue focos, & distingues curationem.

Ad decimum quartum, dices: si focus con-

sistit solùm in quadam ignea intemperie jecoris, quę manutenet, & conservat accessiones tertianas, generatione continua portionis bilis prętenaturalis, nonnè post purgationem attemperabis potionibus utilibus, syrupis, aut apozemate facto ex arte, aut balneo partiali, aut inunctionibus, & victu attemperante. Quid habet sanguinis detractio cum attemperatione simplici, quæ debet fieri per se, & non ex accidenti? Morbos debes curare per contraria; nunquam curationem ita ridiculam invenies in medicinæ Parentibus, ut sanguine non peccante, dicant, esse attemperandum jecur, sanguine detracto. Illud saltim invenies, existentibus scopis sanguinis missionis, consequi etiam, ut temperetur corpus; hoc dico de foco consistente in sola intemperie, quia nunquam indicat per se sãguinis detractionem, nisi cum alio vero exposcente conjungatur. At si cum intemperie complicetur obstructio, clarum est, esse agendum cum obstructione simul, illam reserando, humoribus crassis tenuatis, viscidis incisis; non tamen semper pendet obstructio ab humoribus exposcentibus sanguinis detractionem, atque ita falsum est, focum putredinis semper petere talem vacuationem, sed illa, quę obstructioni, & putredini contrariantur. His tamen

ab-

absolutis, expendere oportet, quid sentiendum de humoribus incoctilibus, quales sint; an aliqui verè tales dicantur.

CAP. XV.

De humoribus incoctilibus in speciali.

IN superioribus diximus, eam cruditatem humorum supernatantium exposcere purgationem, quę naturam ita vexat, ut nisi statim aliquid deponamus, periculum vitæ immineat: quæ doctrina videtur universalis. Consonum est, videamus impedimenta particularia, quæ se tenent ex parte humorum, & primo enumerare cõvenit, & distinguere differentias humorum incoctilium, ut hinc ponderemus, an sint, aut non sint, impedimenta ad purgationem moliendam.

Primò, humores possunt esse incoctiles largo modo, ob solam quantitatem nimiam, quam dispositionem voco respectivam, quia in ordine ad vires tales dicuntur; nam si minuantur, natura fœliciter aggreditur superare quod restat, ut si tanta sit copia bilis, aut pituitæ, aut alterius humoris (qui sanguis non sit.)

Secundò, sunt aliquę substantiæ ex pro-

priâ naturâ incoctiles, ut lapides, ita tumores cancrosi, aut schirrosi, non possunt concoqui, aut maturari, quia ex nativa conditione, & mixtione humores contenti sunt incapaces talis beneficii: quæ doctrina ex 4. Metheor. clarescet, non enim omne mixtum est coctile, sicut non omne est friabile.

Ad istam secundam differentiam reduco venena insuperabilia à nostrâ naturâ, & humores taliter venenatos, nam tales substantiæ non per motum proprium coctionis, sed diverso modo, aut vincuntur, aut extirpantur.

Tertiam differentiam constituo quorundam humorum talis naturę, ut licèt aliquem gradum coctionis recipiat, tamen ita tardè ad perfectam devenire possunt, ut priùs ęger ab accidentibus, & morbo periclitetur.

Quarta differentia illorum humorum censenda, qui licèt superentur, & coquantur à nostro calore, tamen vapores, qui elevantur, dum coctio fit, partes principes maximo afficiunt periculo. Qui hęc non contemplatur, relinquit naturam, dicendo: agitur coctio, non est turbanda; jam vacuationes sanguinis factæ sunt; nunc quiescere oportet. O fallax consilium! Notandum ergò quòd non sufficit, ut coctio fiat, sed quòd securè sine lethali damno partium principum peragatur.

Sed dicet aliquis; impediri possunt vapores, ne occupent caput, aut cor, repercusivis, frictionibus, & aliis auxiliis.

Advertas, obsecro, & rem gravissimam audi. Non loquimur de morbis a totó genere salubribus, sed de his, in quorum causâ latitat pernities, & consequenter periculum vitæ; contingit ergò ut talis causa humoralis agitata per coctionem, emittat partes quasdam vaporosas, aut tenues, in quibus malitia existebat, non in mediocribus, aut crassis; medicus verò contemplatur signa coctionis in his, & non videt, tenues malignã qualitatem elevare, & quasi in plaustro ferre usque ad intimiora membrorum nobilium. Si repercusivis uteris, forsan crassescent, & detinebuntur in membro, aut retrocedent ad majus damnum; si cucurbitulis, parùm, aut nil proderis, nam coctionem plus retardabis, calore avocato, & non attinges partes vaporatas, quæ internas vacuitates perambulant, & interim dùm in hoc laboras, aut phreneticus, aut syncopticus, aut lethargicus fit æger. Igitur tales humores vocamus incoctiles, in hac significatione, quia si speramus perfectum statum, & terminum coctionis, priùs multò peribit æger, ob pericula, quę sequentur in actu prædictę actionis coctricis: Nam licèt coctio

emendet putredinem in una parte capaci, in alia non potuit.

Sed dubitas, nam in hoc casu non oportet negotiari cum humoribus, qui coquuntur, sed cum tenuibus, qui elevantur, celebrabiturque aliqua revulsio, non tamen vera evacuatio.

Nota. Rectè dubitas, sed notandum, quod (ex arte) evacuandi sunt tales humores minorativè, & est vacuatio per se, ex accidenti verò retractio à principibus membris, quia inspicimus primò causam ipsam totalem, quae cum periculo coquitur, & secundariò partes, quae separantur, & elevantur, malitiam deferentes. Non eqaidem aliter possumus tollere pravum effectum talis coctionis, nisi minuamus tales humores, & per regiones ducamus maximè contrarias, & longinquas à partibus principibus. Quàm plures liberati sunt hoc consilio! erant satis vacuati per sanguinis missionem ante septimum. In hoc die apparebant coctiones, sed cum periculo partium principûm, & in octavo, aut decimo, aut alio die securo, secundùm speciem morbi, manuducebamus humorem decocto communi cordiali purganti, mixto cum syrupo boraginis. Putabant infirmus, & assistentes quotidianum esse syrupum, & ad vesperam dejectionibus le-

levatus, salutari fallaciæ gratias agebat, & extollebat auxilium.

Alia differentia potest considerari in hunc modum, quando diversitas adest humorum, quidam efficientes febrem, qui tardè coquuntur; alii verò pravi, qui solent misceri cum semicoctis, in malaque terribilia ægrotum deducunt. Equidem humores illi ex sua naturâ coctiles sunt (illi scilicèt, qui causant febrem) tamen quia cum coctio fit lentè & tardè, periculum est, ne alii praviores misceantur, ad majora damna causanda; consonum erit, non spectare ulteriorem conctionem. Ad istas quatuor differentias, possunt aliæ (si quæ sunt) reduci.

Tamen dubium est, quid sentiendum de serosis, & tenuibus, nam Galenus statim in principio illos præcipit expurgare, lib. *quos, & quando*. Ex quo loco maximum colligimus, argumentum ad fundandam minorativam purgationem, crudâ existente materiâ, nam si humores peccantes sunt tenues, & serosi, cur non erunt evacuandi? qui punctus ut exactiùs consideretur, aliqua præmittenda sunt.

***

CAP. XVI.

Quas coctiones consideravit Hippoc. in humoribus?

COmprimo sermonem ad quasdam alterationes, quibus nostra temperies ab animâ gubernata, emendat, & corrigit humores discordes,& præternaturales,aut perficit alimenta in ordine ad nutritionem.Has duas coctionis differentias, primus docuit Hippocrat. nam lib. de natura pueri dicebat: *Fructus coqui adjutos à calore Solis.* Quibus verbis illam perfectissimam coctionem, quæ maturatio dicitur, insinuavit. Aliam subjunxit minùs perfectam, dicens 1. epidem: *Coctiones excrementorum semper esse bonas*, à quo Arist. mutuatus, 4. metheor. dicebat: *Coctio alia formam respicit, alia formam quandam, qualis in urina apparet, & in pure.*

Ubi notandum, victoriam hanc naturæ, quam in excrementis manifestat, nil esse aliud,quàm omnium qualitatum pravarum, quoad fieri potest, amotionem, aut reductionem ad similitudinem qualitatum residentium in solidis membris; quo fit, ut hæc coctio semper ea, quę coquuntur,dulco

coret, & demulceat; ita Hippoc. lib. de locis in homine, quasi diceret: omnem alienam abigit qualitatem, & quoad licet, reddit propinquius naturæ, omne siquidem quod nutritorium est, sub ratione dulcis altere debet, ut dixerat Arist. quod memini, me declarasse, non quòd necessariò sit dulce, sed nomine dulcis intelligendum nostræ naturæ familiare, & carens inimicâ qualitate, & incoctili, quod etiam docuerat Hippocrates, lib. 4. de morb. dicens: *Alimentum hominis debere esse leve*, quasi diceret, suave, familiare, subjicibile, mitigabile, quod aliis verbis explicuit 3. acutor. *Malitiam coctorum tollit.*

Quam doctrinam nunquam Gal. deseruit, siquidem 2. acut. text. 44. inquit: *Cruda bilis flava admodum est, & acris, & malè olens, &c.* Unde acrimoniam coqui dicere consuevit, ut lib. 1. prorret. com. 1. quod à divino Hippoc. desumpsit, lib. de veteri medicina, sic mirabiliter dicente: *Quanto autem tempore bilis elevata fuerit, & cruda, & meraca, ac infebres sedare posis, &c.* nullâ arte, neque dolores, neque febres sedare posis, &c.

Jam vides ex Hipp. coctionem illam perfectissimam, quæ maturatio fructuum est, cui correspondet perfectio alimenti optimi, quam acquirit perfectâ assimilatione ad

no-

noſtra membra alenda. Et ſecundò, aliam alterationem, quæ coctio etiam nominatur, qua humores domantur, & deliniuntur, ablatis extremis qualitatibus, ad quemdam teporem, & remiſsionem deducti. Sed non ad ultimam illam, & perfectam maturationem, ob incapacitatem paſsi, ſed ad quandam menſuram, ut poſsint ſubjici facultati expultrici.

Hac doctrinâ Hippocraticâ ſuppoſitâ, dubitari poteſt in ſcholis, & conſultationibus curativis.

CAP. XVII.

An humores ſeroſi, & tenues, ex propria conditione ſint apti in principiis morborum ad purgationem, nullâ ſpectatâ coctione, ànverò impediant?

PUtant aliqui, ſeroſos humores eſſe incoctiles ex propria naturâ, quia aquei, nàm ut aqua non eſt coctilis, quia non eſt mixtum, ſed corpus quoddam ſimplex carens oppoſitis patibilibus, quæ ſunt materia coctionis; eâdem ratione & ſeroſi humores, quia aquei. Colligunt autem ex Ariſtotele 4. meteor.

A

A posteriori etiam, quia quæ coctione subeunt, crassiora evadunt, & aqua tota in vaporem vertitur vi caloris.

3. Confirmant ex Galen.lib. *quos, & quando*, cap. 7. cujus verba: *At hæc omnia etiam tempus mostrabunt, siquidèm inter initia morbi, tenues, & aquosos humores evacuabis: ubi tenaces, & crassi fuerint, quales suâpte naturâ sunt pituita, & nigra bilis, concoctionem spectabis* Hæc Galen. Cui subscribit Aetius lib. 3. capit. 23. Si ergò initio purgandi sunt tales humores, indicium est, ex propria natura incoctiles putasse etiam Gal. qui semper cum Hippoc. clamat, expectandam coctionem.

Sed locus elegans Gal. id stabilire videtur lib. 2. de facult. nat. cap. 9. cui tit. de generatione, & corruptione succorum, circa finem, ait: *Verum seri genera omnia, quæ in succis habentur, sunt excrementa: purumque ab his esse postulat animalis corpus; reliqua verò, quæ prædicta sunt, usum aliquem naturæ conferunt, & quod crassum est, & quod tenue.* Certè satis apertè docet, omne serum quocumque tempore esse objectum facultatis expellentis, cùm humanum corpus, ut sanum sit, ab illo esse liberum expostulet. Quod non diceret Gal. si aliquam coctionem ferre posset, expectaret quidem, ut in aliis humoribus.

Alii Authores putant, serosos statim vacuandos, non quia incoctiles sint ex propria naturâ, sed quia tenues, & facilè trahibiles à medicamento expurganti. Hujus sententiç fuit Rhasius, qui fuso sermone reprehenditur ab Avic. fen. 1. 4. Quamvis à Manardo omnibus suis nervis defendatur. lib. 12. epist. 1. argumentis Avic. respondente; sed hic author non vidit doctrinam suprà citatam Hipp. lib. de vet. medic. Quam Aristot. distinctiùs explicuit. 4. meth. Ergò serum omne coctile est illâ secundâ coctione, (ab Hippoc. traditâ) domari siquidem, & mitigari potest à natura, ut alii humores alieni à sanguine, utraque bilis, prava pituita, &c. Tamẽ coctionem illam perfectissimam, quam fructus assequitur, adhuc alimentum subire non potest.

Igitur serum salsum, aut acre, calidum, aut putrescens, corrigi potest, & temperari, dulcedinem, aut suavitatem aliquam accipere ab arte, & à naturâ: ab arte quidem per contrariorum adhibitionem; à natura, quia ejus temperatura, calida, & humida animalium propria, semper demulcet, quæ salsa, arida, & acerrima sunt.

Contraria facilè dilues. Ad primum dic: serum non esse aquam, sed mixtum quoddam aqueum; potestque coctionem illam im-

imperfectam subire; & ob id dixerat Arist. 4. meteo. omnis humor præter aquam igne crassescit, & coctuгam admittit.

Ad secundum jam patet, quid dicas; nam serum non est aqua, ut dictum est, & consequenter non totum vaporabile, sed ut mixtum aqueum (sicut alii humores) corrigibile, & emendabile.

Ad tertium ex Gal. dic, non indè colligi ex illa authoritate, serosos esse incoctiles, sed purgandos, docuit citiùs, factâ comparatione ad crassos; tùm propter suam fluxibilitatem, & majorem obedientiam; tùm etiam, quia sæpius contingit tenues purgari in principio, & fœliciùs purgari, quam crassos: Itaque noluit Galen. legem statuere, qua semper serosi succi in principio purgarentur, sed tantùm insinuavit, illorum purgationem facilem esse respectu crassorum. Præterea tenuium, & aquosorum promptitudinem ad irruendum in partes principes, reformidans Gal. consultum esse, existimavit, illos sæpiùs ante coctionem vacuandos, crassos autem raro: quasi diceret, in acutis morbis à tenuibus, & serosis pendentibus, ab initio solemus expurgare: in longis verò, qui à crassis, & viscidis, oriuntur, coctionem spectamus. Ita certè videtur interpretari, Averroes 7. col. cap. 7.

Ad locū lib. quos, et quādo.

At

At ubi spes est, tales succos tenues fore superandos (ut sæpiùs in tertiana fit) coctio illis debita spectanda est: ergò hoc sit manifestum, serosos humores, non esse ex propria natu â incoctiles, sed ex accidenti, aut ob multitudinem, aut quia in tali loco existant, ut non posint debitum beneficium naturę susceptare, ut in Ascite contingit, aut ob pravam qualitatem illis adjunctam. Atque adeò quantum attinet ad expurgationem minorativam, idem de serosis, ac de aliis dicendum, non esse spectandam coctionem illam secundam ab Hippoc. dictam, si urgeat aliquod periculum majus; quod medici prudentia metiri debet: Quis (interrogo) tempus conterit in rectificandâ aquâ hydropicorum? Quis spectat coctionem? nullus.

Sed poterunt tales humores, ut supra diximus, aliquo modo demulceri, & subagi, aut vias aperire, per quas debet fluere, nisi aliud urgeat.

Ad locum Galen. de facultat. nat. dico, nil afferre contra dicta; est quidem omne serum excrementum, in quo convenit cum omnibus humoribus putridis alienis à sanguine; sed differt, quia facilius vacuatur, & frequentiùs in morbi principio ob rationes jam dictas.

CAP. XVIII.

Ea, quæ in habitu corporis, sive in tertia regione continentur, an, & quomodo impediant vacuationes?

DIces, nullám esse in ré positâ dificultatem, nam indicatione sumptâ à situ, sicut contenta in ventriculo vomitum petunt, in intestinis, & cavâ hępatis dejectiones, in venis, & gibba hæpatis vacuationem per urinas, aut venæ sectionem: ita quæ in carnoso ambitu extra venas continētur, per cutem extrahi desiderant, & ita nullum prestant impedimentum. Imò è contra sanguinis missio, & expurgatio impediēt talium humorum exitum per retrocessum ad interna; & in magna pericula devenire poterit æger.

Undè Galen. 4. de sanit. tuend. cap. 6. *Caveri opportet, ubi in solidis partibus mordacia excrementa redundant, revulsum ad interiora.* Quam sententiam Avicenna sequutus in cap. de phlebotomia jussit, post perfectam variolarum apparitionem abstinendum esse à venę sectione. Sed quid sentiendum, & quid agendum sit in hac dispositione, paucis aperiam.

Humores contenti in variolis, morbilis, tu-

tuberculis, pustulis, crisipelate, maculis malignis, & aliis quibuscumque hujus census existentes in genere carnoso, id est, extra venas capillares, per cutem evacuari desiderant, atque hæc istis est regio deputata à natura.

Atque si complicetur cum lassitudine mere ulcerosâ, quæ affectio est etiam tertię regionis (nullo modo lęsâ secundâ) eamdem etiam viam vacuationis desiderant, ut quid (dicas mihi) violentia naturæ inferenda, revocatis humoribus ad venulas, & indè ad majores, adque mutato situ, de ignobili membro ad nobile?

Tamen multoties solent ista exanthemata, aut cum lassitudine phegmonosa, tensiva, aut cum signis virtutis intus opręssæ complicari; quo casu venas vacuare, sine dubio oportet. Primò, quia ad id, quod magis urget, intendendum. Secundò, quia putandum est, ex venis sic repletis, foveri etiam, quæ in tertia regione molestant, atque fieri posse (ut reverà contingit, ut neque gravatæ internæ partes propellant, neque externæ peculiaria excrementa deturbent; itaque in tali complicatione tertia regio oppressa, non repugnat, imò postulat venæ sectionem.

Sed maximè notandum, exire aliquando variolas, aut morbillos, ita placidè (cum se-

febre, aut sine illa) ut error sit venam secare. Commoda regio est: nullum accidens urget, neque ex pulsu, aut alio signo potest intelligi latitans malum; quorsum sine ulla indicatione audet medicus turbare crisim? Quæ judicantur, sinere oportet, & in hoc casu intelligendus est Avicen. quando dixit, non esse vacuādum, apparentibus variolis: atque existimans, quarto die incipere eruptionem, dicebat, post quartum non esse phlebotomādum: tamen hac nostrâ consideratione temperandus tantus author, aliter falsum diceret.

Sed dubitas, an sicut prędicta intelliguntur de sanguinis missione, ita etiam mutatis mutandis, possit intelligi de purgatione? Petis omnia, quæ supra dicta sunt de supernatantia: sed ut omnem errandi occasionem tollamus, dico breviter, quibusdam propositionibus rem coarctans.

1. Propos.

Potissima ratio, ob quam moriuntur plures ex febre pūcticulari, assignatur

Sanguis missus est in principio ratione indicantium, & jam impetu incipit natura pellere ad cutim; sine, obsecro, parumper, ut facimus in aliis vacuationibus; ne mittas sanguinem, nec expurges, quia quando natura est in illo primo impetu, ad aliquam regionem, cum maximo periculo illam intertur bas, aut debilitas, habet sufficientes vires ad maculandam cutem, & tu illas debilitas, ne

posit perficere vacuationem, & maneat intus venenum; & hæc est potissima inter alias ratio, quare plures moriuntur ex febri puncticulari, quia nunquam cessas à sanguinis extractione, adhuc in ipso impetu exeuntium macularum, quia putas, esse vacuationem simpliciter symptomaticam, & totum te convertis ad internas partes inaniendas.

Cum vides anxietates in ista excretione, putas, juvari naturam flebotomiâ, & moves venenum ad cor, quod à natura movebatur ad cutem.

3. *Prop.* Ergo si in altera visitatione (oportet frequentissimè visitare infirmum, ut faciebat Galen.) inveneris unam, aut alteram tantummodo maculam, & ægrum conflictari, neque frictionibus, aut cucurbitulis levari, benè vides, non posse comprimi venas ad expellendum, debesque vacuare, & statim fricare: ergo illæ maculæ, aut variolæ raræ, & parvulæ, & cum afflictione patientis, non impediunt, sed postulant vacuationem per venas, quia adhuc vires gravantur: at si non gravantur, interiùs quid faciendum?

4. *Prop.* Dico in senibus, & debilibus, non juvandam esse istam vacuationem cutaneam, per apertionem venarum, sed per cutis scarificationem; est in senibus cutis dura, sicut & compacta propter ætatem; conveniet que scarificatio cutanea, maximè

certè timenda ægritudo puncticularis, in cute clausa: aperienda ergò. Atque in debili virtute expultrice, levandus æger per attractionem ab arte. Parum pellunt internæ partes, atrahant externæ, ut impleatur dictum Hipp. secant homines lignum serrâ, alter trudit, alter trahit; sic non patientur insigniter vires, & venenata materia evertitur. *Ægritudo puncticularis in cute clausa, maximè timeda.*

De die 1.

Duo mala facis, vacuando ex venis, quando debes vacuare ex carnosis, debilitas cor, & confluunt ad illud humores maligni, quia inanitæ partes necessariò recipiunt, mille rationibus Philosophicis, quas nunc fugio.

5 Memini, me cum Gentile quæstionem excitasse, an in prædictis casibus venâ sectâ moveantur humores ad intima, an ad externa? fortiter affirmantibus aliquibus, circa scissuram concurrere, non ad viscera, & ita ad carnosum genus trahi. Sed in hoc est maxima fallacia, nam depositâ omni plenitudine ad vires (ut supponimus) manent partes internæ destitutæ: & certo certius putandum, dividi humores quosdam motos ad scisuram venæ, & alios ad supplendum vacuum internum, atque cum isti pravâ sint qualitate affecti, quis dubitat, cor incidere in urgentiora pe-

pericula? Itaque concedo Gentili moveri aliquos ad venam ſciſſam, ſed affirmo reliquos replere vacuitates internas, & hinc pericula, & mortes in caſu prædicto.

6 Sed de purgatione, diverſa, & clariſsima ratio illuceſcit. Incipiunt apparere maculæ, & cum ſatisfeceris ſanguinis miſſione, medicamentum expurgans exhibuiſti; magnum errorem commiſiſti, quia licèt ſanguinis miſsio erat rationibus dictis interdicta, habebat tamen illud fallax aſylum, quod movebat humores ad ſciſſuram venæ. Tamen expurgatio facta à medicamento, nullam habet excuſationem: omninò eſt contra artem, & contra naturam; quia adeſt motus ad circumferentiam, tu moves ad centrum; quando elongantur humores à corde, & viſceribus, tu laboras, ut appropinquent vitæ principiis.

Undè, tranſacto die quarto, quotidiè manè, & veſperè inſpicienda eſt cutis, ut ſi unam ſolam maculam vides novam, neutiquam cogites de purgatione, quia ſolum illud ſignum ex parvula maculâ (ſimul cum aliis) impedimentum ſufficiens eſt ad expurgationem, quia indicat inceptum motum ad cutem.

Ex dictis ſatis aperta manent verba il-

illa Gal. 4, de sanit. tuend, cap. 6. *Caveri opportet, ubi in solidis partibus mordacia redundant excrementa revulsum ad interiora.*

Sed dubitas, si initium eruptionis variolarum, morbillorum, aut aliorum similium, complicatur cum recenti, & insigni onere primæ regionis, à nive, & variis alimentis gravatæ, quid faciendum? *Dub. valdè notandum.*

Satis jam est de simili puncto dictum supra, & nunc dubitas, quasi non haberes medicamenta taliter primæ regioni dicata, quę neutiquam turbant secundam, nec revulsionem illam, quam timet Galenus, concitare valeant: quando fortìa clysteria non sufficiunt, non quidem si expurgatur prima regio ita onerata, revelluntur humores venarum, & partium carnosarum, sed melius natura insurgit, & melius comprimit venas versus cutaneam regionem; nam talis potest esse frigiditas primę regionis, ut cor, & viscera comprimat, & ad syncopem deducat: quo ergò pacto, vitales facultates poterunt aliam sarcinam venarum superare, si coarctantur à prima,

CAP. XVIII.

De morbis, qui impediunt magna auxilia.

SI de caufis humoralibus impedientibus, aut menfurantibus vacuationes, aliquid reftat, fufpicor, reduci poffe ad ea, quæ dicta funt. Nunc ad morbos deveniendum, qua in parte, licet non omnes percurremus in fpeciali, tamen ex his poteris eandem methodum in aliis ita exercere.

Morbi, qui vacuationem valent impedire, aliàs ab alio affectu indicatam, aut funt in intemperie, aut in compofitione, aut foluta unitate: ac morbos in intemperie alios partis, aut totius ftatuere oportet, quare fimilem confiderationem in his habere poffumus, ac in naturalibus intemperantiis in principio hujus lucubrationis propofitis.

In frigidis, & humidis intemperiebus venæ fectionem reformidamus; primò quidem cordis; fecundò, cerebri; tertiò, hæpatis; quartò, ventris.

In calidis, ac ficcis morbis purgationem magis timemus, ac præcipuè quidem ven:

ventriculi: Secundò, hæpatis; tertiò, cordis; quartò, cerebri, & renum, ob primum, aut ultimum medicamenti occursum, ut supra tactum est.

DUBIUM.

De naturalibus, & morbosis partium intemperantiis.

SEd meritò dubitas, quando est magis timenda vacuatio in naturalibus partium intemperantiis, an in morbosis. Ventriculus Petri est calidissimus à principiis generationis (aut jecur) & Joannis est calidissimus ex vi morbi, in quo est magis timenda vacuatio? aut in eodem subjecto etiam tenet dubium.

Dico, dist inctionem esse necessariam, quia diversa potest esse ratio, nam si morbosa calida intemperies augetur propter purgationem, v.g. clarum est citiùs tendere ægrum in mortem, ex vi morbi, quàm si illa intemperies fuisset nativa, quia hæc tardiùs adducit periculum, nam discrasiæ ȩtativȩ non ita celeriter intenduntur, ac morbosæ.

At è contra, si consideres difficultatem maximam, quam ars invenit in attempe-

randâ diſtemperie, & facilitatem in attemperando exceſſu morboſo, apertum eſt, eſſe magis timendam intenſionem naturalis intemperaturæ. Patet hæc philoſophandi ratio, adversùs ſenſibiliter morboſam intemperiem, magis adjuvantia habemus principia vitalia, quàm adverſus intemperaturas congenitas ab ortu generationis, quia iſtæ plus pârticipant rationem habitûs difficilè mobilis.

CAP. XIX.

De frigida, & humida universi corporis intemperie, ubi iterum de Hydrope.

IN ſuperioribus agentes de humoribus alienis à ſanguine, decrevimus ex mente antiquitatis, quid ſentiendum ſit de frigidis, & humidis hydropicorum humoribus: nunc reddit eadem conſideratio, quatenùs morbus frigidus, & humidus univerſalis omnibus corporis partibus communis, frigida ſiquidem, & humida intemperies, ferè hydropes omnes comitatur, & ſolet præcedere. Relinquo ſiccam Tympanitim. Cùm igitur febris putrida complicatur, quæ miſsionem ſanguinis expoſcat, ſatis eſt aper-

apertum, quantum obest, & impediat prædictus morbus, quamvis ratione causæ suffocantis calorem aliquando liceat venam pertundere. Tamen semper cum metu, & moderatione, licèt putrida febris copiosam evacuationem exposcat. Concurrunt enim in hac intemperie duo maxima impedimenta, quę aut tollunt, aut parcissimè mensurant vacuationem, virium, scilicèt, imbecillitas, quæ necessariò cum tali intemperie conjungitur, & secundò copia humorum crudorum distantium magno intervallo à sanguinis naturâ, ut supra diffusè diximus. Igitur frigida, & humida intemperies, quæ cachexiam inducit, id est, malum corporis habitum declinantem ad frigidum, & humidum, & tandem hydropicum, venæ sectionem prohibet, quantum est de se.

Undè in superioribus satis explicatum manet, non esse mittendum sanguinem, ratione hydropis, nisi fortè sequatur ad aliquam sanguinis retentionem (qui solebat vacuari) quâ calor suffocetur, & frigescat: diximusque, talem sanguinis vacuátionem fœliciùs fieri in principio, antequam ex toto habitualis factus sit morbus, & in hoc casu admittimus doctrinam Celsi, lib. 3. cap. 22. & Paul. lib. 3. cap. 47. Quam limitatio-

nem

nem Actius etiam sequutus est, sed Avic. cap. 14. 3. tract. 4. cap. 12. de curat. cachexię, ajebat: *Et devitent phlebotomiam, quantum posibile est, & si fuerit necessaria propter repletionem sanguinis, aut desuper eam cum timore, & partitè in diebus tribus, aut quatuor, & cum plus est necessaria phlebotomia, , & quando causa est ex retentione sanguinis hæmorrhoidalis, aut menstruorum, &c.* Quod ex Gal. mutuavit de venæ sectione contra Erasist. cap. 6. ex Hippoc. mente, 2. epid. sed videndus Galenus, lib. de tremore, rigore, & palpitatione, c.5. Hæc volui addere ad Caput de serosâ supernatantiâ.

Aliquis ad hoc Caput reducet apoplexiam, paralysim, tremorem, convulsionem, stuporem, cum Galen. lib. adversùs Erasistrat. cap. 6. & lib. de difer. morb.cap.5. Videntur tamen ad morbos in compositione posse reduci, quare ad morbos in intemperie redeat ratio.

Secca in intēperantia. Frigidi igitur affectus sanguinem detrahendum impediunt, quia sanguine exhausto ingravescunt, ut à removente prohibensi sanguis enim, & spiritus calefaciunt membra, & illis evacuatis, frigescunt. Eâdem ratione siccę intemperaturę impediunt talem vacuationem, ut hectica, & marasmus cor-

torridus, & alius, qui fenium ex morbo à Galen. confuevit nominari, lib. de marcore, & fanguinis mifsionem, & purgationem impediunt, nam ficcitas augetur, & vires jam debiles, debiliores fiunt.

CAP. XX.

De refrigeriis.

QUia ifta complicatio multoties contingit, clariatis gratiâ, per quafdam propofitiones procedam.

Omnis refrigeratio, abfolutè loquendo, impedit venæ fectionem, quia hæc magis refrigerat, & morbum frigidum auget (ut dictum eft) ablato calefaciente. *Frigeratio abfolutè.*

Tamen, in particulari loquendo, talia pofsunt complicari, ut non impediant venę apertionem. Hæc propofitio conftat ex loco, & modo refrigerationis, & ex his, quæ fequuntur, nam fi fola cùtis refrigeretur, & per claufos poros non pofsit exire debita copia excrementorum, clarum eft, incendi febrem, cui pro naturâ illius fuccurrendum venæ fectione (quamvis præmifsâ frictione) quia quod urget eft incendium internum & refrigeratio potiùs fuit caufa caloris, detento effluvio confueto, atque adeò non impedit, fed ex accidenti indicat vacuandum; *Frigeratio cutanea.*

quia;

quia indicat urgentius malum internum.

Tamen si perfrigeratio, non solùm cutanea est, sed penetrans ad interna, & humores gelans, visceraque refrigerans, talis dispositio omninò impedit venę sectionem per contrariam rationem duplicem. Primò, quia intemperies frigida augetur. Secundò, quia densati humores fluere non possunt ad sectam venam, quamvis aut multi, aut putridi sint: quem statum, ex pulsûs coarctatione, ex relatione causæ præcedentis, & ex doloribus internarum partium, ventriculi, lumborum, &c. cum sensu frigiditatis conjunctis dignosces.

Per frigeratio interna.

Sed interrogas, quam ob causam frigus ante accessionem impedit venæ sectionem? Aliqui enim, aut ignorantes, aut audaces falso aliquo fundamento innixi, non dubitârunt in ipso principio accessionis sanguinem detrahere, & vitam cum morte commutâre.

Per frigeratio accessionalis.

Dico, multiplici de causa tale frigus impedire sanguinis missionem, & expurgationem. Primò, quia laborat maximè æger in illa humorum commotione: sufficit, quod dicit malitia sua. Secundò, quia fugiens calidum influens ad interna, majoris boni gratiâ, ut expellat, scilicèt, per loca destinata, apertâ venâ, cogitur exire violenter. Tertiò,

tiò, quia illo tempore refrigerationis separat natura bonos à malis humoribus; malos, ut pellat longè à corde; bonos, ut amplectatur: pellit autem secundùm communem Gal. opinionem, jam receptum à vasis extra venas; in isto verò motu sanguinem detrahere, certum est, exire optimum à venis, siquidem deturbat malos ad carnes. Quartò si ad pancreas pelluntur, ut Fernelius(in aliquibus) rectè putavit, benè vides, tunc sanguinem mittere per venas esse omninò lethale, expellente natura per vomitum, aut ventrem pravum humorem,& tentante malo artifice per venas deputatum,& syncerum sanguinem effundere. Atque, quamvis gratis concedamus, etiam exire tunc pravum sanguinem, impossibile tamē est, duos tam inordinatos motus tolerare naturam, ex quo contingere solet, ut in aliquam partem principem portio aliqua decumbat inæqualiter mota, aut virtus omninò fatiscat.

Purgationi obstant calidæ, & siccæ intemperaturæ. Primo, quia purgantia medicamenta ferè omnia calida, & sicca sunt. Secundò, quia ipsa vacuatio exsiccat.

Quandò ergò talis est intemperantia, ut integram purgationem impediat, consectari opportet,& comparationem facere in-

De intē perātiis calidis, & medicam. ex-purg. Cōparatio noxæ remedii cum periculo morbi, litteris nequit mādari, & proinde omnium, quæ sūt in arte medica est difficiliū, solaq; medici prudentia hoc assequendū est.

ter urgentiam affectûs, & damnum, quòd potest efficere remedium adhibitum, atque quando affectus urgentissimus est, noxa verò vacuationis magna quidem, sed quæ mortem non afferat, læsio potiùs quàm mors, est eligenda, ut aliquando dixit Galen. atque in hac parte prudentia medici maximoperè necessariâ est; quæ recto judicio, rectaque lance conferre possit noxam unius cum periculo alterius; quod certè literis nequit mandari, omniumque eorum, quæ sunt in arte, censeo difficillimum. Quod intelligens divinus ille Hipp. initio, lib. de diebus decretoriis, dicebat: *Magnam artis partem esse de his, quæ rectè scripta sunt, posse considerationem facere, ac judicare, &c.* Hoc verò indicium, sine longâ experientiâ, & observatione, & sine magnâ consideratione fieri non potest.

Igitur conjecturâ usus exactâ, si intellexeris affectum vacuatione non integrâ, longo temporis spatio abolendum, existimo, meliùs esse morbi longitudinem eligere, quam ob ejus citam ablationem, in difficiliorem noxam incidere, aut partis, aut totius.

Interim aliis auxiliis naturam levare opportet, ut addamus, quod deficit evacuationi, quam non potuisti facere integram ob contraria indicantia, v. g. si sanguinem mittis

tis parcissimè ob frigidum cor, jecur, aut ventriculum, membra ista ante, & post vacuationem, mille quidem modis calefacere, & roborare sollicita. Quorum magnam copiam apud practicos invenies, & idem, quod dico de partibus, intellige de toto.

De putrida febre cum hectica, aut marcore complicatâ, magna exorta controversia est; nam cum habitualis siccitas sanguine indigeat, & virtus essentialiter debilis sit, in magnam dubitationem veniunt medicorum consilia.

An in febre putrida cum hectica cōplicata evacuare liceat per venæ sectionem.

Breviter tamen dicam, quid sentiam juxta leges artis, si primò auferam novum quendam errorem, circa febres hecticas.

Ex rore putrescente febrem quandam constituunt aliqui, & non dubitant de mittendo sanguine, quia dicunt, esse putridam, & nullo alio auxilio aboleri. Sed falluntur omninò, nam si talis febris datur, extra venas causam habet, quia, & ros jam est alimentum solidorum membrorum, & admisit formam sanguinis, extractumque fuit à venis capillaribus, vi facultatis attractricis, atque si difficilè est humorem contentum in parte inflammata ducere per venam majorem; tamen impossibile videtur, quod ros rursus ingrediatur per capillares, & in-

indè ad majores, & ad orificium venæ: certè, nullus erit tam sine mente, ut in tali febre, ratione hujusmodi roris, putet, mittendum esse sanguinem, nisi fortè conjungatur alia causa, quæ præstet indicationem; sed potiùs frictionibus, aut cucurbitulis, talem putrescentem rorem esset vacuandum, aut balneo.

At in præsenti consideratione agimus solùm de intemperie calidà, & siccâ, quæ obstat evacuationi, & inter tales intemperies, hectica primum locum obtinet, quę habet tręs partes, aut tempora (species vocant communiter.) Ego sequor antiquitatem, & constituo primam in calore habituali præter naturam cordis cum consumptione roridę substantię, ex qua colligimus, viventem partem ita esse habitualiter intemperatam, ut advenientem sanguinem, quem debebat convertere in roridam substantiam, potiùs exsiccet, & exhalet à substantia cordis. Secundam constituo in eodem calore cum altero gradu siccitatis ad consumptionem cambii. Tertiam ad consumptionem ultimæ humiditetis, quæ dicitur gluten. Has siccitates docuit Gal. & ex ejus mente Avicenna.

Si ergò complicatur putrida cum prima specie hecticæ, quia tunc solent adesse vires,

res, poteſt mitti ſanguis, parciſsimè tamen, & per intervalla, præſertim ſi putrida ejus generis ſit, quæ poſcat tale remedium.

Sed advertendum, quod iſta febris aliquando ſolet aggredi à principio, id eſt, nullâ aliâ febre præcedente, quo caſu in complicatione putridæ, magis poteſt medicus præbere fidem vacuationi, quia non eſt ita debilis virtus, ſicut in hectica, quæ ſuccedit aliis febribus, in quarum evacuatione, & propter vacuationes, & alia auxilia, debilitatę admodum ſunt vires: itaque licèt valdè timendum ſit ſanguinem mittere in putrida cum hectica, multo magis, ſi alię febres præceſſerint.

Sed nullum antiquum Authorem legi, qui mentionem fecerit ſanguinis miſsionis in complicatione putridæ cum hectica: cùm tamen aliqui purgationis meminerint. Tamen non dubito, quin aliquando contingat ſanguinem putreſcere, tali modo, ut parciſſimam vacuationem expoſcat; hoc autem rarò evenit. Sed quare rarò? quia debilitatâ naturâ, cui advenit calida, & habitualis intemperies, potius generat cacochymiam, & humores purgationem petentes.

At in ſecunda, & tertia ſpecie majorem vim habet iſta contemplatio, quia vires debiliores, & major inanitio, quæ repoſitio-

nem expoſcat, non ablationem: & cum hecticam curare non poſsis, niſi priùs putridam auferas, hoc reſpicere oportet, non oblitâ hecticâ, nam putrida celeriùs interimit hecticum, hectica tardiùs. Atque ob id duplici de cauſa, primo loco putridam inſpicimus, & quia eſt conditio, ſive qua non, & quia urgentiùs indicat, ob celeritatem motûs.

Quamobrem vitam protrahere curabimus, & putridam, ſi non per venæ ſectionem, ſaltem per leves purgatiunculas auferre (niſi aliqua coliquatio adſit) ac ſtatim per temperatiſsima balnea, & humectantia alimenta cum aliqua abſterſione, ut ſunt ptiſana, jura, ex hordeo, lactuca, cucurbita, ac cichoreo confecta.

Semper animadvertendo, quod ſi putrida ex tenuioribus, & calidioribus ſuccis fuerit orta, eò magis in hecticæ curatione perſiſtere debemus, quia hoc pacto etiam cauſam febris attemperamus, & deturbamus; at verò ſi craſsior, & pituitoſior cauſa febris fuerit, eò parciùs partes hecticæ agendæ. Sed jam hæc tranſeunt ad aliam tractationem: inſinuaſſe ſufficit. Calida, & ſicca intemperies, ſine affluxu humoris, etiam quantum eſt de ſe, impedit purgationem catharticam, & per medicamenta calida. Quare cùm complicatur affectus, qui talem petat vacuationem,

Purgatio in calida, & ſicca intemperies.

Alfarabii consilium admittimus, qui cap. de curatione hecticæ, quando bilis redundantia viget in venis, quæ putredini apta est, expurgare consulit, per medicamenta, quæ alimenta quodammodo sunt, quæ evacuent absque calefactione, & exficcatione; ut est, inquit, fuccus Lebleb, & moraba (id est, conditum rofarum, & violarum) & in fucco Lebleb, five fucco lupulorum mirabolani infufi, in quo etiam diffolvantur, & colentur medula cafiæ fiftulæ, & mannæ, & violæ, aut bibat julep. cum infufione mirabolanorum, & fimilia. Et poftea addit: & quando laxaveris, & mundificaveris corpus, tunc accedas ad regionem, & curationem hecticæ, &c. Vide, quo pacto prius agit de caufa febris putridæ, poftea de hectica, & quomodo utitur blandis, & humectantibus medicamentis purgantibus.

Lebleb, id est, fuccus lupulorum. Moraba id est, conditũ rofarũ, & violarum, aut ut alii dicunt, fuccus rofar. & viol. in lib. prac. c. 3. f. 148. p. 2.

Similiter in evacuatione melancholiç, & pituitæ faciendum, eligentes quç minimum calorem, aut nullum inducant.

Frigida, & humida intemperies cum humore (ut fupra tactum eft) non folum non impedit, imo pofcit purgationem; ita ut augenda fit eo cafu purgantium quantitas: tum ob fuccorum redundantiam, tum quia hebetior fenfus in his folet pigram efficere purgationem. Et fecundo, quia humores non

sunt ita faciles ad motum in his morbis, præsertim si frigus cum siccitate conjungitur. Si verò sola frigiditas sine humore existit; jam supra tactum est, quid faciendum.

De humidis illud solum adnotare libuit, non admittenda esse humida medicamenta, ut casia fistula; præcipuè, quando ex humiditate debilitas ventriculi, aut aliorum viscerum contracta est; sic colligitur ex Mesue illo peritissimo; nocet enim casia, quando ob nimiam humiditatem, facultas debilis est, siquidem laxat, & auget retentricis imbecillitatem. Tandem in morbosis intemperaturis, similem facimus conjecturam, ac in naturalibus: quare ad morbos compositionis transeamus.

CAP. XV.

De morbis in compositione, qui vacuationes impediunt.

Opportet priùs referre morbos in compositione, ut inductione quâdam veniamus in cognitionem eorum, qui obstare possunt, aut impedire. ¶ Ex Gal lib.dif.morb. cap. 6. quadruplex est morbus in compositione, in formatione, numero, magnitudine, &

& situ. Ex his, morbi in formatione, & magnitudine videntur vacuationem impedire: & ob id formatio iterùm dividenda est, nam alia est in figura, alia in meatuum cavitate; alia in superficie.

Rursus ex his soli morbi meatuum impedire videntur vacuationes, qui aut nimis patentes, aut nimis stricti redduntur. Est ergo multiplex affectus iste, nam quinque differentias invenit Gal. lib. de caus. morb. cap. 7. aut coalitu, aut angustia, aut compressione, aut confidentia, seu conniventia, densatione vè, & ultimò obstructione, inter quas affectiones sola obstructio vacuantibus prædictis repugnare videtur. Rursus cùm obstructio à variis causis possit oriri, subdividenda venit; quæ enim à multitudine proficiscitur, non impedit, sed expostcit quàm citissimè vacuationem sanguinis: & hæc est illa celebratissima vacuatio in omnibus synochis, & in aliis febribus acutis.

At verò, si obstructio oriatur à lentis, crassis, & frigidis humoribus, non raro impedimento esse solet ad venæ sectionem, imò quantum est ex parte prædictæ causæ obstare videtur. Qui punctus breviter, sed separato capite attingendus est.

CAP. XXII.

An obstructio, quæ pendet à crassis, & lentis humoribus, impediat sanguinis missionem?

ALiqui non timent in omni obstructione, cujuscumque sit naturę, sanguinem mittere. Ego existimo, esse pernitiosum errorem, humanę salutis destructorem, & secundò esse contra rationem Philosophicam. Atque, ut in principio proposui, discurram per conclusiones, opiniones recentiorum vanas relinquens, antiquitati semper inhærens.

Inscriptio hujus difficultatis non indiget explicatione, nam si quęris, utrùm obstructio orta à solis crassis, aut lentis humoribus, requirat venę sectionem, non loqueris de obstructione orta à multitudine, & copia massæ sanguinariæ, quę venas opplet; quia de ista causa nullus dubitat, cum hęc ultimò inventa in febrium humoralium curatione, primo loco petat vacuationem, qua omnes intentiones complentur; & idem dico de aliis similibus obstructionibus. Dubium ergò est de sola obstructione, à glutinosis, lentis, aut crassis humoribus, qui ferè sem-

semper frigidi sunt. Qua in re pulchra, aliqua sunt adnotanda ad curationem, si priùs insitatiunculas recentiorum audiamus, qui putant, omni obstructioni deberi sanguinis missionem.

Quia obstructio habet aliquid fiens, & aliquid factum: ergo saltim ratione fientis, id est, humoris illius, qui confluit ad illam, consonum videtur agere de mittendo sanguine.

Quia sanguinis missio facit fluere humores omnes ad venam sectam: ergo successione quadam, etiam fluent humores illi crassi, & viscidi facientes obstructionem, quia vitādi vacui gratiâ etiam lapides ipsi moventur, multoque magis humores obstruentes.

Iteram insinuant isti suam indicationē sumptam à loco. 2.

Et Galen. id docuit Method. lib. 8. cap. 4. agens de hac obstructione à crassis, & lentis humoribus; his verbis: *Ergo ut transpiret, majori auxilio est opus, ac siquidem, vel puer, vel senex sit, sanguinem detrahere non licèt inter has ætates, ubi ægro robur non deest, secanda vena est, etiam si plenitudinis signa non adsint.*

Ex ista sententia magnum conficiunt argumentum. Galen. loquebatur eo capite de curatione ephemeræ ortæ ab obstructione. Si in ephemera, quę levis febris est, & orta à viscidis, & crassis succis, sanguis mittendus, sine ulla plenitudinis pręsentiâ: ergo

in intensioribus febribus, aut aliis morbis à simili ortis obstructione sine ulla plenitudine mitti debet sanguis, atque adeò morbus hic in compositione, non impedit, sed poscit talem vacuationem, ut aperiatur obstructio, ut fiat transpiratio,&c.

Nos consonè loquentes his,quæ de supernatantia supra diximus ex mente antiquitatis, idem prorsùs nunc in obstructione à crassis, & lentis humoribus profitemur.

In primis quantum attinet ad mentem Galen. illud adeo affirmare, nullibi dixisse, obstructionem à crassis solummodo, & lentis profectam detractionem sanguinis exposcere, invenies, tamen hoc remedio uti, si multitudo sola, aut simul cum crassis, & lentis inveniatur,aliter nequaquam,imò expressè, 11. meth. cap. sæpius citato, ait: *Verùm cùm neque obstructio, nec putredo curari per sanguinis missionem possint, reponi aliquid sanguinis debet ad spatium curationis.*

Et per se, & propriè loquendo,ex doctrina ipsius patet, nam prçcisè putrescentia, ut sic, coctionem, & correctionem petit, juxta illud artis medicæ: *Coctio est, quæ facit cessare putredinem*: obstructio, ut sic, solum petit apertionem; hçc autem fit atte-

tenuantibus, incindentibus, & tandem abstergentibus, quæ localiter moveant id, quod incisum est, & separent à parte obstructâ; at in isto opere nil habet sanguinis missio: Ergo relinquitur, esse perniciosum, & à methodo alienum, mittere sanguinem in obstructione à solis humoribus crassis, & lentis.

Præterea utor eâdem tatione, quam adduxi, agens de supernatantiâ serosâ, & pituirosâ hydropicorum. Per sanguinis missionem extrahitur, quod calidius, & quod facilè ad exitum paratur, qualis est tenuis sanguis; hoc autem humore extracto, necessarium est, ut lenti, & frigidi inculcati maneant frigidiores, & ad motum ineptiores. Hæc est ratio, quare Gal. in quartana, & melancholia, ubi sanguis à vena fluens, tenuis exierit, præcipit claudere venam I. ad Glauc. & 3. de locis, quia viderat, extrahi calidum, & tenue, quod non peccat, & remanere crassum, & lentum, quod morbum facit.

CAP.

CAP. XXIII.

Quando obstructio à crassis, & lentis non impediat.

DIxi id, quod est per se, dicam nunc quod ex accidenti: nam in artis operibus magnum locum habet hæc indicatio, quia contingit, ut non possimus devenire ad id, quod est per se, nisi prius aliud tollamus, & certè respectu finis intenti benè potest dici per se; sed quærimus res, neutiquam nomina.

Primò illud tyronibus notum est, si talis obstructio conjungatur cum plenitudine, ab istius ablatione esse incipiendum, quia impedit agere de obstructione ipsâ, siquidem magis occludit, & quantò magis obstructionem tractemus, magis illam augere est necessum, multitudine non depositâ per confluxum humorum ad partem obstructam; cavendumque, nè humores magis impingamus, & ita præcautionis gratiâ, & curationis facilioris sanguis mittendus.

Sed alia est contemplatio ad eruditos pertinens, quam discant, & attentè audiant Tyrones.

Obstructio à frigidis, crassis, & lentis hu-

humoribus alio modo ex accidenti poteſt indicare vacuationem, propter locum, quem occupat, qui oclufus humores regurgitare in venas compellit, atque adeò oportebit iſtos moderarâ vacuatione per venam ſectam detrahere. Secundò, quia ob oppilationem hæpatis ſemper ſanguificatio depravatur, taliſque ſanguis reliquum ſuo vitio commaculat. Tertiò, propter obſtructionem lien non valet melancholicum ſuccum allicere, & ex conſequenti per venas oberrans totam maſſam inquinat: & hoc exiſtimo eſſe fundamentum Avic. in cap. de curation. oppilationis hæpatis, & 15. lib. 3. cap. 3. de ictéritia. Sunt quidem ſingulares textus, ait, lib. 3, fen. 1. 4. tract. 2. cap. 6. *Et quando antiquatur oppilatio, indiget flebotomia baſilicæ, & ſolutivo.* Rurſus lien ſi obſtruatur, non rectè t ahit, & regurgitat melancholia (ſicut ſi debilitatem potitur, ſimiliter, aut non trahit, aut diminutè trahit) quod de veſica fellis docebat Avic. loco cit. de ictéritia, ſic ait: *Et ſcias, quod quando pervenit oppilatio retinens choleram in hæpate, in quocumque locorum ſit hæpatis, & fellis, oportet ut ex ea fiat hepar calidius, quàm eſt, & generetur cholera plus etiam quàm generatur tempore ſanitatis: facta autem cauſa fellis, aut propter debilitatem ejus ab attrahendo ex hæ-*

hæpate, & præcipuè cùm est cum debilitate hæpatis à separatione, & expulsione, aut propter vehementiam virtutis attrahentis, & implet ipsum vice una valdè, & non capit ipsam, propter ipsum, quod illam replevit, & extendit: deinde cadit virtus ejus. & non trahit, &c. Quibus verbis docet, quòd obstructio solet esse causa abundantiæ humoris in reliquis partibus, exemplo vesicæ fellis, quæ multùm repleta novum humorem non potest recipere, nec trahere; & consequenter regurgitat per totum corpus: ergo hoc modo indicat obstructio vacuationem, & efficaciùs quantò antiquior est, non quidem ut obstructio, sed quia est occasio, ut regurgitantes humores redundent in corpore. Dixi non ut obstructio, quia re verâ obstructio à crassis, & lentis humoribus, quò antiquior, eò magis repugnat sanguinis missioni, quia tenaciores sunt humores impacti, & difficiliùs removentur à partibus obstructis. Petit ergò evacuationem secũdariò, & ex accidenti, quatenùs est causa regurgitationis humoris ad venas.

Quod in fœminis non menstruatis quotidiè conspicimus, si antiquata est oppilatio, clarum est, unoquoque mense recurrere ad venas, aut in illis remanere superfluum, quod debuit expurgari: Multò ergò alacriùs

crius vacuandæ diu oppilatæ, ex retentione menstruorum, quàm illæ,quę recenter oppilatæ sunt, quamvis oppilatio sit à frigidis humoribus. Solet certè oppilatio causari à frigido lento, & quod regurgitat, esse calidum sanguineum, aut biliosum,aut utrumque: similiter si obstructio sit in brachio, aut crure, aut aliâ quâlibet parte, quæ non permittat,alimentum intrare âd alendum, clarum est, esse occasionem redundantię in re- *De dif.*
liquo corpore,non secus,ac mutilatis mem- *ferent.*
bris dixit Gal.accidere sanguinis redundan- *Syny-*
tiam. Undè colliges,quod obstructio à visci- *ton.*
dis, & crassis non indicat vacuationem sanguinis (semper enim hæc resistit) sed redundantia,quæ regurgitat.

Quare quando Gal. Avic.& alii Authores in morbis ex obstructione sanguinem fundunt, ut in apoplexia, epilepsia, surditate, oculorum hebetudine, torpore, paralysi, convulsione, icteritia, lienis, aut hæpatis obstructione, aut duritie, & etiam renum, ut in lapide obstruente, id dumtaxat faciunt, aut quando obstructio ex multo sanguine, aut vitioso orta est, ut cum in corpore multus bonus, aut multus crassus redundat, nam aliàs extrema est pernities. Quod intelligens mirus ille Galenus 3.de locis affect. cap. ita dicebat: *At hæc distinctio*

non

non parvum habet in curatione momentum. Siquidem ubi universum corpus sanguinem melancholicum continet, curationem à vena sectione incipere opportet: ubi verò solùm cerebrum infirmum, sanguinis detractione non eget, quantum attinet ad hanc dispositionem, &c. Quam doctrinam suxit Avicen. lib. 3. fen. 15. cap. de dolore splenis: *Et non fiat* (inquit) *flebotomia, quamvis judicet eam communitas medicorum, nisi apud necessitatem, & pauca &c.*

Quamobrem toto cælo aberrare illos, arbitror, qui in obstructionibus antiquis sanguinem mittunt ob eam solam rationem, ut humores inculcati ponantur in motu; sed hoc pernitiosum inventum non exactè potest deleri, nisi singulis argumentis propositis respondeamus. Videbis, quomodo obstructio inveterata à crassis, & lentis humoribus sanguinis misssione dimoveri nequeat, quantnm agitur in natura ipsius obstructionnis, ut sæpius dixi.

CAP.

CAP. XXIV.

Objectiones propositæ dissolvuntur, quibus Recentiores probant, obstructionem crassorum, & lentorum deleri sanguinis missione.

TRia nobis objiciunt. Ad primum dico, obstructionem fientem tolli vacuatione revulsoriâ; secundùm speciem causæ, nam si à multo sanguine, vel à vitioso, quamvis non sit multus, conveniet illius detractio; si verò ab humoribus, ita alienis, quales sunt lenti, crassi, & pituitosi, quis dubitat, quin purgatio sit exequenda, ut supra latissimè probatum est, agentes de supernatantia. *Caput maximi momenti.*

Quod autem factum est, incisionem, attenuationem, & abstersionem postulat.

Secunda ratio est, quæ non solùm in scholis, sed in consultationibus, ita communiter circumfertur, ut nil magis tritum. Hæc successio ad id, quod vacuatur, omnes torquet, omnes dico, vulgares. Explicare igitur oportet, an humores inculcati, & indurati in parte obstructâ, exeant successione ad id, quod vacuatur per venam sectam. Tractio fit, vel à calore, aut à proprietate, aut similitudine substantiæ, aut successione ejus, *Ad 2.*

quod

vacuatur, ut vitetur vacuum, quamvis tractionem à calore, aut dolore solemus reducere ad eam, quæ fit ratione vacui. Hanc divisionem colliges, ex Galen. 2. de dif. feb. & 1. de simpl. med. facul. & in lib. de facult. natur. tamen tertio de facult. nat. c. ult. statuit differentiam inter motum tractionis, qui fit ob similitudinem substantię, & eum, qui fit successione ad id, quod vacuatur, nam quod ob similitudinem trahit, nonnunquam (si ita sors tulit) trahit quod gravius est, si invenit sibi simile. At successione ad id, quod vacuatur, priùs id trahitur, quod levius est; quòd autem priùs succedat propinquum, quàm remotum, luce clariùs existit; quod experimento etiam constat. nam fluxile præcedit durum, & tenue crassum.

Ergo ubi sanguis in corpore tenuis est, venâ quidem scissâ, tenuis effluet, quem sequetur alius tenuis citiùs, quàm crassus, infarctusque, nisi tam terribilis sit tenuiorum, & fluxilium evacuatio, ut etiam impactã suo modo dimoveat. Atque an utile sit ingentem boni, & inculpati succi copiam vacuare, ut tantillum impacti humoris extrahitur, tu videris.

Nam quod medicamentum vim tractoriam, ob similitudinem, habens, vix potest educere, cum instar clavi in meatibus angustis hæreat, qua, obsecro, ratione persuaderi

deri poteſt, ſucceſsione extrahendum, ubi alii humores in corpore adſunt libenter ob fluxilem ſubſtantiam ſtatim currentes.

Nam, etſi Galen. (ut tacitè reſpondeam dubitationi) 3. de facul. cap. ult. dicat ſucceſſione ejus, quod vacuatur, etiam quod longiùs abeſt, trahi, & moveri, id certè dixit, quãdo per fiſtulam duram, ab aliquo ſugente, trahenteque, ne detur vacuum, movetur, nam in alio caſu, quod longius eſt, trahetur, & ſuccedet, aut fiſtulæ latera coibunt, aut rumpentur. At in corpore humano, nec vis aliqua externa vim infert ſanguini, aut violentiam, qua humores impacti, & diſtantes ſuccedant, priùs enim venarum latera concident: quæ non ita durę, & inflexiles ſunt, coire certè neceſſe eſt, & inanitæ ſibimet adhęrere, ut vacuum impleant.

Satius certè, atque in miſerorum ægrotantium utilitatem foret, ſi hujuſcemodi inculcatos, terreos, lentoſque humores, emollientibus, incindentibus, humectantibuſque præſidiis ad motum habiles reddere curares, ut poſteà, aut medicamenti trahentis virtute, aut cucurbitulæ propiùs applicitę violentiâ ab antiqua ſede removeres: ut ſi quando venæ ſectione uti voluiſſes, poſt hanc atenuationem, & præparationem tentares, ut ſup. ex mente Hipp. & Gal. do-

cuimus, agentes de caufis lentis, craſsis, & frigidis. Hac enim præattenuatione, mollitioneque, fortaſſè venę ſectioni cederent attenuati humores. Quam ſententiam philoſophicâ ratione fulcitam, vel eo libentius amplector, quia alius ante me illam excogitavit, Matthæus de Gradi, inſignis medicus lib.3.cap.de vari cibus, & 9.ad Almans, cap. 10. Quare advertant ſtudioſi, atque erga ægrorum miſerias pietate ducti, ne temere in acutis morbis, quibus complicatur aliqua ex ſupradictis obſtructionibus, copiosè, & integrè ſanguinem mittant, aſſerentes ſe acuto morbo intendere: nam (vera loquor) millies in noxas inemendabiles ægros deductos ob hanc negligentiam conſpexi.

Quis à pituita aſthmaticis, epilepticis, obſtructis pulmonibus, in ſchirroſis tumoribus, aut uteri oppilationibus, hepatis, aut lienis, &c. à craſsis humoribus, deinceps ſanguinem largiter mittat? aut ſine metu?

Ex iſta authoritate Galeni, magna controverſia, & diverſitas opinantium exorta eſt, & confuſio ad curationem. Tamen ſi hujus tractationis, & doctrinæ Galenicæ principia conſtanter teneas, nunquam errabis. Diximus Avic. epilogum feciſſe, & univerſam Galeni doctrinam breviſsimis verbis com-

comprehendisse, quæ talia sunt, ut multoties sint referenda: *Et non est phlebotomandus, nisi unus duorum, aut ille, qui debet cadere in ægritudines sanguinis, & cadet in eas, aut ille, qui jam cadit. Et unusquisque istorum non phlebotomatur, nisi ob multitudinem sanguinis, aut propter vitium sanguinis, aut propter utrumque.*

Dum igitur in ephemera ex obstructione non minima, sed magna reperiatur, & talis, ut aliis auxiliis non cedat, sed declinationem extendat, cum signis putrescentiæ humorum, rectè Galenus, quamvis non sint multitudinis signa, venam secat, quia incipit vitium sanguinis apparere, undè non curat per se obstructionem factam, sed præcavet futuram periculosiorem, & impedit fientem, & damnum, quod majus est, scilicèt, febrem ex vitio, & putrescentia sanguinis: ortam quidem cum miscella fuliginum, & vaporum putridorum alterantium sanguinem, quin etiam ex miscella pravorum humorum redundantium: itaque jam in illa extensa declinatione ephemeræ adest principium putridæ sanguineæ, quamvis nulla sit plenitudo ad vasa: vitiosus verò succus semper sanguinem inquinat, & vires incipit afficere.

Imò relictis nugis recentiorum, comprimo veritatem, quam sequitur Avic. ex Ga-

len. & dico, istam sententiam ex 8. meth. cap. 4. debere sic intelligi, vitium solum sanguinis, sine ulla plenitudine, neque ad vasa, neque ad vires posse venę sectionem indicare, aliis annuentibus: & hæc fuit mens Galeni, quando dixit (quamvis non sit multitudo) prosequitur enim sic: *Præstat enim vitiosi succi parte emissa, ad detergendas obstructiones accedere, &c.* Vitiosum succum vocat sanguinem à pravis humoribus jam alteratum, non alium alienum, & verè supernatantem, sanguine prorsus intacto; illum siquidem per se, & seorsim peccantem semper expurganti medicamento propellit. Nunquam hoc potuit intelligere Horatius, semper inculcat aliquam plenitudinem, & ignorat hanc explicationem ex Avic. & veris deductam principiis.

Sed simul insinuat Galen. quod licèt ista vacuatio fiat in principio (ut sic dicam) principiante putridæ, & in declinatione extensa febris ephemeræ, ad multa prodest, ut sæpius cum illo diximus, quia viam præstat ad detergendas obstructiones, ut posteà medicamenta securiùs operentur, ut transpiratione factâ, inhibeatur parata jam putredo, & temperetur calor, inter quas commoditates invenies, quasdam ex accidenti sequi, alias per se indicare.

CAP.

CAP. XXV.

Aetii, & Tralliani sententiæ, quæ videntur dictis contrariæ. Alia apparens contradictio in doctrina Galeni componitur.

AEtius videtur sentire contra supradictam Galeni doctrinam, ait enim, sanguis mittendus est, si etiam plenitudinis adsunt signa. Quibus obstendit, quod si non adsint talia signa, non est mittendus: verùm sine dubio Aetius habuit codicem alium Galeni minùs excultum, aut textus ipsius emendandus.

Tamen cùm Trallianus lib. 11. cap. de ephem. ex obstructione, dicat: *Quod si non copia, sed crassi, viscosique humores obstructionem procreant, sanguis mittendus non est; sed decoctis potiùs quibusdam utendum, quæ extenuare possunt, ita ut non calefaciant.* Quæ sententia excepta sine dubio fuit ex Galen. 11. metheor. cap. 4. in fine, his verbis: *Ubi namque abundantia humorum est, hos vacuabis: ubi crassi sunt, & glutinosi, tenues eos, ac fluxiles efficies, &c.*

Sed si legas lib. 11. met. cap. 10. videtur major contradictio, nam sic habet: *Osten-*

ſum enim in prioribus libris eſt, ſi iis auxiliis, quæ obſtructiones eximant, uti, non vacuatâ priùs abundantiâ, velimus, fore, ut non modò nil proficiamus, ſed etiam affectum majorem reddamus, pugnantibus, ſcilicet, inter ſe indicationibus. At ſi vacuatâ multitudine, ad curandum obſtructionem accedamus, &c. Jam vides contradicentia loca; hìc Galenus non evacuat, ſine præſentia multitudinis: ſupra verò dicebamus cum illo, etiamſi plenitudinis non adſint ſigna, eſſe vacuandum in ephemera ex obſtructione, quæ tranſit in putridam. Rurſus Aetius, & Trallianus viri primę claſis, ſine notis plenitudinis, non mittunt ſanguinem. Quid dicendum?

Aliqui iſtam contradictionem ex Avicennæ placitis componunt. 1. 4. cap. 33. ubi ſic ait: *Et ſi non ſentis multitudinem humorum, imò ſentis oppilationes, & quod ipſæ ſunt accidentes à groſsitudine eorum, & viſcoſitate ipſorum, tunc fortaſſe, non indiges phlebotomia ſuperfluâ, & evacuatione ſuperfluâ, imò indiges apertione.* Quibus verbis mediam videtur ſequi ſententiam, ſcilicèt, non eſſe mittendum ſanguinem largiter, ſed moderatiſsimè. Tamen ego firmiter hæreo Galeni, & Avicennæ doctrinæ, quam ſuprà explicui, & tetigi, 1. lib. ad 2. caput. Quamvis

vis enim nulla sit multitudo, neque ad vires, neque ad vasa, neque partis, aut totius, & sine pravo motu locali sanguinis, puto, debere venam secari, existente vitio sanguinis, aliis auxiliis non cedente: dicat quidquid voluerit Augenius; undè Aetius, & Tralianus deserendi; & Galeno, & Hippocrati fides adhibenda, à quo ista bona emanant, ut in principio agentes de supernatantia visum est.

Galeni loca conciliantur facilè, nam 8. met. 4. dicit: *Quamvis non adsit multitudo, esse mittendum sanguinem*, lib. verò 11. & 9. intelligit multò meliùs extrahi posse, existente multitudine, & abundantiâ: itaque non negat sine multitudinis presentiâ (si adsit vitium) debere mitti. Quibus rectè ponderatis, facilè antiquitate amplexâ, inter varias recentiorum argutias securus ibis.

CAP. XXVI.

De morbis in magnitudine impedientibus vacuationem.

TUmores aliqui prçter naturam venæ sectionem impediunt; scimus enim hæpatis prçcipuè, deindè lienis, uteri, ac mesenterii, aut alterius partis, ferè eâdem ratio-

ne, quâ prædictæ obstructiones, impedire. Præterquam quòd efficaciùs prędictæ obstāt evacuationi, quantum ex se ipsis est, ut anteà de obstuctionibus monstratum est.

Impediunt autem vehementiùs, quantò, scilicèt, difficilius tales morbi senescunt, & ad eorum medelam copiosiori indigent calore, & sanguine, diuturnioresque sunt affectiones. Ædemata verò, ubi in partibus, sunt non infimæ notę. Et præterea aquosi tumores, ut hydrocephalus, ascitis, tumor in ventre, ac tympanitis, aquosa hernia, & flatulenta, semper sanguinis vacuationem indicatam ab alio affectu minuere videntur; ipsi tamen tumores (ut dictum est) per se renuunt. Quæ omnia probationem firmam habent ex his, quæ diximus de causis.

CAP. XXVII.

Pleuritis (inter tumores) an impediat, aut minuat sanguinis missionem?

Locus ille Hip. 6. epid. p. 3. text. 44. occasionem debit huic adnotationi, ait enim: *Impedimentum in cruenta spuentibus, anni tempus, pleuritis, bilis.* Quod pleuritidis affectio calidis fomentis non remissa sanguinis

nis missionem efflagitet, Tyronibus manifestum est. Sed quando duæ indicationes cōcurrunt, eandem vacuationem sanguinis exposcentes, ut spuitio sanguinis, & pleuritis, quomodo est possibile, ut una aliam impediat: imò potius auget vim vacuandi.

Eruditissimus Vallesius Antesignanus noster, & noster, quia Covarruvianus, in commentario hujus loci pleuritidem esse (ait) impedimentum, quia complicata cum hæmopthoica passione, ipsam auget, nam excreatio, quæ indicat, expurgat pleuritidem motu locali tussis, auget ruptionem venarum, quæ quietem omnimodam exposcit: eleganter quidem, si agamus de duobus affectibus complicatis, quales sunt hæmorrhagia, & pleuritis. Nos ad institutum nostrum interrogamus, an pleuritis venæ sectionem aliquo modo impediat; nam plures Tyrones legentes hunc textum, & videntes spuitiones sanguinolentas, poterunt dubitare; hic infirmus spuit sanguinem, & pleuriticus est. Quare ergo dixit Hipp. in spuentibus sanguinem pleuritis impedimentum præstat? Benè certè dubitant, nam in hæmopthoica passione adest sputum sanguinis cum tussi; idem etiam in pleuritide sanguineâ.

Dicam, quod sentio, in primis Vallesius, licèt vera profitetur; tamen Hippoc. in hoc lo-

loco, & textu antecedenti agit de impedimentis sanguinis missionis, ut Galen. in hoc sensu prosequitur: atque adeò inquirendum est, quare pleuritis dicatur impedire sanguinis missionem? impedit quidem (ut ait Vallesius) curationem solutionis continui venarum, quia per tussim magis aperiuntur venæ, quæ constringi deberent: sed quærimus, quare impedit revulsionem per venam sectam brachii?

Galen. in com. parvam pleuritidem, & levem, in qua spuitur sanguis, impedire, dicit, venæ sectionem, quia aliis auxiliis potest curari. Frigida explicatio; nam reverâ levis pleuritis cum sanguineo sputo, non impedit, sed poscit levia auxilia (si levia auxilia secura sunt, quando cum dolore sanguis spuitur) quamobrem mihi suspecta est Galeni doctrina, quamvis dicat in illa historiâ, sine sanguinis missione talem ægrum curasse; nam ut sanguinis missio est magnum remedium, ita est moderatissimum, si in parva quantitate extrahatur sanguis.

Mihi videtur divini Hipp. mentem fuisse, pleuritidem impedimentum esse, non ad missionem sanguinis, sed ad largas evacuationes, quia cum morbi causa ad duas pertineat potentias, ad animalem, quæ tussi expellere debet, ad naturalem coctricem, quæ ma-

maturat ſpuenda, clarum eſt, quòd ſi tenorem, & robur animalis non ſerves, parùm refert, eſſe cuictam, & concoctam materiam: multos vidi ſuffocatos pleuriticos, à materiã jam coctâ ad exitum paratâ, ſed ob defectum virtutis animalis perierunt: ergo hoc eſt proprium pleuritidis. Sub uno quidem exemplo, reliqua intelligere conſuevit Hippoc. & omnes morbos intellexit (qui à facultate animali debet ultimò evinci) qui obſtant magis evacuationibus, ne facultas animalis fatiſcat, & non valeat trudere, quę jam concocta, aut ſuperata ſunt.

Rectè ergò Valleſius de morbo ad morbum fecit comparationem; nos de pleuritide intelligimus, non complicatum affectum inſpicientes; ſed ut impedit largas vacuationes, has certè admittet ſynochus, aut hæpatis inflammatio, non pleuritis.

De morbis in compoſitione dicta ſufficiant, nam his exemplis ad alia devenies, ſuppoſitâ exactâ notitiâ methodi medendi. Nam ſi omnes morbos complicatos percurrerem, longa terenda eſſet via, ſiquidem omnium ferè malorum curatio eſſet peragenda, quod in tertium librum Avicennæ, ſi Deus Optimus Maximus voluerit, perficiemus. Sed de purgatione diſſerendum aliquid cum magna utilitate.

CAP.

CAP. XXVIII.

Perutilis discursus de morbis in compositione purgationem impedientibus.

PUrgationem (quamvis ab aliquo affectu indicatam) prohibere possunt morbi in compositione, obstructio, aut conniventia, seu confidentia, ut hac dictione volvulum ex involuto intestino creatum involvamus, aut tumorem prȩter naturam: non ea ratione, qua venȩ sectionem impediebant, erat autem ea, ne, scilicèt, calore depauperato, morbi hi curatu difficiliores redderentur. At purgationi obsistere censentur primò, eò quòd vias occludunt, per quas purgatio est exercenda: ac secundò, prætereà quod ex purganti pharmaco inflammatio irritatur: ob quam rationem Avic. q. 1. cap. 11. in his qui solent gulȩ phegmones pati, vomitum vitat.

In hernia intestina li non nunquam. Potest etiam morbus aliquis in situ quodammodo purgationes inferiores impedire, ut procidentia intestini recti, aut podicis, aut procidentia uteri: in his enim quoad fieri potest, fugienda est purgatio per inferiorem regionem, & vomitus pro viribus conciliandus.

Tu-

Tumor itaque, quicumque ille sit, in purgationis via procreatus, impedit per eam humoris deductionem, quod gravi illa sententia Hippoc. docuit Epist. 21. de hellebori usu, his verbis: *Neque medicamenta danda sunt decoloratis, raucosis, lienosis, exanguibus, spirituosis, & siccum tussientibus, siticulosis, flatuosis, & his, qui præcordia, & latera, ac dorsum distinta habent: & torpentibus, & obscure videntibus, & quibus aurium sonitus sunt, & urinæ meatibus impotentibus, neque item morbo regio laborantibus, aut ventre debilibus, aut his, qui sanguinis eruptiones, aut tubercula habent.* Hęc Hippoc. Quam sententiam ita difficilem si enarrandam ex professo assumerem, digrederemur ad plures morborum indicationes explicandas. Ad præsentem saltim discursum illud adnotare opportet, quantum fugere doceat medicamentorum usum, viis impeditis, aut inflammatis, quod dixit Avicen. 4. 1. cap. 4. *Habentium quoque in interioribus apostbemata, difficile est ventrem solvere, & vomere.*

Quando ergò purgatio impeditur ob aliquod ex prædictis repugnantibus, machinari opportet industriam, qua morbis purgatione indigentibus subveniamus; libuit autem quoddam exemplum proponere in casu perdifficili, ut Tyrones in illo non aberrent, eritque via ad similia. CAP.

CAP. XXIX.

De colica affectione ab obstructione, lenta pituita, aut flatu, aut fæcibus induratis.

VIde jam morbum in via, qui impedit purgationem infernam ob obstructionem,& si vis,cum febre complicatum,ut multoties solet. Atque Tyrones cum audiant querelas doloris, statim ad sanguinis missionem, aut usum medicamenti purgantis properant. Quod autem pro ratione doloris agendum supra insinuatum est, & cum de symptomate impediente tractemus. Nunc quomodo se gerere debeat Medicus circa morbum hunc in compositione, contemplandum est.

Pro ratione igitur obstructionis agendum; nam si impedit purgationem, demoliri causam debemus, aut vacuantibus, aut emollientibus, & deobstruentibus. Si enim colica à retētione fœcum induratarum proficiscitur,primò mollientibus clysteribus,secundò acrioribus irritantibus, cibariisque hujusmodi ac potionibus sucurremus,ut potest colligi ex Galen.3.art. Medici de fœcum retentione differente. Apertius autem ex

Nota.

Avi-

Avicen. lib. 3. cap. de colicæ curatione, ubi laudat usum casiæ sistulæ, & decoctionem malvarum, altheç, & prunorum passorum, & diaprun. simpl. Posteà verò emulsionem hordei cum decoctione betæ, & alia similia. quç detergere fæces possint (citra febris complicatæ noxam) emollitas jam à prædictis medicamentis. Quæ omnia, & alia in cap. de colica comprehensa eò citius peragenda, quò totius corporis expurgatio necessaria magis est. *Nota.*

Quòd si colica, aut volvulus (fere enim utriusque eadem est curatio) à flatu, aut pituitâ pendeat, hoc enim frequentissimum est, ut ait Avic. loc. cit. 1. de canonibus curationis colicæ, ea quæ flatus discutiant, & humorem flatûs materiam abstergere, ac vacuare possint admovenda, tùm inferiùs, tùm superiùs.

Quo casu illud summoperè advertendum, quod non satis pro ratione commendarunt, tum Gal. 12. met. cap. 8. tum Avic. 16. 3. tract. 4. c. 2. de cur. colicæ frigidæ: nempè humorem crassum, frigidumque ac lentum intestino hærentem, flatumque inde natum, ab obstructioneq; cohibitum, esse magna cum cautela dissolvẽdum, atque vacuãdum, nencon, & concoquẽdum iis, quæ calefaciũt, medicamentis, valenterque digerentibus, non tantum

tum liquantibus, aut in flatum vertentibus (quin potius) incindentibus pręſidiis, coquentibus, tenuantibusque, quæ tamen vehementer calida non ſint, ne fortaſſe loco curationis, dolorem augeas à medicamentis liquantibus, flatu denuò elevato.

Quare licèt plura, ſint medicamenta colicæ frigidæ ſubvenientia apud authores, tamen in prçſenti loco, cùm agamus de colicâ adjunctâ febri, ea dumtaxat ſub epilogo proponemus, quæ colicæ auxiliari citra febris exacerbationem poſſunt. ¶ Conabimur igitur per inferiora potiùs, quàm ore aſſumptis ſuccurrere. Clyſteres ergo pituitam abſtergentes, & flatus diſcutientes ſimul, & ubi dolor urget anodinos conficies; ex vino albo, decoctione, betę, aut furfurûm, aut aquæ ſalè admixto cum portione aliqua ſachari, & oleo anethi, aut rutaceo, & chamemelino Aut ſi volveris ſimplicius componere, vinum album miſcebis cum oleo chamemelino, aut ſimili, & ſacharo nigro. Et ut expertus loquar, oleum optimum commune vino antiquo albo fervefactum, ſępiſsimè, & breviſsimè colicam hanc perſanabit, quibus ſi placet adjicies adipem leniendi doloris gratiâ, ſimul ut fœces nè minimum detineant: fellis etiam aliquod genus abſterſionis gratiâ, aliqui admiſcent.

His

His qui clysteriorum sunt impatientes, suppositoria pracipies ex felle, sale, melle, & momento castorei, aut si res vehementer urgeat, portiuncula trocischorum alhandal admixta.

Emplastra etiam exteriùs umbilico apposita non contemnenda, quę purgatoria sunt, & colicam dissolventia, qualia Avicenna composuit ex felle taurino, & pulpa colocinthidę, & carthamo, vaccis lauri, & ejusdem olei, urticæ, & lupinorum, scammonii, elebori, cum adipe anseris, usque ad pecten ungendo. Prudentię tuę relinquimus, ut horum magis, aut minus, prout urgentia fuerit, adhibeas. *In magna urgentia.*

At diversa ratio est, quando solus flatus infestat; tunc enim sine metu oleo rutaceo, aut vino albo solo uti oportet, & cucurbitula sine scarificatione, opus enim incantamenti illi inest, dicente Galeno.

Fomenta verò, si fieri potest, fugienda sunt in colica ex humore frigido; nam cùm corpus, de quo agimus, purgatione indigeat, fortassis concitabitur aliqua fluxio in intestina, & secundò humor pituitosus à fomentis sæpè dilatatus, ac fusus, in flatum vertitur, ut rectè Avicen. nobis animadversum reliquit, cap. proprio de curation. frigidę colicæ. *Nota.*

Nota. Quod si fovere inceperis, non desistas, sed multis utere fomentis, ut resolvas id, quod prius dilatasti.

Ore autem ea sumi possunt, quę idem præstare valeant, sed cum ex calidis potionibus celeriùs febris augeatur, quam ex iis, quæ per alvum subduntur, pauca medicamenta erunt sumenda, inter quæ aqua ex decoctione hordei, furfure, & pauco camomilæ, vinique optimi momento cum sacharo, post colaturam fervefacta. Prætereà calidissima aqua exhausta frequenter erit ex usu. Aliquando (inspectâ naturâ, & temperie ægri, temporis, & febris) erit ex usu aqua sola hordei, aut sachari, aut mellis, fervens potata, aut vini albi cyatus, aut aqua carui, aut cimini.

Vomitus etiam aliquando non nocebit, si ventriculus labefactus non est, & fluxio à toto ad intestina clarè conspicitur.

Si autem prædicta non sufficiunt, poteris uti aliquo medicamento leviter expurgante, inter quæ nullum melius (nisi magnitudo febris impediret) quàm hiera. In hac enim prohibetur à Galen. de simp. facult. undè solemus hieram cum diacatolico aut diaprun. simpl. miscere, aut decoctum propinare, ex mercuriali, betâ, & sacharo.

Fugenda cassia. Casiam verò sistulam fugiendam consulo,

lo, quia flatuosa est, & debilem vim habet abstersoriam, & vacuatoriam pituitæ.

Tamen si indicatio ad expurgandum totum corpus ita urget, ut te compellat ad usum fortioris medicamenti, hieram cum agarico miscere poteris; aut si in periculo magno versatur æger, ut etiam tu cum illo periclitari cogaris, ad fortiora medicamenta accedere poteris.

Quo casu intelligendus est locus Avic. aliàs taxandus, nam lib. 3. fen. 16. tract. 4. capit. 2. sic ait: *In colica autem, quæ est secundùm semitam effusionis, & generationis, conveniens est, ut in potu detur, cum paroxismus est doloris, & in nocte vehementiæ ejus, aliquid, sicut pilulæ de aloe, pilulæ de hiera, & pilulæ compositæ de pulpa colocintidæ, & scammonio, & serapino, & aloe, ab aureo semisse, usque ad aureos duos, &c.* Quæ ultima medicina, ut ex dictis constat, fortior est, quàm ut in colica sit propinanda, nisi intelligatur author, nulla alia ex prędictis conferente, & morbo necis proximæ periculum promittente; quo etiam pacto intelligendus Hippoc. in Epist. de helebori usu ad finem, sic dicens: *Aliquando pleuriticos, & volvulosos veratro purgandos*, & Ras. 9. ad Almans. cap. 11.

Tu autem qui medicamenta nactus est

optima, loco hujus Avicen. confectionis poteris uti electuar. rosar. Mesue, aut Nicolai, aut Hamec pro rationeque præsentis febris colicæ patrocinari, semper quantitatem eorum minuens.

Nota. Est verò pulchra animadversio in colica istâ, pituitosâ, & frigidâ, de qua loquimur: nam cùm multoties eveniat propter obstructionem meatuum bilis, bile, scilicet, intestina non irritante (ob quod etiam fœces retentę colicam efficere possunt) ut ait Aetius lib. 9. cap. 26. & Avic. loco sæpius citato, hanc per deobstruentia primò, deinde prædictis medicamentis curabis: quod in arcuatis multoties videmus, colicam, scilicet, cum icteritia conjungi: quod agnoscens Hippoc. lib. de internis affect. inter alios morbos hunc statuit volvulum arcuatum appellans, & aperientibus obstructiones eidem auxiliatur, sed de his latius suo loco.

Quod si ex conniventia intestini (quando, scilicet, involvitur) via stercoris, & purgationis occludatur, alterum duorum tentandum est, aut follibus vento plenis, aut utre, aut syringa, insuflando, intestina aere implere, ut violentiâ illâ intestinum dirigatur, ut Hipp. consulit lib. de affectionibus. Hoc autem faciendum, quando reliqua

reliqua dicta neutiquam profuerint.

Aut ut consulit Matthæus de Gradi, omnia sumens ex Avic. æger resupinus jaceat, extensis cruribus, & oleo lilior. aut amigdal. aut anethi, aut simul mistis versus quamcumque partem fricandus, ac dimovendus modò ad dexteram, modò ad levam, cruribus interdum contractis, ut his motionibus redeat intestinum ad pristinum situm, quem solet amittere ex magno saltu, aut luctatione, aut à magno flatu per intestina concitato, quo tempore duplex surgit indicatio, flatûs discussio, & intestini directio.

Carminativa dicta clysteria etiã magno conatu ciaculata prodesse solent.

Si autem intestina inflammatione obturentur, aut podex, sanguine misso ex interiori vena brachii, & statim ex talo, subveniemus, quam vacuandi formam omnes antiqui sequuntur, Galen. Avicen. Serapius, Rhasis, &c. Quibus vacuationibus succedent illa, quę diximus ad fœces induratas, frigidiora tamen, ut sunt clysteria, ex ptisana colata cum sacharo: ex decoct. violar. malvarum, solani, mucilaginis psylii, oleo rosat. maximè tamen laudat Avic. clysteria ex lacte asinino, in quo casia fistula dissolvatur, quæ omnia possunt ore propinari præter lac: hæc in principio. At in aumento aliquid altheæ, & camomilæ: in statu ali-

In intestino inframmationis

quanto plus; in declinatione magis,& adipes, & alia, quæ magis emolliant, & vacuent.

De aliis verò colicis, quæ fiunt ob lapides in intestinis genitos (ut rarò accidentibus) non est quid agamus, præterquam quod emollientibus, abstergentibusque,& aliquandò fortioribus irritantibus mederi opportet.

De is autem,qui ob lumbricorum congeriem colicâ laborant, similitèr intelligendum, abstergentibus, ac amaris lumbricos necantibus, & acidis certandum. Apertius est quàm ut longiori indigeat sermone, præsertim quia apud Avic. & alios latus est inveniendi remediorum campus. Diximus de colica, ut ab obstructione oritur, Morbo, scilicèt, in compositione, non tamen ut vehementem habet dolorem adjunctum.

CAP. XXXI.

Descensus intestinorum in scrotum purgationis impedimentum.

DEscensus intestinorum id inguina, aut in scrotum maximè solet purgationem infernam impedire: erit ergo neccessarium, quantum fuerit posibile, hoc impedi-

dimentum moderari. Reducere itaque paulatim intestina ad suum locum opus est, & rupturam comprimere emplastris adstringentibus, & subligariis, deinde purgationem oportunam injungere.

PROCIDENTIA UTERI.

PRocidentia uteri sicut intestinorum tanquam morbus in situ etiam obstat purgationi infernæ, & ob id meliùs esset vomitum tentare. Quod si hæc vacuatio fieri nequit, diligenter agendum, ut intestinum, aut uterus ad propria loca retrahatur, aut nauseâ, aut vomitu, aut cucurbitulis, & concsione ad oppositum, ac obstretricis manibus, & positu, qui crura ad superiora convertat, & ligaturis à pube incipientibus, & medicamenta, quæ omnia hęc suo loco firment, adhibere; quibus peractis pharmacum exhibendum pro ratione necessitatis, sed animadversione factâ, ut respiciant causas procidentiæ, quæ solent sæpiùs ex nimia humiditate proficisci, quæ siccari, & constringi paulatim desiderant. Suadendumque, nè ęger à lecto surgat, nè conatum apponat.

CAP.

CAP. XXXII.

Hipochondria distenta, & obstructæ venæ mesaraicæ, ut impedimentum tollendum ad purgationem.

SImiliter in distentione hipochondriorum,& obstructionibus mesaraicarum venarum procedendum, ut diximus supra, agentes de obstructione. Nam primò prout natura signaverit regionem, per clysteria purgandum, aliquando per vomitum. Posteà fomentis consuetis uti, addito absinthio;quod si hæc non sufficiant,purgatiunculam præstare oportet, quæ solas illas partes respiciat, ut hiera, casia, catholicum,&c. ut reseratis viis, purgatio, quæ à toto corpore debet exequi, fœliciùs eveniat.

CAP. XXXIII.

Tumor in hæpate purgationem impediens.

APertum est, tumorem inflammatorium hæpatis impedire purgationem, & statim poscere sanguinis missionem ex brachio dextro, & venâ internâ, & illicò me-

medicamenta esse apponenda, quæ jecur refrigerent (ut in principio fieri debet inflammationum) qualia sunt aqua rosacea, plantaginis, & ptisana, & portiuncula paucula aceti. Tamen de his latè in cap. proprio, omnes antiqui, & neoterici, nos tantum de incepto instituto agimus.

Etiam quando potest exequi purgatio est difficilè. Text. Avic.

Mitigatâ verò inflammatione, & apparente purgandi necessitate, his uti oppotet, ab Avic. commemoratis, 4.1.c.4. Habentium quoque in interioribus apostema ventrem solvere, & facere, ut vomant, est difficilè: quòd si tibi necessarium fuerit, da eis quod sit sicut volubilis, & semen croci hortensis, & apozema polipodii, & casiam fistulam, & his similia, & c. Vide Avic. qui solet esse audax (ut supra tetigi) in exhibitione purgantium; tamen hic solum recenset levissima, aut saltim moderata medicamenta. Volubilis, lupulus est; semẽ croci hortensis, carthamus; timet quidem in viscere ita calido, & calida affectione oppresso medicamenta majora: medicamentis prædictis, possumus addere quæ in usu etiam sunt: syr. ex violis infusis, catholici, & c. Non verò mannam, ut aliqui faciunt, ob rationem supra tactam, facilè enim incenditur, & bilescit.

At si tumor frigidus, & longioris tempo-

poris dans inducias, prælibatis priùs quæ aperiant, & attenuent, expurgationes paulatinas, & moderatas exercebis; addito rhabarbaro, & aliquantulo agarici, aut syr. cichor. cum duplicato rhabar. ex usu erit.

Ego Galen. semper insequens cum medicamento purganti misceo aperientia, quando obstructiones agito: ita Galen. 2. acut. coment. 12. Reliqua omnia in practicis doctissimis invenies. Hæc certè pro exemplis morborum in compositione dicta sufficiant.

CAP. XXXIII.

De morbis in soluta unitate, vacuationem impedientibus.

Soluta unitas intestinorum. PErquirendi nunc morbi in soluta unitate, qui valent impedire purgationem; non quidem sanguinis missionem. Vulnus, aut ulcus intestinorum, quantum in se ipso est, postulat, fieri vacuationem longissimè ab ulceratâ particulâ; similiter quando vena in ano, aut intùs rupta, vel aperta fuerit; multis quidem rationibus medicamentum expurgans nocebit, & ob humorum coluviem, quę vulnus, aut ulcus majus, & sordidius reddere debet, ac dolens

lens magis, & ob calorem, acrimoniamque ejuſdem medicamenti inflammatio ulceris augebitur: & tandem ob motum, qui in purgationibus eſt inevitabilis; motus autem omnibus ulceribus noxius exiſtit. Quod voluit divinus ille Hipp. inſinuare, quando in epiſt. de uſu elebori in eruptionibus ſanguinis medicamentum purgans vitandum conſulit.

Sed ut omnem dubitationem è medio
tollamus, conſultò diximus, ulcus, aut vul- *Notan-*
nus inteſtinorum, quantum in ſe ipſo eſt, *da iſta*
purgationem impedire, & omninò renue- *ani-*
re, quia ratione cauſæ fluentis à toto, aut *mad-*
ab hæpate, convenire poteſt expurgatio, *verſio.*
quæ niſi citiſsimè fiat, incurabilis redditur excotiatio, aut ulcus inteſtini. Igitur poſt venæ ſectionem (ſi hæc convenit) purgare oportet, nam, etſi bilis erodens vergat per inteſtina, tamen exit paulatim per venulas capillares, & remorata ulcerationem facit, non itaque exiit per convenientem regionem, quia per venas: ergo per vacuitates majores derivanda eſt à medicamento, quod non ſinet moram facere. Quæ animadverſio Fernelio debetur, viro doctiſsimo, lib. 3. de ven. ſect. cap. 11. his verbis: *Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, ut quod ſenſim, & lan-*

guide

guidè per anfractus parùm idoneos elabitur, per ductus convenientiores derivetur, ac defluat, &c.

Quòd verò multoties per venas majores ad minores, & à minoribus ad capillares, & ab iſtis in ipſam ſubſtantiam inteſtinorum bilis fluat, monſtrant ſtatim à principio ſanguinolentæ dejectiones, antequam mucores appareant; è contra verò quando bilis ad inteſtina per conſuetam viam ab hæpate per meſaraicas reiicitur. Solent priùs mucores apparere, poſteà ſanguis multus, aut paucus, prout fuerit exulceratio, & cauſæ apparatus: ergo cauſa ulce is petit vacuari, aliquando per venæ ſectionem, juxta ſupra traditas à nobis conſiderationes, & per expurgans medicamentum, aliquando per vomitum. Semper tamen medicamento miſcendum aliquid, quod reſpiciat ulcus, ſed quando in cap. de dyſenteria, tam pulchra adnotata invenies, ad alia tranſeamus.

Similem viam in ruptis ani venulis, aut hæmorrhoidibus nimis apertis ſervandam proponimus.

Dictum pręterea ante eſt cùm de colicâ tractationem exercebamus, quid agendum in rupturis ſcroti. Impedit ruptura peritonęi, aut ſcroti (quę paſsim hominibus hernię cauſa accidit) purgationem; tamen præ

applicatis medicamentis adſtringentibus,& optimis ligaturis, jacens æger in lecto experietur purgationem.

Inter morbos ſolutionis continuitatis vulnus à cane rabido inflictum proponitur.

CAP. XXXIV.

Conveniat nè ſanguinis vacuatio in morſis à rabido animali.

1. PAulus, lib.2.cap.2. agens de ictu,ac morſu venenato, ait: *Si autem venenum prout per corpus diſtribui contigerit ſtatim venæ ſectione utendum eſt, & maximè ſi affectus humoribus repletus ſit.* Celſus, lib.5.c.27. in curatione morsûs canis rabioſi præcipit,partem vulneratam aduri,quod ſi uri non poſsit,ſanguinem mittit. Avic. lib. 4.ſen.6.tract,4.c.9.difficilem ſententiam (& quæ diſputationibus occaſionem dedit) pronuntiat, his verbis: *Cùm ergo trahis quod tibi poſsibile eſt, poſt duos dies, aut tres, tunc occupare in evacuando, quod jam forſan penetravit, & ſi facta non fuerit attractio,& acciderit negligentia, tunc evacuatio erit in illa hora magis neceſſaria, & melius eſt,ut ſit fortior. Et ſi videris repletionem augmentatam,phlebotoma,& ſi non,tunc non.* Raſius,lib.

20. continent tract. 2. cap. 2. asserit: *Ante attractionem veneni ad interiora æger non phlebotometur, sed postquam tractum fuerit venenum duobus. vel tribus diebus, secare venam poteris.*

Nec deest ratio, nam si pars vulnere magno afficitur, si inflammatur, si accidat febris, aut spasmus, aut aliud accidens insigne, quare non erit extrahendus sanguis? Siquidem in omnibus inflammationibus, aut vulneribus, cum similibus accidentibus ex communi omnium medicorum consensu, sanguis extrahitur, revulsionis gratiâ.

Aliâ tamen ex parte validissimæ rationes, & authoritates nos movent, ut à prædicta opinione discedamus, totamque intentionem convertamus ad venenum canis rabidi extrahendum, & avertendum à partibus internis, semper vulneratam partem sollicitando, ut per eam, & per vicinas vacuemus, & simul cum humore qualitatem venenosam extrahamus. Primò, quia inanitis venis, faciliùs penetrare poterit venenata qualitas ab externis ad interna, ut supra dicebamus, viresque citissimè labefactabit, quæ in hydrophobia tam necessariæ sunt. Secundò, quia melancholici, & pituitosi humores (cum quibus rabida

qua-

qualitas analogiam habet) crudiores, & crassiores redduntur, sanguine extracto, & consequenter magis apti ad suscensionem talis qualitatis. Tertiò, illa universalia præcepta suprà tacta in hoc morbo exequenda, vulneratio rabida in parte externa existit; ergo prima indicatio suadet per cutem extirpari: ergo morbus iste in solutione continui ob adjunctam causam venenosam in parte externa, impedit (absolutè loquendo) sanguinis missionem, sed est quidem magni momenti scrupulus. Nam Avic. (ut supra diximus) & aliqui alii dicunt, debere sanguinem mitti, transacto principio, quando scilicèt, venenum, quod erat in parte vulneratâ, sparsum est per totam massam sanguinariam.

Constituuntque duos, aut tres dies principii: itaque liberam relinquunt licentiam Medico, ut post istos tres dies, præcipiat sanguinem mitti. Sed audias, obsecro, suspecta nobis est sententia Rhasis, & Avic. Quis dixit illis intra tres dies finiri principium hujus morbi? & statim per massam sanguinariam esse dilatatum venenum, quod videtur tempus augmenti? Certè si delatio veneni per humores est finis principii, statim in augmento apparebunt tanti mali signa. Sed contrarium videmus, nam

nam multo tempore à morsu sine ullo accidente, & in omni quiete videmus hominem, & post mensem, imò, & post tres menses, & annum integrum, rabies elucet, latitante veneno, jam post tam longum spatium communicato; ergò illa mensura principii trium dierum non debet securum Medicum reddere, ut statim evacuet: nam putabit, esse transactum principium, & humores esse venenatos, & sanguine misso, ægrum jugulabit, quia venenum adhuc erat in parte externâ, & illud deducet ad cavitates vitales. Est quidem qualitas rabida tardæ motionis, antequam in actum deducatur, sicut postea est velox: ergo cùm tot mala possint oriri, ex sanguine misso in principio, meritò, ut suspectam Avicen. opinionem nunc relinquimus.

Equidem præter rationes dictas tantorum virorum authoritas, qui nostram tuentur sententiam, maximè permovere debet. Dioscorides, qui tam exactè remedia morsûs rabidi fuit prosecutus, ut nil intactum reliquerit, sanguinis missionis numquam meminit, neque Galen. nec Paulus, Aetius, Oribatius: equidem si aliquid emolumenti conferret venæ sectio, neutiquam tacuissent. Nec omittam doctissimos viros Fernelium, & Fracastorium.

Undè ad authoritatem citatam Pauli dicimus, ibi esse sermonem de aliis venenatis sub alia dispositione, tamen cùm agit de morsu à cane rabido, nec verbum de venæ sectione, forsan quia alia venena manifestum habent exordium; at rabida qualitas latens, & incertum obtinet principium.

Cornelii Celsi authoritas nil habet in contrarium, nam non dicit, venam secandam absolutè, sed potiùs insinuat, esse extrahendum sanguinem ex propria parte vulneratâ, si non pofsit aduri, postquam enim docuit, virus cucurbitulà, & ustione esse trahendum, ait: *Si non potest locus commorsus uri, sanguinem mitti, non est alienum, & superponenda sunt vulneri ea medicamenta, quæ valdè exedunt, &c.* Interrogo, quis poterit dicere ex mente Celsi, sanguinem mittendum ex aliqua vena partis sanæ? Equidem intentio Celsi fuit, ut ex ipsa vulnerata (post cucurbitulam benè scarificatâm) aut si aliqua vena, aut venulæ in ipsa apparent, istæ scindēdę, neutiquam in parte alia sana.

Non possumus Avicen. sequi opinionem, quando tantorum virorum authoritas, & ipsa ratio in aliam partem nos deducunt, quam veriorem judicamus: diximus in tam incerto veneni statu, cùm habemus signa, adhuc latitare in parte vulneratâ, non esse

temerè aggrediendam venæ ſectionem in parte ſana; ſed ægrotam continuò ſollicitare. Ad Rhaſium idem reſpondemus.

Ad rationem dico, quòd licèt alia vulnera valeant ratione cauſæ venam ſecandam indicare, revulſionis gratiâ, tamen tam ferox eſt, & lethalis hydrophobia, ut quidquid à parte vulneratâ ad alias internas retrahitur, citiſsimum ſit ſperandum periculum, licèt paucifsima quantitas ſanguinis partis affectę moveatur ad intra. Hæc ergo eſt differentia inter venenum impreſſum parti externæ, & illud, quod jam intùs, aut genitum, aut aſſumptum eſt. Externum enim ad extra per eandem partem, in qua latitat, excutiendum; alterum aliis modis; ergo revulſio non eſt indicata in pręſenti caſu.

Sed dubitas:nam ſi inflammatur pars, ſi febris putrida ob diſpoſitionem humorum complicetur, videtur neceſſariò eſſe venam ſecandam. Dico in tam ancipite caſu,& periculoſo eſſe contemplandum tempus, in quo iſta mala excitantur. Nam ante quadrageſimum diem à vulnere, cum maximo metu extrahi ſanguinem, omnes affirmant, quia probabile videtur, eſſe venenum adhuc integrum, & poſſe recurrere ad interna. At tranſactis quadraginta diebus, in ſe-

febre acutâ complicatâ non reformidant venæ sectionem: tamen ante prædictum tempus partes inferiores scarificare præcipiunt, ut cutaneâ vacuatione febris causam depellant.

Quid ego sentiam, breviter explico. Cum febris sit morbus universalis, quacumque ex parte scissâ venâ, auxilium suscepiat natura, quia ex quacumque totum vacuatur corpus; ergo si non posses in febre humorali venam brachii scindere ob aliquod impedimētum, relinqueres nè ægrum sine tam nobili auxilio? non apparent venæ in brachiis, nonnè scindes talum? ergo cum morsus venenosus partem externam affligens, sit impedimentum ad vacuandum ex partibus superioribus (ne ad illas rapiatur venenosus vapor, aut humor infectus) poteris venas distantissimas aperire, infra morsum: si non sufficiunt, cucurbitulę scarificatæ, sic condonandum unicuique indicationi, & febri acutæ, & vulneri.

CAP. XXXVI.

An tale vulnus venenatum impediat purgationem, aut quando admittat?

SEd quæret aliquis, an eadem sit ratio (in hoc morbo) de purgatione? Dico, nequaquam esse purgationem tentandam, nisi maxima consideratione: nam prima indicatio (quæ sumitur ab illo, quod continetur in parte vulneratâ externâ) adimplenda priùs est, topicis, & chirurgicis extrahentibus, quod in parte potest contineri; hocque peracto, cum timor sit, ne aliquid fuerit communicatum humoribus melancholicis, & crassis (cum quibus venenum habet analogiam) & non cum sanguine, isti quidem evacuandi, ut omnis suspicio auferatur, atque cum tales sint, ut requirant præparationem priùs, præparandi, & subagendi, ut cedant medicamento, & (ut objectionibus simul respondeam) quamvis Gal. purgationis non fecerit mentionem, sufficiunt quæ in illis dixit locis circa humores crassos melancholicos, & alios redundantes: docuit esse vacuandos; quamvis ergo nullus esset timor

ra-

talis morbi, essent vacuandi, quia superflui: igitur tardum hoc venenum, & pigrum, si forsan tetigit tales humores, & aliâ ex parte sufficientibus auxiliis fuerit à particula extractum, sperandum est, nullum esse impediens, ad talem purgationem exequendam, & esse exposcentia. Galenus verò omnem sollicitudinem posuit in topicis extrahentibus venenum à parte vulneratâ, quæ est prima indicatio, & quę securam reddit reliquam artis operationem: hac quidem exactissimè completâ, agunt medici de purgatione post humorum concoctionem. Audias Diosc. lib. 6. cap. 37. & 38. ubi diligentissimè particularia priùs antidota, & extrahentia pertractans, rursùs in cap. 29. ita scribit: *Intra principia eorum, qui à cane rabido sunt commorsi, curandi ratio talis est, alter verò modus accedat. Dejectio magnum præbet juvamentum, utpote cùm movendo corporis habitum transmutet, & quæ colocinthidem recipit hyera, item lac schistum, quod simul dejectionem moveat, & venenum domare posit.* Dioscoridem sequuti sunt Paulus, Actuarius, Aetius, hic ita apertè, ut dicat: *Ulceribus ad cicatricem perductis, veratrum album esse propinandum ad totius affectionis destructionem.* Idem prorsus Rhaf. & Avic. locis suprà citat.

CAP. XXXVII.

Solutiones continui in viis urinæ.

VIdeo, multos medicos facilè medicamenta propinare purgantia in ardore, aut ſcoriatione viarum urinæ, & in ulceribus veſicæ, aut renum, quod proſſus eſt periculoſum, & à ratione alienum, ob rationes ſupra tactas omnibus ulceribus communes; nam licèt nobis obiiciant, fieri per alvum derivationem, tamen ſemper ex talibus medicamentis partes ulceratæ irritantur, & ardent, præcipuè ſi verum eſt quod circumfertur, nullum eſſe medicamentum, quod non purget etiam per urinas; eſtque majus malum, quod fit à talibus medicamentis, quàm commodum, quod experientiâ didici; ergo ſi neceſſaria eſt purgatio, eligendum eſt medicamentum, quod ſeri ſalem temperet, & demulceat (ut eſt caſia fiſtula) diluta cum ſero lactis, aut ſola per ſe: ſyrup. ex infuſione violarum ad iſtos morbos videtur inventus; non admitto ſyrup. perſicum in iſto caſu. Poteris etiam in decocto tamarindorum benè mundatorum infundere mirabolanos, addito ſucco lupulorum, & ſi,

si quæ sunt alia mansueta, quę paulatim, & sine caloris notatu digni impressione valeant purgare.

CAP. XXXVIII.

Ruptura, aut ulcera thoracis.

ULcera, aut rupturæ venarum thoracis, multò efificaciùs impediunt purgationem; nam vacuatio per vomitum tamquam venenum fugienda est, imò quicumque levissimus vomitus: quod docuit Hip. 4. aphor. text. 8. dicens: *Tabidos per inferiora, caventes superiora.* Galen. in com. per tabidos ptisicos intelligit, vel eos, qui ad pthisim apti sunt, per pthisim modò ulcus pulmonis intelligens; nam lib. de tabe. non solùm ulcus, sed citra hoc: corporis totius consumptio tabes nominatur. Addimus nos, vel qui ob morbum aliquem nempè venæ ruptionem præsentem, aut imminentem thoracis partes quietas conservare desiderant, caveant superiores vacuationes: quod Avicen. rectè advertit, 4. 1. cap. 11. In quibus hac cautelâ uti opportet tempore purgationis; ut non solùm illa, quæ ex sua naturâ vomitoria sunt, ut eleborus, sed ea, quæ

ob raritatem substantię in ventriculo elevantur, ut agaricus: sicque vomitum concitans prorsus fugiamus. Prętereà magna industriâ curandum, ut nec imaginatio purgationis subrepat timidis, aut quibus sola imaginatio medicamenti subvertit ventrem; fallendusque ęger, insciusque sumat, quod opportet. Atque omnia media, quæ in capite de sedando vomitu sunt scripta, prudenter exequenda, ut enim dicebat Avic. 4. 1. sępè dejectorium medicamentum sit vomitum.

CAP. XXXIX.

De symptomatis vacuationes impedientibus.

MAxima attentione dignum hoc ultimum caput existimo, quia res difficilior, & periculo plena.

Symptoma nomen unum est, multa tamen apud Galen. significare agnosces; nonnumquam genericè sumptum est quidquid animali præter naturam evenit, sive causa sit, sive morbus, sive quod morbum sequitur epigennema, id est, supergenitum, ut docuit Galen. lib. dif. sympt. cap. 1.

Alio

Alio modo ſtrictiori ſymptoma apud Gal. accipitur, quando eodem lib. de dif. ſympt. cap. 2. ſymptoma vult eſſe quidquid morbum ipſum velut umbra corpus conſequitur, qua ſignificatione ajebat Gal. 1. met. c. ult. quæ conſtitutionem, unde actio naſcitur, neceſſario ſequuntur. Sanis quidem nobis accidentia. Græcis ſimbebicota, ægrotantibus ſymptomata nuncupantur.

Quæ ſanè trifariam dividit, tum lib. de dif. ſympt. cap. 2. tum 12. met. cap. 1. & alibi ſæpè, aut etenim in actionum offenſa, aut in retentorum, evacuatorumve modico exceſſu, aut in corporum affectu collocantur.

Sed tertio, & arctiori modo intelligit Galenus ſymptoma, ut non quodcumque ex his nuper dictis ſic appelletur, ſed id duntaxat, quod in tantam creverit magnitudinem, ut jam cauſæ rationem obtineat, ſcilicèt, aut augendi morbum, aut virtutem deſtruendi; quo ſignificato, 1. ad Glauc. cap. 14. febres nonnunquam cum ſymptomatis accidere, dixit: omnes quidem febres, & morbi, neceſſe eſt, ut habeant ſymptomata in ſecundo ſignificato. At in tertia acceptione non ſemper. Mitiſsimæ namque febres, quas deſcripſit Hippocrat. 3. prog.

text.

text. 1. nullis symptomatis gravibus copulantur, de quibus etiam loquitur, 12.met. cap. 1. in hunc modum: *Et cum febre incidunt quædam graviora symptomata, quibus prospici majori medentis sollicitudine debet, nam de levioribus, quæ febrium generationi necessariò succedunt, adeò omninò non meminerunt Authores, ut etiam, ceu prorsus non sint innominata, ea reliquerunt. At quæ vel rarenter febricitantibus incidunt, aut communem magnitudinem excedunt, seorsim ab aliis tradita censent, &c.*

Hæc ergò symptomata tertio modo sumpta sunt, de quibus sermo in præsenti proponitur; ista enim solent curationem invertere, nam, & si ratio curationis (prout curatio in se simul præcautionem complectitur) ab ipso morbo, morbique causa mutetur dumtaxat, ex accidenti tamen, teste Gal. 12. meth. cap. 1. symptomata quoque curandi rationem aliquando mutant, causæ scilicèt, locum eo tempore habentia; causa etenim sunt læsionis, vel morbi, vel virtutis, ibidem Gal. affirmante.

Licèt enim symptoma, ut symptoma est, morbum augendi, aut facultatem enervandi, vires non habeat, at ex accidenti, & mediantibus aliis, quæ necessariò succedunt gra-

gravibus ſymptomatis, rectè id fieri poſſe, perſuadet in actione læſa dolor, quem ſequi ſolet copioſâ ſpiritum jactura, quam virium ſequitur debilitas: atque idem dolor cauſa eſt concitandæ fluxionis, quâ auctâ, morbus quoque augetur, eodem modo de vigiliâ, animi deliquiis, vacuationibus,&c. Sub audienda virium etiam magna debilitas, quæ ex lęſa actione innoteſcit, cùm morbum ſuperare nequeat, ex accidenti occaſio eſt, ut morbus augeatur, donec ægrum tollat.

Sed dubitas, quid dicendum de febre ſymptomate? an quartum genus hoc loco conſtituendum? Neutiquam: nam febris ſymptoma, non eſt verè ſymptoma, ſed morbus; dicitur tamen ſymptoma ob ſimilitudinem, nam videtur non aliter, ac ſymptoma cum principali morbo tolli.

Cùm autem, ut ſupra dixi, ſymptoma in ſecundo ſignificato trifariam dividitur, non conſtituimus gravia hæc ſymptomata, de quibus loquendum, in qualitate mutatâ, ſed in actione læſâ, & excretis, cum Gal. 12. met. cap. 1. & de dif. ſym. c. 5. nam color mutatus, odor, ſapor, ſonus, mollities, aſperitas, & c. raro, aut nunquam increſcunt, ita ut curationem ad ſe trahant. Nota *rarò, aut nunquam*, quia magna eſt contro-

troversia inter Scholasticos, circa aliqua symptomata, an propriè talia sint, an morbi per se, ut color in oculo, amaritudo in lingua, &c. Sed de his in nostris comment. de morbo, & symp. ex professo tractamus; ad præsens institutum sufficit agere de symptomatibus quæ vocant curationem ad se, aut impediunt vacuationes.

CAP. XL.

An symptomata, & signa idèm? & qualia signa?

DEclarandus est iste punctus, ut sciamus, an symptomata, de quibus agimus, signa sint, & qualia. Non enim symptoma cum signo convertitur, nam causæ procatharticæ signa sunt aliquorum morborum; non tamen symptomata dici possunt. At omnia signa, quæ ex corporeo aliquo affectu prodeunt, symptomata sunt: ita ut quidquid est symptoma, signum etiam, non è contra quod signum est, symptoma etiam.

Cùm ergò symptomatum, & signorum in ægris apparentium quædam sunt demonstrativa, alia prognostica, ac mox apparentia, sub quibus assidentia comprehendimus, cum Galen. 1. crisi. cap. 5. meritò dubita-

bitare potes, ad quod genus ſignorum reducuntur ſymptomata, de quibus loquimur?

Dico, non eſſe numeranda inter ea, quæ eſſentiam morbi demonſtrant, ſed inter mox apparentia, aut aſsidentia, ut docuit Galenus 12. met. cap. 1. Explico: dolor lateris eſt ſignum demonſtrativum, ſeu pathognomicum pleuritidis; tamen ſi ita increſcat, & magnus ſit, ut vertat ad ſe curationem, hoc non facit, ut pathognomicum, ſed ut aſsidens, aut ſuperveniens: quia licèt omnes pleuritides habeant dolorem, non tamen vehementem, niſi iſtę, quibus cauſæ vehementię, âut aſsident, aut ſuperveniunt. Hoc ergò ſignorum genus comprehendit actiones læſas, & retenta, aut excreta, ut dictum eſt.

Primò ergò ab actionum ſymptomatibus incipiendum, atque cùm actiones, aut vegetales, aut vitales, aut animales exiſtant, quæ, aut abolitæ, aut diminutæ, aut depravatę ex vi morbi redduntur, ab animalibus ordiamur, quæ ut multiplices, ita multiplicem ſymptomatum læſionem patiuntur, quæ non mediocre impedimentum præſtant ad vacuandum.

Et primò de rectricibus.

CAP.

CAP. XLI.

Quomodo, aut quando delirium impediat vacuationes?

DE ſymptomatis facultatum rectricum habendus ſermo, eſt verò delirium inſigne inter omnia accidentia, rationi, & imaginationi, &c. commune, quod methodicam curationem inhiberi poſsint, & vacuationes prędictas quodammodo impedire.

Sed notandum antea, quid per lęſionem rationis intelligamus, & relictis erroribus neotericorum aliquorum, quos latè deſtruximus in lib. de diff. ſymp. & opuſ. de facult. quæ omnia ſupponimus, conſiderare oportet, quod Gal. cum non cognoverit potentiam aliquam ſpiritualem, defectu divinæ illius Hipp. philoſ. & Ariſt. quam ſegniter tractavit, quia putavit, nil pulcrum, nil metaphyſicum adducere ad morborum curationes: ideò quotieſcumque apud illum legeris rationem lædi, mentem lædi, intelligas ęſtimativam actionem, ſeu cogitativam, tanquam corpoream, in ſuo organo pati, quod etiam intelligitur de imaginativis; intellectus verò cum ſit po-

potentia, quę non eget corpore, ut subjecto, id est, eget corpore, ut à potentiis corporeis recipiat phantasmata, nunquam læditur, nisi ex accidenti, & remotè, quatenùs inordinatis, & errantibus ministris utitur. Mercatum consultò omitto, quia putavit, quòd Theophilus deliravit in cogitativa, quòd fuit melancholicus, non phreneticus, quòd imaginativa est organum, in quo residet ratio, quòd sola est una potentia in anima, & statim proponit varia organa ad plures potentias, & alia hujus census, quæ omnia ad lib. de morb. & symp. relegamus. Ad rem nunc. Ergo delirium quod Græci paraphrosini appellant, propriè pertinet in homine ad æstimativam, sive cogitativam, quæ quia elevata est ab anima rationali, perfectiùs operatur quàm in brutis, & ob id permittimus Galeno, & aliis Medicis vocari rationem particularem, quæ vertatur circa conveniens, & disconveniens: illi proximior adest imaginatrix, atque ob id Galenus tria adinvenit deliria, cogitationis, imaginationis, aut utriusque simul; sensus communis, nec memoriæ, nullâ factâ mentione; sensus, quia confundit cum imaginatione in ejus opinione: memoriæ, quia diminutè, aut abolitè lædi, putavit. Nos verò qui quatuor po-

potentias cum S. Thom. & Aristor. constituimus, quatuor lęsiones distinctas proponimus, sed in præsenti ad curationem sufficit declarare, quæ deliria poscant vacuationem, & quæ impediant.

CAP. XLII.

Quòd delirium, ut delirium est (causâ non inspectâ) potiùs impedit vacuationes.

SI consideres hujus capitis propositum, facilè intelliges conclusionem. Delirium (ut sic) congerit multa, quę vires dissipant, perturbat siquidem, & impedit humanæ vitæ gubernacula. Quando bibendum, aut edendum est, à cibo, & potu abstinere cogit; quando dormiendum, vigiliam expetit si vena secanda potiones salutares exhibendæ, ubi quiescendum, ac vestibus, & operculis induendum, respuit omnia, tandem motibus intempestivis, ac fortibus ægrum concitat, ac nudari compellit, quibus omnibus, & vittutem lassari, & febrem, aut incendi, aut augeri est necessarium, & ob id prudenter Galen. 2.aphor. text.28. dicebat: *Delirantes ob inordinatos motus intra paucos dies extenuantur*; *ergo rectè dictum est* de-

delirium (ut sic) impedire vacuationes: restat ut causa delirii moveat Medicum, ad aliquid exequendum.

CAP. XLIII.

Causæ delirii perpenduntur, quæ vacuationem postulant, aut renuunt.

HIpp. lib. de morbo sacro ajebat: *Quanto verò tempore cerebrum quieverit, tanto etiam homo sapit; insanimus autem moto cerebro*: quam sententiam repetit epist. de insania: nos verò in nostro commentario divinum illum Hipp. lib. fusè explicuimus non solùm (asserentes) motum alterationis intelligere Hipp. sed etiam aliquando motum localem inordinatum ipsius substantiæ medullaris, & spiritûs contenti. Diversos enim textus scripsit ad unumquemque motum, quod nemo hucùsque adnotavit (pro omnibus laus sit soli Deo.) Sed agamus nunc de motione tantùm alterativâ cerebri, quæ terminatur in distemperiem: movetur alterativè cerebrum à calore, vel cum siccitate, vel cum frigore, humiditate; idque aut cum affluxu, aut sine affluxu humoris.

Quod autem ob ſolam intemperiem calidam deliret cerebrum, docuit Gal. 3. de locis affect. ubi ait: *Sive per conſenſum, ſive per primogeneam affectionem cerebrum laboret, delirium fit, vel à calore, aut fuligine, aut vapore, aut humore cerebrum alterante.* Et clariſsimè lib. 4. de præſag. ex pulſ. c. 8. ita: *Calori immodico, ſi quando ſolus per ſe ſteterit, delirium ſuccedit.*

At non dubites, obſecro, delirare hominem per ſolam ſimplicem intemperiem; debes enim memoriâ tenere, quæ docui in tractatu de facultatibus: temperies cerebri attingit actiones rectrices, non in genere cauſæ efficientis, ſed materialis, quia taliter diſponit organum, ut facultas rectè eliciat actionem, hoc eſt proprium potentiis cognoſcitivis ſentientibus; ut ergò calor attingit actiones, & effectus virtutis nutritivę, in genere cauſæ efficientis, ita in cerebro rectrices ſolùm materialiter. Igitur erronea cogitatio fiet, & imaginatio à ſola intemperie calidâ: quod Hipp. in epid. explicante Gal. 3. de locis, dixerit: *Si humor melancholicus vergat in animam, fit delirium, ſi in corpus, epilepſia, &c.* Ubi Galen. ignorans animam, non ignoravit explicationem; nam dixit, ſi alteretur ſolum cerebrum, fieri delirium; ſi obſtruatur, fieri epilepſiam. Adi-

dimus nos, ſpiritum animalem perturbari, aut affici, ut fit in melancholia morbo, quem animæ honorabili ſtemmate inſignivit antiquitas, quod adversùs Averroem alibi probatum invenies.

Igitur per diviſionem cauſarum devenies facilè in cauſam delirii, quæ petet vacuationem; ubi dolendum maximè, quàm audaciter Tyrones in delirio ſanguinem mittunt. Si enim à ſola intemperie calidâ, aut calidâ, & ſiccâ (quæ hecticas ſolet cauſare amentias) ſi à ſolà melancholiâ frigidâ, & ſiccâ, in quibus omnibus virtus jam fatiſcit, delirium procedit, quis audet mittere ſanguinem, cùm nec vires admittant, nec cauſa expoſcat? Neque prorſus revulſionis gratiâ (ut falſis fundamentis reſpondeam) eam nulla cauſa materialis peccat in ſimplici intemperie: in melancholia verò morbo per eſſentiam, niſi ſanguis in toto melancholicus ſit, qui foveat morbum factum (ut ſupra ſatis probatum eſt) cum etiam vires ita debiles ſint à frigore, & ſiccitate remiſſæ, & non extrahatur humor peccans, erroneum eſt ſanguinem mittere. At ſi à ſanguine, aut ſolo, aut cum bile, proſiliat, aut alio quolibet humore permixto, putreſcente, aut non putreſcente, ſanguis mittendus, vel ipſo etiam delirio coindicante, ne

tam princeps membrum lethali phrenitidis obsidione pereat; itaque in hac postremâ causarum serie, delirium potiùs invitat, quàm impedit.

Delirium præterea lethargicum, licèt à pituita putrescente ortum duxerit, sanguinem mittendum non renuit, sed moderatur, quantum videris distare humorem à sanguinis consortio. Quamobrem largis vacuationibus sanguinis moriuntur lethargici, pituitâ crassiori redditâ, & inculcata cerebri porositatibus, numquam evicta à calore naturali remisso. Atque adeò sicut in primo delirio audacem volo Medicum, ita in hoc secundo maximè temperatum: audacem in illo à sanguine, aut solo, aut bile permixto.

Est autem omnibus deliriis duplex commune anxioma. Primò, ut quando veterascunt (ob rationes suprà dictas) missionem sanguinis respuant, vel quia habitualiter jam victa natura, prognosticis est relinquenda; vel quia ita debilitata, ut potionibus, alimentis, & aliis sit potiùs recreanda. Reddit enim tunc indicatio sumpta à delirio solo, ut delirium est. Secundò, ut quotiescumque delirus aliquis febre acuta, aut alio morbo superveniente corripiatur, cujus gratia sanguis mittendus sit, tantum

de quantitate debes detrahere: quantum ex vi delirii antecedentis, & præsentis vires jacturam pati, perspicies.

In isto opusculo, non evolvimus practicas doctissimas tantorum virorum, qui nos præcesserunt, sed istas indicationes insinuamus, tanquàm necessarias, ne erres in praxi. Nam quando per consensum, & à qua parte, quis potest delirare; ad Authores prędictos nunc remittendum, esset enim longissimè à nostro discedere instituto.

Sed dubitas circa delirium à nudo calore præter naturam, non quidem quomodo debeat curari, clarum enim est petere simplicem refrigerationem, aut per balneum, aut aliter per aerem, aut alimentum; sed dubitas de facto, an à solo calore simplici sine affluxu humoris deliret aliquis?

Respondeo, supra esse satis demonstratum; & experientia constat à posteriori, Gal. tale delirium cognovisse, ut supra adduxi, 3. de locis, & alibi: tamen ex sola temporum inflammatione, calor solus per continuum communicatus efficere potest delirium; ut asserente Gal. 4. de præsag. ex pulsu. Nos etiam vidimus ex erisipelate faciei, delirium fieri; non potest autem aliquis probare, quod vapor, aut fumus tunc necessariò communicetur ad interna, cum affectus in

parte externa, in ambiente æstivo potiùs in aera exhalet, quàm ad intima: communicabitur ergò calor solus.

In aliis morbis particularibus ventriculi, septi, &c. cum sit posibile circumscribi putridam fuliginem in ipsa particulâ inflammatâ, & nullo modo ascendere ad caput, aliquādo talem circunscriptionem contingere posse, nemo est qui neget, & nullus probare poterit, esse simpliciter necessariam talem vaporum, aut fuliginum receptionem in cerebro, quia ista potest impediri: communicatio verò caloris neutiquam potest. Et existimo fundamentalem esse rationem, qua potest inniti, celebrata doctrina Galeni, qui delirium continuum ponit, inflammatis aliquibus partibus corporis, septo, ventriculo, & aliis: non enim agnoscit remisionem delirii, quando tales adsunt inflammationes (quod maximè notavi) licèt illam concedat in febribus, in quibus laborat cerebrum per consensum. Ergo Galenus semper putavit, delirium continuum posse fieri à calore communicato; vel per essentiam impresso, rationibusque nostris, quæ suę sunt, innititur.

CAP.

CAP. XLIV.

De aliis delirii causis.

INſaniam à pituita Hipp. primus docuit, de qua, ſi putreſcit, & cerebrum inflammat, dictum eſt jam, quo pacto moderetur, & temperet ſanguinis detractionem.

Tamen ſi non putreſcat, & ſola frigiditate, & humiditate, vel minuat actiones, vel torpidas ita reddat, ut appareat homo ſtupidus, & detentus, quaſi omninò privatus internis actionibus, quid, obſecto, facies? an non cogitabis de attenuanda pituitâ, & paulatinè expurganda, de calore nativo excitando, de capite mundificando, de ſpiritibus generandis? Quid cum his indicationibus habet ſanguinis miſsio? nil prorsùs, ſed omninò contrarias, pituitam incraſſat, cerebrum debilitat, ſpiritus exhaurit, nativum calorem exolvit. Quod ſi diſcurras per omnes cauſas, quas ſupra retulimus, cùm de ſupernatantiâ agebamus, facilè devenies in cognitionem remedii.

CAP. XLV.

De vacuatione nimia, quam Hipp. & Galen. causam delirii statuerunt.

GAlen. lib. 7. aphor. text. 9. explicans Hippoc. *à profluvio sanguinis desipientia, malum*, occasionem dedit huic dubitationi: quo pacto ad sanguinis profluvium sequitur desipientia? quare Galenus mediocre delirium nominavit? erit nè delirium, quod est depravatio actionis, an diminutio solùm? & quomodo ad defectum, qui privatio est, sequi potest depravatio? Rursus cùm ad sanguinis absentiam frigescat cerebrum, certum est, hanc desipientiam illam fatuitatem esse, quam Galenus à frigore dixit oriri, quomodo ergò appellavit delirium? depravatio siquidem à calore, diminutio actionis à frigore proficiscitur.

Præterea si dicatur (ut communiter est receptum) frigiditatem minuere actionem, & non depravare, hujus interrogo causam? Præternaturalis est frigiditas immodica, præternaturalis etiam est calor excedens; quare utraque corrumpat calorem nativum? Omnia hæc in alio loco discutienda

cx

ex professo. Nunc ea solùm, quę ad rem præsentem pertinent.

Quidam doctissimus vir ad hunc aphor. dicebat Hipp. insinuasse, ex magno raptu sanguinis ad caput, fluorem è naribus accidere copiosum, sed simul cum sanguine ascendisse copiam bilis, cujus portio in cerebro, & circa nervorum exorta, delirium, & convulsionem produxit.

Non tamen videtur ita ad mentem Hipp. hęc philosophandi ratio, nam Hipp. evacuationem tanquam causam mali præsagii, in utroque symptomate agnoscit, quia alibi dixerat convulsionem ex inanitione malum; nunc etiam simul & desipentiam; non enim lethalia, aut mala ita sunt quę à repletione, ob majorem curationis facilitatem; quæ verò à siccitate, & pauperie calidi nativi contingunt, mala prorsùs censenda. At si à bile convulsio fit, non ita mala.

Præterea si bilis derelicta fuit in cerebro, quorsum aliud genus delirii non indicavit Hippoc. ut solet, solùm enim usus est illâ voce *disipientia*, quæ mansuetum delirium significat, quod forsan subolfaciens, Gal. dixit mediocre. Tamen à bilioso humore non mediocre, sed iracundum, & turbulentum excitandum erat.

Respondeo ergò, à nimia vacuatione san-

ſanguinis fieri deſipientiam, non ſolùm ob intemperiem inductam ad abſentiam calidi, ſed ob defectum ſpiritus animalis, quem ſapientiæ inſtrumentum dixit Hipp. lib. de morb. ſacro. Convulſionem etiam ex inanitione, ideòque malam judicari ab Hipp. Neque exiſtimo,eſſe neceſſarium, ut remaneat in cerebro portio bilis. Quare? ad quid? quorſum cum ita tenuis, & mixta cum ſanguine, etiam non flueret? imò ad fluxum incitat. Melius itaque ſentio cum Hipp. & Gal. Non quæras,obſecro,quæ intemperies, aut quomodo inducta ad privationem ſãguinis,quia hoc eſt involvere omnia,quæ diſputata ſunt in noſtro opere de morbo, & ſymptomate.

Exiſtimandum ergò, hoc delirii genus, quod mediocre vocat Galenus,generali voce appellari delirium, ſicut in decrepitis videmus, ob ſpiritûs paupertatem,& nimiam cerebri debilitatem, eſſe actiones diminutas, & multoties erroneas, ob concurſum etiam omnium læſionum potentiarum, ſeu virtutum internarum, quæ ad invicem patiente unâ, patitur & alia, præcipuè ſi omnium temperies evertitur, & ſpiritus deficit: atque ita non ſolùm diminuta actio, ſed corrupta, vel depravata apparet:neque mirandum eſt, ex defectu ſequi depravationem,

nem, & ipsa depravatio defectus quidam est.

Quod autem dubitatur, an frigidum possit minuere tantùm actiones, & non depravare, quæstio est elegans à nobis agitata variis in locis; & quamvis Gentilis diversa sentiat, & se aliquando corrigat, ut faciunt magni, & docti viri, hucusque non inveni rationem efficacem, ut semper frigiditas minuat, & numquam depravet: forsan motus locales impedit, & constringendo minuit, sed alias actiones ita diversas, ut neutiquam concernant motum, quare non depravare poterit, depravato temperamento? Sed de hoc alibi.

Hoc ergò delirium qualecumque sit, impedit sanguinis missionem, & exposcit potius adjectionem optimi alimenti, & novi sanguinis generationem.

Si autem interroges de morbo, ad quem istud symptoma sequitur, cognosces necessitatem adeundi ad lib. de morbo, & symptomate. Nos, qui cum Sancto Thoma constanter asserimus, morbum consistere in privativo, non hæsitamus, sed istam privationem rectæ rationis, ad aliam necessariò privationem, quæ morbus est, sequi, affirmamus. Sed cohibeo discursum, & venio ad praxim.

CAP.

CAP. XLVI.

Dubitatur, an delirium purgationem impediat.

DIfficilius hoc videtur, nam Hippoc. 1. prorret. com.2. text.37.sic ait: *Nigra revomentes, cibos fastidientes, delirosos, in pube parùm dolentes, quibus oculus ferox, claususque, purgare non oportet, perniciosum enim.* Ego istam sententiam non parvi pendo, ut Galenus facit in commentario, sed ponderatione, & laude dignam existimo, nunquam ullum verbum Hipp. contempsi, sed semper admiratus intelligentiam, si forsan possim, tento, attrecto.

Dico, aut ista accidentia simul juncta in ægro inveniuntur, & sunt manifesta signa proximę mortis, vanumque paravit Hippocrates, purgationem tentare, sed pium certè prognosticis relinquere, ne æger jam morti proximus, ab ipso sumpto medicamento, non solùm anticiparet suam mortem, sed contumeliam Medici.

Secundò, aut ista accidentia enumerat divinus senex tanquam separata, quasi diceret; in unoquoque accidēti ex istis, perniciosum est uti medicamento expurganti. Atque

que adeò tanta eſt profunditas Hipp. ut etiam hoc modo ſit pręter omnem rationem purgationem exercere. Nigra vomentibus, quis temerarius medicamentum purgans propinabit, naturâ tam ferocem inimicum per vomitum cum lethalibus ſignis expellente, & medicamento ad infernam regionem retrahente contra impetum naturæ, ut atra bilis ſit lethalior ſupra, & infra, & interim remorata citius partes principales adeat, ſaltim ejus malignus vapor, hoc enim eſt proprium naturę retractæ, & humoris tam peſtiferi parvula mora, detinebitur verò aliquo tempore, ſi regionem mutas, quo nil pernitioſius poteſt cogitari. Tertiò, quia hæc purgatio deberet fieri forti medicamine; quia atra bilis non cedit aliis, & detenta, aut mota lethalis eſt. Vide jam naturam à morbo, & à medicamento diſsipari.

Ubi notandum, quotieſcunque Hipp, dicit, purgare ſine alio addito, ſemper intelligi per inferiorem alvum. Faſtidientes intellige, non quoſcunque, ſed vel ex vi humoris pernitioſi vomitiones facientes, quod etiam inſinuavit, lib. 2. coa. ſect. 2. co. 1. text. 5. lingua faſtidioſa nigrarum vomitionum ſignum eſt, vel in morbo diuturno, ut Gal. explicuit 7. aphor. text. 6. equidem neceſſe eſt

est essentiali debilitate vires deficere. Nam in aliis morbis potiùs petit fastidium vacuationes.

In pube parùm dolentes. Quid est parùm dolentes? Cùm ea pars vesicæ regionem indicet inflamatione tentatam, doloresque maximos debeat pati, non parvos, nisi ob mortificationem jam inceptam; atque quomodocunque, purgatio nullo modo exercenda, cum in viis ductuum, vel circa illas inflammatio extiterit.

Ferox oculus, claususvè, convulsionis ex siccitate indicium. Ad quid purgatio, nisi ad majorem siccitatem inducendam? Delizos intelligit jam firmatos, & in ipsa (ut sic dicam) turbulenta accessione, hi quidem purgandi non sunt eo tempore; nam ut purgemus maniacos, aut melancholicos, semper spectamus delirii aliquam remissionem, quia per quædam intervalla, sunt magis obedientes, sicut ad Lunæ conversiones tumultuantur, & agitantur, & sunt magis inobedientes. Sed quare non purgantur eo tempore? Resp. Quia nec possunt, nec debent: non possunt, quia neque admittunt: non debent, quia in tantis motibus, & inordinatis, & mentis commotione, facile ad caput rapientur humores. Atque cum negotiandum sit cum causa antece-

den-

denti, hanc melius moveri censemus, cùm mansuetiora sint omnia.

Delirantes autem phrenetici ex inflammatione factâ in cerebro, non sunt purgandi, usque manifestissimè ultima declinationis pars elucescat: & in hac spectare, & considerare oportet, an inflammatio terminata sit aliquo ex tam variis modis, quibus solet finiri. Nam si per aliquam aurium, aut narium vacuationem, per ventrem, hæmorrhoides, aut si per sudorem, expulsionem victæ jam causæ tentet natura, non turbanda, sed spectanda.

. Tamen contingere potest, ut phrenitis incipiat biliosa, nullâ presentiâ sanguinis existente, neque ad febrem secutâ, sed ipsa per se cum sua febre, quod, licèt rarò, contingere tamen posset, quis dubitat, quo casu tale delirium statim petit cum sua causa purgationem, ut probatum est ex arte, lib. 3. Avic. cap. de phrenitide. Revellere enim statim sincerum humorum oportet, antequam firmetur, quando (ut suppono) solus omnino peccat.

Alia verò sunt paradeliria in febribus acutis maximi momenti, quæ video à paucis Medicis considerari. Adest febris acuta, in principio universali sanguinis detrahis, & omnem scopum adimples; jamque nul-

la

la extrahendi sanguinis elucet occasio, sed effrænatus biliosus humor, qui antea mitescebat, caput aggreditur, & delirare cogit, tunc temporis in decimo, & duodecimo die, subtilitas artis eò devenit, ut sine coctionum turbatione, moderatissimam purgatiunculam exerceat per rhabarbari duorum aut trium scrupulorum infusionem, ac colaturæ addito syrupo borraginis, aut cichorii: infirmo ignorāte, sed intelligēte consuetum syrupum sumere; contingit profectò hac epicrasi in morbis acutis, phrenitidem futuram vitari, coctiones securissimè celebrari. Ante hanc occasionem sanguinem mittebas, & revellebas à capite, tunc non molestabat, aut minimè apparebat delirium. Sed posteà cùm sanguis infra mediocritatem subsistit, & solius fervor bilis, & effumatio comparet, alia insurgit revellendi indicatio paucis Medicis nota. Sed de his plura in superioribus, cum agebam de minoratione.

Sed interrogas de aliis deliriis per consensum à parte aliqua inflammata? quidem tractanda ista deliria ad pensum morbi præcipui, à quo dependent, & eam vacuationem admittunt, quam indicat principalis affectus, adhibitâ semper suprapositâ animadversione, quòd delirium, ut sic, potius

tiùs, vel impedit, vel moderatur, quando tale existit, ut vel turbet, vel deiiciat vires.

DUBIUM EX HIPPOCRATIS LOCO.

DUbitari quis posset circa istam purgatiunculam, quam induxi, in delirio incipiente post celebratam sufficienter sanguinis missionem. Nam Hipp. lib. de locis in homine dicebat: *Calefaciunt caput pharmaca purgativa:* ergo secundum hanc legem non oportet rhabarbarum exhibere, calidum enim est, & siccum.

Resp. Primò, largâ experientiâ me didicisse, purgationes audaciùs in soporosis, & fœliciùs evenire, quam in phreneticis, aut vigilantibus ob rationem dictam. Tamen negari non potest, convenire etiam in prædicto casu dictis conditionibus insignito.

Atque rhabarbarum in pauca quantitate, & infusum in aqua cichorii, sine metu potest dari; quia mâjor est utilitas vacuandi, quàm calor fieus, & transiens, qui potest apparere in die purgationis. Aliter certè nunquam expurgares in morbis biliosis: Intelligendusque est locus Hipp. de pharmacis vâlidis, quibus utebatur antiquitas, ubi illud advertendum, cum jam vacuationes sanguinis factæ sunt, & febris prædictos

dies pertransit, ex vi caloris, jam humores biliosi sapiunt conditiones atræ bilis, ceduntque foliis sennæ, infusis cum floribus cordialibus, & facillimè purgatio fit. Itaque his modis delirium prohibetur sine causę coctilis perturbatione.

CAP. XLVII.

Quare practici de vigilia superfluâ, de sopore, de dolore, & aliis symptomatis febrium tam largam fecerunt mentionem, delirio relicto.

De delirio in febribus miror, qua ratione praxim exercentes nil dixerint, nisi unus, aut alter, nam sicut sopor, sitis, dolor, vigilia vocant ad se partem curationis, etiam delirium. Respondent aliqui, deliria, quę sequuntur ad febres, remitti ad remissionem febris; quæ verò continua sunt, jam in phrenitidem transire, sufficerèque caput dicasse phrenitidi.

Sed certè nullam habent excusationem, nam idem posses dicere de sopore, qui si continuus est, transit in lethargum.

Dicendum ergò, practicos doctissimos non dicasse proprium caput delirio, sicut & aliis symptomatis, quia reverà deliria, vigi-

vigiliæ ſuperfluæ, eaſdem habent cauſas penès magis, & minus ſolùm differentes; vigilia pretærquàm quòd vires enervat, tanquam delirii præſaga ab omnibus celebratur: atque ſicut vigiliam ſomnus, ita & delirium ſedat: quod Hipp. primus, poſtea Gal. & Avic. multis in locis cecinerunt.

Quod autem ſimillimæ ſint cauſę delirii, & vigiliæ, facilè intelliges, ſi Galenum legas, aut ipſam rerum naturam perſpicias; vigiliarum primam cauſam caliditatem ſtatuit, ſecundò ſiccitatem, è contra ſomnus præter naturam: primò, ad frigiditatem, ſecundò, ad humiditatem ſequitur, & hæc, aut cum humore, aut ſine illo, 1. de loc. aff. ad finem, & 3 de loc. cap. 5. 1. de ſympt. cauſ. cap. 8. & 3. de cauſis pulſuum, cap. 10. ita ſępè ſæpiùs delirium à calore ſolo, aut ſimul cum ſiccitate, & vigilia via certa putari debet ad delirium, & propter hanc rationem, loquendo de vigilia ſuperflua, viſi ſunt loqui de delirio.

Loco tamen affecto maximè differunt, nam vigilia ſuperflua, & ſomnus verſantur circa ſenſum communem, ſive primum ſenſorium: delirium propriè, & ſtrictè circa intimiores potentias rectrices. Quæ ſola ratio poſſet contumaces convincere ad aſſentiendum Divo Thomæ, & Ariſtoteli, qui conſti-

tuunt diſcrimen inter ſenſum communem, & alias interiores facultates. Per ſomnum imaginatio exercetur, quin, & cogitamus, diſputamus: imo aliqui dicunt, in ſomno ſolviſſe argumenta, quæ in vigilia non poterant. Ergo illæ potentiæ non ligantur, ligaturque ſolus ſenſus communis.

Rurſus, per vigilias illęſo iſto ſenſu, illæ aberrare ſolent; à poſteriori quod majus diſcrimen ſpectas? atque hæc de hoc ſymptomate dicta ſufficiant. Reliqua, quę ad alias potentias pertinent, ex practicis diſces cap. de memoria, de melancholia, de catalepſi, &c. Et ſimiliter ea, quæ pertinent ad motivam; nam dummodo tenaciter hæreas his, quæ oſtendimus de cauſis præter naturam, & morbis, facilè diſces, quod ſymptoma (à tali, vel tali cauſa) impediat, aut non per practicas certè diſcurrens hac noſtra methodo non errabis. Nam in cap. de tremore, convulſione, paralyſi, aut in quocunque dolore, ſtatim debes recurrere ad ea, quę in ſuperioribus dicta ſunt; ſufficit enim unum exemplum, ut clareſcant reliqua.

***

CAP.

CAP. XLVIII.

De symptomate in exeunte mutato Galenus illustratur.

LIcèt tam varia, & multa excrementorum genera existant, unum inter alia turbat curationem febrium, aut impedit, vel retardat, & dubios Medicos reddit, fluxus, scilicèt, ventris; de quo, ut complicato cum alio morbo, agendum nunc.

Qua in parte ille tam agitatus locus, lib. 1. ad Gla. de febre cum sympt. quia sinistrè intellectus, multorum errorum causa est: nam quidam, cùm videant fluxum ventris, non audent sanguinem mittere: alii timent vulgum, qui putat, malum esse duabus vacuationibus ęgrum opprimere, & tandem alii, posthabita omni consideratione, ducti urgentiæ ratione, iterùm atque iterùm sanguinem fundunt: sed temperanda sunt illa.

Primò perpendere oportet, undè fluxus cum febre qualibet complicatus incipiat, à qua regione, à qua parte, quos effectus

Producat, quantum possit impedire, aut solam moderari quantitatem sanguinis missionis. Nam si febris acuta pendet à materia putrescente intra venas, & fluxus est ventris, aut à tota prima regione profectus, quæ crudos, aut semicoctos, aut inquinatos succos propellit per vomitum, aut secessum, manifestum existimo, vacuationes illas impedire quodammodò, sed non omnino; nam ut supra dictum est, quamvis nocent curationem, tamen postponenda, ob celeritatem, qua morbus acutus currit ad necem, quippe in talibus morosa medicatio semper damnanda.

Unde providentiâ continuatâ ventriculi, & ventris, nè nimium vires fatiscant, poterit Medicus febris causam proximam attingere. Quia suppono, nullum habere commercium in isto casu, materia venarum, & primæ regionis recrementa, quin potiùs omnia, quæ cruda sunt, & in venas delata poterant causam augere, providè propelluntur à natura, ut libera magis via sit ad sanguinis detractionem: debebas enim tu istam vacuationem moliri, si natura segnis esset. Et de tali fluxu non intelligitur sententia vulgata Avic. *Asselare, bis, aut ter, excusat à phlebotomia.* At verò si cum isto fluxu jun-

jungeretur oris ventriculi morsus, & notatu digna læsio, necessarium esset, antequam ad sanguinem vacuandum devenires, ventriculi providentiam habere maximam, non qualemcunque.

Quare quod maximâ fœlicitate, & ex arte sum expertus, libenter dicam. Galenus reprehendit illos, qui ante ventriculi firmitudinem, sanguinem mittunt, & rectè quidem: sed cùm extrinseca roboratio nullius soleat esse momenti, imò maximi damni, quia quando repletus ventriculus, aut quando quibusdam propriis recrementis, licèt paucis, sed infarctis, anxiè molestatur, ita ut virtus flaccescat, deterrimum est exteriùs constringere, & roborare, quia magis amplectitur, & strictiùs inimicum, & impensiùs affligitur, ut qui spinas manu comprimit: in isto igitur conflictu, non semel, sed multoties ex arte curavi infirmos, statim exhibitâ portione debitâ rhabarbari, cum pulvere diamargaritonis frigidi, cum aliquo syr. borraginis, vel cum pauco syr. ros. aut violaceo, & hoc certè antequam sanguinem funderem; mirum dictu, quàm citò anxietates ablatæ, aut cardiaca accidentia, & fluxus impediens, remisi omnia, ita ut pateret sequenti die aditus ad venam secan-

dam; nam cum totum illud impedimentum (quodlibet illud sit) ex proximis incoctionibus, fuerit purgatione ablatum, & simul corroboratione interius factâ, vires recuperatæ fuerint, nulli dubium, quin fœliciter dirigatur curatio per sanguinis missionem, & hanc fuisse Galeni mentem 1. ad Glauconem, in prima parte textus, est certissimum, quem textum aliqui legunt affirmativè, ad majorem vim hujus indicationis: *Age enim si quis febricitat, & adsit plethorica affectio, verùm ex incoctionibus recentibus sit, & mordeatur, ac comprimatur os ventriculi, aut evomat succum pravum, & ex ejus transitu summoperè lædatur, numquid hoc in loco ad solam febrem respicientes, vacuare multitudinem tentabimus? Id quod sanè aliàs citra noxam fecissemus: An prius ori ventriculi providebimus, atque ita deinceps, ubi ipsum verè nobis sese habuerit, convenientem totius corporis vacuationem faciemus? Mihi quidem ita videtur. Sæpius ergò multos ita affectos vidi, alios quidem interiisse, alios verò in extremum periculum adactos, cum Medici eos priùs vacuare, quàm stomachum roborare, tentavissent.*

Hæc est prima textus pars, in qua meam propositionem volo stabilitam: quando, sci-

ſcilicèt, fluxus eſt primæ regionis, & per *vomitum*, aut per *alvum* (ſufficit dixiſſe Gal. per vomitum, ſubintelligimus, etiam poſſe fieri per alvum, nam etiam, & dejectiones quandoque fiunt cum ſimili oris affectu, priùs illato malo in parte ſuperiori.) Excernitur aliquid, ſed cum maxima oris ventriculi paſsione, & anxietate: roborationem adhibendam priùs Galenus docet. Sed interrogo, quam roborationem? Equidem iſtud punctum facilè video contemni ab his, qui putant, appoſito abſinthite, aut pane toſto cum aromatibus, indicationem adimpleri, ut ſtatim mitti poſsit ſanguis. Sed ego aliter intelligo textum, eſſe, ſcilicèt, corroborationem faciendam, ad penſum neceſsitatis, eſſeque aliqua ſymptomata ventriculi, quæ neceſſariò petunt, cauſam illam proximam, vel adhærentem deturbari (quam natura afflicta non poteſt) ſimul & adſtringere partem, nè vera cardialgia eveniat, quæ citiùs hominem tollat, quàm ipſa febris.

Atque iſta indicatio poteſt complicari (ut amplectamur utramque lectionem textus) aut exiſtente plethoricâ diſpoſitione, ut legit Stephanus Athenienſis.

Aut

Aut sine tali multitudine, ut habent alii codices. Talis est oris ventriculi affectus, ut cum summa plenitudine venarum, videas febricitantem frigidum, & pulsus quales talis pars affecta immutat. At Tyrones putant, omnia illa mala demandari à venis, & sanguinem fundunt, ut revellant. Hoc autem est impoßibile, quia affectio, de qua agimus cum Galeno, est propria ipsius ventriculi, nullo modo dependens à venis, sed ex incoctionibus, cumulatis pravis excrementis, os ventriculi (quod pro corde reputamus) intensè molestantibus: soletque exire sermo inter Medicos, de malignitate sanguinis, & de febre puncticulari; cùm nil sit magis alienum ab ista indicatione, neque tales anxietates pendent ab humoribus febrem facientibus. Si attentè legas, prædicta doctrina colligitur ex prima parte textûs.

SECUNDA PARS *textus.*

SEd nec si fuerit febris cum profluvio ventris, aliqua alia indiget vacuatione: sed hæc ipsa sufficit, quamvis non sit pro multitudinis ratione.

Iste textus maximè diversus est à præcedenti, & alium respicit rerum statum: nam hucusque loquebamur de complicatione febris cum fluxu, cui adhærebat insignis oris ventriculi affectus, qui rapiebat curationem primam. Sed nunc loquitur de fluxu absolutè complicato cum febre: ibi adduxit incoctiones, & recrementa particularia ventriculi, hìc solum fluxum, & contrariæ conditionis, nam primus simul aboleri tamquam perniciosè afficiens desiderabat, & simul debilitatem oris ventriculi reparari. Hic verò omninò sinendus, tamquam febri congruus, & illius causæ: & hanc esse mentem Galeni, & arti conformem, ostendo. Adest febris cum fluxu ventris, & nullam aliam vacuationem tentat: ergò

gò iste fluxus causam deponit, siquidem sufficiens solus, ut inquit Galen. Patet, quia hoc est commune omnibus vacuationibus, aut criticis, aut symptomaticis, aut mediis, ut si vacuetur materia peccans, conferant: ut quid conferunt? Quia ipsa species causæ foras truditur, vel cocta, vel cruda, nil interest (ut supra demonstratum invenies, quando agebamus de cruditate.) Solùm est differentia secundùm magis, & minus debilitari, tamen omnes vacuationes tendunt ad vitam, si vacuatur causa damni, & non alia. Ergò quando fluxus cum febre tollit febris causam, nè cogites de alia vacuatione, quia illa sola sufficit, quamvis tibi videatur, non esse pro multitudinis ratione; paulatim deponet multitudinem putrescentem, & natura corriget reliquum.

Et hoc sine dubio est, quod ex Avic. circunfertur, *assellare bis, aut ter, excusat à sanguinis missione*, non certè excusaret, si per tales dejectiones portio materiæ peccantis non expelleretur; deberemus enim statim emendare naturam.

Et à signo percipies, nam videbis

ad

ad pensum fluxûs, mitigati multitudi- nem, & febrem. *Conclusio de alvi fluxu cum febre.*

Sed statim obiicis, esse febrem sanguinis, & non curari hoc fluxu? Respondeo, sanguinem putrescentem abire in melancholiam, & flavam bilem, & ita contingere, ut natura se exoneret ab istis humoribus per deiectiones, cum magna conferentiâ, naturâ bonum uniente, & gubernante: quod quotidie videmus in menstruandis mulieribus, loco sanguinis expurgandi, deiectiones advenire, & sanescunt, quia ille retentus præter naturam factus, & versus ad dissimiles naturas, commodè fluit per intestina. *Nota de mẽstruadis mulieribus.*

Et hanc nostram explicationem non multum coactè confirmat modus loquendi Gâleni Hippocraticus: ita Hipp. lib. 1. aphor. sent. 23. *Vacuationes non multitudine sunt æstimandæ. Sed si talia, qualia oportet, purgentur*; sic in præsenti Galen. si adsit aliqua deiectio, non debet mensurari iuxta multitudinis rationem, sed si talia, qualia oportet, purgentur, quia necessarium est debere consequi conferentiam, & tolerantiam, quod sufficit, ut spectes, nec te accingas ad aliam eo tempore vacuationem tentandam. *Sententia communis omnibus.*

Sed

Sed quid dices in reliquis febribus, de quibus loquitur etiam Galen. Idem prorſus, quod diximus, aut tollendæ hujus ſcientiæ leges. Si febris eſt biliosa, & adeſt fluxus biliosus, ipſe ſufficit, quamvis non ſit pro multitudinis ratione. Si pituitoſa, ſi melancholica, idem dicendum. Si iſti humores mixti cum ſanguine peccant, & portio ſufficiens fluit per ventrem, quam ſeparat docta natura à ſe ipſa, & ab humore, quaſi à medicamento excitata, cum conferentia, & tolerantia, non opus eſt aliâ vacuatione, niſi aliud urgeat præter hoc, quod in hoc ſtatu apparet.

Multa mala recenſet Galenus accidiſſe his, qui alias vacuationes ſollicitant, & quamvis non diceret, ipſa ſe veritas oſtenderet, nam vacuatio arte facta, cum natura aliam propriam exercet, quanta damna faciat, non debet pluribus explicari. Detinet conferentem, quærit dubiam, vires motibus contrariis imbecillitat: extrahit non extrahendum, & in mortem agit.

Si, quæ diximus, animadvertis, ex uno ſymptomate, quid faciendum in alio

alio perpendes, juxta ea, quę superiùs de morbis contrariis, & illorum causis dicta sunt.

SOLI DEO OPT. MAX. LAUS.

INDEX LIBRORUM

ET CAPITUM, , QUÆ IN HOC OPERE CONTINETUR.

LIBER I.

DE *REBUS NATURALIBUS impedientibus magna auxilia.*

*

Ca-

LI-

LIBER
SECUNDUS.

DE REBUS NON NATURALIBUS impedientibus magna auxilia.

 ve-

L I-

LIBER
TERTIUS.

DE REBUS PRÆTER naturam impedientibus magna auxilia.

Ca-

FINIS.

